EDWARD SAID

OSLO'DAN IRAK'A VE YOL HARİTASI

TÜRKÇESİ: MURAT UYURKULAK

agorakitaplığı

agorakitaplığı
63

EDWARD SAİD

1935'te Kudüs'te doğdu. Uzun yıllar boyunca Columbia Üniversitesi, İngiliz Edebiyatı ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde hocalık yaptı. Edebiyat eleştirisi ve teorisi, felsefe, kültürel çalışmalar, uluslararası politika, müzik, vb. alanlarında çok sayıda kitabı yayınlandı. 2003'te hayatını kaybeden ve başta *Şarkiyatçılık* (Metis, 1998), *Kültür ve Emperyalizm* (Hil, 1998), *Entelektüel* (Ayrıntı, 1995) ile *Hümanizm ve Demokratik Eleştiri* (Agora, 2004) olmak üzere eserlerinin çok büyük bölümü Türkçe'ye çevrilen Edward Said, ömrü boyunca Filistin davasının yılmaz bir savunucusu olmuştur.

MURAT UYURKULAK

1972, Aydın doğumlu. İzmir'li. İstanbul'da yaşıyor. Garsonluk, karanlık odacılık, çevirmenlik, gazetecilik ve yayıncılık işlerinde çalıştı. Metis Yayınları'ndan çıkan *Tol* (2003) adında bir romanı var.

Edward Said

OSLO'DAN IRAK'A VE YOL HARİTASI

Türkçesi: Murat Uyurkulak

a

agorakitaplığı

Siyaset-İnceleme 12

Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası
Edward Said

Eserin özgün adı:
From Oslo to Iraq and the Roadmap
Bloomsbury, Londra, 2004

İngilizce'den çeviren: Murat Uyurkulak
Kapak tasarım: Mithat Çınar
Dizgi: Sibel Yurt

© 2004, The Estate of Edward Said
© 2005; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Nisan 2005
ISBN: 975 - 8829 - 68 - 8

Baskı ve Cilt: Kitap Matbaacılık
Tel: (0212) 501 46 36

AGORA KİTAPLIĞI
Gümüşsuyu Mahallesi Osmanlı Yokuşu,
Muhtar Kâmil Sokak No: 5/1 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26-27 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e-posta: agora@agorakitapligi.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz (Tony Judt) vii

BİRİNCİ BÖLÜM: İkinci İntifada Başlıyor,
Clinton'm Başarısızlığı 1

1) Filistinliler Kuşatma Altında 3
2) Trajedi Derinleşiyor 29
3) Amerikan Seçimleri: Sistem mi, Maskaralık mı? 35
4) Tekrar Tekrar Denemek 41
5) İsrail Nereye Gidiyor? 46
6) Tek Alternatif 52
7) Freud, Siyonizm ve Viyana 57
8) Diğer Cepheye Dönme Vakti 63
9) Bunlar Gerçeklerdir 68
10) İsrail Üzerine Düşünmek 73
11) Ret, Şeref ve Dogmanın Saltanatı Hükmü 79
12) Devlet Düşmanları 86
13) Baltayı Bilemek 93
14) Camp David'in Bedeli 97
15) İşgal Vahşettir 102
16) Propaganda ve Savaş 109

İKİNCİ BÖLÜM: 11 Eylül, Teröre Karşı Savaş,
Yeniden İşgal Edilen Batı Şeria ve Gazze 117

17) Kaderlerimiz Ortak 119
18) Esas Silahımız Ahlakidir 125
19) Hepimiz Aynı Suda Yüzüyoruz 132
20) Bu Ruh Hali Değişmeli 139

21) Müntehir Cehalet 146
22) İsrail'in Çıkmazı 153
23) Filistin'de Yükselen Alternatifler 161
24) Vida Yine Sıkılıyor 166
25) Amerika Üzerine Düşünceler 172
26) Ne Pahasına Oslo? 180
27) İleriyi Düşünmek 187
28) İsrail Ne Yapıyor? 192
29) Amerikalı Yahudilerin Krizi 198
30) Filistin'de Seçim, Hemen Şimdi 202
31) Tek Yönlü Sokak 209
32) Yavaş Ölüm: Ayrıntılı Ceza 215
33) Arapların Bölünmüşlüğü ve Hizipçilik 223
34) Güçsüzlüğün Dip Noktası 229

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İsrail, Irak ve ABD 235

35) İsrail, Irak ve ABD 237
36) ABD'ye Karşı Avrupa 253
37) Irak Yalanları 257
38) Aciz Zorunluluklar 264
39) Kabul Edilemez Bir Acizlik 271
40) Bir Riyakârlık Anıtı 277
41) Dümen Kimin Elinde? 283
42) Aptalca Bir Savaş 288
43) ABD'ye Neler Oluyor? 295
44) Arapların Durumu 301
45) Yol Haritasının Arkeolojisi 308
46) Onur ve Dayanışma 319

Sonsöz (Wadie E. Said) 331

ÖNSÖZ

Edward Said, lösemiyle on yıllık mücadelesinin ardından Eylül 2003'te öldüğünde, dünyadaki en tanınmış entelektüellerden biriydi. Doğu'nun modern Avrupa düşüncesi ve edebiyatındaki yerini irdelediği ve büyük tartışma koparan çalışması *Oryantalizm*, kendi alanında akademik bir alt-disiplin yarattı: Yayınlanışmm üzerinden çeyrek asır geçmesine rağmen, rahatsızlık duyulan, hayranlık beslenen ve taklit edilen bir çalışma olma özelliğini hâlâ koruyor. Said bu kitabı yazmanın dışında hiçbir şey yapmayıp, kendisini, eğitim verdiği New York'taki Columbia Üniversitesi'ne (1963'ten ölümüne dek burada çalıştı) hapsetmiş olsaydı bile, yine de 20. yüzyılın en etkili akademisyenlerinden biri olurdu.

Fakat Said kendisini bu sınırlara hapsetmedi. 1967'den itibaren, giderek daha ısrarlı ve tutkulu bir şekilde, Ortadoğu'nun yaşadığı

krizin sözünü sakınmayan tenkitçisi ve Filistin davasının savunucusu oldu. Bu ahlâki ve siyasal duruş, Said'in entelektüel uğraşlarına ket vurmadı; aksine, Filistinlilerin acısını anlayamamakla suçladığı Batı'ya dair derinlemesine eleştirilerini, *Oryantalizm*'de ve daha sonraki kitaplarında (özellikle 1993'te yayınlanan *Kültür ve Emperyalizm*'de), 19. yüzyıl akademisi ve yazınına dair ortaya koyduğu fikirlerde bulmak mümkündür. Öte yandan, Columbia'da görev yapan bu karşılaştırmalı edebiyat profesörünü, milyonlarca okurun gözünde hem hayranlık hem nefret duyulan, tanınmış bir entelektüele dönüştüren şey de onun bu derin kavrayışıydı.

Hayranlarının ve düşmanlarının kendisine gayet rahatça atfettiği kalıpların neredeyse hiçbirine uymayan biri açısından ironik bir kaderdi bu. Edward Said bütün hayatını, kendisinin ilişkilendirildiği birçok meselenin birbirine teğet geçtiği noktada yaşadı. Ezici çoğunluğu Müslüman Arap olan Filistinlilerin huzursuz 'sözcüsü', 1935'te Nasıra'da vaftiz edilen Episkopalyen bir Hıristiyandı. Bir yandan emperyalist kibrin en tavizsiz tenkitçisiyken, vaktiyle Avrupa İmparatorlukları'nın yerli seçkinlerini eğitmiş sömürge okullarının son örneklerinin tedrisatından geçmişti; yıllarca İngilizce ve Fransızca'yı Arapça'dan daha rahat kullanmıştı ve hiçbir zaman tam olarak özdeşleşemediği türden bir Batılı eğitimin parlak timsaliydi.

Edward Said, Berkeley'den Bombay'a dek, üniversitelerdeki bütün bir kültürel görelilikçiler kuşağının taptığı bir kahramandı; bu kuşak için, 'oryantalizm', 'post-kolonyal' bilinmezcilik ('ötekini yazmak') dahilinde yapılan kariyer sağlayıcı deneylerden, akademik müfredattaki 'Batı kültürü'nün eleştirisine dek her şeyin sigortasıydı âdeta. Fakat Said'in bu tür saçmalıklarla kaybedecek vakti yoktu. Radikal temellendiricilik-karşıtlığı, her şeyin sadece dilbilimsel bir efektten ibaret olduğu mefhumu, onun gözünde sığ ve 'yüzeysel' bir duruşu temsil etmekteydi: Kendisinin sıkça ifade ettiği gibi, insan hakları "kültürel veya gramatik meseleler değildi ve ihlal edildiklerinde, en az hayatta karşılaştığımız her şey kadar gerçekti."[1]

(Batılı) yazarları sömürgeci imtiyazın yan ürünleri mahiyetinde okuyarak oluşturduğu düşüncesinin popüler izahı söz konusu olduğunda, Edward Said'in ufku şunu söyleyecek kadar da genişti: "Bu yazarların ideoloji, sınıf veya eko-iktisadi tarih tarafından mekanik bir

1) Bkz. Edward Said, *Humanism and Democratic Critism* (New York: Columbia University Press, 2004), 10 ve 136. sayfalar. [Türkçesi: .....]

biçimde belirlendiğine inanmıyorum." Gerçekten de, iş okuma yazma meselesine geldiğinde Said, "hümanizmin, kaşarlanmış postmodern eleştirmenler tarafından tepeden bakılarak reddi karşısında", tavizsiz şekilde geleneksel bir hümanistti.[2] Edebiyat üzerine çalışan genç akademisyenlerle ilgili olarak Said'i üzen bir tek şey varsa, o da, söz konusu akademisyenlerin yakın metin okuma sanatını, aşırı derecede içli dışlı oldukları 'teori'ye feda etmeleriydi. Bununla birlikte, entelektüel tartışmaları önemserdi; karşıt fikirlerin hoş görülmesi gerektiğini savunur, bunu akademik cemaatte fikirlerin gelişip serpilmesi açısından olmazsa olmaz sayardı; sözgelimi, *Oryantalizm*'in temel tezine dair benim kendisine aktardığım kuşkular, onunla olan dostluğumuza en ufak bir gölge düşürmedi. Ona uzaktan hayranlık besleyenlerin birçoğunun (onlar açısından akademik özgürlük en iyi ihtimalle koşullara bağlı bir değerdir) idrak edemediği bir duruştu bu.

Edward Said'i, bir başka bağımlı entelektüeller güruhuyla (ki bunlar da şiddeti coşkuyla karşılarlar, ama genellikle güvenli bir mesafede ve bedeli daima başkalarının ödemesi koşuluyla) ters düşüren etken de, işte bu derinden hissedilen hümanist dürtüydü. Düşmanlarının Said'i nitelerken kullanmayı adet edindiği haliyle 'Terör Profesörü', aslında siyasal şiddeti bütün biçimleriyle ve sürekli olarak eleştirdi. Said, bir önceki nesil üzerindeki etkisi bakımından kendisiyle kıyaslanabilir bir entelektüel olan Jean-Paul Sartre'dan farklı olarak, fiziksel şiddete doğrudan maruz kaldı; üniversitedeki ofisi basıldı ve yağmalandı, hem kendisi hem de ailesi sayısız ölüm tehdidi aldı. Ancak Sartre siyasal cinayetleri, etkili ve arındırıcı bir araç olarak savunmakta tereddüt etmezken, Said, arkasındaki sebeplere ve hissiyata sempati beslese de, terörizmi asla desteklemedi. "Mazlumlar, zalimlerin huzurunu kaçıracak araçlar kullanmalıdır," diye yazıyordu; ve bu huzursuzluk, sivillerin ayrımsız şekilde öldürülmesiyle yaratılamazdı.[3]

---

2) Bkz. Edward Said, *Culture and Imperialism* (New York: Vintage Books, 1994), s. xxii; Edward Said, *Orientalism*, "Preface to the Twenty-fifth Anniversary Edition" (New York: Vintage Books, 1994), s. xxiii.

3) Sartre, Frantz Fanon'ın *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı kitabının Fransızca baskısına 1961 yılında yazdığı önsözde sömürgecilik-karşıtı devrimlerin şiddetini şöyle tanımlıyordu: "İnsanoğlu kendisini yeniden yaratmaktadır... bir Avrupalı vurmak bir taşla iki kuş vurmak gibidir, aynı zamanda hem bir zalimi hem de zulmeden bir adamı yok etmektir: geride bir ölü adam ve bir özgür adam kalır; hayatta kalan, ilk defa ayaklarının altında *ulusal bir toprak* hisseder", Jean-Paul Sartre, Frantz Fanon'ın *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabına önsöz (New York: Grove Press, 1968), s. 21-22. Said ise Filistin direnişi için Gandhi'nin Hindistanı ile Martin Luther King'in sivil haklar hareketini ve Mandela'yı model almıştır (bkz. "Trajedi Derinleşiyor", Aralık 2000, bu kitap içinde.)

Said'in sergilediği bu tavır, onun ataletten veya pasifist olmasından kaynaklanmıyordu, güçlü inançlardan yoksun biri olduğu anlamına ise hiç gelmiyordu. Mesleki başarısına, müzik tutkusuna (önemli bir piyanistti; yakın dostu Yahudi kompozitör Daniel Barenboim'la pek çok ortak konser organize etmişti) ve dostluğa verdiği öneme karşın, yeri geldiğinde kesinlikle çok öfkeli biriydi –o öfkeye, bu kitaptaki yazılarda sıkça rastlayacaksınız. Fakat Filistin davasıyla özdeşleşmesine; bu davayı ilerletmek ve açıklamak için gösterdiği yorulmak bilmez çabalara rağmen Said, bir eylemci veya ideolog olarak, amacın her tür aracı haklı kılacağı bir ülkeye veya fikre sorgusuz sualsiz bağlanmaktan da çok uzaktı.

Daha önce de belirttiğim gibi, Said, bağlılıklarıyla arasına ince bir mesafe koymayı da hiç ihmal etmedi. Yerlerinden yurtlarından edilmiş insanlar çağında tipik bir sürgün değildi o, zira zamanımızda, ülkelerini terk etmeye zorlanan erkek ve kadınların büyük kısmının geriye (veya ileriye) doğru bakabilecekleri bir yerleri vardır: ayrılan bireyi veya cemaati, mekâna olmasa bile, zamana bağlayan, hatırlanan (çoğunlukla da yanlış hatırlanan) bir anavatandır bu. Filistinlilerin böyle bir vatanı bile yoktur. Resmen kurulmuş bir Filistin hiç olmamıştır ve bu yüzden Filistinli kimliği o geleneksel ön referanstan yoksundur.

Bunu, Said ölümünden birkaç ay önce çarpıcı bir biçimde şu sözlerle ifade eder: "Bir ülkeyi sevmenin ne demek olduğunu hâlâ hissedebilmiş değilim." Elbette bu, köksüz kozmopolitin karakteristik koşuludur. Sevilecek bir ülkeden mahrum olmak pek de hoş veya güvenli bir şey değildir: bu tür bir köksüzlükle, zararlı bir ruh bağımsızlığı olarak görenlerin takıntılı düşmanlıklarını üzerinize çekebilirsiniz. Fakat bu, aynı zamanda özgürleştiricidir: baktığınız dünya, yurtseverlerin ve milliyetçilerinki kadar ikna edici bir manzara sunmayabilir size, ama daha ötesini görüyorsunuzdur. Said'in 1993'te yazdığı gibi: "Sadece veya esas olarak 'kendimiz'e ait olana kafa yormamız gerektiği fikrine dayanamıyorum."[4]

Bu, bağımsız eleştirmenin has sesidir, gücün karşısında hakikati dile getirmektedir... Ve otoriteyle çatışıldığı noktada aykırı bir ses olarak ortaya çıkmaktadır: Said, Mayıs 2001'de *El Ahram*'da şöyle yazıyordu: "İsrailli entelektüellerin başarılı olup olmadıklarına veya ge-

4) Bkz. "İsrail, Irak ve ABD", *El Ahram*, 10-16 Ekim 2002, bu kitap içinde; Said, *Culture and Imperialism*, s. xxv.

rekeni yapıp yapmadıklarına karar vermek bizim işimiz değil. Bizi asıl kaygılandıran, Arap dünyasındaki söylemin ve analizin sefaletidir." Bu aynı zamanda özgürce haykıran 'New York entelektüeli'nin sesidir; tam da birçoklarının safını belirleyip, 'biz' ve 'onlar' demeyi tercih ettiği aynı Ortadoğu sorunu yüzünden, bugün o entelektüellerin nesli hızla tükenmektedir.[5] Bu kitaptaki yazıları okuyacak olanların da görebileceği gibi, Edward Said hiçbir şekilde, bu çatışmanın taraflarından biri adına konuşan geleneksel bir 'sözcü' değildir.

Münih'te çıkan *Die Süddeutscher Zeitung*, Said'in ölüm haberini, *Der Unbequeme* (Huzursuz Adam) başlığıyla verdi. Fakat onun en kalıcı başarısı, *başkalarını* huzursuz etmekti. Filistinlilerin gözünde Edward Said çetin ceviz biri, sözünü sakınmayan bir Cassandra'ydı; o, Filistinli liderleri, yetersizliklerinden (ve yapılan daha kötü işlerden) dolayı sert şekilde eleştiriyordu. Tenkitçilerinin gözünde Said, korkuyu ve hakareti üzerine çeken bir paratonerdi. İnanılması güç olan şu ki, bu zarif ve adanmış adam, tam bir şeytan gibi gösteriliyordu: Adeta İsrail'e ve Yahudilere yönelik (gerçek veya hayali) her tür tehdidin cisimleşmiş haliydi. Kurban sembollerine saplanıp kalmış Amerikalı Yahudi cemaatinin gözünde, tam da İsrail'in sebep olduğu kurbanları kışkırtıcı bir açıklıkla hatırlatan biriydi. Ve katıksız New Yorkluluğuyla Edward Said, kendisini eleştirenlerin gözünde de dar kafalılığının ironik, kozmopolit, *Arap* hatırlatıcısıydı.

Bu kitaptaki makaleler, Aralık 2000-Temmuz 2003 dönemini kapsıyor. Böylelikle bizi Oslo sürecinin sonundan alıp, İkinci İntifada'nın başlangıcına ve 'barış süreci'nin nihai çöküşüne, oradan da İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'yi ikinci kez işgal etmesine, 11 Eylül katliamlarına, Amerika'nın Afganistan'a müdahalesine ve ABD'nin halen devam eden Irak saldırısına götürüyor. Yani, istisnai derecede karmaşık ve kanlı bir otuz iki ayı anlatıyor. Bu dönemde Edward Said, Ortadoğu'daki gelişmelerin alarm veren durumu hakkında durup dinlenmeksizin yazdı; giderek kötüleşen sağlığına rağmen (Ağustos 2002'ye kadarki yazılarında kendi durumuna dair en ufak bir atıf yoktur ve o da zaten geçerken, laf arasında bir değinmedir) ayda en az bir, sık sık birden fazla yazı çıkardı.

---

5) Columbia Üniversitesi, son derece tutarlı bir tavır sergileyerek, Said'in Filistinliler adına kamusal müdahalelerinden dolayı sansürlenmesi, hatta görevinden alınması yönündeki ağır baskılara karşı durmuştur.

Buradaki yazıların biri dışında hepsi, Arapça yayınlanan Kahire merkezli *El Ahram* gazetesinden derlendi. O yüzden yazılar, Batılı okuyucuların Edward Said'in Araplara nasıl seslendiğini görmeleri açısından da önemli bir fırsat sunuyor. Said son yıllarında sürekli olarak üç tema üzerinde durdu: dünyaya (özellikle de Amerikalılara), İsrail'in Filistinlilere yönelik muamelesinin gerçek yüzünü vakit geçirmeksizin anlatma gerekliliği; aynı aciliyet üzerinden, Filistinlilerin ve diğer Arapların İsrail gerçeğini tanımaları ve kabul etmelerini, İsrailliilerle, bilhassa da İsrail muhalefetiyle buluşmalarını sağlamak; ve Arap liderlerinin başarısızlıklarını açık açık ortaya koymak.

Gerçekten de Said, her şeyden önce Arap kardeşlerine bir şeyler anlatmak ve onları sert şekilde eleştirmek derdindeydi. Bu yazılardaki eleştirilerden en büyük payı alanlar, açgözlülükleri, yolsuzlukları, kötü niyetli ve kuşkucu tutumlarıyla, muktedir Arap rejimleri, özellikle de Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yarattığı rejimdir. Bu, ilk bakışta adaletsiz bir yaklaşım gibi algılanabilir (ne de olsa etkin gücü elinde bulunduran güç ABD'yse, Edward Said'in Filistinli kardeşlerinin evlerini başlarına yıkmayı sürdüren de İsrail'dir), fakat görünen o ki Said, *halkına* kendi gerçeğini anlatmanın önemli olduğunu düşünmüştür. Böyle yaparak, "kendi tarafına yönelik, entelektüellerin tarihini ezelden beri zehirleyen dalkavukça bir esnekliğe" prim vermemiştir (Aralık 2000).

Bu yazılarda Said, İsrail zulmünün sicilini tutmakta (bkz. "Filistinliler Kuşatma Altında", Aralık 2000; "Yavaş Ölüm: Ayrıntılı Ceza", Ağustos 2002; "Bir Riyakârlık Anıtı", Şubat 2003), Ariel Şaron yönetiminin karantina altındaki Filistin toplumunun nasıl boğazına çöktüğünün korkutucu ve kasvetli bir manzarasını sunmaktadır. Görünüşte barış döneminde olan bir yönetim, sivilleri, savaş sırasında bile suç sayılan eylemlere maruz bırakmaktadır. Fakat Edward Said'in bu korkunç eylemlere dair anlatısı, savaşçı, topraklarını geri isteyen bir generalin gelişigüzel sözlerinden ziyade, Filistinlilerin hayata geçmeyen son 'barış süreci'nde verdiği taahhütlerin tahmin edilebilir (Said'in örneğinde olduğu gibi, tahmin de edilmiş) vahim sonuçlarıdır.

Oslo sürecini memnuniyetle karşılayan ve 1990'lar boyunca kat edilen yolu umutla seyreden bizim gibi insanlar için, Said'in hayale kapılmayan eleştirileri irkilticidir. Fakat ilerleyen süreçte haklı olanın biz değil, Said olduğu da ortaya çıkmıştır. İsrailli barış yanlıları-

nın hayal ettiği ve (Filistinliler de dahil) birçokları tarafından memnuniyetle karşılanan Oslo sürecinin, iki taraf arasında güven ve inanç inşa edeceği sanılıyordu. Çetrefilli meselelerle (Kudüs'ün yönetimi, Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı, Yahudi yerleşimleri sorunu) 'daha sonra', yani 'nihai statü müzakereleri' sırasında ilgilenilecekti. Bu arada FKÖ, özerk Filistin bölgesinin yönetimi konusunda tecrübe ve güven kazanıp, İsrailliilerle barış içinde yaşayacaktı. En nihayetinde ise iki devlet (biri Yahudilere, diğeri Filistinlilere ait) istikrarlı bir yakınlık içinde yaşayacaklardı ve güvenlikleri uluslararası toplum tarafından garanti edilecekti.

Eylül 1993'te Beyaz Saray'ın bahçesinde imzalanan İlkeler Deklarasyonu'nun içerdiği plan buydu. Fakat gelişmeler çok farklı bir seyir izledi. Said'in de bize hatırlattığı gibi, bu müzakerelerde 'iki taraf' falan yoktu: bir yanda İsrail; yani, muazzam askeri aygıtıyla (bazılarına göre dünyanın dördüncü güçlü ordusu) birlikte modern bir devlet vardı ve otuz yıl önce bir ülkeyle halkı savaş yoluyla işgal etmişti. Diğer yanda da Filistinliler; yani, dağılmış, yerinden edilmiş, haklarından mahrum bırakılmış, topraksız ve ordusuz bir topluluk duruyordu. Ortada bir işgal eden, bir de işgal edilen vardı. Said'in bakışına göre, Filistinlilerin sahip olduğu yegâne dayanak, kahredici *gerçeklikleriydi*: oradaydılar, gitmeyeceklerdi ve İsrail'in kendilerine reva gördüğü zulümlerin unutulmasına izin vermeyeceklerdi.

Kaybedecekleri hiçbir şeyleri olmayan Filistinlilerin, ellerinde pazarlık konusu yapacak bir şeyleri de yoktu. İşgalciyle 'masaya oturmak' demek, her şey bir yana, teslim olmak (veya işbirliği yapmak) demekti. Said'in, 1993 Deklarasyonu'nu 'bir Filistin Versay'ı'[6] olarak nitelemesinin ve Filistin Ulusal Konseyi'nin derhal istifa etmesi gerektiğini söylemesinin sebebi de buydu. Said şöyle akıl yürütüyordu: Eğer İsrailliler Filistinlerden bir şey bekliyorlarsa, o zaman Filistinlilerin istekleri de (tam egemenlik, 1967 sınırlarına geri dönülmesi, mültecilerin 'geri dönme hakkı', Kudüs'ün paylaşımı), ne idüğü belirsiz aşamalardan sonra değil, en baştan müzakere masasına konmalıydı.

1993'te ilk Deklarasyon imzalandığında, Batı Şeria ve Gazze'de sadece 32,750 Yahudi yerleşim birimi vardı. 2001 yılma gelindiğinde ise bu sayı 53,121'e çıkmıştı –yani, yüzde 62'lik bir artış söz ko-

6) Edward Said, *The Politics of Dispossession: The Struggle for Palestinian Self-Determination 1969-1994* (New York: Vintage Books, 1995), s. xxxiv.

nusuydu ve arkası da geliyordu. İzak Rabin ve Şimon Peres'in İşçi Partisi'nin iktidarda olduğu 1992-1996 yılları arasında Batı Şeria'daki yerleşimci nüfusu yüzde 48, Gazze'deki ise yüzde 61 oranında arttı. İsrail'in Filistin topraklarıyla kaynaklarını adım adım kemirdiği böylesine bir politikanın Oslo Deklarasyonu'yla uzaktan yakından alakası olmadığı bariz biçimde ortadaydı. Halbuki, Deklarasyon'un 31. maddesinin 7. paragrafında açıkça şu söyleniyordu: "Hiçbir taraf Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin statüsünü değiştirmek bakımından, kalıcı statü müzakerelerini muallakta bırakacak nitelikte girişimlerde bulunamaz veya buna yönelik adımlar atamaz."

Öte yandan FKÖ'ye, kalan Filistin bölgelerini yönetme yetkisi verilmiş olsa da, İsrail söz konusu bölgeleri çaprazlamasına kesen 'Yahudi' yol ağları kuruyor ve yerleşimcilerle diğer İsraillilerin, sabit askeri üslerle korunan ücra yerlerdeki evlerine (ve zaten kıt olan su depolarına) ulaşımını sağlıyordu.[7] Bütün bu uygulamalar, kısmen İsrail'in toprağı güvenlik üzerinden anakronik bir biçimde birleştirmesiyle; kısmen 1967 sonrasındaki toprakların geri alınmasını öngören bir eskatologyayla (âdeta Eski Ahit, ihtilafın tarafı olan bir Tanrı'yla bir tür gayrimenkul anlaşması yapılacak şekilde yorumlanmaktaydı), kısmen de toprakların genişletilmesini başından beri kendi varoluş amaçlarından biri sayan Siyonist tutkularla ilerletildi. Filistinlilerin bakış açısından ise ortaya çıkan sonuç, Oslo sürecinin yavaş bir boğma harekâtıyla bir işkence tezgâhına dönüştürülmesiydi; böylece, özellikle Gazze, tel örgülerin bir yanında Filistinli gardiyanların, öte yanında İsrail ordusunun beklediği fiili bir hapishane haline getirildi.

Ve ardından 2000 yılına, uzun süre ertelenen 'nihai statü müzakereleri'ne gelindi: müzakerelerin ilki Camp David'de, ikincisi umutsuz bir havada, Sina'daki Taba kentinde yapıldı. Elbette, Edward Said'in geleneksel Amerikan bakışıyla hiçbir alışverişi olamazdı: Bu bakışa göre, Başkan Clinton ve Başbakan Ehud Barak aslında büyük bir lütufta bulunurlarken, nankör FKÖ ve Yaser Arafat bu armağanı elinin tersiyle itiyordu. Said'in buna karşı çıkmasının sebebi, Arafat'a herhangi bir sempati duyması değil, Camp David'de teklif edilenlerin en

7) Karşılıklı ekonomik bağımlılıkları gittikçe artmasına rağmen (İsrailliler ucuz Filistin emeğine dayanırken, Filistinliler de iş bulmak ve piyasaya girebilmek için İsrail'e bağımlıdırlar), Yahudilerin ve Arapların birbirinden ayrılmasının doğurduğu paradoksal sonuçtu bu.

başından beri (Tanya Reinhart'ın İsrail gazetesi *Yediot Aharanot*'ta, 8 Temmuz 2000'de tarif ettiği gibi) düpedüz bir 'dalavere' olmasıydı. Filistinliler kendi topraklarının yüzde 50'sini alacaklar, onun yanı sıra ayrı ve büyük ölçüde bağlantısız kantonlara bölüneceklerdi; İsrail ise toprağın yüzde 10'unu ilhak edecekti ve geri kalan yüzde 40'lık kısım 'kararlaştırılmadan' bırakılacaktı –fakat aslında bu kısım da üstü kapalı şekilde İsrail denetimine bırakılıyordu.

Beş ay sonra Taba'da Filistinlilere daha ileri bir toprak anlaşması önerildi; herhangi bir İsrail yönetiminden almayı umut edebilecekleri en iyi anlaşmaydı bu. Fakat bunun sonucunda kurulacak Filistin devleti, yine tümüyle İsrail'e bağımlı ve onun kaprislerine karşı savunmasız olacaktı; Filistinli mültecilerin kayıpları asla tam olarak karşılanmayacaktı; böylece İsrail, en çetrefilli meselelerden biri olan Kudüs'ün egemenliği konusunda geri adım atmayacaktı. Hatta, İsrail'in son dakika tacizlerinin önünde hâlâ 'koşullar, kayıtlar ve zorunluluklar'dan oluşan bir duvar duruyordu; Said'in güzel ifadesiyle, "âdeta karşıda, bitmek bilmez ertelemeleri ve fiziki ele geçirilemezliğiyle Jean Austen romanlarından fırlamış bir estet dikilmekteydi..."

Bu arada Ehud Barak da boş durmamış, bizzat kendi müzakerecilerinin 'anlaşmaya vurulmuş büyük bir darbe' diye kabul ettikleri bir adım atıp, yerleşimlerin sayısını artırmıştı. FKÖ liderleri Taba anlaşmalarını tabanlarına satmak isteselerdi bile muhtemelen bunu başaramazlardı; Şaron'un Harem-ül Şerif'e zamanlaması kasten seçilmiş ziyaretinin ardından patlak veren İkinci İntifada Filistinliler için felaketlere yol açsa da, bu isyanın arkasında, huzursuzluk ve aşağılanmayla geçen yıllar (yani, Oslo yılları) yatıyordu. Bu koşullar altında, ayrıca kendine bağlı sebeplerle de Arafat, Filistinlilere anlaşmayı imzalamamaları talimatı verdi.

Taba, bilhassa da Camp David ile Oslo'nun acı meyveleriydi ve Edward Said'e göre, FKÖ'nün bu süreçteki en büyük hatası, sonucu kaçınılmaz şekilde reddetmesi, böylece bütün bir müzakere stratejisinin itibarını geriye dönük olarak da ayağa düşürmesiydi. Said, Haziran 2002'de yazdığı bir makalede, FKÖ aparatçiklerini ve onların liderlerini affetmeyeceğini açıkça söylüyordu; elde ettikleri iktidarı, İsrail'in müşfik gözetimi altında, işgal edilmiş Filistin'in 'Vichy-kılıklı'* valileri gibi kullanmışlardı. Hem geçmişte hem de

*) İkinci Dünya Savaşı döneminde Almanların Fransa işgalinin ardından kurulan işbirlikçi Fransız hükümeti. (ç.n.)

bugün "acımasızlığın, otokrasinin ve tahayyül edilemez boyutta yolsuzluğun sembolüydüler" ("Filistin'de Seçimler, Hemen Şimdi", *El Ahram*, 13-19 Haziran 2002).

Başka birçok yazısında Said, "Arafat ve çevresindekiler durumumuzu daha kötü, çok daha kötü hale getirdiler," diye yazmaktadır. "Filistinlilerin ve (daha geniş ölçüde, diğer Arapların), liderleri tarafından lekelendiğini ve yanlış yönlendirildiğini" söyleyen Said, söz konusu liderlerin ne yüksek ilkelere ne de pratik, programatik stratejilere sahip olduğunu savunmakta ve şunları eklemektedir: "Arafat, diğer Arap muadilleri gibi, yıllarca halkını, onun acılarını ve davasını temsil etti; bugün geldiği noktada, gerçek bir amaçtan veya duruştan yoksun, içi geçmiş bir meyve gibi sallanıyor" ("Arapların Bölünmüşlüğü ve Hizipçilik", *El Ahram*, Ağustos 2002).

Peki, öyleyse ne yapılmalıydı? Eğer Filistin liderliği çürümüş ve yetersizse; eğer İsrail hükümeti, karşıdakinin isteklerine kulak vermek şöyle dursun, bizzat kendi ağzından çıkan sözleri tutmamakta kararlıysa; bütün taraflarda fazlasıyla korku ve kin varsa; İsrailllilerin, Filistinlilerin ve uluslararası toplumun (hatta Amerikalıların) hepsinin birden nihayet prensipte kabul ettiği şu iki-devletli çözüm nasıl uygulanacaktı? Burada Edward Said, bir kez daha neredeyse herkesle ters düşmekteydi.

İki-devletli çözümü ilk kez açıkça savunduğu 1980'de Said, Arafat'ın El Fetih hareketi de dahil, bütün tarafların saldırısına ve tacizine maruz kalmıştı. Yıllar sonra, 1988'de Filistin Ulusal Konseyi, gecikmeli bir biçimde, aslında en muhtemel çözümün, Filistin'in iki devlete (biri Filistin, diğeri İsrail) bölünmesi olduğu sonucuna vardı; halbuki Said, hem Yahudilerin hem de Arapların, yaşadıkları topraklarda karşılıklı olarak kendi kaderlerini tayin hakkına sahip olması dışında bir alternatif bulunmadığını ısrarla söylemişti.[8] Fakat aradan geçen yıllarda işgal altındaki toprakların yarısına el konmuştu; Filistin toplumu neye uğradığını şaşırmış, Filistin toprağı olduğu varsayılan bölge, adacık misali yalıtılmış yerleşimler, dümdüz edilmiş zeytinlikler ve yıkılmış evlerle yangın yerine dönmüştü; aşağılanmış yetişkinlerin öfkelenmeye bile mecali kalmamıştı, gençleri mücadeleden geri çekiyorlardı. Said, bu felaket manzarasından karşı konulamaz bir sonuç çıkardı.

8) Örneğin bkz. Edward Said, "Who Would Speak For Palestinians", *New York Times*, 24 Mayıs 1985.

İsrail, Batı Şeria'dan asla çekilmeyecekti; bir şekilde çekilse bile, ardında elverişli, idare edilebilir koşullar bırakmayacaktı. Batı Şeria ve Gazze'de bu koşullar altında nasıl bir devlet kurulabilirdi? Suça batmış bir mafya topluluğu dışında kim böyle bir devleti 'yönetmek' *isteyebilirdi*? FKÖ'nün aklındaki 'Filistin,' bir fanteziden ibaretti; üstelik hiç de iç açıcı bir fantezi değildi bu. İyi ya da kötü, kadim Filistin topraklarında tek bir gerçek devlet olacaktı: İsrail. Bu, ütopya değildi; sadece yanılsamalardan uzak, duygularına yenilmeyen pragmatizmdi. Asıl gerçekçi yaklaşım, bu olguyu kabul etmekten ve nasıl en iyi hale getirilebileceğine ciddi ciddi kafa yormaktan geçiyordu. "Bir devlete sahip olmaktan çok daha önemlisi, onun nasıl bir devlet olacağıdır."[9] Edward Said, hayatının son on yılında, İsrailliler ve Filistinliler için tek, laik bir devletin yılmaz savunucusu oldu.

Edward Said'in, tek devletli bir çözüme yönelik inancının, mevcut açmaza ayrımsız, laik, demokratik bir alternatif önermesinin ardındaki saikler neydi? En başta, statüko korkunçtu ve giderek kötüleşiyordu: her biri kendi kurban anlatısına dayanan iki halk, bir avuç toprak için çocuklarının ölü bedenleri üzerinden sonsuz bir rekabet içindeydiler. Birisi silahlı bir devlet, diğeri devletsiz bir halktı; fakat bunun ötesinde, kahredici bir benzerlik taşıyorlardı: her ne kadar Siyonizm'in birebir yansıması olmasa da, neticede Filistin'in ulusal hikâyesi de bir kovulma, yabancı topraklarda yaşamak zorunda bırakılma, isyan ve geri dönüş masalı değil miydi? O tartışmalı 'anavatan'ı, her iki tarafı da memnun edecek biçimde bölmenin bir yolu yoktu. Karşılıklı nefret dolu, her ikisi de komşusunu yıkmaya ve yutmaya kararlı tabanıyla böyle iki devletçikten kimseye hayır gelmezdi.

İkinci olarak, Filistin'in koşullarında köklü bir değişim yaşanmıştı. Kırk yıl boyunca milyonlarca Filistinli Arap (İsrail'de, işgal altındaki topraklarda, Arap dünyasının dört bir yanındaki mülteci kamplarında ve sürgünde), âdeta heba olup gitmişti. İsrailli siyasetçiler uzun zamandır onların var olduğunu bile kabul etmemekteydiler; sürgünlerin hikâyesi resmi kayıtlardan silinmişti ve tarih kitaplarında anılmadan geçilmekteydi; evlerinin, köylerinin ve topraklarının kaydı, bizzat terk ettikleri toprağa gömülüp gitmişti. Said'in durmadan aynı hikâyeyi anlatmasının sebebi de buydu: "Dünyada bu yaşananları teyit edecek başka bir şey yok gibi görünüyor; onun

9) Said, *The Politics of Dispossesion*, s. xliii.

hikâyesini anlatmadığınız sürece, bir kenara bırakılacak ve ortadan kaybolacak." Ve ancak, "elli yıldır sürekli kaybeden bir davayı savunmak" da oldukça zordu. Biri kalkıp terörist bir vahşet işlemedikçe sanki Filistinliler yoktu; zaten o saldırılar da Filistinlilerin bundan *ibaret*, köklerinin belirsiz, uyguladıkları şiddetin anlaşılmaz olduğu şeklinde yorumlanıyordu.[10]

Bütün Filistin talepleri içinde 'geri dönme hakkı'nın bu kadar merkezi bir önem taşımasının sebebi tam da buydu –aklı başında hiç kimse İsrail'in kalkıp da milyonlarca mülteciyi ve onların çocuklarını 'geri' alabileceğini düşünmezdi, ama ortada, olan bitenlerin *itiraf* edilmesine yönelik derin bir ihtiyaç vardı: en baştaki sürgünün yaşandığının, temel bir yanlış yapıldığının kabullenilmesi gerekiyordu. Said'i Oslo konusunda kızdıran da buydu: söz konusu anlaşma ona, İsraillileri işgal ve başka her şey için haklı çıkarmak veya affetmek gibi görünmekteydi. Fakat "İsraillilerin haklı çıkarılması ve yaptıklarından dolayı özür dilemeksizin, yani *sözlü bir talebi* [vurgu bana aittir] bile karşılamaksızın masadan kalkıp gitmesi" mümkün olamazdı. ("Ne Pahasına Oslo?", *El Ahram*, Mart 2002). Buna dikkat edilmeliydi.

Fakat elbette o dikkat, şimdi gösterilmekte. Dünya kamuoyunun ABD dışındaki ezici çoğunluğu, bugün Filistin trajedisini, Filistinlilerin kendilerinden daha iyi görüyor. Onlar, İsrail'in sakinleri, kendi vatanlarında uluslaşmaktan mahrum bırakılmış yerli topluluk. Yurtlarından edilmiş ve kovulmuş, topraklarına yasadışı biçimde el konulmuş, 'bantustan'lara [Güney Afrika'daki Apartheid rejiminin Siyahları yaşamak zorunda bıraktığı, tel örgülerle çevrili gecekondu bölgeleri] mahkûm edilmiş, temel hakların birçoğundan mahrum bırakılmış olanlar; ve her gün adaletsizliğe ve şiddete maruz bırakılanlar. Bugün artık eğitimli bir İsraillinin, geçmişte bize öğretildiği gibi, Arapların 1948'de kendi rızalarıyla veya yabancı despotların zoruyla topraklarından ayrıldığı yalanına bir nebze olsun inanması mümkün değildir. Bu konunun önde gelen uzmanlarından İsrailli akademisyen Benny Morris, geçenlerde İsrail gazetesi *Ha'aretz*'in okurlarına, İsrailli askerlerin 1948-1949'da Filistinlileri yurtlarından sürmekle kalmadığını,

10) Said, *The Politics of Dispossesion*, xvii, 118. İsrailli arkeologlarla bürokratların İsrail'i bütün Filistin geçmişinden nasıl 'temizlediği'nin daha çarpıcı bir anlatımı için bkz. Meron Benvenisti, *Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land Since 1948* (Berkeley: University of California Press, 2000).

öncesinde hedefine varmayan bir etnik temizlik teşebbüsünde bulunduğunu hatırlatıyordu; göç yollarında da -tecavüz, kadın ve çocukların öldürülmesi dahil- birçok savaş suçu işlemişlerdi.[11]

Elbette Morris bu hikâyede yanlış bir şey görmüyor –ona göre bu, devlet inşasının gerektirdiği tali bir hasar.[12] Fakat bu bizi, Said'in tek bir devletin kurulabileceği konusunda haklı olabileceğini düşündürten üçüncü zemine taşıyor. Filistin davası kamuoyunda destek bulmaya ve ahlâken galebe çalmaya başlarken, İsrail'in uluslararası konumu hızla zayıflıyor. Yıllar boyunca üstesinden gelinemeyen çetrefilli sorun, Filistinlilerin yurtlarından kovulması, sömürgeleştirilmeleri ve işgal edilmeleridir. Ve Filistinlilere zulmedenler, Fransız sömürgeciler veya Hollandalı Afrikalılar değil, Edward Said'in deyişiyle, "İsrail'in soykırım ve katliamla yazılmış trajik bir tarihe sahip olan Yahudi yurttaşları, Nazi Holokost'undan arta kalanlardır."

Kurbanların kurbânı, imkânsız bir durumdadır –Said'in de işaret ettiği gibi, Arapların Holokost'u küçümseyerek, hatta reddederek, Filistin'i soykırımın gölgesine hapsetme eğilimi de durumu daha iyiye götürmemiştir.[13] Fakat iş başkalarına zulmetmeye gelince, kurbanlar bile bundan ilelebet muaf tutulamaz. Polonyalıların Yahudileri İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında katlettiği suçlaması, Hitler'in 3 milyon Polonyalı kurbanını hatırlatarak gönül rahatlığıyla bertaraf edilemez artık. *Mutatis mutandis*, bu tavrın bir benzeri bugün İsrail'e hasredilmektedir. 1967'deki askeri zafere dek ve onu müteakip birkaç yıl, uluslararası alanda hâkim olan İsrail imajı, sol-Siyonist kurucularıyla, onların Avrupa ve başka yerlerdeki birçok hayranının yarattığı imajdı: düşmanlar tarafından kuşatılmış cesur bir küçük ülke. İşte o ülkede çöl yeşertilmiş, yerli nüfus ise resimden tamamen silinmiştir.

Lübnan'ın işgalini takiben, 1980'lerin sonundaki Birinci İntifada'nın yoğunluk kazanmasıyla birlikte, İsrail'in kamuoyu gözündeki resmi adım adım kararmıştır. Bugün oldukça vahim bir görüntü söz konusudur: on sekiz yaşındaki ağzı bozuk genç askerlerin ellerindeki M-16'larla savunmasız ihtiyar adamları itip kaktıkları ('güvenlik önlemleri'); buldozerlerin koca apartmanları durmaksızın

11) *Ha'aretz*'de Benny Morris röportajı, 8 Ocak 2004.
12) "1948'deki tehcirin savaş suçu olduğunu düşünmüyorum. Yumurtaları kırmadan omlet yapamazsınız." *Ha'aretz*, 8 Ocak 2004.
13) Bkz. Said, *The Politics of Dispossesion*, xviii; "Barenboim and the Wagner Taboo,", *El Ahram*, 16-22 Ağustos 2001.

dümdüz ettiği ('toplu cezalandırma'); helikopterlerin sivillerin gezindiği sokaklara füzeler fırlattığı ('hedefli suikastlar'); para akıtılan yerleşimcilerin cam verandalı yüzme havuzlarında, gezegenin en berbat varoşlarında hastalanıp çürüyen birkaç metre ötedeki Arap çocuklarının gözü önünde zevkle eğlendiği; emekli generallerin ve bakanların Filistinlilerin defterini 'bir şişenin içindeki ilaçlanmış hamamböcekleri' (Rafael Eytan) misali dürmekten ve ülkeyi Arap kanserinden temizlemekten açık seçik söz ettiği bir yerdir artık burası.[14]

İsrail tümüyle ABD'nin parasına, silahlarına ve diplomatik desteğine bağımlıdır. Bir veya iki devletin İsrail'le ortak düşmanı vardır; bir avuç ülke İsrail'in silahlarını satın almaktadır; birkaç tanesi de uluslararası anlaşmaları tanımamak ve gizlice nükleer silah üretmek bakımından İsrail'in fiili yardakçısıdır. Fakat Washington'ın dışında İsrail'in tek bir dostu yoktur. Birleşmiş Milletler'de Amerika'nın en sıkı müttefiklerinin bile desteğini alamamaktadır. FKÖ'nün siyasal ve diplomatik beceriksizliğine (ki Said'in yazılarında gayet etkili anlatılmıştır) karşın; daha genel anlamda ("insanlığın esas yürüyüşünün dışında emekleyen"[15]) Arap âleminin belirgin yetersizliklerine karşın; İsrail'in kendi davasını anlatmak için yürüttüğü karmaşık çabalara karşın, bugün Yahudi devletinin dünya barışının önündeki başlıca tehdit olduğu görüşü yaygın kabul görmektedir. Otuz yedi yıllık askeri işgalin ardından İsrail, zerre kadar güvenlik elde edememiştir; kendi içindeki sağduyuyu ve uluslararası saygınlık bakımından her şeyini kaybetmiş ve ahlâki haklılık dayanağını da de sonsuza dek yitirmiştir.

Filistinlilerin hak iddialarının yeni yeni kabul edilmesi ve Siyonist projenin (derinden sarsılan birçok İsraillinin arasında da) giderek gözden düşmesi, Yahudilerle Arapların tek bir devlet çatısı altında uyum içinde yaşamalarını kolaylaştırmaktan ziyade zorlaştırmış gibi görünebilir. Ve Filistinliler arasındaki bir azınlığın Yahudi komşularına hep küskün kalması söz konusu olabileceği gibi, bazı İsrailli-lerin de, geçmişte görüldüğü üzere, Filistinlileri, İsraillilerin kendileri-

14) Daha 1975'te, İsrail İçişleri Bakanlığı'na bağlı konut dairesinin başkanı, Başbakan İzak Rabin'e İsrail'in *kendi* Araplarının "Yahudi bünyesindeki bir kanser olduğunu, zapt edilip geriletilmesi gerektiğini" rapor ediyordu. Bkz. Ilan Pappe, *A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples* (New York: Cambridge University Press, 2004), s. 227. Otuz yıl sonra sadece metafor değişmişti: "Onlar (Filistinliler) için kafes benzeri bir şey yapmak lazım. Başka seçenek yok –kapatılması gereken vahşi bir hayvan var ortada." Benny Morris, *Ha'aretz*, 8 Ocak 2004.

15) Said, *The Politics of Dispossesion*, s. 371.

ne yaptıklarından dolayı asla affetmemesi riski vardır. Fakat Said'in de kavradığı üzerine, Filistinlilerin haksızlığa uğramışlık duygusu ile İsrail'in davalarının ahlâki doğruluğuna dair ısrarı, ortak çıkmazlarına yönelik bir çözümün önündeki ikiz engellerdir. Geçmişte olduğu gibi, hiçbir taraf diğerini 'görememektedir'. Orwell'ın "Milliyetçilik Üzerine Notlar"da ifade ettiği üzere: "Eğer biri zihninin bir köşesinde milliyetçi sadakat veya nefret barındırıyorsa, kesin olgular bile (her ne kadar doğru kabul edilseler de) görmezden gelinebilir."

Her şeye rağmen bugün, iki taraftan bazı insanların gerçekten de daha iyi değerlendirmeleri var. Bana göre bu, Arapların ve Yahudilerin aynı zemini paylaştıkları ve öngörülebilir bir gelecekte bu paylaşımı sürdüreceklerine dair artan kavrayıştan doğuyor. Kaderleri kaçınılmaz şekilde birbirlerine bağlı. Kimin tarafından bakarsanız bakın, bugün İsrail'in hükmettiği bu topraklar, Arap (veya Yahudi) sakinlerinden, ancak uluslararası toplumun rıza gösteremeyeceği bir şiddet dalgasıyla 'temizlenebilir'. Said'in de söylediği gibi, 'kadim Filistin' artık kaybedilmiş bir davadır –fakat tam da aynı sebeplerle, 'kadim İsrail' davası da kaybedilmiştir. Öyle ya da böyle, her iki toplumu yönetmeye ve kucaklamaya muktedir tek bir kurumsal varlığın doğması gerekecektir: ne zaman ve hangi biçimde doğacağı hâlâ meçhul olsa da.

Edward Said'e göre, Ortadoğu'daki bu yeni düşünme biçiminin önündeki gerçek engel, Arafat veya Şaron, hatta intihar bombacıları ya da yığınla yerleşim değildir. O engel, ABD'nin ta kendisidir. Resmi İsrail propagandasının akıl almaz derecede başarı kazanıp Filistin propagandasının tümüyle başarısız olduğu tek bir yer varsa, o da Amerika'dır. Amerikalı Yahudiler (Arap siyasetçilerinden farklı olarak) "olağanüstü derecede izole bir fantezi ve efsane" dünyasında yaşıyorlar ("Amerikalı Yahudilerin Krizi", Mayıs 2002). Birçok İsrailli, Batı Şeria işgalinin kendi toplumlarına neler yaptığının fazlasıyla farkında; işgalin ötekiler üzerindeki etkisine daha az duyarlı olan İsrailliler de kendi başına gelenleri görüyorlar: "Başka bir ulusa hükmetmek İsrail'in meziyetlerini çürütüyor ve saptırıyor, ulusu bölüyor ve toplumu çökertiyor" (Haim Guri).[16] Fakat Amerikalıların büyük kısmı, bütün Amerikalı siyasetçiler de dahil, bunun biraz olsun bile farkında değillerdir.

16) Akt. Tom Segev, *Elvis in Jerusalem* (New York: Metropolitan Books, Henry Holt and Company, 2002), s. 125.

Edward Said'in bu kitapta okuyacağınız yazılarında, Filistinlilerin, Amerikan Başkanı'ndan kendilerine bir devlet 'vermesi' için ricacı olmakla yetinmek yerine, davalarını Amerikan kamuoyuna anlatmaları gerektiği üzerindeki ısrarının sebebi budur. Amerikan kamuoyunun ne düşündüğü önemliydi ve Said, Arap entelektüelleriyle öğrencilerin cahilce Amerikan-karşıtlığından üzüntü duymaktaydı: "Beyrut veya Kahire'nin toplantı salonlarında oturup Amerikan emperyalizmine (veya ona bağlı Siyonist sömürgeciliğe) verip veriştirmek kabul edilemez; böyle yapanlar bu toplumların, her zaman hükümetlerinin aptalca veya saldırgan politikalarıyla temsil edilmeyen karmaşık toplumlar olduğuna dair en ufak bir kavrayışa sahip değillerdir." Fakat bir Amerikalı olarak en çok *kendi* ülkesinin siyasi miyopluğundan rahatsızdı: Ortadoğu'daki ölümcül kördüğümü ancak Amerika çözebilirdi, fakat "Amerika tam da deva olabileceği yarayı alenen görmezden gelmekteydi."[17]

ABD'nin sorumluluklarının ve elindeki fırsatların farkına varıp varmayacağı belirsizliğini korumaktadır. İsrail ve Filistinlilere dair, pek çok insanın tartışmaktan kaçındığı meseleleri tartışmaya açmadıkça, ABD, kendisini (İsrail'le birlikte) dünyanın geri kalanından yalıtmak pahasına kesinlikle kılını kıpırdatmayacaktır. Etkili olabilmesi için bu tartışmanın bizzat Amerika'da açılması ve meselenin Amerikalılar tarafından tartışılması gerekmektedir. Edward Said'in büyük önemi de burada ortaya çıkıyor. O, otuz yılı aşkın bir süredir neredeyse tek başına, İsrail, Filistin ve Filistinliler hakkındaki tartışmayı Amerika'ya taşımaya uğraşmıştır. Böylelikle, hatırı sayılır kişisel riskleri göze alarak, paha biçilmez bir kamusal hizmette bulunmuştur. Onun ölümü, Amerikan toplumsal hayatında büyük bir boşluk doğurmuştur. Onun yeri doldurulamaz.

Tony Judt
Mart 2004

17) Edward Said, "Müntehir Cehalet", *El Ahram*, 15-21 Kasım 2001, bu kitapta; ve "Blind Imperial Arrogance", *Los Angeles Times*, 20 Temmuz 2003.

OSLO'DAN IRAK'A VE YOL HARİTASI

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ İNTİFADA BAŞLIYOR, CLINTON'IN BAŞARISIZLIĞI

1
FİLİSTİNLİLER KUŞATMA ALTINDA

Ariel Şaron'un, bin kadar İsrailli polis ve askerin koruması altında Kudüs'teki Harem ül-Şerif'i, bir İsrailli olarak Müslümanlar için kutsal bir mekâna girebileceğini dünya aleme gösterme amacıyla ziyaret etmesinin ardından ortalık yangın yerine döndü ve bu yangın, okumakta olduğunuz bu yazının kaleme alındığı Kasım ayı ortasında halen sürüyor. Şaron'da en ufak bir pişmanlık yok; aksine, Filistin Yönetimi'ni, 'güçlü bir demokrasi' olan İsrail'i 'açıkça tahrik etmek'le, Filistinlileri İsrail'in 'Yahudi ve demokratik karakteri'ni değiştirmek istemekle suçluyor. Niyetinin, "Mescid-i Aksa'ya giriş ve ibadet özgürlüğünün herkese tanınıp tanınmadığını yerinde tetkik etmek olduğunu" söylüyor (*Wall Street Journal*, 4 Ekim 2000). Fakat, yanında götürdüğü koruma ordusuna veya bölgenin ziyaret öncesinde, sı-

rasında ve sonrasında, giriş özgürlüğünü tümden ortadan kaldıracak biçimde kapatılmasına dair tek kelime çıkmıyor ağzından. Bunun yanı sıra, 29'unda İsrail ordusunun 8 Filistinliyi öldürmesini veya İsrail'in Haziran 1967'de Doğu Kudüs'ü tek taraflı olarak ilhak ettiğini, bu yüzden kentin askeri işgal altında bulunduğunu ve uluslararası yasalar uyarınca işgal altındaki bir halkın bulabildiği her araçla direnme hakkına sahip olduğunu da bilmezden geliyor: Oysa, yeni İntifada'yı tetikleyen gerçeklik tam da budur. Dahası, Müslümanlar için dünyadaki en kutsal ve en büyük iki mabedi barındıran Mescid-i Aksa (arkeologlara göre neredeyse 5,000 yıllık tarihe sahiptir), ellerindeki Filistin kanı daha kurumamış olan (1950'lerden bugüne işlenen birçok katliamdan Sabra, Şatila, Kibya ve Gazze, Şaron'un marifetleridir) acımasız ve sağcı bir İsrailli generalin ziyaretini kaldıramayacak kadar derin dinsel anlamlar taşıyan bir yerdir.

Filistin Tıbbi Yardım Komiteleri Birliği, 17 Kasım itibariyle 170 kişinin öldüğünü, yaklaşık 6,000'inin de yaralandığını belirtiyor: bu sayılara, ölen 14 İsrailli (8'i asker) ve biraz daha fazla İsrailli yaralı dahil değil. (Birkaç gün sonra can kaybı sayısı 200'ü aştı.) İsrail örgütü B'tselem'in verdiği rakamlar da farklı değil. Örgüte göre, Filistinli can kayıpları arasında 15 yaşın altında 22 erkek çocuk var ve İsrail'deki gösterilerde polis, 13 İsrail vatandaşı Filistinliyi öldürdü. Gerek Uluslararası Af Örgütü gerekse İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yayınladığı raporlarda, İsrail, sivillere karşı aşırı güç kullandığı için sert şekilde eleştiriliyor ve *Independent* gazetesinden Phil Reeves'e göre (12 Kasım 2000), Af Örgütü, Tel Aviv yönetimini, İsrail ve Kudüs'teki Arap çocuklarına karşı yürüttüğü taciz, işkence ve yasadışı tutuklama furyasından dolayı kınayan bir başka rapor hazırlıyor. *Ha'aretz* gazetesinden Gideon Levy, Knesset'teki bir avuç Arap vekilin neredeyse hepsinin, İsrail'in Filistinlilere yönelik politikalarına açıkça itiraz ettikleri için cezalandırıldıkları uyarısında bulunuyor; bazılarının parlamento komitelerine atanması engellenirken, diğerleri davalarla uğraşıyor, polis sorgularına çekiliyor. Levy bütün bunların, İşgal Altındaki Topraklar'ın yanı sıra "İsrail dahilindeki Filistinlilere karşı yürütülen şeytanlaştırma ve meşruiyeti yok etme sürecinin" bir parçası olduğu sonucuna varıyor.

İşgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinliler için 'normal hayat' (artık birarada anılamayacak kadar çelişik iki kelime) diye bir mefhum kalmadı. Barış sürecinin hükümleri uyarınca

seyahat özgürlüğü ve diğer VIP imtiyazlarından yararlanan 300'ün üzerinde Filistinli bile bu imkânlarını yitirdi; artık onlar da, Filistin Yönetimi ve İsrail işgalinin çifte yükü altında ezilen 3 milyondan fazla insan gibi, seyahati imkânsızlaştıran ablukalar, kuşatmalar ve barikatlara tabi durumdalar (elleri her daim tetikte, Filistin köylerinde, hatta El Halil gibi büyük kentlerde terör estiren binlerce Yahudi yerleşimcinin vahşetinden söz etmiyorum bile). Yaser Arafat bile Batı Şeria veya Gazze'ye girmek için izin almak zorunda; İsrailliler havaalanlarını keyfi biçimde açıp kapatmakta ve Filistin Yönetimi'nin merkezleri helikopter füzeleriyle yerle bir edilmekte. İşgal altındaki topraklara mal girişi tümüyle durduruldu. İşgal Altındaki Topraklar BM Özel Koordinatörlüğü'nün verilerine göre, Filistin'in ticaret hacminin yüzde 79,8'i İsrail'e bağımlı; ikinci sırada yer alan Ürdün, sadece yüzde 2,39'luk bir paya sahip. Rakamın düşüklüğü doğrudan doğruya, İsrail'in Filistin-Ürdün sınırını (yanı sıra elbette Suriye, Lübnan ve Mısır sınırlarını da) kontrol etmesinden kaynaklanıyor. İsrail ablukası yüzünden Filistin ekonomisi yılın ilk altı ayında bağışçı ülkelerden aldığı toplam yardımın üç katı kayba uğramıştır; günlük ortalama 19,5 milyon dolarlık bir kayıp demektir bu (*El-Hayat*, 9 Kasım 2000). Yani, İsrail ekonomisine bağımlı olan yoksul ve sömürgeleştirilmiş bir nüfus için ciddi bir zorluk söz konusudur (FKÖ'nün Oslo sürecinde imzaladığı ekonomik anlaşmalar sağ olsun).

Öte yandan, Yahudi yerleşimlerinin inşası hız kesmemiştir; İşgal Altındaki Topraklar'daki Yahudi Yerleşimleri (RISOT) başlıklı resmi rapora göre, Ehud Barak'ın sözde barış yanlısı rejimi, son birkaç yılda yerleşimlerin sayısını yüzde 96 oranında arttırmıştır. Aynı raporda, Barak'ın göreve geldiği 1999 Temmuz'undan bu yana "1924 yerleşim biriminin inşasına başlandığı" belirtilmektedir. Üstelik bu rakamlar yol inşaatı, toprakların bu amaçla daimi istimlakı, yanı sıra Filistin tarımsal alanlarının hem İsrail ordusu hem de yerleşimciler tarafından vasıfsızlaştırılması, tahribatı ve yağmalanması üzerinden yürütülen muazzam (ve hâlâ süregiden) programı hesaba katmamaktadır. Gazze merkezli Filistin İnsan Hakları Komitesi, Refah sınırı yakınında, örneğin Guş Katif yerleşim bloğunun her iki tarafında zeytinliklerin ve sebze bahçelerinin İsrail ordusunca (veya tercih edilen ismiyle İsrail Güvenlik Gücü tarafından) tahrip edildiğini belgelemiştir. O Guş Katif ki, 1 milyon Filistinli (yüzde 80'i eski Filistin'den buraya sürülen mültecilerdir) susuzluktan kavrulurken, birkaç bin yer-

leşimcinin bahçelerini sulayıp havuzlarını rahatça doldurabildiği bir bölgedir ve Gazze'nin yüzde 40'mı işgal etmektedir. İsrail, işgal altındaki topraklarda tamamını kontrol ettiği su kaynaklarının yüzde 80'inini Yahudi vatandaşlarının hizmetine sunmakta, Filistinlilerin payına ise kalan yüzde 20 düşmektedir. Oslo barış sürecinde asla doğru düzgün müzakere edilmeyen konulardan biri de budur.

Peki, şu yere göğe sığdırılamayan barış süreci neyin nesidir? Neyi başarmıştır; eğer bu gerçekten bir barış süreciyse, Filistinlilerin can kayıpları ve sefil hayat koşulları niye Oslo Anlaşması'nın imzalandığı Eylül 1993'ten öncesine kıyasla çok daha kötüye gitmiştir? *New York Times*'tan William Orme Jr.'nin 5 Kasım'da yazdığı üzere, "Bugün Filistin toprakları neden vaktiyle barışçı entegrasyonun geleceği sayılan projelerin yıkıntılarıyla doludur?" Bu kadar çok İsrail askeri ve yerleşim birimi varlığını sürdürürken barıştan söz etmenin anlamı var mıdır? Yine RISOT raporuna göre, Oslo'dan önce Gazze ve Batı Şeria'daki yasadışı yerleşimlerde yaşayan Yahudi sayısı 110 bindi; 2000 yılma gelindiğinde bu sayı 195 bine çıkmış durumda ve buna (yine yasadışı biçimde) ilhak edilen Doğu Kudüs'te ikamet etmeye başlayan 150 binin üzerinde Yahudi dahil değildir. Dünya aldatılmış mıdır? Yoksa şu her şeyi ezip geçen 'barış' söylemi, özünde muazzam bir üçkağıttan mı ibarettir?

Bu soruların cevapları orada, gözümüzün önünde duruyor. Fakat bu cevaplar Amerika'nın himayesinde imzalanan ve içeriğini bir avuç müzakereci dışında hiç kimsenin bilmediği belgelerde saklanmaktadır. Ya da, işleri, korkunç bir dezenformasyon, yatırım ve güvenlik politikası aracılığıyla gerçekleri bastırmak olan medya ve hükümet kurumları tarafından görmezden gelinmektedir. Az sayıda insan (ben de dahil), Filistin'in Oslo'daki teslimiyetinden bugüne ne olup bittiğinin dürüstçe kaydını düşmeye çalıştı, fakat ne yazık ki büyük medya ve hükümetlerin yaygarasının yanında (Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve başta Ford olmak üzere, birçok özel vakfın mali desteğiyle dolaşıma sokulan yalanlardan söz etmiyorum bile) bu az sayıdaki insanın sesleri cılız kaldı ve felaket tellallığı olarak yaftalandı (ki bugün yaşanan şeyler tam da tellalların söylediklerıdir). Bu boyutta bir suç ortaklığının ve gaddarlığın üstesinden gelmeye çalışmak, Gulliver Devler Ülkesi'nde hikâyesinin ortasına düşmek gibiydi.

Son birkaç haftada yaşanan çalkantılar İsrail ve Filistin'le de sınırlı kalmadı. Arap ve İslam dünyasındaki Amerika ve İsrail-karşıtı

tepkiler 1967'yle kıyaslanabilir bir noktaya ulaştı. Kahire, Şam, Kazablanka, Tunus, Beyrut, Bağdat ve Kuveyt'teki öfkeli sokak gösterileri, gündelik vakalar haline geldi. Milyonlarca insan El-Aksa İntifadası'na desteğini ifade ederken, hükümetlerinin yaltakça itaatkârlığına ateş püskürdüler. Ekim 2000'de Kahire'de düzenlenen Arap zirvesinden ise İsrail'e yönelik bildik kınamalardan ve Arafat Yönetimi'ne birkaç dolar ilave yardımdan başka bir şey çıkmazken, en asgari diplomatik protestoya (büyükelçilerin geri çağrılması) bile başvurulmadı. Zirveden bir gün sonra Amerikan tedrisatından geçmiş ve söylendiğine göre Arapça'sı ilkokul ikinci sınıf düzeyine daha yeni ulaşmış olan Ürdün Kralı Abdullah, bir ticaret anlaşması imzalamak üzere İsrail'in baş destekçisi ABD'ye uçtu. Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek ise Tel Aviv büyükelçisini istemeye istemeye geri çağırdı, fakat ABD'nin Mısır'a her yıl yaptığı 2 milyar dolarlık yardıma, Amerikan politikalarına karşı koyamayacak kadar göbekten bağlıydı. Aynı, kendi halkından korunmak için ABD'ye muhtaç olan ve bu yüzden Clinton ile onun eski İsrail lobicilerinden menkul müzakere ekibine en ufak bir karşı çıkma ihtimali bulunmayan diğer Arap liderler gibi. Bu arada Arap ülkelerindeki halkların öfkesi, aşağılanmışlık duyguları ve düş kırıklığı giderek büyümektedir; fakat bu rejimler öylesine anti-demokratik ve halktan kopukturlar ki, veya insan hayatının iş, gelir, beslenme, sağlık, eğitim, altyapı, ulaşım, çevre gibi en temel unsurları öylesine dayanılmaz seviyelere gerilemiştir ki, söz konusu hissiyat, yurttaşlığa ve katılımcı demokrasiye dair bir bilinçten ziyade, ancak İslam'a yöneliş ve öfkenin genelleştirilmiş bir ifadesi biçiminde tezahür etmektedir. Araplar için olduğu kadar, İsrailliler için de hayra alamet olmayan bir durumdur bu.

Son çeyrek asırdır siyaset ve dışişleri çevrelerinde şu nakarat söylenmektedir: Filistin davası özünde ölmüştür; pan-Arabizm bir seraptır; en güvenilmeyen ve sevilmeyenlerinden oluşan bir avuç Arap lider hidayete erip İsrail ve ABD'yi ortak kabul etmiştir. Arap milliyetçiliğinden arınma sürecinde, modernleştirici, pragmatik, deregülasyoncu (devlet müdahalesini ortadan kaldıran) ve özelleştirmeci bir küreselleşmenin hikmetine inanan bu liderlerin ilk peygamberi Enver Sedat, Sedat'ın nüfuzlu şakşakçı oğlanı da *New York Times* gazetesinin köşeyazarı ve Ortadoğu uzmanı Thomas Friedman'dır. Yedi yıl boyunca köşesinde Oslo barış sürecine övgüler düzen bu mühim yorumcu, geçen Ekim sonunda kendisini Ramallah'ta İsrail ku-

şatması ve bombardımanı altında bulunca, aniden uyanıp ilk kez şu sözleri döktürüyordu: "Batı Şeria'daki Filistinlilerin büyük bölümünün kendi kendilerini yönettiğine dair İsrail propagandası ahmakça bir saçmalık. Filistinlilerin kendi kasabalarını yönettiği doğru, fakat bu kasabaları birbirine bağlayan yollar, yani Filistinlilerin dolaşım hakkı İsrail'in denetimine tabi. Oslo'nun üzerinden yedi yıl geçmesine rağmen, Filistin topraklarına, daha çok yerleşim birimi inşa etmek amacıyla İsrail tarafından el konulması bugün de sürmekte." Friedman, barışın ancak "Gazze ve Batı Şeria'da bir Filistin devletinin kurulmasıyla" sağlanabileceği sonucuna varıyor, fakat bunun ne tür bir devlet olacağı, askeri işgalin sona erdirilmesi gibi konularda elbette tek kelime etmiyordu (*New York Times*, 31 Ekim 2000); tıpkı Oslo belgelerinde bu konularda tek satır bulunamaması gibi. Friedman'm bu konuları Eylül 1993'ten beri kaleme aldığı tonla yazıda bir kez olsun tartışmaması, hatta Oslo'nun toplam mantığının bugünkü kanlı sonuçları ürettiğini hâlâ kabul etmemesi, sağduyuya aykırı olmasının yanında, Filistin meselesiyle ilgili ırkçı ve riyakâr söylemin tipik bir örneğidir.

Öte yandan Filistinlilerin sefaletini haberlerden kazımayı kendilerine görev bilenlerin Panglossvari* iyimserliği, en başta ABD ve İsrail'in kendi dar çıkarları doğrultusunda pekiştirmek için elden geleni yaptığı şu 'barış'ı içine alan bir toz bulutunda yitip gitmiş görünüyor. Ayrıca, Arap liderler elden ayaktan düşüp ufukta yerlerini alabilecek sağlam birileri görünmedikçe, Soğuk Savaş'tan yadigâr eski kalıplar da yavaş yavaş kırılıyor. Mübarek, bir başkan yardımcısı atamayı bile reddediyor sözgelimi, Arafat'ın yerini kimin alacağını kimse bilmiyor, Irak ve Suriye'nin Baasçı 'demokratik sosyalist' cumhuriyetlerinde ve Ürdün Krallığı'nda muktedirlerin oğulları, hanedanlık otokrasilerini meşruiyet denen incir yaprağının arkasına gizlemeye çalışıp babalarının yerini alıyor veya almaya hazırlanıyorlar.

*) Voltaire'in *Candide* adlı eserinde bahsi geçen karakter. Romanın baş kahramanı *Candide*, öğretmen Dr. Pangloss'un felsefi iyimserlik görüşlerinin etkisi altındadır. Thunderten Tronckh Baronu'nun yeğeni olan Candide, âşık olduğu baronun kızı Cunegonde'u öperken yakalanınca şatodan kovulur. Dış dünyaya kapalı bir ortamda iyimser görüşlerle yetişen bu saf genç, gerçek hayatın acımasızlığıyla tanışacaktır. Önce Bulgar ordusuna alınır ve savaşa gider; vahşeti ve ölümü görünce dayanamaz, kaçar. Sığındığı Hollanda'da öğretmeni Pangloss'la karşılaşır. Dilencilik yapan Pangloss'tan, sevgilisi Cunegonde'un öldüğünü öğrenir. Birlikte Lizbon'a giderler. 1755 depremiyle Lizbon yıkılınca, engizisyon bunun sorumlusunun şehre gelen dinsizler olduğuna karar verir. Pangloss asılır, Candide ölesiye kırbaçlanır. (ç.n.)

Fakat artık bir dönüm noktasına gelinmiştir ve Filistin İntifadası bu bakımdan önemli bir işarettir. Sadece Setif, Sharpeville, Soweto ve daha birçok yerde dönem dönem tanık olunduğu türden sömürgecilik-karşıtı bir isyan olduğu için değil, Soğuk Savaş sonrasında oluşan ekonomik düzene yönelik, ifadesini Seattle ve Prag'daki gösterilerde bulan genel hoşnutsuzluğun bir parçası olduğu için de önemlidir. Üstelik, dünya Müslümanlarının büyük çoğunluğunun gözünde bu isyan, Saraybosna, Mogadişu, ABD'nin başını çektiği yaptırımlardan mustarip Bağdat ve Çeçenya'nın da dahil olduğu daha büyük bir resmin parçasıdır. Clinton ve Barak dahil, her muktedir için şurası açıkça bellidir ki, İsrail-ABD-bölgesel Arap rejimleri üçgenindeki bir egemenlik üzerinden garanti altına alınan istikrar, artık etki alanı, istikameti ve gelecek tasarımı meçhul olan kitlesel güçlerin tehdidi altındadır. Uzun yıllardır, sıradan insanlar ile kontrolü elinde tutan güçler (küçük bir grup insanın çıkarlarını korumak için çalışan bir yabancı veya bir tür azınlık olarak görülen bir güçtür bu) arasına daha fazla mesafe koymak biçiminde işleyen düzen, bugün bir çıkmazın eşiğine gelmiştir. Doğum anı yaklaşan vahşi bir hayvan, nihayet, tam olarak kestirilemeyen bir şekilde rahimden çıkmanın mücadelesini vermektedir. Fakat hangi yolla dünyaya gelirse gelsin, o, onyıllardır mülksüzleştirilmiş, susturulmuş olanların, hor görülenlerin, görmezden gelinenlerin veya katledilenlerin gayrı resmi tarihine ait olacaktır. Güçlü bir imkân gibi görülecek ve bağrında, en az geçmişin resmi politikalarının yıllarca pompaladığı türden çarpıtmalarla eşit güçte çarpıtmalar taşıyacaktır.

Fazlasıyla ironik olan şudur: Ölçülüp biçilmiş barış söylemi ve ikili müzakereler, gerçekleri sistematik olarak gizlerken, üretilen bu tür çarpıtmaların en dramatik tezahürü, tam da barış sürecinin asıl coğrafi haritası olmuştur. Bununla birlikte bir başka ironi, mevcut kriz patlak verdiğinden beri yayınlanan yüzlerce gazete ve televizyon haberinin hiçbirinde, çatışmanın nerede ve neden çıktığını, tam şeklini nasıl aldığını izah eden bir harita olduğunun zikredilmemesidir. Şunu söylemek doğru geliyor bana: "Taraflar görüşüyor", "müzakere masasına dönelim" veya "sen benim barış sürecindeki muhatabımsın" gibi cümleler duyan insanların büyük bölümü, Filistinliler ile İsraillilerin, Oslo'da gizlice biraraya gelen cesur insanlar sayesinde onları 'bölen' sorunları nihayet çözecek olan eşit taraflar

olduğunu falan sanıyor; sanki her iki tarafın da bir tarafı, bir toprak parçası, karşı karşıya durdukları bir sınırı varmış gibi. Bu, ya kazaen veya hasım taraflar arasındaki devasa eşitsizliği gizlemek için sürekli tekrarlanan propagandalar üzerinden şekillenen, ciddi şekilde yanıltıcı bir düşünce iklimidir.

İşte bu iklim, insan çabasının bir sonucu olarak yaratılmaktadır. Nasıl olduğuna bir bakalım: *Ha'aretz*'in 25 Ekim tarihli sayısında, Anti-Defamation League (Karalama Karşıtı Birlik) adlı kuruluşun ana akım ABD basınında yayınlanan başyazılarla ilgili yaptığı ve "İsrail'e yönelik güçlü bir destek eğilimi olduğu" sonucuna vardığı bir araştırmadan alıntı yapılıyordu. Buna göre, 19 gazetede yayınlanan başyazılardan 67'si İsrail'e destek beyan ediyor, 17'si "dengeli analizler"de bulunuyor ve sadece 9'u, "silahlı çatışmalardan sorumlu tuttuğu İsrailli liderleri (bilhassa Ariel Şaron'u) eleştiriyordu. Fairness and Accuracy in Media (FAIR-Medyada Adalet ve Dürüstlük) adlı kuruluş ise 3 Kasım tarihli raporunda, üç büyük televizyon kanalında 28 Eylül-2 Kasım tarihleri arasında 99 İntifada haberi yayınlandığını, bu haberlerden sadece 4'ünde 'işgal altındaki topraklar' ifadesinin kullanıldığını vurguluyordu. Aynı raporda, söz konusu haberlerde yer alan "İsrail... kendisini bir kez daha yalıtılmış ve kuşatma altında hissediyor", "İsrailli askerler her gün ateş altında" ve askerlerin geri çekilmek durumunda kaldığı bir yer için "İsrailliler bölgeyi Filistinlilerin şiddetine teslim etti" ve "İsrail'deki şiddet patlamasının önüne geçilemiyor" türünden, işgale ve askeri güç eşitsizliğine dair gerçekleri örtbas eden yorumlara dikkat çekiliyordu. (İsrail Güvenlik Gücü tanklar, Amerika ve Britanya'nın verdiği Kobra ve Apache taarruz helikopterleri, füzeler, havan topları, ağır makineli tüfekler kullanıyor. Filistinlilerde bunların hiçbiri yok.)

Amerikan gazetelerinin tutumu da bundan aşağı kalmıyordu. *New York Times* sadece 1 tane bir Filistinli veya Arap tarafından (ki onun da Oslo sürecini desteklediği anlaşılıyordu) yazılan okuyucu mektubu yayınlamış, ama onu da temelde ABD ve İsrail konumunu destekleyen bir editoryal yorumun laf kalabalığı içinde boğmuştu. *Wall Street Journal* veya *Washington Post* bu kadarına bile tenezzül etmemişlerdi. 12 Kasım'da en çok izlenen televizyon programı *60 Minutes* (60 Dakika) İsrail ordusuna, Filistinlilerin İntifada sırasında çektiği acıların ikonu hale gelen 12 yaşındaki Mu-

hammed el-Durra'mn öldürülmesinin Filistin Yönetimi tarafından yapay şekilde büyütüldüğünü 'kanıtlama' imkânı veren bir bölüm yayınlıyordu. İsrail'e bakılırsa, ideolojik kaygılar güden Filistin Yönetimi, çocuğun babasını İsrail silahlarının, hatta dehşet verici olayı 40 dakika boyunca çeken Fransız TV ekibinin önüne kasten sürmüştü.

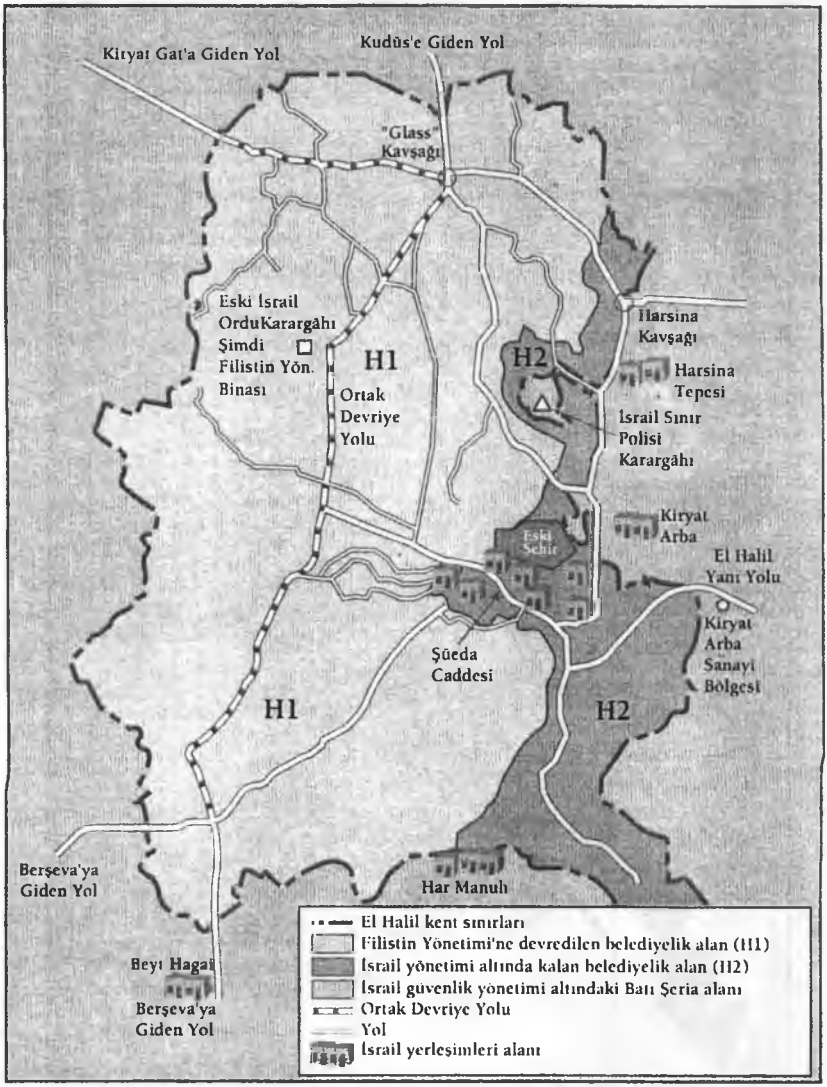
ABD medyası ve daha geniş ölçekte ABD kamuoyu, boy ölçülmesi zor savaş alanları olabilir; Avrupa medyasındaki durum daha dengeli bir resim sunuyor olabilir: bunlar bir yana, benim inancım o ki, halihazırda yaşanan kanlı olayların gerçek coğrafi temelleri, dünyanın en büyük ihtilafı kasten unutuluşa terk edilmiştir. Kimseden, İsrail ile Arafat'ın pençesindeki örgütsüz, modern-öncesi ve vahim ölçüde beceri yoksunu ekibi arasında, çoğunlukla kapalı kapılar ardında yürütülen müzakerelerin doğurduğu sonuç ve şartları, daha da önemlisi, bütün bunların zaman içinde bütünlediği tabloyu harfi harfine akılda tutması beklenemez. Ben yazdığım iki kitapta (*Peace and Its Discontents* [Barış ve Onun Eksiklikleri-1996] ve *The End of the Peace Process* [Barış Sürecinin Sonu-2000]), tüm bu karmaşık sürecin izini ayrıntılarıyla sürmeye çalıştım, fakat burada söz konusu süreci haritalarla özetlemek yerinde olabilir. Yine eklemem gerekir ki, epeyce bir zamandır ulaşılabilir haritalardır bunlar, fakat bilebildiğim kadarıyla, dünya medyasında yer alan haberlerde ve televizyon görüntülerinde bu haritaların bir tekine bile rastlayamazsınız. Unutulmuşlardır, çünkü İsrail, özellikle de ABD tarafından marjinalize edilmişlerdir. Oysa, 242 ve 338 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararları, tam da bu haritalara dayanarak, İsrail'in 1967 savaşıyla işgal ettiği toprakları geri vermesini, barışın tartışılmaz şartı saymaktadır. İşte, Oslo barış süreci bütün bu kararların üzerinden atlayıp, onları çöp sepetine atarak işe başladı.

Kabul edilmiş uluslararası anlaşmaların, geçen Temmuz'da yapılan başarısız Camp David zirvesinin hemen sonrasındaki kadar rezil şekilde çarpıtıldığı başka bir örnek bulmak zordur. O zirveden sonradır ki, pazarlık çıtasını sürekli olarak 1967 sınırlarının gerisine çekilmemek şeklinde belirleyen İsraillileri değil, (Clinton ve Barak'ın da yorulmak ve utanmak bilmeden yaptıkları gibi) Filistinlileri suçlamak moda haline geldi. Sözgelimi, ABD medyası, İsrail'in 'cömert' önerisinden dem vurarak insafsızlığın doruğuna çıktı; Barak, Doğu Kudüs'ün bir kısmından feragat etmek ve Batı

Şeria'nın yüzde 90 ila 94'ünü Filistinlilere bırakmak istiyordu. Şu işe bakın ki, ABD ve Avrupa'daki yorumcular, tam olarak neyin 'önerildiğini' veya Barak'ın Batı Şeria'daki hangi toprağın yüzde 90'ından söz ettiğini açıklamaya dahi çalışmadılar. Aslında Barak'ın önerisi, Tanya Reinhardt'ın, İsrail'in en büyük gazetesi *Yedi-ot Aharanot*'ta 13 Temmuz'da yayınlanan "Camp David Sahtekârlığı" adlı yazısında da gösterdiği gibi, külliyen saçmalıktır. Öneriye göre, Batı Şeria'nın yüzde 50'si birbirinden ayrılmış kantonlar halinde Filistinlilere devredilecek, yüzde 10'u İsrail'e katılacak, yüzde 40'ı ise 'gelecekteki müzakereler'e havale edilecektir (lafı dolandırmadan söylersek, buradaki İsrail kontrolü sürecektir). Yani, yüzde 20'yi ilhak ederseniz, (Barak'ın yaptığı gibi) yerleşimleri dağıtmayı veya durdurmayı kabul etmezseniz, 1967 sınırlarına geri dönmeyi ve Doğu Kudüs'ü geri vermeyi ısrarla reddederseniz, bununla da kalmayıp Ürdün Vadisi gibi bazı bölgelerin tamamının elde tutulmasına ve Filistin topraklarını İsrail dışında hiçbir ülkeyle sınırdaş olamayacak şekilde kuşatıp şu sözde 'çevre yolları'nın ve yol kenarındaki alanların alıkonulmasına karar verirseniz, o yüzde 90 kolayca yüzde 50-60 seviyesine iner ve zaten kalanın da büyük kısmı meçhul bir gelecekteki pazarlığa havale edilmiştir. Kaldı ki, 1998 Wye River Plantation görüşmelerinde üzerinde uzlaşmaya varılmasına, 1999'da da Şarm el-Şeyh'te tekrar teyit edilmesine rağmen, İsrail henüz bir santim bile geri çekilmiş değildir. (Burada bir kez daha hatırlatalım: İsrail, dünyada resmi sınırlara sahip olmayan tek devlettir.) Ve bu yüzde 50-60'lık kısmın Filistinlilerin 1948'de sürüldüğü ve bugün İsrail diye anılan eski Filistin'in ne kadarına tekabül ettiğine baktığımızda, bunun yüzde 90'la falan alakası olmadığını, aslında 'teslim edilen' bölgenin eski Filistin'in yaklaşık yüzde 12'sini teşkil ettiğini görürüz. Hatta 'teslim etmek' de yanlış kelimedir, zira bunlar fetih yoluyla alınmış topraklardır ve sadece kısmen *geri verilmişlerdir*. Teslim etmek ile geri vermek, birbirinden tamamen farklı kavramlardır.

Önce bazı gerçekleri hatırlatalım. İsrail 1948'de tarihi veya Manda Altındaki Filistin diye adlandırılan bölgeyi ele geçirdi (531 Arap köyünün İsrail tarafından yok edilip insansızlaştırıldığı bir süreçti bu. Nüfusun üçte ikisi sürüldü: günümüzdeki 4 milyon mülteci o sürecin yadigârıdır). İsrail sadece Batı Şeria ve Gazze'yi bıraktı, sonra da onları sırasıyla Ürdün ve Mısır topraklarına kattı. Bu iki ülke Batı Şeria ve

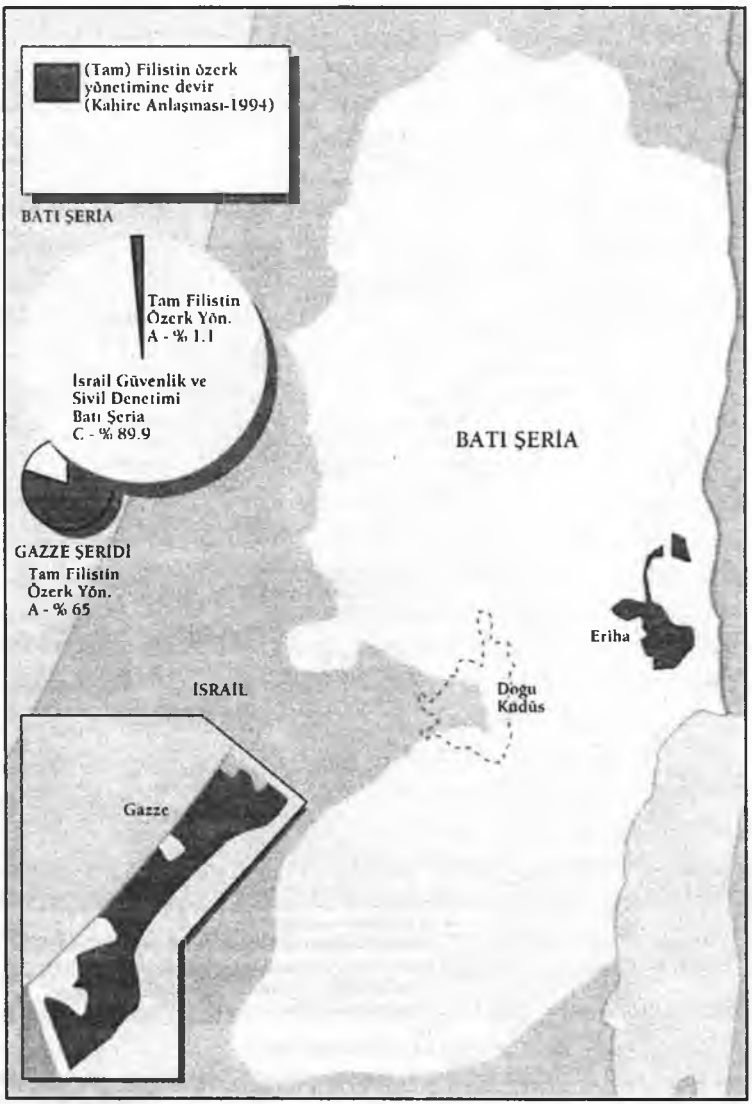
BİRİNCİ HARİTA

Ortadoğu Barış Vakfı

Gazze'nin 1967'de İsrail tarafından işgaline engel olamadı. İsrail'in Batı Şeria ve Gazze üzerindeki kontrolü, ağır kuşatma koşulları altındaki birkaç 'özerk' alan dışında (ki İsrail'in, Oslo süreci uyarınca geçici anlaşmalar döneminde tek taraflı olarak büyüklükleri ve sınırlarını belirlediği bu alanlar, fiilen İsrail ekonomisine bağımlı birer sömürge

İKİNCİ HARİTA

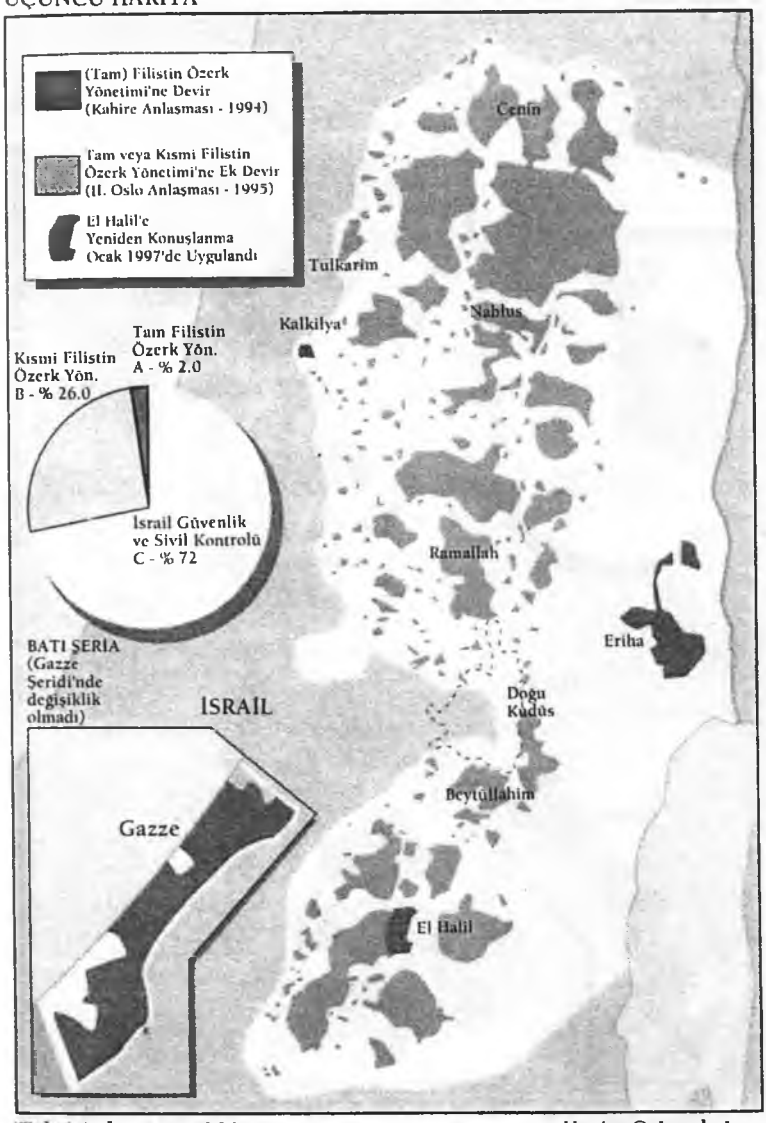

Kahire Anlaşması - 1994

Harita © Jan de Jong

kuşağından başka bir şey değildir) bugüne dek sürdü. Oslo sürecinde bile, özerkliğe sahip veya kendi kendini yöneten bu Filistin bölgelerine asla egemenlik hakkı tanınmadığını ve nihai statü müzakereleri meseleyi çözene kadar da bu konuda karar alınmayacağını pek az insan fark etmiştir. Kısacası İsrail, Filistin'in yüzde 78'ini 1948'de, kalan

ÜÇÜNCÜ HARİTA

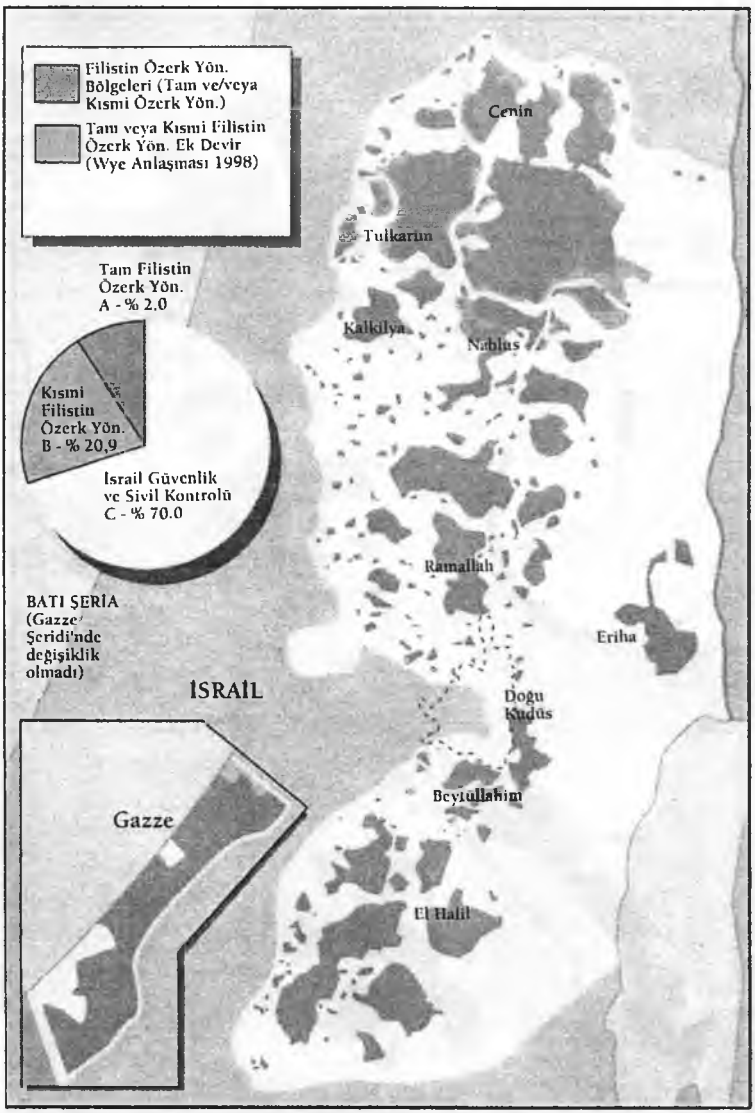

'Taba' Anlaşması - 1995

Harita © Jan de Jong

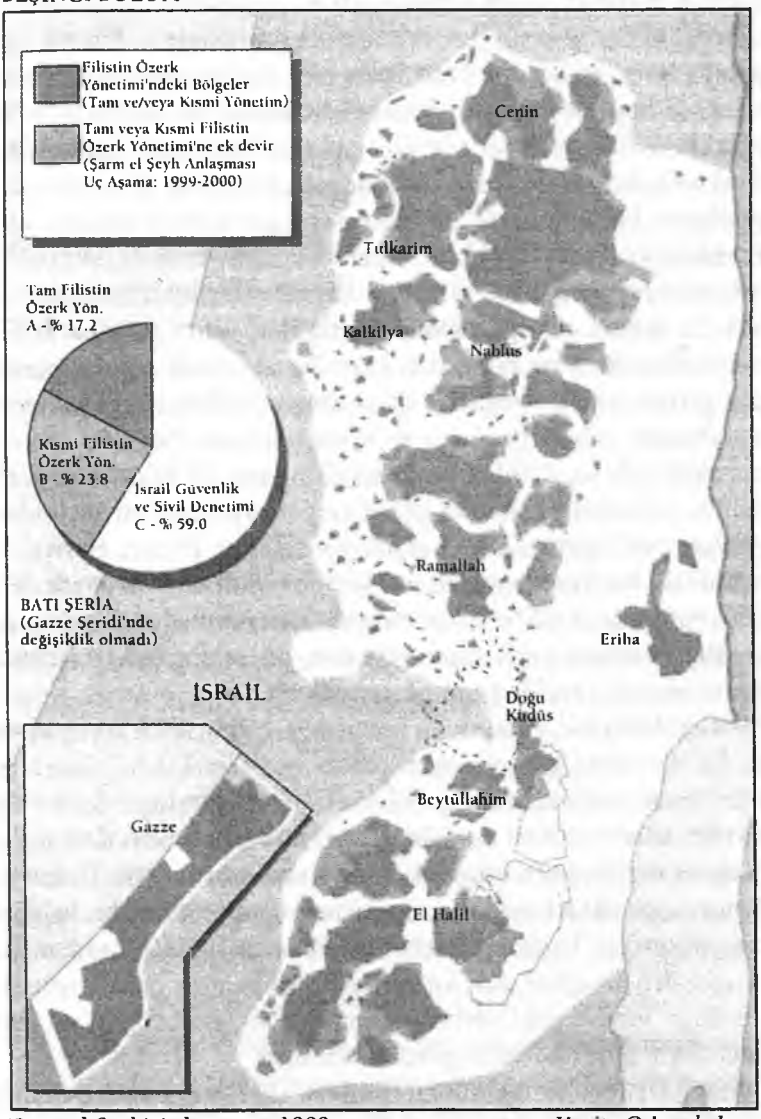
yüzde 22'sini de 1967'de almıştır. İşte, bugün pazarlık konusu yapılan o yüzde 22'lik kısımdır. Bu pazarlıkta Batı Kudüs'ün lafı bile geçmemektedir ve tamamı Camp David'de İsrail'e peşin peşin teslim edilmiştir. (Oysa 19,325 dönümlük Batı Kudüs'ün 4,830 dönümü Yahudilere, 11,190 dönümü Araplara aitti, 3,305 dönüm de devlet arazisiydi.

DÖRDÜNCÜ HARİTA

'Wye' Anlaşması - 1998 • *Harita © Jan de Jong*

Bu veriler, editörlüğünü Selim Tamari'nin yaptığı *Jerusalem 1948: The Arab Neighborhoods and Their Fate in the War* (Kudüs 1948: Arap Mahalleleri ve Savaştaki Akıbetleri) adlı kitaptan alınmıştır. (Paha biçilmez bir kaynak olan bu kitap, 1999'da Kudüs'te, Kudüs Araştırmaları Enstitüsü ve Badil Kaynak Merkezi tarafından yayınlandı.)

'Şarm el Şeyh' Anlaşması - 1999 *Harita © Jan de Jong*

Peki, İsrail bugüne kadar hangi toprakları geri vermiştir? İsrail bu soruya net bir cevap veremez, zaten vermeyi de bilinçli olarak istemez. Oslo'nun alçakça dehasının bir parçası da işte buydu: İsrail'in (Jane Austen romanlarındaki sürekli ertelenen ve bir türlü elde edilemeyen miraslar misali) 'tavizler'i öylesine ağır şartlara, ka-

yıtlara ve zorunluluklara bağlanmıştı ki, uygulanmaları Filistinlilerin kendi kaderini tayin hakkını tümden unutmaları anlamına geliyordu; diğer yandan bir çeşit taviz gibi de tanımlanabilirlerdi, ki böylelikle herkese (Filistin liderliği de dahil) bu toprakların (çoğunlukla) Filistin kontrolünde olduğu kanısının aşılanmasını mümkün kılıyorlardı. Buradaki hile, zaten A, B ve C biçiminde üç alt-bölgeye bölünmüş olan Filistin toprağını tekrar bölmek ve alt bölümlere ayırmak biçiminde tezahür etti. A, B ve C bölgelerinin ayrılması tamamen İsrail tarafınca hayata geçirilip denetlendi, zira (yıllardır dikkat çektiğim gibi) Filistinliler, yakın zamana dek, ne kendi haritalarına ne de ihtilafı kavrayıp alternatif planlar üretebilecek gerçek coğrafi bilgilerle donanmış müzakerecilere sahiptiler. Haritalardan bihaber olmanın sonuçlarından biri, Dr. Baruch Goldstein'ın Şubat 1994'te İbrahimi Camii'nde 29 Filistinliyi katletmesinin ardından El Halil'in göz göre göre ve tuhaf bir biçimde alt bölgelere ayrılabilmesiydi. Burada göreceğiniz Birinci Harita, 120 bin nüfuslu bu Arap kentinin merkezinin, yani aslında yüzde 20'lik bir kısmının nasıl 400'e yakın Yahudi yerleşimci (İsrail ordusunun koruduğu toplam yerleşimci sayısının on binde üçü) tarafından kontrol altında tutulduğunu göstermektedir.

İkinci Harita ise, çoğunluğu bölünmüş, birbirinden ayrı bölgelerdeki bir dizi İsrail geri çekilişinin ilkini göstermektedir. Gazze, Eriha'dan, İsrail'in elinde tuttuğu kilometrelerce uzunluğunda bir alanla ayrılır, fakat her ikisi de A Bölgesi'ne aittir; Batı Şeria'daki muadil A Bölgesi ise bütünün yüzde 1,1'iyle sınırlandırılmıştır. Gazze'deki A Bölgesi çok daha büyüktür, zira Gazze, çorak toprakları, kalabalık ve asi nüfusuyla, İsrail işgali için daima bir baş ağrısı olmuştur. İsrail, Gazze'den (bugüne dek limanı, sınırları ve giriş çıkışlarıyla elinde tuttuğu merkezdeki verimli tarım alanları, yani Guş Katif yerleşimleri haricinde) kurtulduğuna sevinmiştir.

İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Haritalar (ki İsrail, Camp David Zirvesi'nde bunları, Mayıs'ta ilan edilmelerine rağmen, en uygun geri çekilme haritası olarak sunmuştur), İsrail'in, bahtsız Filistin Yönetimi'nin büyük nüfus merkezlerinin (A Bölgesi) yönetimini almasına, aynı zamanda hemen yanında yerleşimlerin daimi olarak inşa edildiği B Bölgesi'ndeki büyük köy alanlarının güvenliğine yardımcı olmasına nasıl bir kaplumbağa hızı ve cimrilikle izin verdiğini gözler önüne sermektedir.

Fakat İsrail (Filistin ve İsrail subayları arasında ortak devriyeler öngörülmesine rağmen) yine de gerçek güvenliği tümüyle elinde tutmaktadır; ayrıca Batı Şeria'nın yüzde 60'lık kısmında yeni yerleşimler inşa etmek, yeni yollar açmak ve yeni askeri kuşaklar oluşturmak, yani (Jeff Halper'ın deyişiyle) Filistinlilerin asla yakayı kurtaramayacakları bir denetim matrisi oluşturmak için C Bölgesi'nin tamamını kendisine ayırmış durumdadır. (Hollandalı coğrafyacı Jan de Jong'un çalışmalarının yanı sıra, Jeff Halper İsrail'in Oslo sürecindeki toprak planlamaları konusunda, *The Road* adlı son derece çarpıcı bir çalışmaya imza atmış, fakat elbette gazetelerde pek az yer bulabilmiştir. Sözgelimi, trans-İsrail otoyolunu incelediği "The Road to Apartheid" (Apartheid'a Giden Yol, *News From Within*, Mayıs 2000) ve "The 94 Percent Solution: A Matrix of Control" (Yüzde 94'lük Çözüm: Bir Kontrol Matrisi-*Middle East Report 216*, Güz 2000) gibi yazıları bile pek az yankı bulmuştur.

Haritalara şöyle bir göz atıldığında, çeşitli kuşaklar oluşturma amacı hemen görülebilir: A Bölgesi'nin çeşitli kısımları birbirlerinden ayrılmakla kalmayıp, B Bölgesi, daha da önemlisi, C Bölgesi'yle kuşatılmıştır. Diğer bir deyişle, ablukalar ve çevirmeler Filistin bölgelerini harita üzerinde birer kuşatılmış noktaya dönüştürmüştür (Barak'ın ırkçı 'ayırma' politikasının esasını da bu oluşturur). Bu planın mazisi çok geriye gider ve hepsinden kötüsü, 1994'ten beri bütün geçici belgelerin altına imzasını atan Filistin Yönetimi, bu komplonun mimarlarından biri olmuştur.

Ama kötünün de kötüsü var: Filistin bölgelerinde görev yapan ve yaşananları İsrail propagandasının istediği şekilde değil, olduğu gibi, tarafsızca bildiren cesur *Ha'aretz* muhabiri Amira Haas, 18 Ekim'de şunları yazıyordu:

> İki taraf [1993'te], yeni yerleşimin ve nihai bir anlaşmaya yönelik müzakerelerin tamamlanması için beş yıllık bir dönem üzerinde uzlaşmaya vardı. Filistin liderliği, Hamas'm terörist saldırıları ve İsrail seçimlerinin gölgesi altında, deneme sürecinin uzatılmasını tekrar tekrar kabul etti. Liderliğin benimsediği 'barış stratejisi' ve peyderpey kazanımlar elde etme taktiği ilk başta, normal hayata dönmek ve [öyle sanıyorum ki işgalin gerçekten sona ermesini –bir kez daha tekrarlamam gerekirse, işgalin sona ermesi Oslo belgelerinin hiçbirinde yer almamaktadır] isteyen Filistin kamuoyundan yaygın destek gördü. FKÖ'nün ana fraksiyonu konumundaki El Fetih, as-

keri işgal boyunduruğundan aşamalı olarak kurtulma stratejisine yönelik desteğin belkemiğini oluşturuyordu. El Fetih mensupları Filistin muhalefetinin peşine düşmüşler, isimleri İsrail tarafından verilen zanlıları gözaltına almışlar, İsrail'in Filistin ulusu üzerindeki tahakkümünü sona erdirmeye hiç niyeti olmadığını savunan manifestoların altına imza atanları hapse tıkmışlardı [ki bu insanlar, gizlice ve savunma hakkı tanınmaksızın bir çırpıda yargılandılar; Başkan Yardımcısı Al Gore ve Başkan Bill Clinton da, 'barış'a verdikleri desteğin bir parçası mahiyetinde, bu yargılamaları memnuniyetle karşıladı]. Bazı El Fetih mensuplarının elde ettiği şahsi avantajlar [daha önce de belirttiğim üzere, VIP rejimi dahilinde kullanılan avantajlardı bunlar], bu sürece verdikleri desteği açıklamaya yetmez: Onlar, epey bir müddet, bağımsızlığa giden yolun bu olduğuna gerçekten ve samimiyetle inanmışlardı.

Fakat, Haas'ın da dikkat çektiği gibi, bu adamlar da 'Filistin ulusu'nun birer parçasıydı. Eşleri, çocukları ve kardeşleri İsrail işgalinin acı sonuçlarından paylarına düşeni almışlardı ve haliyle, barış sürecine desteğin aynı zamanda işgale destek vermek olup olmadığını sorma hakkına sahiptiler. Haas yazısını şöyle bağlıyordu:

> Aradan yedi yıldan fazla bir süre geçti ve İsrail ordusu, Batı Şeria'nın yüzde 61,2'si ve Gazze Şeridi'nin yüzde 20'sinin (C Bölgesi) idari kontrolünü, Batı Şeria'daki yüzde 26,8'lik bir başka bölgenin (B Bölgesi) askeri kontrolünü sürdürmekte.
>
> Bu kontrol, İsrail'in yerleşimcilerin sayısını on yılda ikiye katlamasına, yerleşim alanlarını genişletmesine, 3 milyon Filistinlinin su kotasını kısıtlamak gibi ayrımcı politikaları sürdürmesine [İsrail'in başlıca su yataklarının Batı Şeria'da olduğunu hatırlatalım], Batı Şeria'nın büyük bölümünde Filistinlilerin inşa faaliyetlerini engellemesine, kısacası bütün bir ulusu kısıtlı alanlara sıkıştırıp sadece Yahudilerin hizmetine sunulan bir tali yollar ağı içinde hapsetmesine imkân sağladı [bir yanda evlerine dönüş hattı külliyen reddedilen en az 4-4,5 milyon Filistinli mülteci dururken, herhangi bir Yahudi, 'geri dönüş' hakkına, mutlak ve sınırsız biçimde sahiptir ve bu hakkı istediği zaman kullanır]. Batı Şeria dahilinde [ve Gazze içinde ve dışında] hareket özgürlüğünün katı kurallarla kısıtlandığı bugünlerde, bütün yolların nasıl kılı kırk yaran bir şekilde planlandığını görmek mümkündür: Yani, 200 bin [yanı sıra Kudüs'teki 150 bin] Ya-

hudi hareket özgürlüğüne sahipken, yaklaşık 3 milyon Filistinli, İsrail'in taleplerine biat edene dek, kendi Bantustan'larına mahkûm durumdadır.

Bunlara eklenebilecek daha çok ayrıntı var. Filistin Yönetimi, ardındaki zekâyla şaşırtıcı, ama uzun vadede tamamen aptalca olan bu düzenlemeye, Mossad, CIA ve Filistin gizli servislerinden oluşan güvenlik komiteleri aracılığıyla tabi kılınmıştır; ki bu komitelerin en az 15 bileşeni vardır (bazıları sayıyı 19 olarak vermektedir). Bir çeşit tazminat mahiyetinde, İsrail ve Filistin Yönetimi'nin üst düzey yetkilileri, inşaat malzemesi, tütün, petrol, vb. gibi ürünler üzerinde kârlı tekeller oluşturmuş durumdadırlar ve kârlar İsrail bankalarına yatırılmaktadır. Filistinlileri taciz edenler sadece İsrail askerleri de değildir. Nefret edilen yabancı güçlerin hak ihlallerine bizzat Filistinli görevliler de iştirak etmektedir. Büyük oranda gizli olan bu güvenlik komiteleri, kitapları, medyayı, kamuoyuna yönelik açıklamaları ve Filistin tarafındaki genel söylemi de didik didik incelemekte, neyin İsrail'e yönelik 'tahrik' olup olmadığına karar vermekte ve tahrik saydıklarını kesip biçmektedirler. Elbette Filistinlilerin Amerikan veya İsrail tahrikleri konusunda böyle bir hakları yoktur. Kafka veya Borges'in kahramanlarının sabrını insafsızca sınamak için icat edilmiş o muazzam karmaşık aygıtları hatırlatan ve kabak tadı veren bu kaplumbağa yürüyüşü, ABD ve İsrail tarafından İsrail'in güvenliğini sağlamak olarak gerekçelendirilmektedir; ben bugüne dek Filistin'in güvenliği hakkında tek kelime edildiğini duymadım. Varmamız gereken sonuç açıktır: Siyonist söylemin daima vurguladığı üzere, tam da Filistinlilerin mevcudiyeti, ne kadar bastırılmış, sıkıştırılmış ve iktidarsızlaştırılmış olursa olsun, İsrail'in güvenliği açısından ırksal ve dinsel bir tehdit oluşturmaktadır. Şaşırtıcı olan o ki, mevcut krizin doruk noktasında herkes inanılmaz şekilde ağız birliği etmişken, Danny Rabinowitz adlı İsrailli bir antropolog çıkıp, cesurca İsrail'in 'ilk günahı'ndan, yani 1948'de Filistin'i yok etmesinden söz etmiştir; birkaç istisna dışında İsraillilerin reddetmeyi veya tamamen unutmayı tercih ettiği bir esaslı günahtır bu (*Ha'aretz*, 15 Ekim).

Eğer Batı Şeria'nm coğrafyası İsrail'in avantajlı olacağı şekilde değiştirilebildiyse, Kudüs'ün tepeden tırnağa nasıl değiştirildiğini varın siz düşünün. Doğu Kudüs'ün 1967'deki ilhakı, İsrail topraklarına 70 kilometre katmıştır; Batı Şeria'dan koparılan 54 kilometre

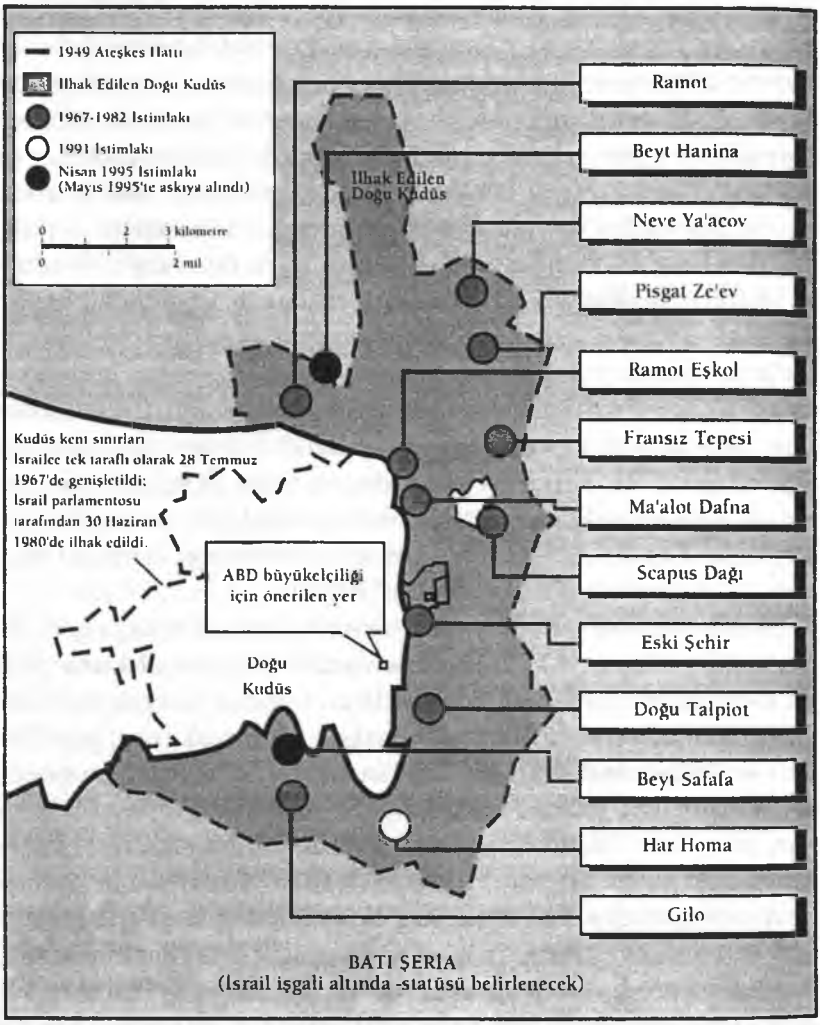
toprak da, belediye başkanlığını uzun yıllar Batılı liberal şirinlik muskası Teddy Kollek'in yaptığı metropol bölgeye ilave edilmiştir. Kollek, yardımcısı Meron Benvenisti'yle beraber, Ağlama Duvarı'nın önüne devasa bir plaza inşa etmek için Haret el Mağariba'daki yüzlerce Filistin evinin dümdüz edilmesinden şahsen sorumludur. Kollek'in altın çağına dair bildik palavralar yerine aydınlatıcı bir portre okumak isteyenlere, Amir S. Cheshin, Bill Hutman ve Avi Melamed'in, *Separate and Unequal: The Inside Story of Israeli Rule in East Jerusalem* (Ayrık ve Eşitsiz: Doğu Kudüs'teki İsrail Yönetiminin Gizli Tarihi) adlı çalışmasını öneririm. 1967'den beri sistematik olarak Yahudileştirilen, sınırları genişletilen, muazzam konut projelerine sahne olan, açılan yeni ve tali yollarla sarılan Doğu Kudüs, kesin ve geri dönülmez bir biçimde dönüşmüş ve sürekli horlanan, ayrımcılığa maruz bırakılan ve taciz edilen Araplar açısından yaşanılamaz bir yer haline getirilmiştir. Belediye Başkan Yardımcısı Avraham Kehila'nın 1993'te dediği gibi: "Filistinlilerin gerçekler karşısında gözlerini açmasını ve Kudüs'ün İsrail egemenliği altında birleşmesinin geri döndürülemez bir süreç olduğunu kavramasını istiyorum." (Beşinci Harita'ya bakınız. Bu tür politikaların ne kadar budalaca olduğunu gösteren küçük bir olay daha geçenlerde yaşandı. Kudüs'teki Yahudi yerleşimi Gilo'ya, yakınındaki Filistin köyü Beyt Cele'den hafif silahlarla açılan ateş, medyada, sanki ağız birliği edilmişçesine, Gilo'nun Beyt Cele'den istimlak edilen topraklar üzerinde kurulmuş olduğu olgusuna zerre kadar değinilmeden verildi. Fakat Filistinliler geçmişi o kadar kolay unutmayacaklardır.)

Temmuz'daki Camp David zirvesi fiilen çöktü, zira İsrail ve ABD, benim burada tartıştığım bütün düzenlemeleri, sadece biraz değiştirerek, Filistin-İsrail çatışmasının nihai çözümüne zemin olarak sundular. Tazminatlar meselesi İsrailliler tarafından temelden reddedildi; bırakın 1948 felaketi ve sonrasını, 1967 işgalinden bu yana verilen tüm zararlar yok sayıldı. Ramallah'ta yayınlanan *El Ayyam* gazetesinin editörü Ekrem Haniye'nin (İsrail tarafından sürgüne gönderildiği 1987'den bu yana Arafat'a yakın duran, emektar bir El Fetih üyesi), Camp David'de olan bitenlere dair yazdığı uzun rapor hakkında Batı medyasında tek bir satıra rastlamadım. Rapor, gelişmelere Filistin tarafından bakıldığında, Clinton'm tümüyle İsrail'in konumuna arka çıktığım, Barak'ın mülteciler ve Kudüs gibi hayati meselelerde kestirmeden sonuca var-

mak, ayrıca başbakanlık kariyerini kurtarmak için Arafat'tan çatışmayı kökten bitiren resmi bir açıklama istediğini berrak bir biçimde ortaya koymaktadır. Haniye'nin, neler yaşandığına dair bu iyi kaleme alınmış ve etkileyici çalışmasının İngilizce tercümesi, yakında Washington merkezli *Journal of Palestine Studies*'de çıkacak. Haniye'nin raporu, İsrail'in Kudüs'e yönelik göklere çıkarılan ve 'sürpriz' diye nitelenen konumunun bile, İsrail sağ kanat siyasetinin sertlik yanlısı tutumundan ibaret olduğunu (başka bir deyişle, El-Aksa Camii üzerindeki nihai egemenlikten bile vazgeçilmediğini) bütün çıplaklığıyla göstermektedir. Haniye, gayet haklı biçimde şunu yazmaktadır: "İsrail'in konumunun nalıncı keserinden farkı yoktur. Hep kendine yontmakta ve hiçbir şeyden feragat etmemektedir. Üstelik işi epey ucuza çıkarmıştır: Filistin'den, İsrail'in nihai tanınması ve 'savaşı kesin olarak bitirme' taahhüdü anlamına gelen 'altın' imzayı kaparken, ne işgal altındaki tüm toprakları geri vermek, ne Filistin'in tam egemenliğini tanımak ve (en tehlikelisi) ne de mülteciler meselesi için herhangi bir bedel ödemek yükümlülüğü altına girmiştir" (87).

Haniye raporunun gayet sarih biçimde ortaya koyduğu gibi, Filistin halkının yaşadığı korkunç acılardan en az İsrail kadar ABD de sorumludur. 1967'den bu yana İsrail'e, hiçbir şart öne sürmeksizin, 200 milyar dolarlık mali ve askeri yardım akıtmış, gözü kapalı verdiği siyasal destekle İsrail'in istediği gibi at koşturmasını sağlamıştır. Dış politikası bakımından ABD'nin çocukça bir kopyası olan Tony Blair'in Britanyası da İsrail'in bu cani tarzı karşısında pek farklı bir tutum içinde değildir; Britanya'nın Yahudi devletine verdiği askeri donanım, doğrudan doğruya işgal güçlerinin Batı Şeria ve Gazze'de işlediği cinayetlerde kullanılmaktadır. Tarihte hiçbir devlet İsrail kadar dış yardım almamış, hatta bu konuda İsrail'in yanına bile yaklaşamamıştır. Ve (ABD'nin kendisi hariç) tarihte hiçbir devlet, uluslararası topluma bu denli çok meselede, bu kadar uzun süre meydan okumamıştır. ABD'nin siyasal mekanizmasındaki en tıfıl politikacılar bile, İsrail'e açık seçik sadakat beyan etmenin gerekli olduğuna inanmaktadırlar. Ve İsrail lobisinin siyasal diskur üzerindeki hâkimiyeti öyle yoğun hale gelmiştir ki, ırk, insan hakları, küreselleşme ve Amerikan emperyalizmi konularında ilerici tutum alan entelektüellerin sadece küçük bir kısmı, İsrail'in rezil insan hakları sicilini eleştirmeye cüret

ALTINCI HARİTA

Doğu Kudüs: İstimlaklar, 1967-1995 *Ortadoğu Barış Vakfı*

edebilmektedirler. Filistinlilere yönelik saldırıların Amerikan televizyonlarına da yansıdığı haftalar boyunca, entelektüel camiadan veya siyaset erbabından hiçbir protesto gelmemiştir; halbuki taş atan Filistinlileri fütursuzca öldüren bütün o helikopterlerin, füzelerin ve tankların parasını, aslında ABD'nin ödediğini küçük çocuklar bile bilmektedir.

'Barış süreci' mesaisine koşulan siyasetin eski tüfekleri (ki hepsi İsrail lobisinin eski elemanlarıdır; örnek, Dennis Ross ve Martin Indyk) daha fazla taviz, esneklik ve 'şiddet'i sona erdirme yönünde Filistinlilere baskı yapmayı sürdürürlerken, bu arada İsrail, Filistinli sivillere uyguladığı devlet terörizmini ağırlaştırmaktadır. Al Gore başkan seçilseydi, bu politika daha da İsrail yanlısı (dahası nasıl olursa artık) hale gelirdi. Zira Gore, İsrail'e son derece sadık biridir; İsrail'deki reddiyeci kampın ve ABD'deki Arap karşıtı ırkçılığın önde gelen isimlerinden (yanı sıra *The New Republic*'in sahibi) Martin Peretz'le de içtiği su ayrı gitmez.

İsrail'le yedi yıl boyunca barış süreci anlaşmaları imzalayıp kırdığı hız rekoru ile, nihai bir anlaşma imzalama beklentisi arasında sıkışıp kalan Yaser Arafat, anlaşılan, imzalamış olduklarının ne menem bir rezalet olduğuna (bana öyle geliyor ki Arafat, şu sıralar C Bölgesi'ndeki çevre yollarındaki bitmek bilmez koşuşturmalardan menkul kâbuslar görmekte), ayrıca popülaritesini nasıl hızla kaybettiğine nihayet uyanmıştır, bu yüzden de kaçak güreşmektedir. Yolsuzluklar, despotizm, yüzde 25'lere vurmuş olan korkunç işsizlik, halkın çoğunluğunun yaşadığı dayanılmaz sefalet bir yana, yaşananlar, Arafat'ın bile bir Müslüman olarak İsrail ve ABD tarafından hayatta tutulduğunu, Harem ü- Şerif ve gerçek bir devlet, hatta yaşayabilir bir devlet umudu dahi olmaksızın halkının önüne atılacağını nihayet anlamasına yetmiştir. İsrail'in tasarısı ta başından beri budur; ne Peace Now (Barış Hemen Şimdi) örgütü ne de Likud'un kabul etmekte sakınca görmediği bir tasarıdır bu. İsrail Merkavalarına (ağır silahlı İsrail tankları) ve Kobralarına karşı taş ve sapandan başka bir şeyi olmayan Filistinli gençlerin artık sabrı taşmıştır; gençler, Arafat'ın cılız kontrol çabalarına rağmen, kendi başlarına cesaretle sokaklara dökülmüşlerdir.

Yazının sonuna gelirken, nispeten umut verici iki noktayı vurgulamak yerinde olur. Birincisi, ABD ve (daha hafif şekilde) Avrupa'daki medya hâkimiyeti ve Arap dünyasındaki ağır sansüre rağmen, bugün Internet sayesinde göz kamaştırıcı miktarda alternatif bilgiye ulaşılabilmesi. Siberaktivistler ve bilgisayar korsanları, biraz olsun bilgisayar kullanabilen herkesin kolayca ulaşabileceği muazzam bir bilgi birikimi yarattılar. İsrail'in geçmişte sırtını dayadıklarının karşısında (cahil veya tembel, ya da doğrudan doğruya çarpıtma ve gizlemeye dayalı yanlış bilgilendirme kampanyasına suç ortaklığı yapan

gazeteciler), artık sadece İngiliz basınındaki Robert Fisk, David Hirst, John Pilger ve Phil Reeves gibi namuslu insanların haberleri (ki ABD medyasında onların muadili olan tek bir gazeteciye rastlayamazsınız) durmuyor. Artık İsrail ve Avrupa merkezli Arap basınından alıntılar, bağımsız akademisyenlerin araştırmaları, yanı sıra uluslararası ve Amerikalı örgütlerin, Filistin, İsrail, Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika'daki aktivist sivil toplum kolektiflerinin arşivlerinden toplanan bilgiler de elimizin altında. Başka birçok örnekte olduğu gibi, burada da güvenilir bilgiye sahip olmak, baskı ve gizli adaletsizliğin en büyük düşmanı. Birçok klişe ve efsanenin gerçek yüzünün ortaya çıkarılması büyük bir cesaret kaynağı olsa da, bugün İsraillilerin ve Filistinlilerin ekmek su gibi ihtiyaç duyduğu türden bir siyasal liderliğin yerini yine de tutamaz.

Vurgulamak istediğim diğer nokta şu: Siyonist-Filistinli ihtilafının son derece cesaret kırıcı bir veçhesine, iki taraftaki hâkim görüşlerin taban tabana zıt olmasına farklı bir biçimde yaklaşılabilir. Biz 1948'de mülksüzleştirilip köksüzleştirildik, onlarsa aslında bağımsızlık kazandıklarını düşünüyorlar. Biz geride bıraktığımız ve askeri işgalden kurtarmaya çalıştığımız tüm toprakların ve bölgelerin ulusal mirasımız olduğunu unutmuyoruz; onlarsa kutsal metinlere ve diaspora bağlantılarına dayanarak bu toprakların kendilerine ait olduğunu düşünüyorlar. Bugün bütün kabul edilebilir standartlar uyarınca biz şiddetin kurbanıyız; onlar da kendilerini şiddet kurbanı olarak görüyorlar. Samimi bir uzlaşma için ortada kabul edilmiş hiçbir ortak zemin, hiçbir ortak anlatı, hiçbir hareket alanı yok. İddialarımız birbirini dışlıyor. Avuç içi kadar bir toprak parçasında (gönülsüz de olsa) ortak bir hayatı paylaşma mefhumu bile tahayyül edilemez halde. Her iki halk da ayrılmayı, hatta belki de diğerini izole edip unutmayı düşünüyor.

Elinde tuttuğu muazzam imkânların yarattığı güç dengesizliği ve bugün yaptıklarının sonuçlarına yönelik sergilediği körlükle bütün Müslümanları ve Arapları yıllar geçtikçe daha da yoğunlaşan bir hınç ve nefrete sevk eden İsrail üzerinde daha yoğun bir baskı var. On yıl sonra tarihi Filistin'deki Araplar ile Yahudilerin nüfusları eşitlenecek: Peki, ondan sonra ne olacak? Tanklar, barikatlar ve ev yıkımları eskisi gibi sürecek mi? Evrensel kabul görmüş bir grup tarihçi ve entelektüel (yarısı Filistinli, yarısı İsrailli) bir dizi toplantı düzenleyip bu ihtilafın aslında hangi gerçeğe dayandığı konusunda

uzlaşmaya çalışsalar ve mevcut çıkmazın kabul edilmiş bir olgular silsilesi (kim kimden ne aldı, kim kime ne yaptı, vs.) üzerinden, daha eşitlikçi bir tarzda aşılmasını sağlayacak kaynakların hangileri olduğunu belirleseler daha iyi olmaz mı? Bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu kurmak için belki çok erken, fakat bir Tarihsel Hakikat ve Siyasal Adalet Komitesi gibi bir yapı oluşturmak yerinde olacaktır.

Meseleyi yakından takip eden herkes, bunca hasara yol açan eski Oslo zemininin artık hiçbir işlerliğe sahip olmadığını (Zeit Üniversitesi'nin yaptığı son anket, Filistin halkının sadece yüzde 3'ünün eski müzakerelere dönmek istediğini gösteriyor) ve Arafat liderliğindeki Filistin müzakere ekibinin artık Filistin'in ulusal sahnesini işgal edemeyeceğini açıkça görmektedir. Bana öyle geliyor ki, artık herkesin sabrı taşmış durumda: işgal çok uzun sürdü; barış görüşmeleri pek az ilerleme kaydederek tıkanıp kaldı; hedef -ki bağımsızlık olması gerekirdi- açıkça ortaya konamadı (Rabin, Peres ve Filistinli muhatapları sayesinde) ve sıradan insanın çektiği acılar, gerek İsrail saldırıları gerekse Filistin Yönetimi'nin kaba beceriksizliği, açgözlülüğü ve gaddarlığı nedeniyle, artık tahammül edilemez raddeye geldi. Bu yüzden, sokaklarda taş atmak tek yol gibi göründü; ki kendi trajik acısı dahilinde hiçbir sonuç vermeyen bir yoldur bu. Yegâne umut, mantığa ve iki halkın aynı toprak üzerinde birarada yaşaması düşüncesine dayanma çabasını sürdürmektir. Ancak bugün Filistinliler, tam da ABD'nin (ki Washington, izlediği korkunç politikalarla, dünyada hak ihlallerinden ve saldırılardan sorumlu olanların -sözgelimi Endonezya, Türkiye, İsrail, Kolombiya, vb.- daimi destekçisi ve askeri tedarikçisi konumundadır) ve İsrail'in karşı çıktığı türden bir korumaya ve kılavuzluğa acilen muhtaçtır. Uluslararası toplumun derhal bir şeyler yapması sağlanmalıdır, fakat görünen o ki şu an için görünürde pek umut yok.

Bu yüzden görev, gerçeğin ve adaletin gerçek ilkelerine bağlı olan yurttaşlara ve entelektüellere düşüyor. Yaltakça esnekliklerıyle fi tarihinden beri entelektüellerin yüz karası olanlardan hiçbir şey beklenemez. Barak, sivillere yönelik daha da korkunç bombardımanlar ve daha da sıkı ablukalarla Filistinlileri cezalandırma, yıldırma ve hapsetme planından vazgeçmedikçe gelecek daha büyük belalara gebedir. Ayrıca, Barak'ın ve Amerikalı akıl hocalarının sandığı gibi, bu yöntemler Filistinlilere diz çöktüremez. İsrailliler (bazıları hariç elbette), İsrail'in 300 milyon Arap ve 1,2 milyar Müslümanla çevrili

olduğu bir Ortadoğu'da, Araplara uygulanan ırkçı vahşetin Yahudi devletine normal bir hayat sürme imkânı da güvenlik de getirmeyeceğini ne zaman anlayacak?

Not: Çalışmaları ve verdikleri destek için Şifra Stern, Ali Ebunima, Andrew Rubin, Mustafa Barguti, İbrahim Ebu-Lughod, Linda Butler, Sara Roy, Raci Surani, Noam Chomsky ve Jeffrey Aronson'a teşekkür ederim.

(*London Review of Books*, 14 Aralık 2000)

2
TRAJEDİ DERİNLEŞİYOR

El Aksa İntifadası, Yaser Arafat 17 Kasım'da ayaklanmayı onaylamadığını açıkladığı için geçici olarak yatıştı mı, yoksa bu sessizlik, yorgunluk veya yeni bir konum belirleme arayışlarından kaynaklanan kısa bir dönemi mi işaret ediyor? Bu sorunun cevabını gerçekten kimse bilmiyor. Filistinlilerin can ve mal bakımından ödediği muazzam bedele rağmen temel sorunlar varlığını koruyor ve İsrailliler, Filistinlilere karşı körce ve en nihayetinde aptallıktan başka bir şey olmayan saldırılarını, boğma harekâtıyla, ekonomik ablukayla, kent ve kasabalara yönelik bitmek bilmeyen bombardımanlarla sürdürüyorlar.

Barak'ın 1999'da seçilmesini memnuniyetle karşılayan tüm Arap liderlerden, çıkıp o günkü açıklamalarını tekrarlamalarını istemek lazım ki, koflukları bir kez daha teşhir edilmiş olsun. Ömrümün bü-

yük kısmını Arapların resmi tutumlarını aklın kurallarına ve temel sağduyu ölçülerine göre deşifre etme çabasıyla harcadım ve hâlâ da bu işin içinden çıkabilmiş değilim. Barak'ın barış sürecinin kurtarıcısı olduğuna cidden inanıyorlar mıydı? Eğer inandıysalar, barış sürecini kurtarmanın Filistin'in ıstırabını uzatmaktan ibaret olduğunun farkında değiller miydi? Barak'm bütün kariyerini Arapları öldürmeye adamış büyük bir 'savaş kahramanı' olduğunu mu sandılar ve eğer o tam da böyle biriyse, bunu anlamaları niye bu kadar uzun sürdü? ABD'ye uşaklık etmek için bu kadar çok yalakalığa, bu kadar çok takla atmaya, bu kadar akıl almaz kıvırtmalara, bu kadar rezilce sürünmeye lüzum var mı? Savaşmak veya barış içinde yaşamak için ne iradesi ne de mecali olan, baskıcı ve tepeden tırnağa inkârcı bir statükoya daha ne kadar sarılacaklar? Bizzat kendilerine ve halklarına karşı bu kadar aşağılayıcı ve insanlıkdışı muamele eden, mutlak ve tarifsiz bir vahşet sergileyen kibirli bir süpergücü memnun etmekten ibaret bu tavrı ne uğruna sürdürüyorlar?

İsrail, Filistinli sivilleri öldürmek ve evlerini yerle bir etmek için helikopter mitralyözleri kullanırken, ABD İsrail'e son on yılın en büyük saldırı helikopteri yardımını yaparken ve İsrail bütçesine yerleşimler için 500 milyon dolar daha eklerken, yapabilecekleri daha iyi bir şey yok mu? Halkımıza böylesine korkunç bir yıkım getiren ABD politikalarına karşı tek bir resmi protesto yok. Amerikalı siyaset erbabına, ki şu iflah olmaz Dennis Ross içlerinden sadece bir tanesidir (ve kendisi İsrail çıkarlarını ileriye götürmek için tek başına herkesten daha fazla gayret gösteren vasat biridir), Arapların ABD'ye ve onun politikalarına güvendiğini, ABD'nin yakın dostu ve müttefikleri olmayı sürdürdüklerini söyleme imkânı veren işte bu pısırık tavırdır. Parasını ABD vergi mükelleflerinin ödediği silahlar her gün Filistinlilerin canını alırken, şapkayı çıkarıp olanları sessizce izlemek yerine, bu riyakârlık ve gaddarlık hakkında dürüstçe konuşmanın zamanı gelip de geçmedi mi?

Fakat trajedinin özü, bizzat kurbanların, yani Filistinlilerin ne yaşadıklarıdır. Burada duyguların ve göz önündeki acıların kafa karışıklığına yol açmasına izin vermeden, akılcı şekilde düşünmeli ve konuşmalıyız. Benim genel izlenimim, her yerdeki Filistinlilerin gerçek bir liderliğin eksikliğini hissettiği yönündedir. Filistinlilerin, kararları ve tasarıları laf kalabalığıyla ertelemek üzere yazıldığı ayan beyan ortada olan bildik nutukların ötesinde, önle-

rine biraz olsun tutarlı ve kapsamlı bir hedef koyan, hem bugün hem de gelecek üzerine biraz olsun öngörüyle konuşabilen bir liderliğin sesine ve otoritesine ihtiyaçları var. Hiç kimsenin, Filistinlilerin 33 yıldır askeri işgale karşı mücadele ettiğinden en ufak bir şüphesi yok. Fakat ortada sürgünle mücadele eden 4 milyon mülteci, yanı sıra, on yıllardır 'İsrail demokrasisi' türünden aldatıcı etiketlerle gizlenen, ırksal ve dinsel ayrımcılığa dayalı bir rejim altında yaşayan 1 milyon İsrail vatandaşı Filistinli var. Oslo'yla ilgili yığınla sorundan biri, Filistinli müzakerecilerin, tamamen işgal konusuna odaklanıp meselenin diğer iki boyutunu görmezden gelmeleridir. Fakat sonuçta şu unutulmamalıdır ki, her üç durumda da savaştığımız şey Siyonizm'dir ve her üç cepheyi kapsayan birleşik bir strateji formüle edebilen bir liderliğimiz olmadıkça, aslında liderliğimiz yok demektir. Trajedi şu: İntifada sürüyor, her gün dayanılmaz can kayıpları veriliyor; üstelik bunlar Filistinlileri biraraya getirmek yerine aralarındaki farklılıkları derinleştiren bir siyasal ortam veya çerçevede yaşanıyor. Yeni bir bakış açısına, yeni bir sese, yeni bir doğruya ihtiyacımız var.

Bizi bu çıkmaza getirenin 'Filistin Devleti' ve 'Başkentimiz Kudüs' gibi eski sloganlar olduğu artık açıkça ortada değil mi? Bütün Filistinlilerin önüne çıkıp dürüstçe, korkusuzca, ikiyüzlülük yapmadan veya ABD ve İsrail'e göz kırpmadan konuşan, işgale, sürgüne ve ırk ayrımcılığına karşı muhalefeti biraraya getirip ileriye yönelik rota çizebilen gerçek bir lider beklemek hakkımız değil mi? Halkı, genelde Arap âlemini ve özelde Filistinlileri uzun süredir istediklerinin hepsine ulaştıracağı söylenen boş bir 'mücadele' (görünen o ki bu kelime, başkalarının can vermesi gerektiği anlamına geliyor) umuduyla kandırmaya devam etmenin sebebi nedir? Arap âleminde yarım asırdan fazla bir zamandır söylenen yalanlardan, dökülen kandan, harcanan hazinelerden ve militarizasyondan menkul; demokrasi ve yurttaşlığın en temel gerekliliklerinin ortadan kaldırılmasına dayalı bir keşmekeş yaşandı ve kendimizi yine aynı düşmanla, aynı yenilgilerle, aynı taktik değişikliklerle ve aynı bitmiş tehditleri, vaatleri, sloganları ve klişeleri savurup duran ikiyüzlü suratlarla yüz yüze bulduk. Bütün bunların, öyle ya da böyle hiçbir kıymetinin bulunmadığı ve 1967'deki Amman'dan 1973'teki Beyrut'a, oradan da Oslo'ya; hep aynı başarısızlıkları ürettiği görülmüştür. Bundan daha tehlikeli bir manzara olabilir mi?

Filistin'in, sömürgeciliğin son iki asırlık tarihi içinde bir istisna teşkil ettiği reddedilemez: müstesnadır, fakat tarihten silinmemiştir. İnsanlık tarihi, tümüyle aynı olmasa da, benzer örneklerle doludur ve Ortadoğu'nun uzağında, fakat birçok anlamda da yakınında yaşayan biri olarak beni şaşırtan şey, kendimizi dünyanın geri kalanından nasıl bu kadar tecrit edebildiğimiz. Amerika kıtasında, Afrika'da, Asya'da, hatta Avrupa'daki ezilen halkların tarihinden çok önemli dersler çıkarabileceğimize inanıyorum. Kendimizi, sözgelimi Güney Afrikalı siyahlarla veya Amerikalı Kızılderililerle ya da Vietnamlılarla kıyaslamaya neden direniyoruz? Üstelik, burada mekanik veya kopyacı değil, yaratıcı ve hayal gücüne dayalı bir kıyaslamadan söz ediyorum.

Bilebildiğim en parlak iki-üç çağdaş tarih ve siyaset analistinden biri olan merhum İkbal Ahmed, daima şu olguya dikkat çekmiştir: Başarılı kurtuluş hareketleri, kesinlikle yaratıcı fikirler, orijinal fikirler, hayal gücüne dayalı fikirler bulduğu için başarı kaydederken, bizimkine benzer başarısız hareketler bilinen formüller kullanma yönünde bariz bir eğilim göstermiş, eski sloganların ve davranış kalıplarının yaratıcılıktan yoksun bir tekrarına saplanıp kalmıştır. Esaslı bir örnek olarak silahlı mücadele fikrini ele alın. Onyıllardır aklımızı silahlara ve öldürmeye yönelik fikirlere taktık; 1930'lardan bugüne bize sayısız şehit getiren, fakat gerek Siyonizm gerekse atacağımız bir sonraki adıma dair düşüncelerimiz üzerinde dişe dokunur etki yapmayan fikirler bunlar. Bizim davamızı, umutsuz mücadelelere sürülen bir avuç cesur insan, helikopter mitralyözlerine, Merkava tanklarına, füzelere, taşlarla karşı durarak sürdürüyor. Halbuki dünyadaki diğer örneklere, sözgelimi milliyetçi Hint hareketine, Güney Afrika'daki özgürlük hareketine, Amerikan sivil haklar hareketine şöyle bir baktığımızda, sadece, halkın katılımını azamiye çıkaran taktik ve stratejiler izlemiş kitle hareketlerinin işgalci ve/veya zalim üzerinde dişe dokunur bir etki yapabildiğini görürüz. Kaldı ki, sadece doğrudan doğruya kendi eseri olan bir geleceğe yönelik bir vizyonla siyasallaşmış ve yoğrulmuş bir kitle hareketi; ancak böyle bir hareket, kendisini zulümden veya askeri işgalden kurtarmak yönünde tarihsel bir şansa sahip olabilir. Tıpkı geçmiş gibi, geleceği de insanlar kurar. Uzaktaki bir arabulucu veya kurtarıcı değil, insanların kendileri, değişim için gereken araçları hayata geçirebilirler.

Sözgelimi, benim açımdan şu nokta son derece açıktır: Filistin'deki acil görev, yaratıcı mücadele araçları üzerinden bir işgalden kur-

tulma hedefi tayin etmektir. Bu görev, zorunlu olarak, çok sayıda Filistinlinin yerleşim sürecine doğrudan müdahalesini, yolları bloke etmesini, inşaat malzemelerinin girişini engellemesini gerektirecektir. Yani, bir avuç insanın Filistinlileri izole edip kuşatması (ki bugün yaşanan budur) anlamına gelen yerleşim faaliyetine izin vermek değil, bu faaliyeti izole etmek gerekmektedir. Mesela, İsrail yerleşimlerini her gün gidip inşa eden işçilerin Filistinli olması, hâlâ bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır; sadece bu durum bile, günümüzde Filistin halkının ne kadar vahim bir yola sürüklenip yanlış yönlendirildiğinin, hantallaştırılıp depolitize edildiğinin açık göstergesidir. Filistin Yönetimi, otuz üç yıldır İsrail yerleşimlerini inşa eden Filistinli işçilere derhal alternatif iş imkânı sağlamalıdır. Hiçbir işe yaramayan güvenlik ve kısır bürokrasi faaliyetleri için harcanan milyonlarca doların birkaç doları bu iş için ayrılamaz mı? Bu elbette liderliğin bir başarısızlığıdır, fakat en nihayetinde, liderliği, duruma müdahale etmeye sevk edecek ifade gücüne ve araçlarına sahip olmalarına rağmen hâlâ kıllarını kıpırdatmayan bilgili insanların da (meslek sahipleri, entelektüeller, öğretmenler, doktorlar, vb.) sorumluluğu vardır.

İşte, yine geliyoruz trajedilerin en büyüğüne: Filistinlileri öldürmek konusunda hiçbir sınır tanımayan sadist ve gaddar bir düşmana karşı savaşan bir halk, kendisini coşkuyla feda etmeyi, gençliğinin baharındaki insanlarını kaybedip bütün enerjisini tüketmeyi sürdürüyor. Ve bütün bunlar olurken Sayın Arafat'ın ağzını bıçak açmıyor. Krizden bu yana bir kez olsun halkının karşısına dürüstçe çıkıp, moral veren, politikalarını açıklayan, halka nerede olduğumuzu, bu noktaya nasıl geldiğimizi ve bütün bu dökülen kanın ve çekilen acının ardından nereye gitmekte olduğumuzu anlatan on dakikalık bir televizyon konuşması bile yapmamıştır. Fransa'dan Çin'e kadar dünyayı turlayıp devlet başkanları ve başbakanlarla fuzuli görüşmeler yaparken, kendi halkına gerçeği anlatmak için tek bir dakikasını bile ayırmamıştır. Arafat taş kalpli midir, yoksa beyni tümüyle uyuşturulmuş mudur? Bu durumu inanılmaz buluyorum; otuz yıldır bizi bir felaketten diğerine, hesapsız kitapsız bir maceradan bir diğerine sürükleyen Arafat'ın, bu tablodan en ufak bir pişmanlık duymaması, "Bana ve yaptığım onca vahim hataya ve hesap yanlışına bu kadar uzun süre tahammül ettiğiniz için size teşekkür ederim!" türünden bir cümleyi fısıldamayı bile çok görmesi bana inanılmaz görünüyor. Ben kendi payıma, Arafat'ın kendi halkına

karşı küçümseyici tavırlarından, betondan farksız otokrat donukluğundan, başkalarının fikirlerine kulak vermemesinden, onları ciddiye bile almamasından, bitmek bilmez kararsızlığından, kapalı kapılar ardında iş çevirmesinden, sürekli bir patrondan diğerine koşup körce bir mantıksızlıkla yalpalamasından, tüm bunları yaparken ne zamandır ıstırap çeken halkını kendini savunma çabasıyla baş başa bırakmasından bıktım usandım. Yol gösterin Sayın Arafat, halkınıza yol gösterin. Eğer yapamıyorsanız veya yapmak istemiyorsanız, lütfen çıkıp bunu açıkça söyleyin. Oslo sürecinin başından beri sadece bizi yanılttınız, hile yaptınız, çevrenizi kuşatan bir avuç çürümüş siyasetçinin nemalandığı gizli anlaşmalar yaptınız. Durumumuzu çok daha kötü noktalara sürüklediniz.

El Aksa İntifadası, sadece Oslo'ya, Oslo sürecini inşa edenlere, Dennis Ross ve Ehud Barak'a karşı değil, bir avuç sorumsuz Filistinli yetkiliye karşı da bir isyandır. Bu insanlar artık halkın karşısına çıkıp hatalarını kabul etsinler ve eğer bir planları varsa, o plana halkın desteğini istesinler (alabilirler mi orası meçhul). Eğer planları yoksa (ki bence yok), o zaman en azından temel nezaket kurallarına uyup, olmadığını söylesinler. Ancak, bunu yaparlarsa yolun sonunda trajediden farklı bir şey olabilir. Filistinli yetkililer El Halil'i paylaşma anlaşmasını imzaladılar, yerleşimlerin sona ereceğine (en azından sayısının artırılmayacağına) ve askeri işgalin verdiği zararın giderileceğine dair en ufak bir güvence almaksızın birçok anlaşma yaptılar. Bugün artık ne yapmayı düşündüklerini ve bunun sebeplerini açıkça izah etmek zorundalar. Ardından da attıkları adımlara ve gelecekleriyle dair görüşlerimizi açıklamamıza izin vermek zorundalar. Paris dairelerinde har vurup harman savrulan veya iç edilen milyonlarca dolara, İsrail'le yapılan değerli gayrimenkul ve kârlı iş anlaşmalarına rağmen, bir kez olsun halka kulak vermek ve halkın çıkarlarını kendi çıkarlarının önüne koymak zorundalar. Yeter artık, yeter!

(*El Ahram*, 7-13 Aralık 2000
El Hayat, 12 Aralık 2000)

3
AMERİKAN SEÇİMLERİ: SİSTEM Mİ, MASKARALIK MI?

Bir ayı aşkın bir süre tüm dünya, sonucu belli olmak bilmeyen bir ABD başkanlık seçimi (2000) piyesiyle yatıp kalktı: George W. Bush ve Al Gore, Florida'daki kıran kırana seçimden galip çıkmak için avukat ordularını ve Amerikan Yüksek Mahkemesi'ni seferber ettiler. Aslında bu mücadelenin (ki son derece sağcı bir bileşime sahip olan Yüksek Mahkeme Bush'u galip etti) gürültüsü ve toz dumanından çıkan birincil sonuç, ABD'nin bir hukuk toplumundan ziyade bir avukatlar toplumu olduğu yönünde. Dünyadaki en ihtilaflı ülke ABD, eğer yeterince paranız ve gücünüz varsa, gerçekten her şeyi yapabilir, hatta kaybettiğinizin gün gibi ortada olduğu bir seçimi kazanabilirsiniz. Kampanyada 3 milyar doların üzerinde harcama yapıldı; orta büyüklükte bir Amerikan kentindeki okul sistemini tepeden

tırnağa yeniden inşa edip yürütmeye yetecek bir meblağ bu. Ralph Nader'ın düş kırıklığıyla sonuçlanan kampanyasında da işaret ettiği gibi, tehlikeli olan şey, sistemin çıkar ve himaye üzerine kurulu olmasıydı. Her iki aday için de (biri eski bir başkanın, diğeri eski bir senatörün oğlu) başkanlık umudu, esasen iktidar olmakla ilişkiliydi; bu öyle bir iktidar ki, binlerce, hatta milyonlarca insanın sefahatini tayinler, kadrolaşmalar, lobiler vasıtasıyla koruyor. Sanayi, ordu, bürokrasi ve üniversitelerde milyonlarcasına fayda sağlıyor. Bu insanların söz konusu imkânları koruyup kaybetmesi, hangi adayın kazanacağına bağlı. Bu yüzden iktidarın Cumhuriyetçiler lehine el değiştirdiği Washington, yeni eski Reagan ve Bush güruhunun şehri olacak; bu kez şehrin başını, sanki Bill Clinton ve güruhu dünyayı yönetirken sadece golf oynayıp sıralarını beklemiş gibi bir halleri olan Dick Cheney ve James Baker bekleyecek. El değiştiren zenginliğin ve prestijin boyutu azımsanmamalı.

Hukuk ve avukatlar meselesine dönelim: Amerika'nın, dünyanın demokratik sürecine önderlik ettiği varsayımıyla seçimleri denetlemek üzere Üçüncü Dünya'ya Amerikalı gözlemciler göndermekle geçen yılların ardından, Kongo'lu Laurent Kabila ve Zimbabwe'li Robert Mugabe'nin, incelemelerde bulunup seçimlerimizin manipülasyonuna yardımcı olmak için bazı elemanlarını Amerika'ya göndermeyi teklif etmemesi doğrusu beni şaşırttı. Florida'dan geçilen bitmek bilmez haberlerin ortaya çıkardığı şey, ABD seçimlerinin, yoksulları ve alttakileri mümkün olduğunca dışarıda tutmak için tasarlanmış kurallardan ve düzenlemelerden oluşan, miadı dolmuş, adaletsiz ve demokratik olmayan korkutucu bir hengame olduğudur. Daha da önemlisi, Amerikan düşünce sistemi (ki tehlikeli bir biçimde tümüyle çökmenin eşiğine gelmiştir) bir kez günü kurtarmıştır; iktidara gelip nihai ödül olarak parayı elde ettiğinde sarılacağı gerçekliği, yani, 'herkes herkese karşı' biçimindeki özünde orman kanunundan farksız olan bir mücadeleyi gizlemeyi ve sonra da bilinçlerden silmeyi becermiştir.

Florida'daki haksızlıklar sadece Florida'ya özgü kalabilmiştir. Iowa, New Mexico, Wisconsin ve Maryland'de de yeniden oy sayımları yapıldığını bir düşünün; bütün bir yapı, (son tahlilde) insanları yeterince derin ve eleştirel düşünmekten alıkoymak için tasarlanmış o kâğıttan kalenin ne kadar kötü çatılmış olduğunu ifşa ederek çökebilirdi. Adayın biri halktan daha fazla oy alırken, diğer adayın, dokuz üyeli Yüksek Mahkeme'nin Cumhuriyetçi beş üyesinin kendi partilerine

oy verdiği, kalan dört üyenin ise cılız bir sesle ilke ve adalet savunusu yaptığı bir sürecin ardından seçimi kazanması ne anlama gelmektedir? Buna demokrasi denilemeyeceği kesindir. Ancak mesele bundan ibaret de değildir. Her vatandaşa aynı hakları ve aynı oy aygıtını garanti eden, tek örnek bir federal seçim yasası olmadığını ben de bilmiyordum. Sözgelimi, Florida'da eyalet makamları, cürüm işlemekle hiç suçlanmamış olanların oy kullanabileceğine hükmetmiş. Bu da, büyük çoğunluğu yoksul ve siyah olan yaklaşık yarım milyon insanın, başkanlık seçiminde oy kullanma haklarından mahrum bırakıldığı anlamına geliyor. Dahası, eyaletteki her bölgenin seçim makinesi çeşidi ve oy kullanma tarzı ayrıymış: yani, karmaşık makinelerden, ilkel, elle yazılan kâğıt parçalarına uzanan bir çeşitlilik söz konusu. Bu yüzden her türden usulsüzlük son derece mümkün ve kolay.

Bir şey daha var. Bilhassa federal sivil hakların ve oy kullanma süreçlerinin düzgün uygulanmadığı güney eyaletlerinde, beyaz polislerin siyah ailelerin veya bireylerin oy kullanmasına engel olduğuna dair birçok ihbarda bulunuldu. Siyahlara, ehliyetsiz araç kullanmaktan kayıt yaptırmamaya dek, her tür uyduruk suçlama yöneltildi. Demokratların Cumhuriyetçilerden daha ilerici olduğunu sanan yoksulların ve/veya azınlıkların oylarını Demokrat Parti'ye verecekleri göz önüne alındığında, Gore, Bush karşısında önemli sayıda muhtemel oyu kaybetmiş demektir. Buna bir de, Florida'da Ralph Nader'a oy veren 90 bin seçmeni ekleyin.

Açıkça görünen şu ki, George W. Bush, kardeşi Jeb Bush'un valisi olduğu Florida gibi gerici bir eyalette sahneye konan fiziksel ve siyasal usulsüzlükler olmaksızın, başkanlık için gerçek bir şansa kesinlikle sahip olamazdı. Sanki bütün bunlar yetmiyormuş gibi, oligarşi ve köleliğin kalıntısı olan anti-demokratik bir seçici delege sistemi de söz konusu, ki bu sistemin bu kadar uzun süre nasıl devam edebildiğini anlamak mümkün değil. Zira on sekizinci yüzyılda, mülkiyeti ve ırkı korumak için tasarlanan bir sistem bu; bütün halkın katılacağı bir seçimin, sonucun teyit edilmesi (veya edilmemesi) mahiyetinde, ancak önceden belirlenmiş küçük bir grup delege tarafından yeniden onaylanması koşuluyla yapılabilmesi mantığına dayanıyor. Diğer aday halk oyunun (bir seçmen=bir oy hesabıyla) fazlasını almasına rağmen, Bush, işte bu grubun oyunu alarak koltuğa oturdu.

Alışılmadık bir durum mu? Evet ve hayır. Amerikan tarihinde bir adayın daha fazla oy alıp da başkan olamadığı 2000 seçimi dı-

şında sadece bir seçim daha olduğu doğru, fakat bütün sistemin, gerçekte demokratik katılım değil, bir kontrol düzeni biçiminde işlediği de doğru. Geçmişte ne kadar usulsüzlük yaşandığını hiç bilemeyeceğiz. ABD nüfusunun yüzde 2'si zenginliğin yüzde 80'ine sahip ve bu adaletsizliği sürdürmek, çoğunluğun ya ideolojik olarak kontrol edilmesini veya sistem dışında tutulmasını, tercihen her ikisinin de yapılmasını gerektiriyor. Oy kullanma hakkına sahip vatandaşlardan sadece yüzde 35 veya 40'ı sandığa gidiyor, zira oyunun, ona atfedilen anlamı taşımadığını seziyor ve bu doğru bir sezgi. Geçerli olan durum şu: Zengin adaylar oylama mekanizmasını ve/veya medyayı (tercihen ikisini de) manipüle edip düzenin değişmemesini garanti altına alabiliyor; bu da ABD'yi, Amerikan 'rüyası'na ulaşmak isteyen veya ulaşabileceğine inanan orta sınıfların desteklediği bir aşırı zenginler ülkesi konumunda tutuyor. İşte, temelinde sistemin devam ettirilmesi gerektiği inancının yer aldığı bu rüya ayakta kaldığı içindir ki, ABD, diğer sanayileşmiş demokrasilerle kıyaslandığında olağanüstü derecede anakronik (çağdışı) olmayı sürdürüyor. Bu yüzden, ABD'nin, refah devleti belirtilerinin büyük kısmını fiilen ortadan kaldırmasında (sağlık sigortasının yokluğu, Sosyal Güvenlik kurumları ve işçi sendikalarına yönelik daimi taarruz, eğitim sistemine ayrılan cüzi mali kaynak, sanki savunma bütçesi 350 milyar dolarla tarihte görülmemiş bir boyuta çıkmamış gibi, kamusal hizmetlere yönelik 'hükümet harcamaları' konusunda bitmek bilmeyen yakınmalar ve aşırı cezalandırıcı bir polis ve cezaevi sistemi) şaşılacak bir şey yok. Her vatandaşın hakkı olması gereken adalet ve sosyal güvenlik, piyasa kurallarının egemenliği karşısında hiçbir değer taşımıyor.

ABD'deki herkesin beyninin yıkandığını söylediğim sanılmasın. Hiç alakası yok. Şu noktalara işaret etmek istiyorum sadece:

a) ABD'de zenginden ve güçlüden yana bir sistem var (Bush'un kazanma nedenlerinden biri, seçime herkesten daha fazla para yatırması) ve bu sistem, bir dizi araç kullanarak (sözgelimi, seçici delege sistemi ve ideolojik sistemler) zengin ve güçlünün egemenliğini koruması doğrultusunda işliyor. Ama aynı zamanda, Amerikan demokrasisi ve özgürlüğü söylemi, büyük ölçüde yalan yanlış bir propaganda mahiyetinde bütün dünyayı kaplıyor.

b) Amerika'da ezilenlerin (kadınlar, etnik azınlıklar, öğretmenler ve hemşireler gibi düşük gelirli çalışanlar) sisteme karşı yürütmeye

çalıştıkları ve zaman zaman başarı da kazandıkları sürekli bir mücadele var aslında. Fakat bu, 'serbest' piyasanın etkilerinin, çalışanları güçlü işverenler lehine uygulamalarla (işvereni gözeten vergi yasaları, Sosyal Güvenlik ödemelerindeki yasal boşluklar ve adaletsiz iş düzenlemeleri) mecalsiz bıraktığı bir ortamda, çoğunlukla, cesaret kırıcı bir mücadele niteliği taşıyor.

Bana göre, bütün bunlar arasında en ilginç olanı ideolojik sistem. Ben orta öğrenimimi tamamlamak üzereyken Amerika'ya geldim. Bu toplumda beni ilk çarpan ve o zamandan beri de şaşırtmaya devam eden şey, tüm gücüyle hüküm süren şiddet ve çatışmanın nasıl sürekli olarak daha baskın bir söylemle ve bitmek bilmeyen bir pasifleştirici düşünce akışıyla maskelendiği ve gizlendiği olmuştu. Ülkenin birliğinden, demokrasi pratiği ve teorisinin kusursuzluğundan, Anayasa'nm (ki zengin, beyaz, köle sahibi, Anglofil kesimin yazdığı ve onun dünya görüşünü yansıtan laik bir belge olmasına rağmen, âdeta köktendincilerin huşu içinde taptığı türden bir kutsal kitap muamelesi görmektedir) canlandırıcı ve daima babacan etkisinden, bütün halkın uğruna çalışıp çabaladığı bir idealizmden, kısacası Amerika'ya dair her şeyin mutlak müşfikliğinden dem vuran bir söylemdir bu. O Amerika ki, dünyanın gelmiş geçmiş en müstesna ülkesidir. Bana öyle geliyor ki, bunlar daha okul sıralarında çocukların aklına kazınıyor ve Amerikalıların büyük bölümü 12-13 yaşına geldiklerinde (ki bireyde eleştirel düşüncenin filizlenmeye başladığı yaşlardır) artık söz konusu söylemin hikmetinden sual etmez hale geliyor veya en azından kamusal alanda farklı hissiyatları seslendirmek bakımından pek az fırsata sahip oluyor.

Hâkim söylemin yakın markaj altında olduğu kesinlikle doğru: alternatif, radikal ya da muhalif sesler ya tamamen dışarıda tutuluyor ya da hiçbir onay elde etme şansına sahip olmadıkları uç noktalara itiliyorlar. Son aylarda yaşadığımız seçim curcunasında da buna tanık olduk. Yüksek Mahkeme skandal kararını verdikten hemen sonra yorumcular, Amerikan demokrasisinin onarıldığı, ulusal birliğin tesis edildiği, vb. mide bulandırıcı teranelere başladılar. Sistemdeki çatlaklar unutulabilir kazalardı ve bu yüzden üzerinde durmaya değmezdi.

İşte bu durum beni, vurgulamak istediğim son noktaya getiriyor: herkesin parçası olduğu ideolojik koronun altında yatan, tarihe ve rasyonel kavrayışa yönelik horgörü ve bunun bireysel ifadeleri. Buradaki ince mesele, rızanın gönüllülük temelinde imalinin, zor yoluyla

sansürlemekten daha iyi olup olmadığı. Gerçekliğin ideolojik rızanın ihtiyaç duyduğu şekilde tasfiyesinin arkasında, tarih bilincine, Amerikan siyasetinin bütün gerçeği ve şiddetini ortaya seren eleştirel tarihe, bölücü damgasını vurup ne pahasına olursa olsun karşı çıkmak düşüncesi yatmaktadır; Michel Foucault ve diğerlerinin 'yönetilebilirlik' dediği şey de işte budur. Başkanlık seçimi gibi, çok sayıda insanın itirazlarını dile getirdiği anlar, sistemin imkânlarından biri değildir, bütün imkân aslında o andan ibarettir; asıl kararların alındığı Amerika'nın toplantı salonlarındaki kırmızı ışık ise hiç sönmez.

CNN, *Time Warner*, *Disney*, *NBC*, *Fox News* ve diğerlerinin, aynı ideolojik sistemin parçaları olduğunu, aynı odaklara hizmet ettiklerini ve çıkarları sistemin olduğu gibi devamında olan o aynı bir avuç insanın malları olduğunu unutmayın. Bellek onların gözünde bir kıskaç, egemenlikleri için muhtemel bir tehdittir; tıpkı bir eleştirmen için, Yüksek Mahkeme ve Anayasa gibi güya apolitik kurumlarla temel ticari çıkarlar arasında bağ kurma ısrarının çok tehlikeli olması gibi. Yüksek Mahkeme Yargıcı Antonin Scalia'nın iyi bilinen sağcı bir Cumhuriyetçi olması ve George W. Bush lehine (dolayısıyla, oyların tümüyle baştan sayılması aleyhine) alınan çoğunluk kararında belirleyici rolü bulunması, üstelik iki oğlunun tam da Bush'u temsil eden hukuk şirketinde avukatlık yapması sadece tesadüf olmasa gerek. Veya mahkemenin Bush yanlısı muhafazakâr çoğunluğunun bir başka üyesi Yargıç Clarence Thomas'm karısının, Bush kabinesinin müstakbel üyeleri arasında sayılan insanların faaliyet yürüttüğü Washington merkezli sağcı bir düşünce kuruluşu için çalışıyor olması da pek tesadüfe benzemiyor. Yine Bush destekçilerinden Başyargıç William Rehnquist'in de, 1964'te seçimleri sırasında seçim yetkilisi olarak görev yaptığı Arizona'da, muhaliflerin oy kullanmasını engelleyerek meşhur olması da tesadüf gibi görünmüyor. Sistemin, ne kadar zor olursa olsun veya ne kadar çok engel çıkarsa çıksın, işler halde tutulduğu hemen görülebilir. Gore'un Bush'tan daha iyi bir başkan olup olmayacağı sorusu, işte tüm bu veriler akılda tutularak cevaplanmalıdır. Nader'a oy verenler ise, ancak sistemin dışından gelen birinin, meseleye sahici demokrasi noktasından bakan bir adayın gerçek bir fark yaratabileceğine inananlardır.

(*El Ahram*, 21-27 Aralık 2000
El Hayat, Aralık 2000)

4
TEKRAR TEKRAR DENEMEK

Amerika'nın Yaser Arafat'ı halkının egemenlik hakkından vazgeçirmek yönünde gösterdiği son dakika çabası, sadece ABD'deki İsrail lobisinin değil, Bill Clinton'ın siyasal üslûbunun da ağır damgasını taşıyor. Clinton'ın yakınlaştırıcı (yarım ağızla zikredilen sıfat bu) önerilerine bir tür fast-food barış yakıştırması yapmak, bu önerilerin kötü niyetli pespayeliğini ıskalamak olacaktır. Önerilerin her derde deva aldatıcılığına, tarihi yadsıyan kabadayılığına ve dile getirilme usulündeki kibirli yaygaracılığa baktığında, insanın gözünün önüne şöyle bir manzara geliyor: Clinton, bir elinde kulağına yapıştırdığı telefon ahizesi, öbür elinde katır kutur mideye indirdiği bir pizza dilimi, masasında oturmakta. Bu arada sayısız elemanı, bağışçısı, iş bitiricisi, ahbabı ve golf arkadaşı etra-

fında pervane olmuş, istirhamlar, krediler, övgüler, anlaşmalar, ipotekler ve dedikodular havada uçuşmakta...

Yüz binlerce cana ve paha biçilmez bir hazineye mal olan asırlık bir mücadele için ne kadar da tatmin edici bir netice. Clinton, ciddiyetsiz bir aptallığın belirsizlikle karıştığı edepsiz bir dille (dilin nasıl kullanıldığını ve suistimal edildiğini öğreten bir eğitimci olarak konuşuyorum), fiilen, İsrail'in Filistinlilerin hayatı ve toprakları üzerinde yakın gelecekte denetim kurma niyetinin tekrar ısıtılması demek olan önerilerde bulunuyor. Temeldeki önerme, İsrail'in Filistinlilerden korunması gerektiği; tersini düşünen yok. Bütün meselenin gelip dayandığı sakat nokta da şu: İsrail'in sadece 33 yıllık işgali değil, topyekûn Filistin halkına karşı yürüttüğü elli iki yıllık baskı ve sürgün kampanyası da affediliyor. Gerek bireysel gerekse kolektif bazda Filistinlilere yönelik sayısız vahşet ve insanlıkdışı uygulama, hesap sorulmak şöyle dursun, Batı Şeria'nın ilhakı, Ürdün Vadisi'nin uzun süreliğine (ve elbette karşılıksız olarak) kullanım hakkı ve Doğu Kudüs'ün büyük bölümünün kalıcı ilhakı gibi düzenlemelerle, yetmedi Filistin topraklarındaki erken uyarı istasyonlarıyla, yetmedi tüm Filistin sınırlarının (başka bir devletle değil, sadece İsrail'e komşu olacak sınırlar bunlar), yollarının ve su kaynaklarının kontrolüyle, yetmedi mültecilerin, İsrail'in uygun gördükleri dışındaki tüm geri dönüş ve tazminat haklarının iptaliyle ödüllendiriliyor. Şu ünlü toprak takası ise, İsrail'in büyük bir alicenaplıkla, Batı Şeria'nın en güzel kısımları karşılığında Negev Çölü'nün küçük bir kısmını vermesinden ibaret; herhalde Clinton, Negev bölgesinin İsrail tarafından zehirli atık çöplüğü olarak kullanıldığından da bihaber. Dahası, Doğu Kudüs'ü (ki neresinden bakarsanız bakın, yasadışı olarak ilhak edilmiş topraktır) parçalara ayıran özel uygulamalar ve Batı Şeria bölgesinin İsrail tarafından (dört yerine) üç kantona ayrılması şartı, Amerika'nın barış önerisi olarak sunuluyor. Yani, Filistinlilerin payına düşen maddi fedakârlıkların yanında İsrail'in verdiği 'tavizler' çocuk oyunu gibi kalıyor.

Clinton'ın talep ettiği fedakârlıklar elbette Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarının iptalini ve daha da önemlisi, Filistinlilerin İsrail'le savaşı sona erdirdiklerini ilan etmesini de içeriyor. Her şeyden önce, mültecilerin geri dönüş hakkı (yani, kişinin tercih ettiği bir yerde hayat kurma hakkı), sadece BM kararlarıyla değil, Birleşmiş Milletler Şartı ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'yle garanti

edilmiş bir haktır. Clinton'ın bu küçük sorunun çevresinden dolanan formülü, dünyaya nasıl baktığının da göstergesi: "Geri dönüş hakkıyla ilgili olarak, bizzat İsrail'e dönüşü içeren belirlenmiş bir hak olmadığını açıkça ifade eden, fakat Filistin halkının bölgeye dönüş arzusunu da yadsımayan bir formülasyon benimsememiz gerektiğine inanıyorum." Peki, hangi bölgeye? Sözgelimi Irak, Ürdün ve Suriye kolayca 'bölge'nin bir parçası olarak tarif edilebilir. Clinton kimi kandırdığını sanıyor? 'Bölge' ifadesi, Filistinlilerin asıl kovuldukları topraklara geri dönüş haklarını içermiyorsa, onların zihinlerini bu kadar kasıtlı ve açık şekilde karıştırmanın alemi nedir?

Clinton'm da gayet iyi bildiği gibi (kendisi avukatlık eğitimi almıştır), insan hakları söz konusu olduğunda pazarlık asla söz konusu değildir; tam da ABD'nin kendi yasalarında, Sudan veya Körfez Savaşı sonrası Irak gibi savunmasız ülkelerin bombalanırken bile kimsenin temel insan haklarını değiştiremeyeceği veya reddedemeyeceği yazılıdır. Dahası, sözgelimi ayrımcılığa karşı hakları veya çalışma haklarını belli bir olayda, durumda destekleyip başka durumlarda desteklememek mümkün değildir. Temel insan hakları bir menüden, kafanıza göre seçebileceğiniz maddeler değildir: Bilhassa Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca, tutarlı bir evrensel kabule ihtiyaç duyarlar. Hakların uygulanmasının daima önemli bir sorun olduğu doğrudur, fakat ortada bir hak varsa, öyle ya da böyle uygulanması gerekir ve lağvedilemez, değiştirilemez veya (Clinton'm yapmaya çalıştığı gibi) yeniden formüle edilemez.

Benzer şekilde, bir insanın mülteci olarak yaşayacağı yeri tercih etmesi de yadsınamaz ve pazarlık konusu edilemez bir haktır. Ne Arafat ne Clinton ne de Barak'ın bu hakkı budamaya veya 'yeniden formüle etmek' denen yüzsüzce bir aldatmayla İsrail'e uydurmaya ya da reddetmeye hakkı vardır. Niye daima İsrail bir istisna sayılırken, Filistinliler tarihte başka hiçbir halktan istenmeyen şeyleri kabul etmek zorunda oluyor? Clinton'ın Kosova Arnavutlarmın geri dönüş hakkı uğruna savaşa girişip, NATO'yu da yanma katıp Sırbistan'ı aşama aşama yerle bir ederken, Filistinlilerden aynı haktan feragat etmesini istemesi, bana hayasızlık gibi görünüyor.

Anılması gereken ikinci nokta, Filistinlilerin sürülmesiyle ilgili herhangi bir sorumluluk üstlenmeme ısrarını inatla sürdüren İsrail'in, dünyanın her tarafındaki Yahudiler için çıkardığı Geri Dönüş Yasası'nı ferah feza yürütmesi. Filistinlilerin benzer bir hakka sahip

olduğunu tartışmayı bile zorbaca bir kabalıkla reddederken, böyle bir uygulamayı nasıl sürdürdüğü, bırakın zerre kadar dürüstlüğü, mantığa aykırıdır. Yanı sıra tazminat meselesi vardır ki, sadece 1948'deki muazzam kayıpları değil, 33 yıllık askeri işgalin yarattığı yıkım ve yürüttüğü sömürüyü de içermektedir. İşte Clinton, sanki kayıpların telafi edilmesine dair tek kelime edilmezse konu tamamen kapanacakmış gibi, bütün bunlardan vazgeçilmesini istiyor. İsrail'in Filistinlilerin çektiği acılara dair birkaç anlayış veya hatta kabul sözü mırıldanması ve tek kelime sorumluluk kabul etmeden yakasını bu işten sıyırması lütuf gibi gösteriliyor. 1950'lerin bu tipik propaganda formülünün kimi teskin edeceği sanılıyor? İsrail'i veya Yahudi Ajansı'm mı?

Fakat, Arafat gerçekten de Clinton'ın bu meseleleri içeren davetine icabet edip Washington'a gitti ve Arafat tam da Arafat olduğu içindir ki, muhtemelen önüne konulanları açıkça kabul etmeyecek, ama reddetmeyecek de. Zırvalayacak, manevralar yapacak, gelip gidecek ve nihayetinde şartlı olarak kabul edecek. Bunlar olurken daha fazla Filistinli yaşama koşullarını, daha da önemlisi hayatını bir hiç uğruna feda edecek.

Son haftalarda Arafat'ı, Filistin davası üzerindeki uzun hâkimiyeti süresince halkının önüne çıkıp bir kez olsun dürüstçe, dolaysızca ve açıkça konuşmasını sağlamak için elimden geleni yaptım. Fakat o sessizliğini sürdürüyor. Danışmanları ve yardımcıları da telaşlı, Arafat'ı etkileme veya başka alternatifler ortaya koyma güçleri yok. Bütün Filistin halkını seferber edip ilham kaynağı olabilecek yeni bir liderliğe ihtiyacımız olduğunu bir kez daha söylemek istiyorum; Kahire, Rabat ve Washington'a yeterince gidip geldik, yeterince yalan ve yanlış söylem işittik, yetkililerin yolsuzlukları ve beceriksizliklerine yeterince tanık olduk, halk adına atılan yeterince nutuk dinledik, Amerikalılara yeterince yalakalık yaptık, yeterince aptalca karar aldık, acizlik ve belirsizlik batağına yeterince battık. Bugün ne olursa olsun Filistinlilerin suçlanacağı ayan beyan ortada: *New York Times*'taki Thomas Friedman gibi, İsrail vahşetine dair tenkit mahiyetinde tek kelime etmeyen ve bir Yahudi olarak Filistin ile 'organik' bağını (sanki bu bağ, Filistin'in zaptı ve Filistinlilerin topyekûn sürülmesi pahasına kurulmamış gibi) Arapların tanımasını hâlâ talep eden yüzsüz Siyonist peygamberler, Filistinlileri barışı bozduğu için paylayacak ve yarım-doğrularını Amerikan medyasına yaymayı sür-

dürecektir. Fakat boşuna. Friedman ve şürekası beğensin veya beğenmesin, İsrail ancak önce Filistin haklarının ihlal edildiği kabul edildiğinde, bugünkü saldırganlık ve tehditkâr söylemin yerini özür ve pişmanlık aldığında barışa sahip olabilir.

Filistinliler olarak ilk görevimiz şu Oslo faslını vakit geçirmeden kapatmak ve asıl işimize, yani kendimiz için hedefleri açık ve pratiği iyi tanımlanmış bir kurtuluş stratejisi geliştirme mesaisine geri dönmektir. Bunun için, hem Filistinlilerle barış isteyip hem de sürgün ve işgal politikasını sürdürmenin mümkün olmadığı konusunda bizimle hemfikir olan İsraillilerle ve diasporadaki Yahudilerle belli noktalarda işbirliği yapmak zorundayız. Güney Afrika'daki apartheid rejimi, ancak siyahlarla birlikle beyazlar da mücadele ettiğinde yenildi. FKÖ'nün uzun süredir kapıldığı, işgali bir şekilde kabullenerek İsrail'le barış yapabileceği fikri, sayısız stratejik ve taktik hatadan sadece biridir. Bugün, eski tabulara artık itibar etmeyen ve Filistin'in kurtuluşuna umutlu bir başlangıçtan ziyade soru işaretleriyle dolu bir statü kazandıracak bu yürekler acısı 'esnekliği' hoş görmeyecek yeni bir kuşak öne çıkmaktadır.

Clinton'ın başını çektiği Washington görüşmelerinin dayandığı zeminde, birbiriyle çatışan iki gerçeklik var. Bunlardan biri, yakın gelecekte İntifada'nın harekete geçirdiği enerjiyi kolayca sınırlandırabilmenin hiçbir yolunun olmaması: Filistinlilerin Oslo'da önerilenlere yönelik protestosu, orada belirlenen statükonun bütün veçhelerine yönelik bir protestodur. İkinci gerçeklik ise şu: İstesek de istemesek de, tarihsel Filistin, bugün apartheid'ın yıkıcılığından dolayı acı çeken iki uluslu bir olgudur. Bu durum sona ermeli ve Araplar ve Yahudiler için bir özgürlük dönemi kısa süre içinde başlamalıdır. Yeni bir dönemi örecek ilmikleri atmak için bugün çaba göstermek bize düşüyor. Aksi takdirde, hiçbir işe yaramayan ve bedeli ağır mücadelelerle geçecek yıllara tanık olmak çok kolay.

(*El Ahram*, 11-17 Ocak 2001
El Hayat, Ocak 2001)

5
İSRAİL NEREYE GİDİYOR?

Ünlü yazar Guy de Maupassant hakkında anlatılan bir hikâyedir: On dokuzuncu yüzyılın ortasında Paris'te Eyfel Kulesi inşa edildikten hemen sonra Maupassant şehri dolaşıp sürekli şikayet eder ve önüne gelen herkese bu devasa yapıdan ne kadar nefret ettiğini anlatır. Fakat Kule'nin restoranında her öğleyin yemek yemekten de geri kalmaz. Bu çelişkili davranışının nedeni sorulduğunda ise Maupassant, gayet soğukkanlı bir tavırla şu cevabı verir: "O restorana gidiyorum, zira Paris'te Kule'yi görmediğiniz tek yer orası."

Benim genel izlenimim o ki, İsraillilerin büyük çoğunluğu da ülkelerinin görünmez olduğunu düşünüyor. Orada olmak, ülkelerinin bugün ve geçmişte ne yaşadığını görememek, yani zifiri bir körlük anlamına geliyor; kaldı ki, İsrail'in başkaları ve özellikle Ortadoğu

için ne anlama geldiğini kavramaya yönelik de dikkat çekici bir gönülsüzlük içindeler. Zamanla bu eğilim iyice belirgin bir hale geliyor; yaklaşan İsrail seçimlerinin gidişatından o anlaşılıyor. Haftalardır yapılan tahminler muhtemelen doğru çıkacak ve Ariel Şaron başbakanlık koltuğuna oturacak. Aynı Ehud Barak'ın seçilmesinden aylarca önce ve hemen sonra olduğu gibi, ABD medyası Şaron'u daha makul, ya da en azından daha az tuhaf ve insafsız aday olarak satma çalışmalarına başlamış durumda. Bu teraneye İsrail dışında inanan herhangi biri olduğunu sanmıyorum, ama asıl şaşırtıcı olan şey, İsraillilerin çoğunluğunun, yüzünü, dört aylık iktidarı boyunca gereksiz yere Filistin kanı akıtan, Batı Şeria, Gazze ve İsrail'deki milyonlarca Arap'ı kolektif şekilde cezalandıran, ama hiçbir şey başaramayan Ehud Barak'tan, Filistinlileri katleden iflah olmaz bir cani olan Şaron'a dönmeyi düşünmesi. Anketlere göre İsraillilerin tercihi, kendilerine daha fazla şiddet getirecek bir adamdan yana; İsrail'in Filistinliler, Arap ülkeleri ve Müslüman dünyayla gelecekteki ilişkilerini bir anda daha az barışçı ve daha zorlu hale getirecek olması da cabası. Asıl soru şu: İnsanlar, dünyanın kendileri hakkında ne düşündüğünden ve bu tür bir yıkım ve vahşetin daha fazla yabancılaşma, nefret ve dolayısıyla güvensizlik getireceğinden bihaber olmadıkça, hiçbir fayda getirmeyeceği açıkça ortada olan böyle bir tercihi nasıl yapabiliyor?

Bugün Şaron'a teveccüh etmek, daha da içe kapanmanın göstergesidir; İsrail'i giderek daha da izole ve güvenilmez bir ülke hale getiren o eski ve tepeden tırnağa sakat politikanın, yani Arapları ezme politikasının lehine, dış dünyanın mutlak reddi anlamına gelmektedir. Elbette İsrail içindeki hayat dünyanın her yerinde olduğu gibi yaşanıyor ve neresinden bakarsanız bakın, İsraillilerin büyük çoğunluğu, normal hayatlar sürmek, çocuklarını yetiştirmek, çalışıp kazanmak ve savaş felaketinden korkmaksızm yaşamak isteyen normal insanlar. Ancak bir halk olarak kolektif tarihleri, modern Arap tarihinin son derece hazin bir bölümü, Filistinliler içinse kelimenin tam anlamıyla bir felaket olmuş durumda. Benzerlikleri ve zıtlıkları söz konusu olduğunda, dünyanın hiçbir yerinde böyle bir ilişki biçimi yok ve ben, İsrail mevcudiyetinin en müşfik veçhelerini bile, Filistin ve Filistinliler adına somut bir olumsuzluk halinde yaşamamış olan tek bir Filistinli tanımadım. Sözgelimi, herhangi bir İsrail manzarasına baktığınızda, orada vaktiyle bir Filistin çiftliği veya köyü olduğunu ve yok edildiğini bilirsiniz; öte yandan, Romanya veya Rus-

ya'dan İsrail'e göç etmiş herhangi birine kulak verdiğinizde, size muhtemelen evine geri dönmesine izin verilmeyen mülteci bir Filistinlinin çektiği türden bir ıstırabı anlatacaktır.

Artık elli yıldan fazla bir süre böyle geçti; bir toplumdaki hayat, diğerinin hüsranı ve ıstırabı oldu. Bitmek bilmeyen ve aman vermeyen bir kısasa kısas hali yaşandı. Her İsrail zaferinin Filistinliler için bir kayıp daha olduğunu bilmeyen tek bir Filistinli bulamazsınız.

İsrailliler ve Filistinlilerin demografik bakımdan hiç olmadığı kadar yan yana geldiği 1967 sonrasında bile, toptan yakınlaşmaya rağmen, iki dünya arasındaki mesafe ve farklılık derinleşip genişledi. Askeri işgal süresince iki tarafın birbirini anlaması yönünde bir arpa boyu yol gidilemedi; Oslo sonrası dönemde de, güvenlik elemanları ve müzakerecilerin oluşturduğu küçük ve ayrıcalıklı bir grup dışında, iki taraf birbiriyle pek az ilişki kurabildi. Fakat bana asıl şaşırtıcı gelen şey, birçok İsrailinin El-Aksa İntifadası'ndan dolayı bu kadar hayal kırıklığına uğramış ve kızmış olması. Sanki yerleşim faaliyetleri, ablukalar, istimlaklar sürmüyormuş gibi. Sanki İsrail, iki tarafın barışı sözde müzakere ettiği bir dönemi tümüyle görmezden gelip, Filistinliler için hayatı aşağılamalarla, cezalandırmalarla ve kasıtlı yaratılan güçlüklerle cehenneme çevirmiyormuş gibi. Sanki İsrail'in yarım yamalak bir Filistin özerkliğine 'izin vererek' sergilediği alicenaplık, sorunun kuyruğunu düğümlemeye yetermiş ve bu nedenle koskoca bir halk, verdiği tavizlerden dolayı İsrail'e minnettar olmalıymış gibi. Birçok İsrailli, askeri işgal politikası ile İntifada'yı bir sebep-sonuç ilişkisi dahilinde görmeye çalışmak yerine, bugün Şaron'u iktidara getirme derdinde. İsraillilerden biri, Şaron'u istemesinin gerekçesini bir gazeteciye 'Araplarla başa çıkmak' olarak açıklıyor; sanki 'Araplar' sinekmiş veya rahatsız edici bir arı sürüsüymüş gibi.

İsrailli barış yanlılarının bile anlamak istemediği şey şu: İsrail'in işgali sona erdirmek yönünde attığı adımlar inanılmaz bir yavaşlıkla ve işkenceden farksız bir rotada ilerliyor; İsrail'in attığı küçücük adımlara bile, yüzlerce saat harcanan müzakerelerde öne sürülen binlerce koşul ve akla hayale sığmayacak kadar karmaşık şartlar (bazı birliklerin Batı Şeria'nın bir tarafından öbür tarafına kaydırılması, yerleşim inşaatlarının devamı, yeni alt bölümlerin yaratılması, Gazze ve Batı Şeria'yı ayıran yolların artırılması, bitmek bilmeyen ablukalar, süregiden işkence, El Halil gibi bölgelerdeki yerleşimci şiddetinin azalmaması, Barak iktidarı altında bir santim topraktan vazge-

çilmemesi) eşlik ediyor; işte İsrail'deki barış yanlısı kamp, işleri olduğundan daha da kötü hale getiren bu manzarayı görmezden geliyor veya anlayamıyor. Her şeye rağmen, Filistinlilerin sömürgeciye karşı tarihteki bütün sömürgeleştirilmiş halklar gibi davrandığı, yani başkaldırdığı söylenmelidir. Bunu görmek bu kadar mı zor? İsrailliler gibi eğitimli bir halk, insan davranışının bu en temel yönünü anlamamakta neden bu kadar ısrarlı?

Filistinlilere bütün bunların barış sürecinin parçası olarak yapıldığına ve işleri daha iyiye (evet, daha iyiye) götüreceğine bir an için inanan insanın, kendisine dair nasıl garip bir algılayış içinde olduğunu, nasıl tuhaf bir psikolojiye sahip olduğunu varın siz düşünün. Bu tersyüz edilmiş sebep-sonuç hissiyatı o insan hakkında neyi açığa vurmaktadır? Cezalandırma ve sadizmin halklar arasındaki ilişkileri gerçekten geliştireceğine inanmak neyin göstergesidir? Amira Haas, *Ha'aretz* gazetesinde yayınlanan son yazılarından birinde (28 Ocak 2001), bugün yolları kullanmanın Filistinliler açısından ne anlama geldiğini ve genç, yaşlı, erkek, kadın demeden bütün bir halkın İsrail'in paşa gönlü öyle istediği için kendisine yaşattıklarından dolayı nasıl bir acı, korku ve nefretle dolduğunu, kahredici ayrıntılarla tasvir ediyor. Buna adıyla sanıyla, sadistçe cezalandırma derler; bitmek bilmeyen gecikmeler, aramalar, aşağılamalar ve sorgulamalarla, sırf İsraillilerin kaprisleri nedeniyle gidilemeyen yerlerle Filistinlilerin günlük hayatlarının büyük kısmını yollarda geçirmesine neden olmanın, hayatı onlar açısından daha da cehenneme çevirmek dışında hiçbir amacı veya uzun vadeli hedefi de yoktur. Bunun kime ne faydası olabilir; insan gerçekle bağını külliyen koparmadıkça böyle bir zulmün işe yaradığına inanabilir mi?

Bu zulme destek veren İsraillilerin, hayatın başka alanlarında normal insanlar gibi düşündüklerinden kuşkum yok. Ama mesele Araplara gelince, işin rengi değişiyor. Ben bugüne kadar, bir tane İsrailli liderin çıkıp da, sözgelimi 'biz bu insanlara yanlış davrandık, onları evlerinden attık, yaşama koşullarını altüst ettik ve tehcire maruz bıraktık, bunları hatırlayalım ve hiç olmazsa şimdi hayatlarını kolaylaştıralım' dediğini duymadım. Uzun ve çetrefilli barış görüşmeleri sırasında gazetecilere müşfik sayılabilecek bir şeyler söyleyen veya Filistin halkına reva görülen muameleden dolayı ülkesi adına vicdan azabı duyduğunu ima eden bir tane bile İsrailli yetkili çıkmadı. Duyduklarımız, Filistinlilere verilen her milim toprak için öne

sürülen binlerce koşuldan ibaretti; zaten bölük pörçük edilmiş Filistin topraklarında halkın ulaşımının daha da güçleştirileceğinden, Filistinlilerin karşısına daha aşılmaz engeller dikileceğinden, velhasıl yarım yamalak bir özerk devlete sahip oluncaya dek önlerinde o engellerle boğuşmakla ve üçe, dörde ve daha çok parçaya bölünmekle geçecek daha çok uzun yıllar olduğundan ibaretti. Ve yüzlerce siyasi tutuklu hâlâ hücrelerde tutuluyor; İsrail'in Filistinli vatandaşları hâlâ sefil köylerde yaşıyor veya standardın altındaki okullarda okuyup yarım yamalak belediye hizmetlerinden yararlanıyor; dinsel ve etnik nedenlerle toprak satın almaları veya kiralamaları engelleniyor. Bütün bu uygulamaların amacı belli: İsrail devleti, derebeyi gibi yaşayan bir Yahudi çoğunluk yaratmak istiyor; İsrailli Yahudiler yanı başlarında yaşayan bir halka dair kafa yormasınlar, hatta onu görmezden gelsinler, böylece zorbaca baskısını sürdürebilsin istiyor.

İsrail'in resmi körlüğe dayalı mevcut politikasının, Şaron'un Lübnan politikası veya Barak'ın 'barış' sürecini tekrar tesis edip El Aksa İntifadası'm bitirmeyi amaçlayan politikasının ötesinde bir kazanım getirmeyeceğini öngörebilmek için Aristo veya De Gaulle'ün yeteneklerine sahip olmak gerekmiyor. Aynı Eyfel Kulesi'nin restoranında oturan Maupassant gibi, şahin bir generalin yönettiği İsrail, paçayı kurtarmanın veya savaşı kazanmanın imkânsız olduğu bir bataklıkta çırpınıp gittikçe daha derinlere batıyor. İsrail, kendisiyle *gerçekten* yüzleşmek şöyle dursun, tam aksi yönde ilerliyor; ordusu, yerleşimcileri, fatihleri ve yüksekten atan ideologları eşliğinde, Arap dünyasıyla ilişkilerini mümkün olan en kötü şekilde sürdürmeyi garanti ediyor. İsrailli vatandaşlar, sanatçılar ve sıradan insanlar ise kaçış ve temiz bir sayfa açma hayalleriyle felç olmuş durumda; kaçmak veya o sayfayı açmak bugün hiç olmadığı kadar zor. Şaron'u destekleyen insanlarda vücut bulan o İsrail'in muazzam gücü fantezisi, Apartheid rejiminin, ancak, birbirinden ayrılmış iki halktan birinin daimi bir aşağılanmaya rıza göstermesi koşuluyla yaşayabileceğinin kavranmasını ertelemekten ve bu yüzden daha fazla kan dökülmesinden başka bir işe yaramıyor. Filistin halkı buna razı olmaz (zaten tarihte böyle bir durumu kabul eden tek bir halk yoktur); halkların köleleştirilmeyi sevinçle kabul etmesi asla mümkün değildir. Peki İsrailliler, adına Filistin denen böylesine küçük ve kadim bir coğrafyada istediklerini kabul ettirebileceklerine dair kitlesel yanılsamayı neden sürdürüyorlar?

İsrailli Yahudiler, çevresinden ve koşullarından mucizevi biçimde yalıtılmış, mistik bir İsrail'in varlığına inandıkça (Şaron'un seçim kampanyasında pompaladığı tuhaf anlayış işte budur), modern laik bir ülkenin vatandaşlarından ziyade, birer tarikat üyesi gibi görünmeye devam edeceklerdir. Öncü bir yeni devlet olarak İsrail'in, ilk yıllarında, enerjisini bir yandan etrafına duvarlar örmeye seferber ederken, diğer yandan kendisini arı ve kahramanca bir teşebbüsün fantezilerine kaptırmış insanların yürüttüğü ütopyacı bir tarikat devleti olduğu bazı bakımlardan doğrudur. Fakat bugün bu kolektif yanılsamanın ne kadar yıkıcı ve trajik bir hal kazandığı her geçen gün daha iyi anlaşılıyor; Şaron gibi anakronistik ve iler tutar yanı olmayan, meşum bir şahsiyetin iktidar yürüyüşü, gözleri kör edercesine kamaştıran, yeni ve garip bir ışık saçıyor. Uyanışa daha ne kadar var; o ışığın kör ettiği gözler tümüyle görene kadar daha ne kadar acı çekilecek?

(*El Ahram*, 8-14 Şubat 2001
El Hayat, 2 Mart 2001)

6
TEK ALTERNATİF

Güney Afrika'yı ilk olarak Mayıs 1991'de ziyaret ettim: Afrika Ulusal Kongresi (ANC) ve Nelson Mandela serbest bırakılmış olsa da, apartheid rejiminin henüz iktidarda olduğu, karanlık, ıslak ve soğuk bir kış hüküm sürüyordu. On yıl sonra, bu kez yazın gittiğimde, apartheid'in mağlup edildiği, ANC'nin iktidar olduğu ve gayretli, tartışan bir sivil toplumun, bu hâlâ bölünmüş ve ekonomik zorluk içindeki ülkeye eşitlik ve sosyal adalet getirme görevini tamamlama çabasına sıkı sıkıya sarıldığı bir Güney Afrika gördüm. Apartheid'i sona erdiren ve 27 Nisan 1994'te demokratik yoldan seçilmiş ilk hükümeti kuran kurtuluş mücadelesi, yazılı tarihin en büyük insani başarılarından biri olarak karşımızda duruyor. Mevcut sorunlara karşın, Güney Afrika, gidilmesi ve hakkında kafa yorulması ilham

veren bir ülke. Zira bilhassa Araplar için Güney Afrika, mücadelesi, özgünlüğü ve sabrıyla, sayısız ders barındırmakta.

Güney Afrika'ya ikindi gidişim, Eğitim Bakanlığı'nın düzenlediği 'eğitimde değerler' konulu bir konferansa katılımcı olarak çağrılmam vesilesiyle oldu. Eğitim Bakanı Kader Asmal, hayranlık duyduğum eski bir dostumdu; kendisiyle yıllar önce, o İrlanda'da sürgündeyken tanışmıştım. Bir sonraki yazımda kendisinden daha etraflı söz edeceğim. Kabine üyesi, emektar bir ANC aktivisti, başarılı bir avukat ve akademisyen olan Asmal, Nelson Mandela'yı (ki artık seksen üç yaşında olan ve sağlık durumu kötüye giden Mandela, kamusal hayattan iyice elini eteğini çekmişti) konferansın ilk akşamı konuşma yapmaya ikna edebilmişti. Mandela'nın o akşam söyledikleri üzerimde derin etkiler bıraktı. Sadece heybetli edası ve son derece etkileyici karizması değil, kullandığı titizlikle işlenmiş kelimelerdi bunun nedeni. Aynı zamanda, kendi kendini yetiştirmiş bir avukat olan Mandela her şeyden önce büyük bir hatip; binlerce törende sayısız konuşma yapmasına rağmen, daima söyleyecek çok önemli sözleri varmış izlenimi veriyor.

O akşam eğitim hakkında yaptığı güzel konuşmada geçen iki cümle beni âdeta çarptı. Ülkedeki çoğunluğun içinde bulunduğu bunalıma gerçekçi bir biçimde dikkat çektiği konuşmada Mandela, "maddi ve sosyal yoksunluğun vahim koşulları nedeniyle yaşanan çürüme"den bahsediyordu ve dinleyicilerine beni etkileyen cümlelerden ilkiyle şu hatırlatmayı yapmıştı: "Bu yüzden mücadelemiz bitmedi; apartheid-karşıtı hareket, en büyük ahlâki mücadelelerden birini vererek tüm dünyanın belleğinde güçlü bir yer edinmiş olabilir, fakat yapılacak daha çok şey var." Beni sarsan ikinci cümlesi, apartheid-karşıtı hareketi şöyle tarif ediyordu: "Mücadelemiz sadece ırk ayrımcılığını sona erdirmeyi hedeflemiyor, aynı zamanda hepimiz adına ortak insani değerleri işaret ediyor." Mandela 'hepimiz' derken, apatheid-yanlısı beyazlar da dahil, Güney Afrika'daki tüm ırkların, nihai hedefi birarada yaşamak, hoşgörü ve "insani değerleri hayata geçirmek" olan bir mücadeleye seferber edilmesi fikrinden dem vuruyordu.

İlk cümlenin sarsıcılığı beni şu sorulara yöneltmişti: Niye Filistin mücadelesi (hâlâ) dünyanın belleğinde güçlü bir yer edinemiyor ve, daha da önemlisi neden, Mandela'nın Güney Afrika deneyiminden söz ederken vurguladığı üzere, "evrensel boyutlarda... neredeyse

tüm siyasal inanç ve akımlar"m desteğini alan büyük bir ahlâki mücadele olarak görülmüyordu?

Doğru, genelde hatırı sayılır bir destek bulduk ve evet, destansı boyutlarda bir ahlâki mücadeleydi bizimki de. Fakat gerek Güney Afrika gerekse Filistin halkları tehcir, etnik temizlik, askeri işgal ve derin toplumsal adaletsizliklerden menkul ağır bedeller ödese de, Siyonizm ile Filistin halkı arasındaki ihtilafın apartheid-karşıtı mücadeleden daha karmaşık olduğunu kabul etmek gerekir. Yahudiler trajik bir zulüm ve soykırım tarihine sahip bir halktır. Filistin topraklarına dair kadim inançlarına bağlı olan bu halka, Britanya emperyalizminin verdiği anavatanlarına 'geri dönme' sözü, dünyanın çoğunluğu tarafından (fakat bilhassa en aşırı anti-Semitizm uygulamalarından sorumlu Hıristiyan Batı tarafından), Yahudilerin çektiği acıların kahramanca ve adil bir telafisi olarak görülmüştü. Oysa aradan geçen yıllarda dünyanın pek azı, Filistin'in Yahudi güçlerince *fethine* ya da o topraklarda yaşayan Arap halkının toplumlarının yıkımı sürecinde ödediği korkunç bedele dikkat çekti. Arapların çoğunluğunun topraklarından edildiği, İsrail'de ve işgal altındaki topraklarda hâlâ süren ayrımcılığı üreten korkunç bir hukuk sisteminin (dört başı mamur bir apatheid'in) yürürlüğe konduğu bir süreçti bu. İsrail'in ne kadar muhteşem olduğunu haykıran bir muzafferler korosu tarafından bir çırpıda sahnenin dışına itilen Filistinliler, muazzam bir adaletsizliğin kurbanıydılar oysa.

1960'ların sonunda esaslı bir Filistin kurtuluş hareketinin yeniden doğuşunun ardından Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın eski sömürge halkları Filistin mücadelesini benimsediler, fakat temelde stratejik dengeler büyük ölçüde İsrail'in lehineydi. İsrail, ABD tarafından kayıtsız şartsız desteklenirken (yılda 5 milyar dolarlık maddi yardım), Batılı medya, liberal entelijansiya ve hükümetlerin çoğunluğu İsrail'in tarafını tutuyordu. Resmi Arap çevreleri ise, burada bir kez daha zikretmeye gerek olmayan sebeplerden ötürü, çoğunlukla lafta kalan ve paradan öteye geçmeyen destekleri bakımından ya alenen hasmane ya da çekingen bir tutum sergilemekteydiler.

Bununla beraber, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) değişen stratejik hedefleri her daim lüzumsuz terörist saldırılarla gölgelendiğinden ve asla hakkıyla uygulanıp anlatılamadığından, ayrıca Batı'daki kültürel söylemin üstünlüğü Filistinli siyaset karar mercileri ve entelektüelleri tarafından yanlış anlaşıldığı için, mücadelemi-

zin yüksek ahlâki zeminini etkili bir biçimde hiç öne süremedik. İsrail enformasyonu ise daima hem Holokost'a hem de Filistin terörünün üzerinde araştırma yapılmamış ve siyasal açıdan zamansız eylemlerine atıfta bulunabildi (ve sömürebildi), böylece mesajımızı nötralize ederek veya bulanıklaştırarak olduğundan farklı gösterebildi. Biz bir halk olarak hiçbir zaman Batı'daki kültürel mücadeleye odaklanmadık (ki ANC, bunun apartheid'in altını oymak bakımından önemini erken kavramıştı) ve İsrail'in bize yaşattığı yoğun yıkım ve ayrımcılığa yönelik insani ve tutarlı bir vurgu yapamadık. Bugün, televizyon izleyicilerinin büyük çoğunluğunun, İsrail'in ırkçı toprak siyaseti veya sırf *Yahudi olmadıkları* için Filistinlilere uyguladığı yağma, işkence ve sistematik mahrum bırakma politikaları konusunda hiçbir fikri yoktur. Güney Afrikalı bir gazetecinin Gazze ziyareti sırasında gazetesine yazdığı gibi, apartheid asla Siyonizm kadar şiddetli ve insanlıkdışı olmamıştır: Siyonizm, Filistinliler için etnik temizlik, her gün aşağılanma, geniş çaplı kolektif cezalandırma, toprak gaspı, vs. vs. demektir.

Fakat bu gerçekler iyi bilinseydi ve Siyonizm ile Filistinliler arasındaki değerler savaşında bir silah olarak kullanılsaydı bile kafi gelmezdi. Bizim yeterince odaklanmadığımız bir başka mesele de şuydu: Siyonist dışlayıcılığa karşı koymak için ihtilafa bir çözüm önermemiz gerekiyordu; yani, Mandela'nın ikinci cümlesinde ifade ettiği üzere, Yahudiler ve Araplar olarak ortak insanlığımızı öne sürmeliydik. Birçoğumuz hâlâ İsrailli Yahudilerin burada kalacakları, aynı Filistinliler gibi, onların da hiçbir yere gitmeyecekleri fikrini kabul edebilmiş değiliz. Filistinlilerin bu fikri kolay kabul edememesi anlaşılabilir bir durum, zira hâlâ her gün topraklarını kaybeden ve zulüm altında inleyen onlar. Fakat (Yahudilerin günün birinde aynı Haçlılar gibi gitmek durumunda kalacakları türünden) sorumsuzca ve şuursuzca telkinler yüzünden, askeri işgalin ahlâki bir zorunluluk mahiyetinde sona erdirilmesi veya Yahudilerin güvenliği ve kendi kaderini tayini açısından, bizim güvenlik ve kendi kaderimizi tayin hakkımızı ortadan kaldırmayacak bir tarz bulunması üzerinde yeterince odaklanmadık. Her tarafa yayılan bir kitle kampanyasının zemini, dönek bir Amerikan başkanının çıkıp bize devlet vereceğine dair ham hayaller değil, bu olmalıydı. Yani, bir toprakta iki halk. Yani, herkes için eşitlik. Yani, bir insan-bir oy. Yani, iki uluslu bir devlet dahilinde öne sürülen ortak bir insanlık.

Korkunç bir fethin, kirli bir askeri işgalin, bizi yaratıklar veya teröristler gibi göstermek için sürekli olarak yalan söyleyen bir Siyonist lobinin kurbanları olduğumuzu gayet iyi biliyorum, fakat benim önerimin gerçek alternatifi nedir? Bir askeri harekât mı? Hayaldir bu. Daha fazla Oslo müzakeresi mi? Elbette değil. Liderin yardımsız veya yönsüz bıraktığı yiğit gençlerimizin daha fazla can vermesi mi? Hepsi kalbimizde yaşıyor, fakat hayır. Bugün acil yardım sözlerini bile tutmayan Arap devletlerinden medet ummak mı? Hadi oradan, ciddi olalım.

İsrailli Yahudiler ve Filistinli Araplar âdeta Sartre'm cehennem tasarısında, yani 'öteki halk' mefhumuna kilitlenmiş durumda. Kaçış yok. Bu avuç içi kadar toprak üzerinde ayrılık, apatheid'den başka bir işe yaramaz. Şaron'un seçilmesinin, paslanmış bir savaş suçlusunun tarihin puslu derinliklerinden çıkarılıp işe koşulmasının anlamı bu: Arapların işini bitirebilir mi Şaron? İmkânsız. O halde iktidarın ve paranoyanın üretemediği cevapları üretmek bize düşüyor. Genel bir barış söylemi yetmez. Barışın somut zeminlerini üretmeliyiz; ve bu zemin ne 'pragmatizm'le ne de 'pratiklik'le olur, sadece ve sadece ahlâki bir vizyonla tesis edilebilir. Eğer hep beraber yaşayacaksak (buna mecburuz) zihinleri sadece halkımız için değil, bize zulmedenler için de ele geçirmeliyiz. Ve insani demokratik değerlerde ısrarcı olmalıyız.

Acaba mevcut Filistin liderliği bu sözlere kulak veriyor mu? Bugünkü dehşete yol açan bir 'barış süreci'ndeki vahim sicili göz önüne alındığında, bundan daha iyi bir şey önerebiliyor mu?

(*El Ahram*, 1-7 Mart 2001
El Hayat, 2 Mart 2001)

7
FREUD, SİYONİZM VE VİYANA

Her ne kadar mazhar olduğu medya ve kamuoyu ilgisi tuhaf ve pek de hak edilmemiş boyutlarda olsa da, ayrıca bana mahsus şahsi bir tecrübeyi ifade etse de, bu hikâyeden birkaç kelimeyle söz etmeye değer. Genelde kendimi örnek gösterme âdetim yoktur, fakat bu kez durum farklı; zira söz edeceğim olay son derece çarpıtılarak yansıtıldı, içeriği itibariyle de Siyonist-Filistinli mücadelesinin bağlamını aydınlatır nitelikte. 2000 yılının Haziran sonu-Temmuz başında kişisel bir aile ziyareti için Lübnan'a gittim ve orada iki de kamuya açık konuşma yaptım. Pek çok Arap gibi biz de ailecek Güney Lübnan'ı merak ediyor, 22 yıllık askeri işgal sonrası Lübnan direnişi karşısında sessiz sedasız çekip gitmek zorunda kalan Yahudi devleti birliklerinin kısa süre önce boşalttığı 'güvenlik kuşağı'nı görmek isti-

yorduk. 3 Temmuz'da gittik Güney Lübnan'a. Tüm gün süren gezimiz sırasında 1987'de İsraillilerin inşa ettiği ve içinde 8 bin insanın işkenceden geçirilip ölümcül ve insanlıkdışı koşullarda tutulduğu ünlü Hiam Cezaevi'ni de dolaştık. Derken İsrail birliklerinin terk ettiği bir başka yere, sınır boyuna yöneldik. İsrail'in ağır silahlarla kuşatma altına tuttuğu sınırın yegâne ziyaretçileri, işgalin sona ermesini kutlamak için karşı tarafa taş atan Lübnanlılardı. Karşıda ise asker ya da sivil, tek bir İsrailli görülmüyordu.

Burada verdiğimiz on dakikalık mola sırasında, benden daha genç insanlarla yarış ederken bir küçük çakıltaşı da ben fırlattım ve haberim olmadan görüntülendim. Elbette önümüzde hiçbir somut hedef yoktu, boş bir alan kilometrelerce uzanıyordu sadece. İki gün sonra fotoğrafım İsrail'de ve bütün Batı gazetelerinde arzı endam etti. Fotoğrafa eşlik eden haberlerde, Siyonist propagandanın gazabına uğrayan herkesin pek iyi bildiği o yalan ve iftira korosu tarafından taş atan bir terörist, şiddet yanlısı biri, vs. vs. olarak niteleniyordum.

Burada iki ironi var. Birincisi, Filistin hakkında en az sekiz kitap yazmış olmama, Siyonist işgale karşı direnişi daima desteklememe rağmen, İsrail'in askeri zulmünün ve Filistinlilerin tehcirinin sona ermesi halinde İsrailli Yahudilerle barış içinde birarada yaşamaktan başka bir görüşü asla savunmadım. Yazılarım otuz beşten fazla dilde yayınlanıp tüm dünyada dolaşıma girdi, bu yüzden sergilediğim tavrın bilinmemesi pek mümkün değil ve verdiğim mesaj gayet açık. Fakat ortaya koyduğum olgular ve argümanlarla tartışmaya tenezzül etmeyen, ama aslında çalışmalarımın daha geniş kesimlere ulaşmasına engel olamamaktan mustarip Siyonist hareket, beni durdurmanın çaresini her geçen gün daha da bayağılaşan taktiklerde arıyor. İki yıl önce, on yaşıma kadarki hayatımı 'araştırmak' ve Kudüs'te doğmadığımı 'kanıtlamak' amacıyla, mazisi şaibeli bir İsrailli-Amerikalı avukatı istihdam ettiler. Akılları sıra benim, doğduğu topraklara geri dönme hakkından söz etme hakkı olmayan bir yalancı olduğumu kanıtlayacaklardı. Halbuki İsrail'e Geri Dönüş Yasası adı verilen mide bulandırıcı yasaya göre, dünyanın dört bir köşesindeki Yahudiler, İsrail'e daha önce ayak basmamış dahi olsalar, İsrail'e gelip yerleşme hakkına sahiptirler. Hakkımda öne sürdükleri argümanın aptallığı ve saçmalığına bakar mısınız!

Dahası, bu avukatın araştırma yöntemleri öylesine kaba saba ve yalan yanlıştı ki, görüştüğü insanların birçoğu sonradan söyledikle-

rini yalanlayan yazılar yazdı. Tahrifatları yüzünden başvurduğu dergiler, biri dışında, yazısını yayınlamayı kabul etmedi. Sadece benim şahsi itibarımı sarsmayı hedefleyen bir kampanya değildi bu (o bir tek derginin editörü de, bahsi geçen kiralık kalemin çöpten farksız yazısını, salt itibarımı zedelemek için bastığını, zira yazılarımı okuyan çok fazla insan olduğunu sonradan yüzüme karşı açıkça itiraf etti), asıl maksat bütün Filistinlilerin yalan söylediğini ve geri dönüş taleplerine inanmanın mümkün olmadığını kanıtlamaktı.

Benim taş atma meselesi, tam da bu örgütlü çabanın üzerine geldi. Burada geliyoruz ikinci ironiye: İsrail, Güney Lübnan'daki 22 yıllık işgali boyunca muazzam bir yıkım yarattı, köyleri boşalttı, yüzlerce sivil öldürdü, paralı askerlerini kullanarak yağmalara ve cezalandırma eylemlerine girişti, Hiam ve diğer cezaevlerinde kan donduruçu işkenceler yaptı. Bütün bunların hepsini görmezden gelen çürümüş ve sahtekâr Batı medyasının cesaretlendirdiği İsrail propagandası ise masum taş atma eylemime odaklanıp olayı abartarak, işi benim derdi Yahudileri öldürmek olan gözünü kan bürümüş bir fanatik olduğumu ima etmeye kadar vardırdı. Olayın bağlamı ve koşullarına hiç değinilmedi; oysa attığım sadece bir çakıltaşıydı, ortalıkta tek bir İsrailli yoktu, herhangi birinin fiziksel yaralanması veya zarar görme tehlikesi söz konusu bile değildi. En şaşırtıcı olanıysa, 38 yıldır eğitim verdiğim üniversiteden atılmam doğrultusunda başlatılan geniş çaplı ve yine örgütlü kampanyaydı. Aniden İsrail devletine sadakatlerini keşfeden bazı meslektaşlarımın da aralarında bulunduğu kişiler, envai çeşit gazete yazısı, yorum, hakaret mektubu ve ölüm tehdidiyle gözdağı vermeye veya beni susturmaya çalıştılar. Hepsinden daha komik olansa, Güney Lübnan'daki basit olayı, yaşantım ve çalışmalarımla ilişkilendirme çabasının mantıktan tümüyle yoksun olmasıydı ve zaten hiçbir işe de yaramadı. Kamuoyunun birçok kesimi, ayrıca meslektaşlarım benim yanımda saf tuttu. En önemlisi, üniversite yönetimi düşünce ve eylem hakkımı göz kamaştıran bir açıklıkla savundu; aleyhimdeki kampanyanın attığım taşla değil, İsrail'in işgal ve zulüm politikaları karşısında sergilediğim siyasal tavır ve yürüttüğüm faaliyetle ilgili olduğuna dikkat çekti.

Bütün bu Siyonist baskının bazı bakımlardan en üzüntü ve utanç verici kısmı ise şimdi anlatacağım son hikâye. 2000 yılı Temmuz ayının sonlarında Viyana'daki Freud Enstitüsü ve Müzesi direktörü beni aradı ve 2001 Mayıs'mdaki yıllık Freud etkinliğinde bir konuşma

yapıp yapamayacağımı sordu. Ben de yapabileceğimi söyledim ve 21 Ağustos'ta enstitü direktöründen, yönetim kurulu adına yazılmış bir davet mektubu aldım. Freud'a dair yazan çizen, onun hayatına ve çalışmalarına yıllardır büyük hayranlık besleyen biri olarak hemen daveti kabul ettiğimi bildirdim. (Bu arada Freud'un başta bir anti-Siyonist olduğunu, ancak Nazilerin Avrupa Yahudilerine yaptığı zulüm sonrası, her yana sirayet eden ölümcül anti-Semitizm'e karşı mümkün tek çözüm bir Yahudi devleti kurmak olarak öne çıkmaya başladığında fikrini değiştirdiğini belirteyim. Fakat Freud'un Siyonizm'e dair tutumunun daima çelişkiler barındırdığını da düşünüyorum.)

Konuşma için, "Freud ve Avrupalı-olmayan" başlığını önerdim. Niyetim, Avrupa hakkında ve onun kapsamında çalışmalar yürütse de, Mısır, Filistin, Yunanistan ve Afrika gibi antik medeniyetlere de merak duyan Freud'un sahip olduğu vizyonun evrenselliği ile çalışmalarının insani ufkunu ortaya koymaktı. Ayrıca, Avrupalı-olmayan kültürleri yetersiz veya aşağı gören çağdaşlarından farklı olarak, taşra karşıtlığından epey ayrılan fikirleriyle Freud'un takdiri hak ettiği kanısındaydım.

Derken 8 Şubat'ta, önceden hiçbir uyarı yapılmaksızın, enstitü başkanlığını yürüten Schülein adlı Viyanalı bir sosyologdan, yönetim kurulunun, Ortadoğu'daki siyasal durum ve 'bu durumun doğurduğu koşullar' nedeniyle konuşmamı iptal ettiğini bildiren bir mektup aldım. Mektupta başka hiçbir açıklama yapılmazken, Freud'un çalışmalarının ruhu ve lafzıyla taban tabana zıt, üzüntü verici ve meslek adabına aykırı bir üslûp kullanılmıştı. Otuz küsür yıldır dünyanın dört bir köşesinde seminerler veren biri olarak ilk defa böyle bir muameleyle karşılaşıyordum. Vakit geçirmeden Schülein'e tek cümlelik bir cevap gönderdim ve Freud hakkında yapacağım konuşma ile 'Ortadoğu'daki siyasal durum' arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklamasını rica ettim. Tabii ki hiçbir cevap çıkmadı.

Daha da kötüsü, *New York Times* 10 Mart'ta bu olayla ilgili, geçen Temmuz'da Güney Lübnan'da, Freud ekibinin Ağustos sonunda beni davet etmesinden önce çekilen meşhur fotoğrafın abartılı şekilde büyütülmüş bir versiyonu eşliğinde bir haber yayınladı. *Times*, Schülein'le de görüşmüştü. Fotoğrafı yüzsüzce çıkarıp gösteren Schülein, iptalin asıl sebenin *bu* (ve onun yanı sıra İsrail işgaline yönelik eleştirilerim) olduğunu bana söylemeye cesaret edemediğini anlatıyor ve ekliyordu: "Jörg Haider'in ortaya çıktığı bir ortamda, Holokost ve

Avusturya anti-Semitizminin tarihi de göz önüne alındığında, bu konuşma Viyanalı Yahudilerin hassasiyetlerini incitebilirdi." Muteber bir akademisyenin böylesi saçmalıkları dile getirebilmesi akıl almaz bir durum; bunu İsrail'in Filistinlileri her gün acımasızca kuşatıp öldürdüğü bir dönemde yapabilmesi ise tam anlamıyla çirkinlik.

Freudçu çetenin bu korkunç kaypaklığının arkasında yatan ve açıkça söyleyemedikleri gerçek sebep ise şuydu: İsrail ve ABD'den gelen bağışların bedelini, konuşmamı terbiyesizce iptal ederek ödemişlerdi. Freud'un enstitü tarafından korunan yazılarından oluşan bir sergi, bir süre önce Viyana ve New York'ta yapılmıştı; şimdi aynı serginin İsrail'de de yapılması umut ediliyordu. Görünen o ki potansiyel bağışçılar, Tel Aviv'deki serginin masraflarını karşılamayı, konuşmamın iptali koşuluna bağlamışlardı. Yani, Viyana'daki ödlekler kurulu dize gelip konuşmamı, şiddet ve husumeti savunduğum için değil, savunmadığım için iptal ettiler!

Vaktiyle Freud da Viyana'dan, Naziler ve Avusturya halkının çoğunluğu tarafından kovulmuştu. Bugün bir Filistinlinin konuşmasını engelleyenler de, aynı cesaret kumkumaları ve entelektüel prensip sahibi olduğunu iddia eden kişilerdir. Siyonizmin bu özellikle beter damgası öylesine dibe vurmuş ki, kendisini açık tartışma ve gerçek diyalogla meşrulaştıramıyor. Suskunluğa ve itaate mecbur etmek için tehdit ve zorbalık gibi karanlık mafya taktikleri kullanıyor. Öylesine çaresizce kabul arıyor ki, kendisini İsrail'de ve yandaşlarının bulunduğu her yerde, Filistinlilerin sesinin tümüyle bastırılmasına çalışıyor; bir yanda Bir Zeit gibi Filistin köylerini nefessiz bırakıp boğarken, diğer yanda, pespaye taleplerine aracılık yapacak işbirlikçiler ve ödlekler bulabildiği her yerde tartışmanın ve eleştirinin önünü tıkıyor. Böyle bir iklimde Ariel Şaron'un İsrail lideri olmasına şaşırmak ne mümkün.

Fakat bu haydutça taktikler eninde sonunda geri tepiyor, zira herkes korkmuyor ve her ses susturulamıyor. Elli yıllık Siyonist sansüre ve tahrifata rağmen Filistinliler mücadele etmeyi sürdürüyorlar. Ve medyanın sefil haberlerine rağmen, Freud Enstitüsü gibi kurumların rüşvetçiliğine rağmen, bilinçlerini uykuya yatırmış entelektüellerin ödlekliğine rağmen, insanlar her yerde ayağa kalkıp adalet ve barıştan söz ediyorlar. Viyana daveti iptal ettikten hemen sonra, Londra Freud Müzesi aynı konuşmayı yapmam için beni çağırdı (Freud 1938'de Viyana'dan sürüldükten sonra hayatının son yılını

Londra'da geçirmişti). Beşeri Bilimler Enstitüsü ve Avusturya Edebiyat Topluluğu adlı iki Avusturyalı kuruluştan, istediğim bir vakitte Viyana'ya gidip konuşma yapmak için davet aldım. Önde gelen psikiyatristlerden ve psikanalitik eleştirmenlerden (Mustafa Safuan da dahil) bir grup, Freud Enstitüsü'ne iptal kararını protesto eden bir mektup gönderdi. Daha birçok insan bu kadar aleni yapılan zorbalık karşısında şoke oldular ve bunu kamuoyu önünde dile getirdiler. Bu arada Filistin direnişi de her yerde sürmekte.

Adil bir barış isteyen insanlar olarak, Siyonizmin vizyonuna alternatif olacak, apartheid ve inkârdan ziyade eşitlik ve kabule dayalı bir vizyon üretme görevinin bize düştüğüne inanıyorum hâlâ. Burada anlattığıma benzer olaylar, gerek İsrail gerekse Filistin'in, üzerinde hak iddia ettikleri toprakları paylaşmaktan başka hiçbir seçeneği olmadığına dair inancımı güçlendiriyor. Ayrıca, İsrail'in kuşatma, aşağılama, aç bırakma ve kolektif cezalandırmadan oluşan alçakça işgal politikalarına siyasal ve kültürel düzlemde canla başla direnilmesi gerekse de, El Aksa İntifadası'nın bu hedefe yöneltilmesi gerektiğine inanıyorum. İsrail ordusu Filistinlilere her gün muazzam acılar yaşatıyor: gittikçe daha fazla insan öldürülüyor, toprakları yerle bir ediliyor veya istimlak ediliyor, evler bombalanıyor ve yıkılıyor, hareket imkânları kısıtlanıyor veya tamamen engelleniyor. İsrail'in bu uygulamalarının sonucunda binlerce sivil iş bulamıyor, okula gidemiyor veya tedavi olamıyor. Filistinlilere karşı böylesi bir küstahlık ve böylesine yok edici bir şiddet, daha fazla acı ve daha fazla nefretten başka bir şey getirmeyecektir. Şaron'un en nihayetinde sürekli başarısız olmasının, gereksiz cinayetlerden ve çapulculuktan medet ummasının nedeni budur. Kendi iyiliğimiz için Siyonizmin iflasının üzerine çıkmak ve adil barış mesajımızı haykırmak zorundayız. Bu yol sarp olabilir, fakat vazgeçilemez. Herhangi birimiz durdurulduğunda, onun yerini on kişi alabilir. Bizim mücadelemize gerçek niteliğini veren şey budur; ne sansür ne de aşağılık yardakçılar mücadelemizin başarısını engelleyebilir.

(*El Ahram*, 15-21 Mart 2001
El Hayat, 16 Mart 2001)

8
DİĞER CEPHEYE DÖNME ZAMANI

İntifada Batı'da sömürgeci zulme karşı sivil bir ayaklanma olarak anlaşılmadıkça Filistinlilerin eşitlik ve adalet elde etme şansı yoktur.

Son birkaç haftada İsrail hükümeti iki cephede (biri ülke içinde, diğeri dışarıda) hararetli bir politika yürütmekte. Birinci politika Şaron, yani İsrail ordusu mahsulü: Filistinlileri mümkün olan her yolla vurmak, hayatlarını tahammül edilmez hale getirmek, artık yaşadıkları yerde kalamayacaklarını düşünmelerini sağlayacak şekilde hapsetmek ve boğmak. Bunun arkasındaki mantık, Filistinli akademisyen Nur Masalha tarafından da üç önemli kitabında irdelenmiştir: Siyonizm her zaman daha çok toprak, daha az Arap ister; Ben Gurion'dan Rabin'e, Begin'den Şamir'e, Netanyahu'dan Barak'a ve bugün de Şaron'a dek, kesintisiz bir ideolojik süreklilik

vardır ve bu çerçevede Filistinli halkının yok olması istenir, bunun için çaba gösterilir.

Bu öylesine aleni ve aynı zamanda uluslararası (hatta bölgesel) kamuoyunun dikkatinden öylesine özenle kaçırılan bir ideolojidir ki, burada sadece birkaç ilave hatırlatmaya ihtiyaç var. Fikrin özü şu: Eğer Yahudiler 'İsrail toprağı' üzerindeki bütün haklara sahipse, o halde Yahudi olmayan halkın hiçbir hakkı yoktur. Bu kadar basit ve ideolojik olarak bu kadar da tartışılmazdır. Hiçbir İsrail lideri veya partisi (1948'deki etnik temizliğin ardından) Filistinlileri bir ulus, hatta ulusal bir azınlık olarak görmemiştir. Siyonizm için Filistinliler, kültürel, tarihi, insani bakımlardan küçük veya aşağı olandır. Ara sıra daha insani bir dille konuşur gibi görünen Şimon Peres bile Filistinlilerin eşit olduğunu asla tahayyül edemez. Yahudiler çoğunluk olmalı, toprağın tamamına sahip olmalı, Yahudi olan ve olmayanlar için yasaları koymalı, sadece Yahudilerin göçünü ve yerleşimini garanti altına almalıdırlar. Her türlü tutarsızlığa ve çelişkiye (yani, bir halk için işleyen demokrasinin diğer halk için işlememesinin 'demokratik' bir devlette nasıl mümkün olabildiği meselesine) rağmen, İsrail etnosentrik, dışlayıcı, hoşgörüsüz politikalarını kafasına göre sürdürür. Dünyada İsrail dışında hiçbir ülke, yerli halka, sadece dinsel ve etnik temellere dayalı bu kadar tiksindirici bir ayrımcılık politikası uygulayamamıştır. Yerel halkın toprak edinip elinde tutmasını veya askeri baskının uzağında var olmasını yasaklayan, fakat liberal, hayran olunası ve ileri bir ülke olarak akıl almaz bir uluslararası şöhret sağlayan bir politikadır bu.

Buradan İsrail politikasının, çift büyüteçle bakılarak görülmesi gereken ikinci cephesine geleceğim. İsrail, Filistin kasabalarını hendekler ve topyekûn askeri ablukalar gibi ortaçağ teknikleri kullanarak kuşatırken bile, etrafında tehlikeli, imhacı bir şiddetin muhasara altındaki kurbanı halesi yaratabilmektedir. İsrail askerleri (ki 'savunma gücü' denir onlara) helikopterlerle, gelişmiş füzelerle ve tanklarla bombalamaktadır; İsrail askerleri 400 sivil öldürmüş, 12 bin sivil yaralamıştır, ekonomik hayatı nüfusun yarısından fazlasının sefalet düzeyinin altında yaşadığı, yüzde 40'ının işsiz olduğu bir hale getirmiştir; İsrail buldozerleri Filistinlilerin 44 bin ağacını sökmüştür, evleri dümdüz etmiştir, seyahati imkânsız hale getiren engeller koymuştur; İsrailli planlamacılar daha çok yerleşim ve yerleşim yolu inşa etmektedir... Üstelik bütün bunlar, zavallı, savunma-

sız ve dehşetli tehdit altındaki bir halk görüntüsü devam ettirilirken yapılmaktadır. Peki, nasıl? Ahenkle yürütülen ve sinsi olduğu kadar da etkin bir uluslararası (bilhassa da Amerikan menşeli) halkla ilişkiler kampanyası sayesinde.

Geçen hafta (Mart 2001) Şaron, Peres ve Avraham Burg (İsrail parlamentosu sözcüsü), İsrail'in terörist şiddetle mücadele eden haklı taraf imajını sağlamlaştırmak amacıyla hep beraber ABD'deydiler. Üçü de bir etkili kamusal platformdan diğerine dolaşıp durdu ve attıkları her adımda İsrail'in politikalarına destek ve sempati elde etti. Dahası medya, İsrail hükümetinin politikalarının reklamcılar, eşzamanlı lobi faaliyetleri ve Washington'daki kongre bağlantıları aracılığıyla ilerletilmesini sürdürmek için iki halkla ilişkiler şirketi kiraladığını ilan etti. Filistin İntifadası'na dair haberler medyadan yavaş yavaş buharlaştı. Bununla beraber, ne uzun yıllardır süren adaletsizliğe (askeri işgal ve kolektif cezalandırmalar gibi) ne de belli bir politikaya (İsrail'in Filistin'in taleplerini, ne kadar haklı olursa olsun, tavizsizce reddetmesi gibi) yönelmiş görünen 'şiddet', İsrail yanlısı bir editoryal politikadan her saptığında cezalandırılan gazetecilerin dikkatinden ne kadar kaçırılabilir? Mesele, Filistin kurtuluşuna dair ısmarlama bir hikâyeden başka bildirecek hiçbir adam gibi haberi olmayan gazeteciler değil sadece. İsrail de, topyekûn Filistin halkına yönelik akıl almaz insan hakları ihlallerinden dolayı adam gibi itham edilmemiştir.

Kuşku yok ki, Senatör George Mitchell'm soruşturma komisyonu, yanı sıra Mary Robinson'un, Princeton'dan Richard Falk'ın da dahil olduğu insan hakları uzmanlarından oluşan parlak grubu, benzer sonuçlara varacaktır. Robinson'ın raporunu okudum; rapor su götürmez bir şekilde İsrail'in vahşetini ve fiiliyatta sömürgecilik karşıtı bir ayaklanma olan duruma karşı orantısız askeri güç kullanımını mahkûm ediyor. Fakat bu mükemmel raporu pek az insanın göreceğinden veya yazılanlardan etkileneceğinden emin olunabilir. İsrail'in halkla ilişkiler aygıtı, bilhassa ABD'de, bunun böyle olmasını garanti altına alacaktır.

Bu tür propaganda kampanyaları ABD'de, sözgelimi Britanya'da olduğundan çok daha tesirlidir. *Independent* gazetesinin eşi bulunmaz Ortadoğu muhabiri Robert Fisk, Britanyalı İsrail lobisinin kendisine ve gazetesine yönelik saldırılarından söz eder sürekli, fakat korkusuzca yazmayı da sürdürür. Kanadalı medya baronu Conrad

Black, *Daily Telegraph* veya *Spectator*'da (her ikisinin de sahibidir) İsrail'e yönelik eleştirileri engellemeye veya sansürlemeye çalıştığında, kendi yazarlarından (sözgelimi, Ian Gilmour) oluşan bir koro, Black'a bizzat *kendi* gazetelerinde karşı çıkabilmiştir.

İşte bu ABD'de olamaz; önde gelen gazeteler ve gazetecilerin büyük çoğunluğu, Filistin yanlısı yorumlara hiçbir şekilde geçit vermezler. *New York Times*'ta Filistinlileri destekleyen sadece iki-üç sütun görebilirsiniz, onlarca sütun ise 'tarafsız' veya İsrail yanlısı yorumlara ayrılır. Benzer tutum, bütün büyük Amerikan gazeteleri için geçerlidir. Böylece ortalama okur 'şiddet'le ilgili onlarca makaleye boğulurken; sanki bu, İsrail'in helikopterler, tanklar ve füzelerle estirdiği şiddet furyasının muadili veya daha kötüsüymüş gibi algılar. Eğer tek bir İsraillinin ölümü, birçok Filistinlinin ölümüyle eşdeğer tutuluyorsa, o zaman çektikleri onca acıya ve her gün yaşadıkları aşağılanmaya rağmen, Filistinlilerin medyada kıyaslandıkları hamamböcekleri ve teröristlerden daha fazla insan addedilmemesinde ne yazık ki şaşılacak bir durum yoktur.

Meseleye dair basit gerçek şudur: Filistin İntifadası, Batı'da kurtuluş uğruna verilen bir mücadele olarak görülmediği sürece, korumasız ve etkisiz kalacaktır. İsrail'in en güçlü destekçisi ABD'dir (yılda 5 milyar dolar) ve İsraillilerin ne zamandır farkında olduğu bir şey varsa o da yürüttükleri propagandanın doğrudan değeridir; onlara, canlarının istediği *her şeyi yaparken*, hâlâ bir ilahi adalet ve kendinden emin haklılık imajı sağlayan bir değerdir bu. Bir halk olarak biz Filistinliler, Güney Afrika'daki apartheid-karşıtı hareketin yaptığını yapmalıyız: Yani, Avrupa'da ve özellikle ABD'de meşruiyet kazanmalı ve bunun sonucunda apatheid rejimini gayrı meşru kılmalıyız. Filistin'in kendi kaderini tayini konusunda herhangi bir ilerleme sağlamak için, İsrail sömürgeciliğinin bütün ilkesi benzer şekilde gözden düşürülmelidir.

Bu görev artık ertelenemez. Şaron ordularının Beyrut'a yönelik 1982 kuşatması sırasında, önde gelen Filistinli işadamları ve entelektüelleri Londra'da toplanmışlardı. Düşünceleri Filistinlilerin çektiği acıları hafifletmek, yanı sıra ABD'de bir bilgilendirme kampanyası başlatmaktı: Filistin direnişi ve Filistin imajı iki eşit cephe gibi görülüyordu. Fakat zaman içinde ikinci cephe, hâlâ tam olarak çözemediğim sebeplerden ötürü tümüyle terk edildi. Filistinlileri çirkin, fanatik teröristlere çeviren propaganda aygıtıyla, İsrail'in her

gün korkunç savaş suçları işlerken imhacılıkla mücadele eden cesur bir küçük devlet olarak göstermeyi, üstüne bir de, olan bitenin farkında olmayan Amerikalı vergi mükelleflerinin parasıyla kayıtsız şartsız ABD desteği almayı sürdürebilmesini sağlayan rahatlık arasında bağ kurmak için Aristoteles olmaya gerek var mı?

Bu hoş görülemez bir durumdur ve Filistin mücadelesi kendisini İsrail sömürgeciliğine karşı zar zor hayatta kalmaya çalışan bir anlatı olarak sunamadıkça, bir halk olarak haklarımızı elde etme şansımız hiç yoktur. O nedenle sembolik olarak eşitlik ve adaletten yana fırlatılan her taş böyle yorumlanmalı ve ne şiddet ne de barışın körce reddi olarak yanlış sunulmamalıdır. Filistin propagandası çerçeveyi değiştirmelidir, bu sorumluluğu üstlenmelidir ve bunu acilen yapmalıdır. Herkesin katkıda bulunduğu kolektif bir hedef olmalıdır.

Siyasetin ve enformasyonun neredeyse aynı derecede önem taşıdığı küreselleşmiş bir dünyada, Filistinlilerin artık liderliğin hiçbir şekilde kavrayamadığı bu görevi ihmal etmeye tahammülleri yoktur. Hayatların ve mülkiyetin kaybı sona erecekse, hedef İsrail'e bitmek bilmez uşaklık değil de kurtuluş ise, bu görev başarılmalıdır. İronik olan şu ki, doğrular ve adalet Filistin'den yanadır, fakat Filistinliler bunu kendileri (genelde dünyaya, sonra kendilerine, sonra İsrailllilere ve bilhassa Amerikalılara) açık açık anlatmadıkça ne doğrular ne de adalet kazanabilir. Asırlık bir adaletsizliğin pençesinde kıvranmayı sürdüren bir halk için, uygun bir propaganda politikası oluşturmak son derece mümkündür. İhtiyaç duyulan şey, askeri işgale karşı ve etnik-dinsel temele dayalı mülksüzleştirmeye dair tekrar yönlendirilmiş ve tekrar odaklanılmış bir kazanma *iradesidir*.

(*El Ahram*, 29 Mart-4 Nisan 2001
El Hayat, 4 Nisan 2001)

9
BUNLAR GERÇEKLERDİR

Sekizinci ayına giren İntifada (Nisan 2001) en zalim ve Filistinliler için en boğucu aşamasına ulaşmış durumda. İsrailli liderlerin daima ne yaptılarsa onu yapmaya, adaletsiz acılara mahkûm edilen bu halk için hayatı imkânsız hale getirmeye kararlı oldukları belli. Şaron istediği şeyi yapmak konusunda sınırı olmadığını biliyor ve bütün bunların sebebi ABD tarafından benimsenen bir 'prensip': Yani, 'şiddet' sürdükçe hiçbir şey yapmamak. Bu prensip Şaron'a, 3 milyonluk bir halkı abluka altına alma, bu arada Şimon Peres ile (ki onun aralarındaki en sahtekâr ve ikiyüzlü şahsiyet olduğuna şüphe yok) dünyayı dolaşıp Filistin terörizminden yakınma hakkını vermişe benziyor. Biz bu alçakça taktiklere nasıl başvurabildiklerine kafa yorup boşa vakit harcamayalım. Gerçek şu: Bunu yapıyorlar ve yakın gelecekte böyle yapmaya devam edecekler.

Ne var ki bu gerçeği dile getirip kavramak, sonuçlarına pasif bir şekilde katlanmamızı gerektirmiyor. O halde gelin duruma taktik ve stratejik açıdan sakince bakalım. Göreceklerimiz şunlar:

1) Oslo sürecinin ve mahvedici ABD himayesi ilkesinin altına imza atan, yanı sıra (yerleşimci istilasının devamı da dahil) her türden rezil tavizi veren Filistin liderliği, artık bundan daha fazlasını yapabilme kapasitesine sahip değildir. Şu an tek yapabildiği İsrail'e sözlü saldırılarda bulunmak, ama bir yandan da masa altından eski (ve yararsız) müzakerelere o veya bu şekilde aynen dönmek istediği sinyalleri vermektir. Daha da ötesinde, doğru düzgün ne gücü ne de itibarı vardır. Arafat'ın kendi paçasını kurtarma konusunda sergilediği ince zekâ, onu gidebileceği yere kadar götürmüştür; yolun sonuna geldiğini açıkça anlaması gerektiği halde, çekip gitmeye hiç niyeti yoktur. Arafat'ın Filistin, Filistin'in de Arafat olduğu yanılsaması varlığını inatla sürdürmektedir; Arafat hayatta olduğu sürece, ne yaşanırsa yaşansın, buna inanmaya devem edecektir. Mesele bundan ibaret de değil: Teorideki tüm halefleri Arafat'tan daha beterdir ve muhtemelen işleri daha da kötüleştireceklerdir.

2) Filistin'in yaşadıkları, ne kadar vahim olursa olsun, ABD siyaseti üzerinde en ufak bir etki yapmamaktadır. Hem Bush hem de Clinton İsrail yanlısıdır ve ABD ile Avrupa'daki İsrail lobisi, Araplaın yıllardır ABD yönetimine ve (şaşırtıcı şekilde) İsrail'e yamanma çabalarına rağmen, yalan ve tahrifat kampanyasını her zamanki insafsızlığıyla sürdürmektedir. Oysa ABD ve Avrupa'da, Filistin davasına yönelik olarak güce dönüştürülememiş hatırı sayılır bir sempati vardır (Afrikalı Amerikalılar, Latin kökenli Amerikalılar, güneydeki köktendinci kiliselerle bağlantılı olmayan kiliselerin büyük çoğunluğu, akademik topluluk, hatta *New York Times*'a verdikleri paralı bir ilanla Filistin haklarına desteklerini çarpıcı bir biçimde ifade eden yüzlerce haham, Yahudi Amerikalıların Şaron ve Barak'a aynı bizim gibi diş bileyen bir kesimi), fakat Filistinliler bu desteği sistematik bir tarzda kazanmak için hiçbir kampanya yürütmemektedirler.

3) Arap devletlerinin her zamanki tavırlarını kenara bırakıp, Filistinlilere sınırlı taktik destek vermenin ötesine geçmeleri pek mümkün görünmemektedir. Hepsinin ABD politikasına kapılmalarına neden olan doğrudan çıkarları vardır; geçenlerde yapılan Amman zirvesinin de nihai olarak kanıtladığı üzere, hiçbiri Filistinlilerle stratejik ittifak kuracak kapasiteye sahip değildir. Diğer yandan, Arap dünya-

smda yönetenlerle yönetilenleri birbirinden ayıran derin bir uçurum bulunmaktadır ve bu, özgürleşme ve işgalin sona erdirilmesine yönlendirilebildiği takdirde, Filistin davası adına yeterince güçlü bir cesaret sebebidir.

4) İsrailliler ne yerleşim politikasından ne de Filistinlilere yönelik genel kuşatmadan vazgeçeceklerdir. Çıkardığı yaygaraya rağmen Şaron, çok zeki, hatta ne yaptığını bilen bir adam değildir. Kariyeri boyunca zora ve hileye bel bağlamış, çoğu zaman suçla ve terörle flört etmiş, işe yarayacağını düşündüğü her defasında bu yöntemleri kullanmaktan çekinmemiştir. Bizse bir kez olsun İsrail kamuoyuna (bilhassa son gelişmelerden rahatsızlık duyan, bitmek bilmeyen çatışmalardan dolayı İsrail yönetimini suçlayan vatandaşlara) hitap edebilmiş değiliz. Sözgelimi, İntifada sırasında savaşmayı reddeden yüzlerce yedek askere söyleyecek bir şeyimiz de yok ne yazık ki. Tam da ANC'nin apartheid-karşıtı mücadelede beyazları kucaklama politikasını başarıyla uygulaması gibi, bizim de İsrail dahilinde ilişki kurmanın bir yolunu bulmak zorunda olduğumuz kesimler var.

5) Filistinlilerin durumu sağaltılabilir, zira tarihi yapan insanlardır ve bunun başka bir yolu da yoktur. Dünyanın dört bir köşesinde, bir kez olsun hesap vermeden ve doğruları söylemeden felaketten felakete yelken açan, hedef ve amaçları itibariyle (kendi paçasını kurtarmak dışında) hiçbir zaman kararlılık sergilemeyen bir liderlikten tümüyle bıkmış, hayal kırıklığına uğramış ve endişe duyan yeterince genç veya yaşını başını almış Filistinli var. Merhum İkbal Ahmed'in vaktiyle söylediği gibi, FKÖ tarihi boyunca stratejik açıdan son derece esnek, taktik açıdan ise son derece katı olmuştur. FKÖ'nün 1993'ten bu yana güttüğü politika ve sergilediği performanstan yansıyan durum tam da budur. Arafat, 242 ve 338 sayılı BM kararlarını müzakerelerin zemini olarak kabul etmekle işe başlamıştır (stratejik), müteakip yıllarda ise esnek bir değişim geçirerek, stratejik uyarlamaları art arda kabul etmiştir. Sözgelimi, yerleşimlerin azalması gerekirken artmasına eyvallah diyebilmiştir. Aynı tavrı, Kudüs ve *tüm* toprakların geri verilmesi gibi konularda da sergilemiştir. Fakat Arafat taktiklerinden asla taviz vermemiş, ne olduğuna bakmaksızın barış sürecinde kalmış ve Amerikalılara sırtını dayamıştır. Yani stratejisi esnek, taktikleri ise katıdır.

6) Bu yüzden şimdi durumun gerektirdiği, fakat bütün aktörlerin direndiği bir şeye, yani hedef ve amaçların gerçekten ilan edilmesi-

ne ihtiyacımız vardır. Bu hedefler en başta İsrail askeri işgalinin ve yerleşim faaliyetinin sona erdirilmesini içermelidir. Filistinlilerle İsraillilere barış ve adalet getirebilmenin bundan başka yolu yoktur. 'Geçici' barış diye bir şey olamaz (Filistin halkının muazzam zarar gördüğü Oslo süreci boyunca bu kavram dillere pelesenk olmuştur). Filistinlilerin bazı hakları elde ederken, diğer haklardan yoksun bırakılmaları da söz konusu değildir. Zira bu, kabul edilemez bir saçmalıktır. Tek bir hak ve hukuk bütünü, tek bir hedef ve amaç bütünü vardır. Bu temelde yeni bir Filistin barış hareketi örgütlenebilir ve bu hareket İsrailli olan ve olmayan Yahudileri, özellikle de kahramanca tavır sergileyen bireyleri ve İnsan Hakları İçin Hahamlar ile Jeff Halper'in önderliğindeki ev yıkımlarını sona erdirme hareketi gibi grupları *kapsamak zorundadır.*

7) Peki, bu hareketin amaçları nedir? Her şeyden önce, yeni bir Selahaddin'i veya yukarıdan aşağıya emirleri hiçbir şey yapmadan oturup beklemek yerine, Filistin'in özgürleşmesi ve herkesin bir bütünün parçası olacağı, birarada yaşama mefhumuna odaklanan örgütlü bir hareket. Filistin üzerindeki etkisi hayati önem taşıyan iki topluma yoğunlaşmak gerekmektedir. Bunlardan biri, İsrail'e destek veren ABD'dir. Onun desteği olmasaydı bugün Filistin'de bunca acı yaşanmazdı. Onun yanı sıra, ABD vergi mükellefleri. Bunlar İsrail'e 3 milyar dolarlık doğrudan yardımda bulunmakta, düzenli olarak 5 milyar tutarında silah (sözgelimi, bugün savunmasız Filistin kasabaları ve köylerini bombalayan helikopterler) tedarik etmektedirler. Bu yardım durdurulmalı veya esaslı şekilde yeniden düzenlenmelidir. İkincisi ise, bugüne dek ya 'ikinci sınıf' Filistinlilere yönelik ırkçı politikaları pasif bir şekilde destekleyen ya da bu insani bakımdan kabul edilemez ve gayrı ahlâki politikayı uygulamak için ordu, Mossad ve Şin Bet'te görev alarak desteğini aktif bir biçimde sunan İsrail toplumudur. Burada asıl şaşırtıcı olan, bizim söz konusu politikaya bu kadar uzun süre karşı koymuş olmamızdır. Bu politikanın değiştirilmesi gerektiği inancıyla bizim gibi direnen birçok İsrail vatandaşı vardır.

8) Bugün dünyadaki tüm insan hakları deklarasyonları (BM Şartı da dahil) askeri işgal altında yaşayan halklara mümkün olan her tür araçla direnme hakkı vermekte, mültecilerin geri dönüş hakkını tanımaktadır. Öte yandan, Tel Aviv'deki intihar eylemleri hiçbir siyasal veya ahlâki amaca hizmet etmemektedir ve bunları da kabul

etmek mümkün değildir. Örgütlü itaatsizlik veya kitlesel protesto eylemleri ile birkaç masumla birlikte kendinizi basitçe havaya uçurmanız arasında fersah fersah fark vardır. Bu fark açıkça ve üzerine basa basa ifade edilmeli, her ciddi Filistin programına derinlemesine nakşedilmelidir.

9) Diğer ilkeler son derece yalındır: Her iki halk için kendi kaderini tayin hakkı. Her ikisine eşit haklar. İşgale, ayrımcılığa, yerleşimlere hayır. Herkesin kapsanması. Tüm müzakereler bu zeminde yürütülmeli, bu ilkeler en başta açıkça ortaya konmalı ve söylenmemiş veya kapsanmamış hiçbir şey bırakılmamalıdır (ABD sponsorluğundaki Oslo sürecinde ise tam tersi yaşanmıştır). Çerçeveyi BM oluşturmalıdır. Bu arada savunmasız insanları koruyup kolektif cezalandırma, bombalama, işkence gibi Filistin halkının her gün maruz bırakıldığı savaş suçlarını sona erdirmek biz Filistinlilerin, yanı sıra Arapların, Yahudilerin, Amerikalıların ve Avrupalıların sorumluluğundadır.

10) Bugünün gerçekleri bunlardır. Bu gerçeklerin özünde muazzam bir asimetri, İsrail ve Filistinliler arasındaki devasa güç eşitsizliği vardır. Bu yüzden ahlâki zemini, hâlâ elimizde olan siyasal araçlarla (düşünme, planlama, yazma ve örgütlenme gücüyle) bir an önce ele geçirmeliyiz. Bu görev Filistin'de, İsrail'de veya sürgünde yaşayan herkes için geçerlidir. Özgürleşmemize yönelik sorumluluklardan kimse muaf değildir. Mevcut liderliğin bu gerçeği kavrama yeteneğinden tümüyle yoksun olması üzücüdür ve bu yüzden kenara çekilmelidir; ki günün birinde mutlaka çekilecektir.

(*El Ahram*, 19-25 Nisan 2001
El Hayat, 17 Nisan 2001)

10
İSRAİL HAKKINDA DÜŞÜNMEK

İsrail kelimesinin İngilizce'de, özellikle de ABD'de pek alışılmadık bir çağrışımı var. Politikacıların İsrail'i desteklediklerine ve onu güçlü tutmak gerektiğine dair tekrarladıkları bildik nakaratları işittikçe, insan gerçek bir ülke veya devletten değil, dünyadaki bütün devletlerin veya ülkelerin statüsünün çok ötesinde bir tür fikirden veya tılsımdan söz ediliyormuş hissine kapılıyor. Birkaç hafta önce Senatör Hillary Rodham Clinton, İsrailli yerleşimcilere daha fazla gaz maskesi ve miğfer alabilsinler diye 1,250 dolar bağışladığını kamuoyuna ilan etti; durumun hak ettiği en ufak bir ironiye veya meşum şakaya mahal vermeden, bütün bunları İsrail'in güçlü ve güvenli kılınması gereğine duyduğu inancın bir parçası olarak yaptığını da sözlerine ekleyiverdi. En azından ABD'de yaşayan bizler için yeterin-

ce doğal olan şu ki, bu hikâye sanki ortada tuhaf veya gülünç olan hiçbir şey yokmuş gibi, sıradan bir vaka gibi haberleştirildi.

New York Times ve *Washington Post* gibi gazeteler, hikâyenin bağlamı farklı olsa saçını başını yolacak gibi görünen William Safire ve Charles Krauthammer gibi köşe yazarlarıyla dolu. Her ikisi de Şaron'un İsrail hükümetinin başına geçmesinden dolayı sevinç naraları atıyor; bu şenliğin sebebi, Şaron'un acımasız güç kullanımı veya bir bütün olarak aptalca yıkıcı eylemleri değil, onun disipliner aklın ne menem bir şey olduğunu gösterip Filistinlileri hizaya sokacak yegâne şahsiyet olması. Bu fikri, yüzleri biraz olsun kızarmadan savunabiliyorlar. Ne de olsa Şaron büyük bir alicenaplıkla, Batı Şeria'nın yüzde 42'sini, belki bir gıdım da fazlasını vermeyi, artı bütün İsrail yerleşimlerini yerli yerinde tutmayı ve Filistin bölgelerini de kalıcı tel örgülerle kuşatmayı önerdi: İntifada'ya çözüm getirmek bakımından ne kadar da akılcı ve iyi bir yol. Şaron bütün bunlardan sonra *Jerusalem Post*'a verdiği bir demeçte söyle buyurdu: 'Bizim' İsrail'de 1 milyon Arap'ımız var, 'onlar' (yani Filistinliler) birkaç yüz bin İsrailli yerleşimciye neden tahammül edemiyorlar? Ve Şaron'un Amerikalı savunucuları hakkında bir şey daha. Şaşırtıcı olan şey, Amerikalılar olarak İsrail'e kendi iyiliği için ne yapması ve ne düşünmesi gerektiğini söyleme hakkını kendilerinde nasıl bu kadar rahat görebildikleri.

Böylece İsrail, her Amerikalı destekçinin özel kişisel fantezisi olarak içselleştirilmiş durumdadır, en azından duruma bakılınca görünen budur. Bununla birlikte, Amerikalı Yahudilerin, İsrail'e, özellikle güvenlik meselelerinde (ki söylemeye çalıştığım şeyin en akıl almaz tarafı da bu) ne yapması gerektiğini söylemek hususunda, kendilerine belli ki daha fazla söz hakkı tanıyan özel bir ilişkisi var. Savaşan ve planlayanların uzaktaki diaspora Yahudileri değil, İsrail vatandaşları olduğunu hatırlamaya kimse gerek görmüyor. Bütün bunlar, İsrail'i tarihten ve eylemlerinin sonuçlarından muaf tutan içselleştirmenin birer parçası. İsrail'in bombardımanları ve kolektif cezalandırmalarıyla, bütün Arapların kalbine kendisine yönelik nefret ve kin zerk ettiğini söyleme cüretinde bulunduğunuzda, size verilen cevap bir anti-Semitik olduğunuzdan ibaret. Bu noktada adalete ve erdeme geçit yok; böyle söylenmesinin nedeni güya (bilhassa İsrail'i tenkit Araplar bakımından), mantıksız, derinlere kök salmış bir Yahudi nefreti.

Bu yüzden, onyıllardır yürüttüğü askeri işgale rağmen İsrail'in asla sömürgecilik veya sömürge uygulamalarıyla bir tutulmamış olmasında şaşılacak hiçbir şey yok. Bence Filistin enformasyonu ve söylemi açısından, hatta İsrail hükümetinin politikalarını eleştirmeye kalkıştığı her defasında İsrailli muhalifler açısından en büyük başarısızlık budur. *New York Review of Books*'un bu sayısında İbrani Üniversitesi'nde felsefe profesörü olan Avishai Margalit'in "Şaron Ne Kadar İleri Gidecek?" başlıklı mükemmel bir analizi var. Yazı, duruma dair Amerikan analizlerinden tamamen farklı, zira; (a)İsrail'in Filistinlilere yönelik kolektif cezalandırma uygulamaları konusunda lafı döndürüp dolaştırmıyor ve (b) durumun üzerini İsrail'in güvenliğine dair süslü bir dille örtmüyor (ki bu kendilerini çok ciddiye alan generallermiş gibi konuşma ihtiyacı hisseden entelektüellerin berbat bir alışkanlığıdır). Margalit'le ilgili tek eleştirim şu: Sadede gelip askeri işgalin sona ermesi ve İsrail'in Filistin halkına uyguladığı adaletsizlikleri kabul etmesi çağrısında bulunmuyor. Entelektüellerden, olaylara politikacıların gözlüğünden bakıp politikadan dem vurmak yerine, bunu yapması beklenir. Belki Margalit'in yazısının bu bakımdan en önemli tarafı, İsrail'in etrafında yıllar boyu yavaşça inşa edilen ve Filistinlileri resmin dışına tamamen itmek amacıyla dikkatle kurulan haleyi demistifiye etmesi.

Dolayısıyla, herhangi bir Filistin barış çabasının, İsraillilerle bir anlaşma yapmaya veya bu anlaşma için arabulucular bulmaya çalışmak değil, her şeyden önce, İsrail'i yaptıklarıyla yüzleştirmesi ve bu uygulamaların sona erdirilmesine odaklanması gerektiğini düşünüyorum. Oslo'nun FKÖ liderliği (yani, Yaser Arafat) açısından en büyük kusurlarından biri, İsrail'in bir işgal gücü olarak neler yapmış olduğunu, hatta bizzat işgal olgusunu görmezden gelmesiydi. İşgalle anlaşma yapılamaz; işgal kansere benzer, teşhis edilip kuşatılıp üzerine gidilmedikçe yayılmaya devam eder. İsrail'in tarihi bunun kanıtıdır. İsrail'in kabul edilmesi gerektiğini söyleyenlere sorulacak tek soru, bunun *hangi* İsrail olduğudur; zira, asla uluslararası planda ilan edilmiş sınırlara sahip olmayan, fakat bitmek bilmez bir şekilde sınırlarını değiştirmeyi sürdüren bir ülkeden söz etmekteyiz. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana hiçbir ülke böyle bir konumda olmamıştır ve bu belirsizliğin bu şekilde sürmesine izin vermek için de hiçbir neden yoktur. Barış ancak tam geri çekilme ve işgalin sona erdirilmesi temelinde yapılabilir. Bunlar genel ve son derece so-

mut meselelerdir; bu somutluğu gözden kaçırmak, kendi kaderini tayin hakkı için mücadele eden bir halk olarak bizi sık sık hedefimizden saptırmaktadır.

Filistin liderliğinin, bir halkı alenen tüketen bu yıpratma savaşına *şimdi* son verme çabasında bir şeyler yapma arzusunu anlayabiliyorum, fakat öte yandan Oslo müzakerelerini sanki hiçbir şey yaşanmamışçasına basitçe sürdürmenin ahlâksızca ve aptalca bir tavır olduğunu da düşünüyorum. Eylül 1996'da, İsrail'in kışkırtıcı şekilde Harem ül Şerif'in altında bir tünel açmasıyla bir mini-intifada patlak verdi, fakat birçok Filistinli'nin ölümüyle sonuçlanan bu isyan, İşgal Altındaki Topraklar'da ve müzakerelerde herhangi bir değişikliğe yol açmadı. Margalit'in de doğru olarak işaret ettiği gibi, Barak yönetimi altında yapılan yeni yerleşim yeri inşasıyla birlikte Filistinlilerin, hayatın bütün alanlarında yaşadığı zorluklar arttı. FKÖ'nün, sadece Arafat Beyaz Saray'a geri çağrılabilsin diye, kendi halkının tahammül edilemez acılarını sürdürmesine göz yummasının mantığı nedir? Bunda zerre mantık yoktur, fakat beni şaşırtan şey, Filistin Yönetimi'nin, sanki 400 insan ölmemiş ve 13 bin insan yaralanmamış gibi, müzakereleri sürdürmekten dem vurmaya devam ederken sergilediği yüzsüz tavırdır. Bu liderlerin hiç onuru yok mu, zerre edep duygusu veya kendi tarihlerine dair en ufak bir sezgisi yok mu?

Bu yüzden İsrail'in Filistinlilere yönelik resmi kayıtsızlığının, sadece Amerikalı aşırı Siyonistler, tüyler ürpertici Ariel Şaron ve İsrail'in siyaset müessesesi tarafından değil, Filistin liderliği tarafından da içselleştirildiğini söylemek mümkündür. Şaron, *Jerusalem Post*'a 27 Nisan 2001'de verdiği demeçte, İntifada'nm 'terörizm'den ibaret olduğunu ve bu yüzden direnişi sona erdirmek ve İslami aktivistleri tekrar tutuklamak dışında Filistinlilerin bütün eylemlerini teröre indirgediğini ısrarla tekrarlıyordu. Arafat için Şaron'la barışı, 'terörizm'i lugattan çıkarmaksızın müzakere etmek, Filistin'in işgale karşı mücadelesini terörizme eşitlemeyi kabul etmek demektir. Bildiğim kadarıyla, enformasyon ve İsraillilerle Amerikalılara doğruları anlatmak yoluyla, gerçekliği söyleme tahvil etmek yönünde hiçbir yoğunlaşmış çaba gösterilmemektedir. Mantıksal kanı şu gibi görünüyor: İsrail=askeri işgal=Filistin direnişi. Bu yüzden, bugün Arapların gösterdiği çabalar, denklemi bozmaya, hatta yok etmeye odaklanmalıdır; sadece Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkına dair soyut argümanlar öne sürmek yetmez.

Şaron'un siyasete tekrar girişi, beraberinde manzarayı 1948'e geri döndürmek ve İsrail'in Filistinlilerle ihtilafım tam da İsrail'in hayatta kalma savaşı biçiminde yeniden sahnelemek yönünde kesinlikle bilinçli bir çabayı getirdi. Görünen o ki Şaron bu antika, aşırı derecede gerici bakış açısına, Yahudilerin asla zulüm ve düşmanlıktan muaf yaşayamayacağı şeklindeki dile getirilmeyen fikrin karşılık bulduğu bazı (belki de içten içe tüm) İsraillilerin desteğini almakta hiç zorlanmadı. Bir yabancı için bu, ne mümkün ne de savunulabilir bir kavramdır. Elbette birçok bakımdan güçlü ve başarılı bir devlet kurdukları için İsrailli Yahudiler aslında bugün, kötü muameleye maruz bıraktıkları kurbanlarına kendinden emin ve yüce gönüllü yaklaşmak konusunda mükemmel bir pozisyonda bulunmaktadır. Fakat Filistinlileri tehcir ettikleri ilk baştaki durumu tekrar hayata geçirmeye devam etmekte, bizzat kendilerinin başkalarında yarattıkları düşmanlık ve dehşeti tekrar tecrübe etmekte; bununla beraber, bu süreçte yaşanan travmanın Filistinlilere değil, kendilerine ait olduğunu öne sürmektedirler. İşte Şaron, Freud'un tekrarlama takıntısı adını verdiği nevrozun dramatik bir örneği olan bu korkunç sendromu sömürmektedir: kişi tekrar tekrar ilk baştaki travmasının sahnesine dönmekte, kendisine ne mantık ne de gerçeklikle teselli imkânı tanımaksızın güçlü bir nevrotik korkunun pençesinde kıvranmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak, İsrail'in politikaları, propagandacılarının göstermek istediğinden ziyade, oldukları gibi görünmek durumundadır. Bunun içindir ki, İsrailli muhaliflerin yanı sıra Arap entelektüellerin ve sıradan yurttaşların birleşik çabalarına ihtiyacımız var. Sadece dil yozlaştırmaları ve sorgulanmayan tarih, barış sürecine ölümcül hastalık gibi sirayet ettiği için değil, düşmanları veya sözde patronlarından (bu vakada ABD) ziyade, en başta önderlik ettikleri halka karşı sorumlu olan liderlerin düşüncelerine de sızdığı için buna ihtiyacımız var. Colin Powell'ın İsrail'in Gazze istilasına dair beyanlarından doğru dersler çıkarılmalıdır. Powell temelde Filistin direnişini suçluyor, ardından İsrail'in *buna* verdiği karşılığı orantısız olduğu gerekçesiyle kınıyordu; elbette bunun gerçekle alakası yoktur ve haksızlığa uğrayan bir halk olarak öne sürdüğümüz argümanların zayıflatan algı çarpılmalarını daha da ileri götürmektedir. Eğer sadece İsrail'in varlığına zarar veren bir halk olarak görülüyorsak (ki kuşatılmış ve kurban konumundaki bir devlet olarak portresi yanlış çizilen

İsrail, direnişimizin ona göre yargılandığı bir imajı sürdürüyor), öyleyse ancak kötürüm bir çözümü ve daha da budalaca çarpıtılmış bir tür barış sürecini arzu edebiliriz. Bu yüzden bana öyle geliyor ki, İntifada'dan kaynaklanacak herhangi bir müzakerenin ilk siyasal görevi, en baştaki hatayı güçlü bir şekilde düzeltmek ve İsrail'i, bütün bir halkı hem savaş hem barış hukukunun hilafına, kolektif bir biçimde taciz eden olgun bir sömürgeci güç olarak doğru yerine tekrar yerleştirmektir. Hatta inatçı ve umutsuzca örgütsüz Filistin liderliği de, daha vahim zararlar yaratacak şekilde devam etmeden önce bu temel gerçekliğe ikna edilmelidir.

Diğer bir deyişle, son makalemde de savunduğum üzere, ahlâki zemini ele geçirmek ve süregiden askeri işgalin adaletsizliğine karşı davamızı o zemin üzerinden öne sürmek zorundayız. Şimdi geçici bir güvenlik anlaşması yapmak hem abes hem de gayrı ahlâkidir. Dahası, İsrail yerleşimleri hâlâ inşa edilip Filistinliler kolektif hapishanelerine kilitlendiği sürece, bu türden hiçbir anlaşma yaşayamaz. Bugün müzakere etmeye değer yegâne husus, İsrail'in 1967'de işgal ettiği *bütün* bölgelerden çekilmesinin şartları olmak durumundadır. Bundan başka bir şeyle iştigal etmek, bir halk olarak boşa harcadığımız vakittir.

(*El Ahram*, 3-9 Mayıs 2001
El Hayat, 14 Mayıs 2001)

11
RET, ŞEREF VE DOGMANIN SALTANATI

1998'de Oxford'da yaptığım bir konuşmanın tartışma bölümünde, sonradan Filistinli bir doktora öğrencisi olduğunu öğrendiğim genç bir kadının sorduğu soruyla sarsılmıştım. 1948 olayları hakkında konuşmuş, sadece kendi tarihimizle İsrail'in tarihi arasındaki ilişkiyi anlamamızın yeterli olmadığını, Araplar olarak on yıllardır yaptığımız gibi öteki tarihten kaçmak veya onu tümüyle reddetmek yerine, onun üzerinde çalışmamız gerektiğini söylemiştim. Genç kadın, İsrail'i araştırmak ve öğrenmek gerektiğini savunan düşüncelerimin doğruluğundan pek emin değildi. "İsrail'e böyle bir dikkat yöneltmek, ona bir tür taviz vermek anlamına gelmez mi?" diye soruyor ve ekliyordu: "Yıllardır Filistinlilerin kendi kaderini tayin hakkını reddetmek ve engellemek, ellerinden alınan onca şe-

ye dair tek kelime etmemek üzerine kurulu bir politika güden böyle bir devlet karşısında, hiçe saymaya dayalı 'normalleştirmeme' yaklaşımı daha iyi değil mi?"

Arap dünyasında İsrail isminin akla getirilmek bile istenmediği, insanların ondan ancak 'Siyonist varlık' gibi yakıştırmalarla söz edebildiği o uzun yıllar boyunca doğrusu hiç böyle düşünmediğimi itiraf etmem gerekiyor. Neticede kendimi, şu soruları sorarken bulmuştum: İki büyük Arap ülkesi İsrail'le barış anlaşması imzalamış ve onunla birlikte devam eden bir barış sürecine girmiş ve birçok başka Arap ülkesi de İsrail'le ticari ilişkiler geliştirmişti. Vaktiyle İsrail'le herhangi bir ilişki kurmayı, oraya gitmeyi, İsraillilerle görüşmeyi ve bunun gibi birçok şeyi gurur meselesi yapıp reddeden Arap entelektüelleri, sözgelimi Mısır İsrail'le devasa doğalgaz satım anlaşmaları yaptığında ve İsraillilerin Filistinlilere yönelik art arda gelen baskı dönemlerinde bile, Yahudi devletiyle diplomatik ilişkilerini sürdürdüğünde ağızlarını açıp hiçbir şey söylememişlerdi. Tam ortamızdaki elli yıllık varlığıyla erkek, kadın, çocuk tüm Arapların hayatını bu kadar etkileyen ve şekillendiren bir ülkeyi analiz etme ve onun hakkında mümkün olan her şeyi öğrenme gereğine kim karşı çıkabilirdi?

O genç kadının kavrayışına göreyse, taviz vermenin zıddı reddetmekti, ret tavrı ise direnmek ve adaletsiz ve şuursuz görünen bir gücün iradesine boyun eğmeyi kabul etmemek anlamına geliyordu. Anladığım kadarıyla İsrail'e karşı böyle davranmamız gerektiğini, benim önermeye çalıştığım yaklaşımın doğru olmadığını söylüyor; İsrail'in genelde Araplara, özelde Filistinlilere karşı (El Aksa İntifadası'na yönelik sergilediği vahşetin de gösterdiği gibi) her düzeyde aleni aşağılamaya dayalı bir politika güttüğüne, buna uygun bir toplumsal ve kültürel yapıyla yaratıcı bir bütünlük kurduğuna dikkat çekiyordu. Bu bakımdan, meşum Ariel Şaron'un Barak, Rabin ve Ben-Gurion'dan gerçekten de pek bir farkı yoktu (Natan Scharansky, Avigdor Liberman ve Haham Ovadia Yusuf gibi Şaron yardakçılarının gözü dönmüş ırkçılıklarından söz etmeye bile değmezdi). Benim genç kadının söylediklerine karşı vurgulamaya çalıştığım nokta, meselenin sadece *onları* anlamak değil, *kendimizi* de anlamak meselesi olduğuydu. Zira İsrail'i hesaba katmadan, onun yaşantılarımızda neyi temsil ettiğini, neyi nasıl yaptığını, vb. anlamadan kendi tarihimiz de eksik kalacaktı. Bunun yanında bir eğitimci olarak, bilginin (ama her tür bilginin), reddetmekten daha iyi olduğuna daima

inanmıştım. Entelektüel bir bakış açısından, reddetme politikasının, reddi, bir mücadelenin aracı olarak kullanmanın hiçbir mantıklı açıklaması olamazdı. Reddetmek reddetmekti, ne eksik ne fazla. Daima ve her durumda bu böyleydi.

O gün genç Filistinli kadına el yordamıyla verdiğim cevap beni hiç tatmin etmemiş, bu durum cesaretimi kırmıştı. Bugüne dek aklımdan çıkmayan o soru geçenlerde beklenmedik şekilde tekrar karşıma çıktı. Nasıl olduğunu anlatayım. Kısa bir süre önce New York basınında, Hillary Rodham Clinton'ın, federal yasa uyarınca Yaser Arafat'ın kendisine armağan ettiği 7 bin dolar değerindeki mücevheri iade etmek zorunda kaldığı haberleri yer aldı; aynı resmi ABD yönetimi kaynağına bakılırsa, ikinci Clinton döneminin dışişleri bakanı Madeleine Albright da aynı cömert bağışçıdan 17 bin dolar değerinde mücevher kabul etmişti. Bu haberleri okuduğumda, Arap dünyasındaki kamusal ve özel tutumlar arasındaki ilişkiler ve bir yanda genç kadın öğrencinin İsrail'e yönelik taviz olarak tanımladıklarına dair boyun eğmez fikirleriyle, diğer yanda Filistin liderliğinin Filistin halkına yaşatılan acılardan bir dereceye kadar doğrudan sorumlu olan Amerikalı siyasetçilere yönelik itaatkâr ve hovarda cömertliği arasındaki bağlantı gözümde birdenbire açıklık kazandı. Ben bunları yazarken bile, Amerika'nın İsrail'e sınırsızca sağladığı kitle imha silahları ABD yasalarına aykırı biçimde, savunmasız Filistinli erkek, kadın ve çocuklara saldırmak, onları öldürmek ve sakatlamak, evlerini yıkmak, mülteci kamplarını yerle bir etmek ve hayatlarını tahammül edilemez hale getirmek amacıyla kullanılıyordu. Fakat sanki Hillary veya Madeleine'ye Filistin halkının parasıyla sağlanan memnuniyet ve tatmin, terbiyesizce verilen bir çeşit rüşvet değil de bir siyasetmiş gibi, yani Amerikalı politikacıları en bayağı yollarla tavlama siyaseti olarak yıllardır budalaca ve onursuzca yürütülüyordu. Bu yaklaşımın ardındaki gülünç yanılsama şuydu: ABD ve İsrail'de politikanın, Üçüncü Dünya ülkelerinde (sözgelimi, Mobutu'nun Zaire'si) olduğu gibi, muktedirlerin kaprisleri veya ailevi zenginliği adına yapıldığı sanılıyordu. ABD ve İsrail'in karmaşık, ama eninde sonunda demokratik ülkeler olduğu, tutumlarında sivil toplumun ve onun çıkarlarının belirleyici olmasa bile, etkin rol oynadığı bir türlü anlaşılamıyordu. Bizim başımızdakiler ise sivil topluma hitap etmek ve onun ruh halini veya fikirlerini kazanmaya çalışmak yerine, onları hiçe sayıyor ve kestirme çözümlere odaklanıyorlardı: yani, ahbap çavuşluk,

pohpohlama veya sivil toplum liderlerini rüşvetle satın alma. İsrail veya ABD hakkında bir nebze olsun bilgi sahibi olanlar, bu numaraların asla işe yaramayacağını size söyleyecektir. Bu tür yöntemlerle, olsa olsa Beyaz Saray'da bir akşam yemeği veya müteveffa General Rabin'den üstünkörü bir el sıkışma koparılabilir; daha fazlası değil.

Oslo anlaşmalarının imzalanması sonrası gelişen süreçte ABD ve İsrail'le girdiğimiz belalı alışverişin tarihi, söylediklerimin doğruluğunu tam anlamıyla kanıtlıyor. Zira Filistin liderliği, en başta Oslo sürecine girerek ve o süreçte zayıf, her şeye razı bir taraf olmayı sürdürerek halkının güveni ve fedakârlığına ihanet etti. Bunu yaparken, halka karşı ancak karşı tarafın reddi biçiminde tarif edilebilecek bir söylem tutturmayı da ihmal etmedi; oysa resmi Filistin tutumuyla taban tabana zıt olan bu söylemin tek amacı göz boyamaktı. Resmi Filistin tutumu hep ABD ve İsrail'e yönelik (en hafif ifadesiyle) anlaşılmaz bir yaltaklanma biçiminde tezahür etti. Bugün Filistinliler ellerindeki üçbeş tüfek ve taşla İsrail ordusuna karşı yiğitçe karşı koyarlarken, liderlik İsrail ve Amerika'yla müzakerelere tekrar başlamak için yalvar yakar oluyor. Amerikalı yetkililere, böyle bir talepleri olmadığı halde pahalı mücevherler hediye edilmesi, bu tutumun son derece manidar bir yansıması. Aynı durum, İsrail ve ABD'ye karşı düşmanlıklarını şiddetle ifade eden veya normalleşmeyi yaygara çıkararak reddeden, ama aslında tek dertleri ekonomik ve siyasal alanlardaki işbirlikçiliği sürdürmek olan Arap rejimleri, hatta bu rejimlerin entelektüel kesimleri için de geçerlidir. Üzücü olansa, bunun bir çelişki olarak değil, mevcut koşulların gerektirdiği bir tutum olarak algılanmasıdır. Bana göre daha akılcı olan yaklaşım, İsrail'i tümden lanetlemek değil, ülke içinde sivil özgürlükleri ve insan haklarını destekleyen, yerleşim politikasına itiraz eden, askeri işgale karşı koymaya hazır olan, birarada var olmaya ve eşitliğe inanan, Filistinlilere yönelik resmi baskı politikasından tiksinen kesimlerle işbirliği yapmaktır. Arap âlemi ile İsrail'in askeri gücü arasındaki muazzam uçurum düşünüldüğünde, İsrail politikalarının değişmesini sağlamanın başka bir yolu var mı? Ayrıca sözgelimi, son dönemde Şam'ın teşvik ettiği kaba saba anti-Semitik saldırılara itibar edilmemesinin, dürüstlüğün gereği olduğunu da düşünüyorum. Böyle saldırılar dünyaya karşı sekter, kötü niyetli ve aptalca bir düşünce biçimi sergilemekten başka ne işe yarar?

Filistinlilerin İsrail zulmünden kaynaklanan öfkesinin derinliği ile halkın Şaron yönetiminin politikalarından tiksindiğini çok iyi bi-

liyorum. Fakat bu öfke, aklın tümüyle iptal edilmesi ve bilhassa entelektüellerin saçma söylemlere sarılması için yeterli gerekçe olabilir mi? Bilgiye dayalı ciddi bir siyasal ve ahlâki zemin inşa etmek yönünde tutarlı bir çaba yerine, hiçbir koşulda siyasal bir tutum olarak tarif edilemeyecek cahilce ve körce bir reddiyeciliğe bel bağlamanın ne gibi bir gerekçesi olabilir? Arapça kitapların İbranice'ye tercüme edilmesine karşı son dönemde geliştirilen kampanyayı ele alalım (bkz. *El Hayat*, 10 Mayıs 2001). Arapça külliyat İsrail'de tanındığı ölçüde İsraillilerin bizi bir halk olarak daha iyi anlayacağı, bize hayvanlar veya insan bile olmayan mahlûklar gibi muamele etmekten vazgeçecekleri düşünülebilir. Fakat biz kerli ferli yazarların meslektaşlarını düşmanla işbirliği yapmakla suçlamak adına geri zekâlıca laflar sarf ettiği, onları kendi kendilerini İsrail'le 'normal' ilişkiler geliştirme görevine 'tayin etmek'le itham edebildiği, içler acısı bir manzarayla karşı karşıyayız. Julien Benda'nın en başta dikkat çektiği üzere, entelektüellerin demagojiler üzerinden ortak öfkeye yatırım yapmak şöyle dursun, bu tutuma karşı çıkmaları gerekmez mi? İbranice'ye tercüme faaliyeti nasıl olur da işbirlikçilik olarak tanımlanabilir? Eserlerinin yabancı bir dile çevrilmesi bir yazar için her zaman ve her durumda bir başarı kaynağıdır. İsrail ordusu ve hava kuvvetleri Filistinlileri sinekler gibi öldürmeye devam ederken bile düşmanla ticari ve diplomatik ilişkilerini sürdüren çeşitli devletlerin yüreksiz 'normalleşmeleri'yle kıyaslandığında, daha akıllıca ve faydalı bir yol değil mi bu? Arap külliyatının İbranice'ye tercüme edilmesi, özellikle de İsrailli yayıncıların bu tercümeleri, İsrail'in, barbarca Arap politikasına karşı kültürel bir protesto mahiyetinde yayınladığı düşünülürse, İsrail'in kültür dünyasına girmenin, o dünyada olumlu etki yaratmanın, insanların zihinlerini kanlı hırslardan kurtarıp ötekini, yani Arapları makul bir biçimde anlamalarını sağlamanın yollarından biri olamaz mı?

Tarif ettiğim bütün bu kafa karışıklıkları ve çelişkiler, daha derin bir Arap huzursuzluğunun göstergeleri. Redde dayalı ahmakça eylemlerle gerçek direnişi birbirine karıştırdığımız, cehalet üzerine kurulmuş reddiyeciliğin siyasal bir eylem olduğuna inandığımız sürece, bunun yanı sıra Amerika'nın himayesine ve gözüne girmek için yaygara yaptığımız ve şerefimizi iki paralık ettiğimiz sürece, elbette özsaygı diye bir şeyimiz de kalmayacaktır. 1993'de Arafat'ın, Beyaz Saray'da düşkün bir yaltaklanmayla üç kez 'teşekkür ederim' deyişini

hatırlamamak ne mümkün? Ve ABD'nin dost mu düşman mı olduğuna bir türlü karar veremeyen liderlerimizin özsaygıya sahip olduklarını düşünmemiz için bir neden var mı? Muteber bir davranışın ilke ve normlarına uygun bir siyaset gütmek yerine, sırf İsrail'e muhalefet olsun diye aptalca dogmalara dayalı nafile ret eylemlerine geçit verirken, kuşatılmış Filistinlilere hamasi söylevler çekmekten ve vatanseverlik formülleri sunmaktan başka bir şey yapmıyoruz. Eylemlerimize kılavuz olabilecek hiçbir model yok. Arap âlemi bugün bayağılığın ve oportünizmin doruğunda; liderliğin neredeyse her cephede bozguna uğradığı böyle bir dönemde entelektüellerin rolü, yağcılık ve itaatkarlıkla her şeyi onaylayıp, kraliyet ve başkanlık saraylarını, büyük şirketlerin toplantı salonlarını süsleyen şakşakçı dalkavuk korosuna katılmak değil, neyin akılcı ve geçerli olduğuna dair doğru dürüst analizler üretmek ve yön gösterici saptamalarda bulunmaktır.

Derdimin ne olduğuna dair somut bir örnek vererek bu yazıyı bitireceğim. Normalleşmeyle ilgili bütün o yaygara içinde dikkatimi çeken korkutucu bir eksiklik vardı: Bütün büyük Arap ülkelerinde, istisnasız olarak dayanılmaz koşullarda yaşayan Filistinli mültecilerin mevcut statüsü. Arap âleminin Filistinlileri barındıran her köşesinde, mültecilere oturma izni vermeyen, çalışmalarını ve seyahat etmelerini yasaklayan, her ay gidip polise imza vermelerini ve bunun gibi bir sürü şeyi zorunlu kılan kurallar ve düzenlemeler var. Filistinlilere kötü muamele eden sadece İsrail değil, aynı zamanda Arap ülkelerinin ta kendisi. Bugün Filistinli mültecilerin tabi kılındığı bu iğrenç *yerel* muamelelere karşı dişe dokunur bir kampanya yürüten tek bir Arap entelektüeli biliyor musunuz? Ben bilmiyorum. Pek çok mülteci Batı Şeria ve Gazze'den bile berbat kamplarda yaşıyor ve bu duruma herhangi bir bahane gösterilebilir mi? Yerel *muhaberat* (istihbarat) güçlerinin mültecileri taciz etmeye ve hayatlarını zorlaştırmaya hakları var mı? Ve bu kahredici durum karşısında niye bir tane bile ısrarlı basın kampanyası yürütülmüyor? Niye mi? Normalleşmeye ve İbranice tercümelere verip veriştirmek, kendilerine İsrail'in istediğini yapmak demek olacağı için asla 'normalleşemeyecekleri' vaaz edilen Filistinli mültecilerin Arap âlemindeki vahim haline dikkat çekmekten çok daha kolay ve tehlikesizdir de ondan. Ne saçmalık!

Temel değerlere ve tartışmanın dürüstlüğüne geri dönmeliyiz. Gerek Araplar gerekse Yahudiler olarak, bizi rahatsız eden mesele-

lere askeri çözüm mümkün değildir. Bu gerçek karşısında, ordulaın yarım asrı aşkın bir süredir çözemediklerini çözmek sorumluluğu, aklın ve eğitimin omuzlarmdadır. İsrailli entelektüellerin kendi görevlerini ifa edip etmedikleri kararını biz veremeyiz. Bizi, Arap âlemindeki söylemin ve analizin yerlerde sürünmesi alakadar eder. Bunun için de yurttaşlar olarak elimizi taşın altına sokmalı, en başta yazdıklarımızı ve sözlerimizi altüst eden yavan klişelerden ve düşünceden zerre nasiplenmemiş formüllerden kendimizi kurtarmalıyız.

(*El Ahram*, 17-23 Mayıs 2001
El Hayat, 23 Mayıs 2001)

12
DEVLET DÜŞMANLARI

İsrail'in Filistinlilere karşı nefret verici tutumundan dolayı Arapların çoğunluğu (ben de dahil), Arap âleminin genel durumunu, normalde olabileceğinden daha az eleştirme eğilimine girdi. Ancak şunu söylemenin abartı olmadığını düşünüyorum: Arap âleminde neler yaşandığına bir kez bakmaya başlarsak, kaderimiz haline gelen vasatlığın ve dizginsiz yozlaşmanın yarattığı genel manzara karşısında hepimiz tam bir dehşete kapılırız. Belli başlı bütün alanlarda (belki mutfak dışında), hayat kalitesi bakımından dibe vurduk. Neredeyse bütün Arap ülkelerini esir alan acizliğimiz ve ikiyüzlülüğümüz (İntifada karşısında öylece hareketsiz oturan Arap devletleri bunun en açık örneğidir), yanı sıra, acınası toplumsal, ekonomik ve siyasal halimizle utançtan kimsenin yüzüne bakamaz hale

geldik. Cehalet, sefalet, işsizlik ve verimsizlik tehlikeli bir artış içinde. Dünyanın geri kalanı demokrasi yönünde ilerler gibi görünürken, Arap âlemi tam ters yönde, daha da vahim bir tiranlığa, otokrasiye ve mafyavari yönetime doğru kürek sallıyor. Sonuç olarak gittikçe daha fazla Arap, bu manzara karşısında artık sessiz kalamayacağını hissediyor. Kendi kendimize ne kötülükler yaptığımız üzerinde dürüstçe düşünmeye başlamak iyi bir başlangıç noktası, fakat insan bu durumu düzeltmek için nereden başlaması gerektiğini yine de tam olarak kestiremiyor.

Burada anlatmak istediklerimi tümüyle destekleyen birkaç örnek vermek, bir olgular ve rakamlar listesi vermekten çok daha anlamlı olacaktır. Kısa bir süre önce Kahire Amerikan Üniversitesi sosyoloji profesörü ve oradaki İbni Haldun Merkezi'nin direktörü Mısırlı Amerikan entelelektüel Saadettin İbrahim, devlet güvenlik mahkemesi tarafından yedi yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Ve bu karar, keyfi gözaltı sonrası iki ay süren ön soruşturma, ardından aylarca devam eden mahkeme sonucunda alındı. İbrahim'e yöneltilen suçlamalar şunlardı: yolsuzluk, Mısır'ın imajını zedelemek, seçim sürecinde sahtekârlık, mezhep ve tarikatlara hakaret, düşmana bilgi sızdırmak. Bunlar elbette ciddi suçlamalar, fakat asıl şaşırtıcı olan, aylarca kanıtları dinleyen mahkemenin, kararını birkaç saat içinde vermesiydi.

Zikretmeye bile gerek olmayan sebeplerden dolayı davaya büyük ilgi gösterildi. Manzara şuydu: Tanınmış bir entelektüel, siyasal merkeziyetçiliğine ve siciline dair ne dense yeri olan, bilhassa Batı'da sistemiyle ilgili yaygın bir olumsuz kanının hüküm sürdüğü bir ülkede, pek rağbet görmemesine rağmen bağımsız fikirlerinden dolayı yargılanarak gözden düşürülmüştü. İbrahim'i savunan az sayıda Arap, hep bir ağızdan onun görüşlerini ve yöntemlerini iğrenç bulduklarını söylemeye başlamıştı: İbrahim, İsrail'le normalleşmeyi savunmasıyla tanınıyordu, kendi teşebbüsü gibi görünen işlerden hatırı sayılır bir servet kazanmıştı ve fikirleri genellikle Arap âleminin dışında daha başarılı şekilde dolaşıma giriyordu. Bu da herkesin, İbrahim'in örnek haline getirildiğine inanması için yeter de artardı; demek ki tamamen farklı bir hayat tarzı sürüp başarılar kazanan bu adama, adaletsiz bir biçimde acı çektirmek gerekiyordu.

Ben bu davayı belli bir mesafe koyarak izleyen insanlardan biriyim; İbrahim'i yaklaşık otuz yıl önce tanıdım ve o zamandan beri ne yüzü-

nü gördüm ne de ondan bir haber aldım. Son yirmi yıl zarfında Mısır'ı ve Amerikan Üniversitesi'ni defalarca ziyaret ettim, fakat onunla yollarımız hiç kesişmedi. Yazdığı herhangi bir metni okuduğumu hatırlamıyorum, fakat sivil topluma ilgi duyduğunu, Mısır, Ürdün ve diğer ülkelerdeki yönetici seçkinlerle samimi ilişkiler kurduğunu, seçimler ve azınlıklar konusunda çalışmalar yaptığını biliyordum. Bütün bu bilgileri ikinci veya üçüncü ağızlardan edindim, yani fikirleriyle ilgili bir şey söyleyecek konumda değilim. Zaten onun fikirlerinin şu anki konumuzla alakalı olduğunu da sanmıyorum. Fikirleri olduğunu ve bütün entelektüeller gibi, bu fikirler yüzünden yandaş kadar düşman da kazandığını tahmin edebiliyorum. Bütün bunlar hiçbir şeyi kanıtlamaz ve benim için normalden farklı bir etkisi de yoktur.

Ancak tartışılmaz şekilde *anormal* görünen şey, ünü ve bazı devlet politikalarına yönelik eleştirileri nedeniyle devlet tarafından sistematik olarak cezalandırılmış olması. Buradan çıkarılması gereken ders şu gibi görünüyor: Çok konuşmaya cüret edersen ve iktidarın kafasını bozarsan, kelleni acımadan kopartırlar. Dünyada olağanüstü hal yasalarıyla yönetilen birçok ülke var. Bu tür yönetimlere istisnasız karşı konulmalı ve tümü kınanmalıdır. Apaçık doğal afetler dışında hukukun üstünlüğünü ve ayrımsız adalet garantisini tek taraflı askıya almanın hiçbir gerekçesi olamaz. Bir toplumdaki en kötü suçlular bile adalet ve orantılı cezalandırılma hakkına sahiptir. Sözgelimi, ABD'de İbrahim davasıyla ilgili söz söyleyen birçok yorumcu, Amerika'nın (ki olağanüstü hal yasalarıyla yönetilmemektedir), adil olmayan cezalandırma (genellikle beyaz olmayanlar bu cezalara maruz kalır), idam cezası ve dünyadaki en büyük ve en cezalandırıcı cezaevi sisteminin korkunçluğu söz konusu olduğunda, en berbat ihlalcilerden biri olduğuna dikkat çekmekten kaçınmaktadır. Diğer bir deyişle, Mısır'ın yaptıklarına sözümona medeni ülkeleri de kapsayan bir perspektiften bakılmalıdır; İbrahim davasını kınayan medeni ülke gazetecileri, bu davanın ne Ortadoğu ne de Batı açısından eşine rastlanmayan bir vaka olduğunu da kabul etmek durumundadırlar. Binlerce İslami militan çok daha kötü muameleye tabi tutulurken, İbrahim'in hararetli destekçisi olan (Thomas Friedman gibi) liberal gazetecilerin hiçbirinden ses çıkmamıştır; kendi ülkelerinin, yasalara rağmen insan hakları ihlal etmesine veya devletin hışmına uğrayan Saadettin İbrahim'den daha az göz önündeki Arap kurbanların akıbetine dair tek kelime etmemişlerdir.

Kimin suçlandığına ve kötü muameleye tabi tutulduğuna bakılmaksızın, elbette adalet adalettir, adaletsizlik de adaletsizlik. İbrahim'in dava sürecinde tanık olunan rezalet, onun zengin ve ünlü olmasından değil, ortada kurbanın kim olduğuna hiç bakmayan ciddi bir ihlal olmasından kaynaklanmaktadır. Bu davaya dair bu kadar önemli olan mesele, Arap âleminde sadece ünlü bir akademisyenin değil, bütün vatandaşların çarpık iktidarların hedefi olabileceği varsayıldığında beliren mevcut hastalığımıza ve çarpılmış öncelik algımıza dair çok şey anlatmasıdır. İbrahim davası bize, tepemizdeki muktedirlerin gazabından kimsenin muaf olmadığını ve dini veya laik olsun, iş otoriteye geldiğinde, bütün vatandaşların daimi bir korku ve itaat duygusuyla yaşamak zorunda olduğunu göstermektedir. Devlet halkın temsilcisi rolünü üstlenmekten çıkıp, bir rejimin veya yönetenin gönlünce kullanabileceği bir mülke dönüştüğünde, bize de egemen bir halk olarak mağlup edildiğimizi ve belki de onaramayacağımız ya da tersine çeviremeyeceğimiz kadar vahim bir yozlaşma aşamasına girdiğimizi kabul etmek kalır.

Hele hukukun ve adaletin bu şekilde askıya alınması, bütün bir halkın, bilhassa da entelektüellerin görece rızasıyla gerçekleşebiliyorsa, ne anayasanın ne de seçim sürecinin gerçek bir anlamı var demektir. Burada sadece demokrasiden yoksun olduğumuzu değil, tam da bu kavramın kendisini reddettiğimizi anlatmaya çalışıyorum. Sekiz yıl önce Londra'da yaptığım ve sivil özgürlükleri ihlal eden Arap yönetimlerini eleştirdiğim bir konuşma sonrasında dramatik bir biçimde bunun farkına vardım. Konuşma bittikten sonra bir Arap diplomat, benden, sözlerimden dolayı özür dilememi istedi. Onunla konuşmayı bile reddettim, fakat bir arkadaşım araya girerek benimle bana küsen diplomatı kendi evinde verdiği çay partisinde buluşturdu. O partide yaşananlar son derece öğreticiydi. Eleştirilerimi yinelediğimde büyükelçi iyice zıvanadan çıktı (anlaşılan iktidardaki partinin üyesiydi o da) ve gayet açık ifadelerle bana, kendisi ve bağlı olduğu rejim açısından demokrasinin AIDS'ten, pornografiden ve kaostan pek bir farkı olmadığını söyledi. Adeta bir öfke nöbetine kapılmışçasına, sürekli, "Bunu istemiyoruz, bunu istemiyoruz," deyip durdu.

O gün şunu anladım: Otoriterlik o kadar içimize işlemişti ki, herhangi bir meydan okuma âdeta şeytani ve bu yüzden kabul edilemez bir tutum sayılıyordu. Birçok insan onca bunalım ve umutsuzluk karşısında boşu boşuna dinin aşırı uçlarına savrulmamıştı. Bağım-

sızlığın erken dönemlerindeki Arap ülkelerinde demokratik haklar, gerçek güvenlik kaygılarına dayalı görünen gerekçelerle ilk kez askıya alındığında, kimse bu 'olağanüstü hal'in, kişisel özgürlükler lehinde en ufak bir esneme göstermeksizin, yarım asır süreceğini tahayyül edememişti. Tam tersine, güvenlik devleti daha güvensiz hale geldikçe, baskının düzeyi de artıyor. (Zaten bölgemizde, vatandaşlarına güvenli ve korkudan uzak bir hayat sağlayabilecek ve onlara haklarını teslim etmek isteyecek tek bir devlet biliyor musunuz?) Kimse güvende değil, kimse endişeden muaf değil, hiçbir değer hukukun güvencesi altında değil.

Bireyin statüsü öyle dipteki ki, insanın temel vatandaşlık hakları ve devletten şahsi tehdit görmeden yaşama hakkı bile tümüyle ortadan kalkmış durumda. Durumun nasıl kötüye gittiğini anlatmak için vereceğim ikinci örnek, yıllarca *El Hayat* gazetesinin New York temsilciliğini yapmış olan yetenekli bir kadınla; Lübnanlı gazeteci Ragida Dergham'la ilgili. Dergham, Amerika'da ün yapmış iyi bir gazeteci ve yorumcu olarak, yıllarca gerek mesleğinin gerekse ülkesinin yüzünü ağartmıştı. Bugün ülkesinde, Washington'daki bir mitinge katıldığı ve Güney Lübnan'daki işgal rejiminin mimarlarından biri (ve belki de başı) olan Uri Lubrani adlı Mossad görevlisiyle tartıştığı için vatana ihanetle suçlanıyor. (Lubrani işgalden önce de İsrail'in İran Şahı'yla bağlantısını sağlamaktaydı). Dergham'ın pasaportu iptal edildi ve ülkesine döndüğü takdirde derhal tutuklanacak. (Bir başka Lübnanlı gazeteci, Samir Kasir de, yetkilileri kızdırdığı anlaşılan yazılar yazdığı gerekçesiyle vatandaşlıktan çıkarılmıştı.)

Dergham olayı, 'normalleşme suçu'na dair kavramların nasıl ele alınabildiğini gösteren şaşırtıcı bir sapkınlık örneğidir (aslında Arapların Filistinlilere veya başka Araplara yönelik saldırılara karşı kayıtsızlığını gözlerden gizlemek veya son makalemde de belirttiğim gibi, cehaleti teşvik etmek için her fırsatta kullanılan bir kavramdır bu). Her şeyden önce Dergham'm Lubrani'yle ABD'de giriştiği tartışma herkesin önünde gerçekleşmişti. Gizli saklı bir tarafı yoktu ve bir tartışmadan öteye gitmemişti, hele pazarlık kesinlikle söz konusu değildi. Zaten normal şekilde işini yapan bir vatandaştan, İsrail'i ağza bile almayı yasaklayan yasalara uymasını beklemek, en hafif tabiriyle mantıksızlıktır. Dahası, bildiğim bütün Arap yönetimlerinin İsrail'le gizli veya açık temasları bulunuyor. Bütün dünya, özellikle de İsrail'in Filistinli kurbanları, onun ordusu, ajanları, polisi ve bir top-

lumunun var olduğunu biliyor: bunlar yokmuş gibi yapmanın yararı nedir tanrı aşkına? Fakat, Dergham'm yaptığına vatan hainliği demek, ihanet kavramının nasıl mantıksız ve hayatla alakası olmayan boyutlara taşındığını açığa vurmakla kalmıyor, aynı zamanda devletin kendi vatandaşlarına, bilhassa da mesleki sorumluluklarını yetenek ve bilinçle ifade edenlere nasıl köklü bir düşmanlıkla baktığını da gösteriyor. Kaldı ki bizimkiler hariç çoğu ülkede var olan açık tartışma zeminleri, Arap görüşlerinin tanıtılabileceği birkaç imkândan biri durumunda. Buna nasıl karşı çıkılabilir?

Fakat Arap hükümetleri için aydınlık bakış açıları, özellikle muktedirleri rahatsız ediyorsa, mutlaka karşı çıkılması gereken tehlikelerdir; kulağa üzüntü verici geliyor belki, ancak durum bu. İnsan devlet ile vatandaşları arasında düşmanca bir ilişki olabileceğini anlayabilir, hatta kabul bile edebilir, fakat bugün yaşanan durum öylesine derin bir karşıtlık barındırmaktadır ki, vatandaşın devlet tarafından tümüyle ortadan kaldırılmakla tehdit edildiği noktada, devlet içinde çeşitli menfaatler arasında kurulu denge de külliyen anlamını yitirmiştir. Suç artık, kamusal olarak belirlenmiş ve benimsenmiş kanıt, duruşma, ceza ve temyiz prosedürleriyle ele alman nesnel bir eylem olmaktan çıkmıştır; suçu keyfince tanımlayıp cezalandırmak tümüyle devlet tasarrufu haline gelmiştir.

Buradaki mesele, özgür düşünce ve ifade hakkı, yani bireysel özgürlüğe abes bir biçimde dayatılan yasal kısıtlamalara maruz kalmama hakkıdır. Sözünü ettiğim her iki örnekte de, kendilerine yönelik adaletsizliğe dikkat çekebilecek kaynaklara ve ilişkilere sahip insanlar söz konusuydu. Fakat bugün Arap toplumlarında, toplu veya tek tek benzer uygulamalara maruz kalan ve kalmış bir isimsiz kurbanlar ordusu var. Onlara yöneltilen eşcinsellik, ateizm, aşırılık, terörizm ve köktendincilik gibi çoğu saçmasapan suçlamalar, doğru düzgün hiçbir araştırmaya dayanmamakta, sadece muktedirleri eleştiren insanları susturmak veya hapse kapatmak için bahane olarak kullanılmaktadır. Arap hapishanelerindeki işkence, en az İsrail hapishanelerindeki kadar yaygındır.

Büyük çoğunluğumuz böyle bir akıbete uğrama korkusuyla yaşıyoruz; birçok entelektüelin susmasının veya Saadettin İbrahim ve Raghida Dergham'ın başına gelenler kendi başına gelmediği için haline şükretmesinin nedeni bu. Benim bu iki insanı öne çıkarmamın nedeni, yaşadıkları aşağılanmanın ve aldıkları cezanın bu bakımdan

çok önemli birer örnek teşkil etmeleri. Ne var ki aptalca davranan birçok entelektüel, aşağılayanlar korosunda saf tutarlarsa veya 'doğrular'ı söylerlerse, onlarla aynı kaderi paylaşmayacağını sanıyor. Bu noktada, hükümetin uyguladığı doğrudan sansür mü, yoksa her birimizin sorgusuz sualsiz hapse atılmak veya bir gece ortadan kaybolmak korkusuyla kendi kendimize uyguladığımız temkinden kaynaklı otosansür mü daha kötü, doğrusu bilemiyorum. Geçen gün ülkesinden yeni kaçmış genç bir Iraklı Kürtle tanıştım. Ülkesinde birine zarar vermenin en kestirme yolunun, o kişiyi devlet düşmanı olarak ispiyonlamak olduğunu anlattı: büyük ihtimalle o insan, ailesiyle birlikte ortadan kayboluverirdi. Bugün acaba kaç devlet için bu hikâye geçerli ve o devletlerden kaçı Arap? Sormaya bile utanıyorum.

Arap âleminin giderek akılsızlık ve utanç batağına gömüldüğü böyle bir dönemde, iktidarların bu korkunç ihlallerine karşı hepimiz sesimizi yükseltme göreviyle yüz yüzeyiz. Her vatandaş, bu ortaçağa özgü otokratik uygulamalara karşı koymadığı sürece kimse güvende değildir. Eğer İsrail'i Filistinlilere yaptıklarından dolayı suçluyorsak, talep ettiğimiz davranış standartlarının aynısını kendi ülkelerimize uygulamaya da gönüllü olmak zorundayız. Bu düstur Amerikalı olduğu kadar Arap ve İsrailli entelektüeller için de geçerlidir; insan hakları ihlalleri, resmen düşman tayin edilmiş bir ülkenin topraklarında yaşandığında değil, her yerde sorgulanmalıdır. Her duruma uygulanabilecek konumlar aldığımızda, "Bu görüşlere katılıyorum fakat..." türünden laflarla, açık açık konuşmanın zorluğundan ve yükümlülüğünden kaçmak için bahaneler üretmediğimizde davamız da güçlenecek. Gerçek şudur: Araplar olarak hepimizin elinde bugün sadece açıkça konuşma gücü vardır ve biz bu hakkı kullanmadıkça ölümcül yozlaşmaya doğru gidişat asla durdurulamaz. Zaten yeterince geç kaldık...

(*El Ahram*, 21-27 Haziran 2001
El Hayat, 28 Haziran 2001)

13
BALTAYI BİLEMEK

Ariel Şaron'un ABD'ye gelip gittiği şu günlerde Ortadoğu'ya uğursuz bir hava hâkim. İsrail'in 1982 Lübnan işgalinden önceki dönemle çarpıcı benzerlikler taşıyan bir manzara söz konusu; bilhassa o dönemin sonrasında neler yaşandığını hatırlayanlar bu benzerliği fark etmiştir. O günlerde de aynı savaş suçlusu Şaron, dönemin ABD dışişleri bakanı Alexander Haig'i ziyaret etmiş ve döndüğünde herkese Amerika'nın yeşil ışık yaktığını anlatmıştı (o yeşil ışığın ardından yaşananlardan dolayı, kısa süre sonra Slobodan Miloşeviç'in Lahey'deki kaderini paylaşması gerekirdi). Hemen sonrasında Şaron'un orduları Lübnan'ı işgal etti. Şaron'un bugün de, daha ayı dolmadan esas sorunun 'şiddet' olduğu (yani, otomatik olarak şiddetin Filistin pratiği, itidalin ise İsrail'in katkısı olduğu) yönündeki İsrail

yalanını tamamen yutan toy Colin Powell ve zekâ özürlü George W. Bush'la benzer işler çevirdiği kesin. Yani, artık Şaron'un bütün yapması gereken, Filistin Yönetimi'nin kontrolü altındaki bölgeleri istila edip, bunun ABD'nin onayıyla ve İsrail'in güvenliği için itidalle yapıldığını öne sürmek. Colin Powell'm Filistin ziyareti ve onun ateşkese bizzat uluslararası gözlemcilerin nezaret edebileceği önerisi muhtemelen işleri bir parça karıştıracak, fakat Şaron'un kafası Filistinlilere daha fazla işgal ve yıkım yaşatmaktan fazlasını almaz.

Gelinen noktada İsrailli yetkililerin ağzından, tepeden tırnağa yalan laflar dışında hiçbir şey çıkamayacağı açıklık kazanmıştır. Geçen hafta ABD'de yayınlanan ve Filistinli sözcü Nebil Şaat ile İsrail parlamentosu sözcüsü Avraham Burg'u karşı karşıya getiren büyük bir televizyon tartışması bu vahim gerçekle beraber, Filistin Yönetimi ve onun sözcüsünün neler olup bittiğini her nedense zerre kadar anlayamadığını da bir kez daha teyit etti. Burg ayaküstü bin bir acımasız yalan uydurdu (bir demokrat ve barışsever olarak, gerçek bir Filistin barış cephesi olmamasından endişeliymiş kendisi; Filistin Yönetimi'nin teşvik ettiği Filistinli teröristler kızını, hem de vahşice öldürmekle tehdit ederken İsrail soğukkanlı davranmak için hiç olmadığı kadar gayret gösteriyormuş; İsrail daima barış istemiş; Arafat her şeyi kontrol etmekteymiş; Şaat ve kendisi aslında birbirlerine çok benziyorlarmış da, tek farkları kendisi Şaron'u etkileyebilirken Şaat'ın Arafat'ı etkileyememesiymiş, vs. vs.). Bütün bunlar klasik propaganda üslûbuyla İsrail'in Filistinlilerin kurbanı olduğu, barış istediği, Filistinlilerden de aynı yücegönüllü ve mutedil tavrın beklendiği iddialarını ortaya saçan bir yalanlar manzumesidir (bir yalanı yeterince fazla yinelerseniz, ona artık siz de inanırsınız).

Anlaşılan o ki, bu yalan furyası karşısında Şaat'ın, ağlamaklı bir sesle şunları söylemekten başka, vereceği neredeyse tek bir cevabı yoktu: Filistinliler de barış istiyorlardı ve bu yüzden Mitchell Plam'm da istiyorlardı (sanki AIPAC'm mimarı olduğu saçmalığın rezil bir parçası olan bu plan, çoktan bir amentüye dönüşmüş gibi bir durum söz konusu: Yaser Abed Rabbo, Şaat, Saib Erekat gibi liderler, bu raporu hazırlayan komitenin neredeyse yarısını teşkil eden George Mitchell ve Warren Rudman gibi senatörlerin İsrail lobisinin en yüksek maaşlı üyeleri arasında olduğunu unuttular mı?) İsrail yalan makinesinin bu yoğun saldırısı karşısında Filistinlilerin böylesine ezilip büzüldüğü bir manzaraya pek az tanık oldum; üstelik milyon-

larca Filistinlinin mümkün olan en kötü toplu cezalandırma yöntemleri altında inim inim inlediği bir dönemde.

Şaat gibi insanlar, Burg gibi bir suçluyla değerli bir hesaplaşma fırsatı yakaladığında İsrail'in korkunç savaş suçları işlediği gerçeğini unutturmaya çalışan yaklaşımlara asla prim vermemelidirler: Milyonlarca Filistinli seyahat edememektedir, beslenememektedir, sağlık hizmeti alamamaktadır, 500 insan ölmüştür, 2 bin ev yıkılmıştır, 50 bin ağaç sökülmüştür, binlerce dönüm toprak istimlak edilmiştir, yerleşimlerin inşası sürmektedir ve bütün bunlar bir 'barış süreci' sırasında gerçekleşmiştir. Gassan Katip gibi normalde mükemmel ve güvenilir olan bir sözcüye bile, Mitchell raporundan ve şiddetten dem vurma virüsü sirayet etmiş, bir türlü ağzından işgale dair bir laf çıkmamıştır. Bu pek saygın sözcülerimiz halkımızın günlük gerçeklerine ve çektikleri acılara odaklanamıyorlar mı? Anlaşılan artık rol modeli olarak benimsedikleri Henry Kissinger ve İzak Rabin'in üçüncü sınıf taklitleri gibi değil, çıkıp insan gibi konuşmayı beceremiyorlar mı? Ne günah işledik de aramızdan bir kişi de çıkıp, varoluşumuzun odağındaki gerçeklik hakkında konuşamıyor? 53 yıldır İsrail tarafından zulmün her çeşidine maruz bırakıldığımızı, ablukalarla, kuşatmalarla, bombardımanlarla, füze ve helikopter saldırılarıyla hâlâ boğuştuğumuzu; mültecilerimizin onları yerinden yurdundan eden ve o günden beri yakalarını bırakmayıp cezalandırmaya devam eden bu devletten bir kuruş tazminat alamadığını veya yurttaşlık haklarına dair en ufak umut taşımadığını nasıl olur da anlatamayız?

Beni asıl şaşırtan, sekiz yıldır devam eden aldatılma ve ihanete rağmen, resmi Filistin zihniyetinin Oslo'nun ne vahim bir felaket olduğunu söyleyebilecek yetenekten yoksun olması, üstelik bir de kalkıp Oslo'yu geri istemesi. Bir kez daha, indirmeden önce, cellattan baltayı bilemesini rica etmekten farkı yoktur bunun. Elbette hangi siyasal oyun oynanıyorsa onun içinde yer almak gerekir. Tabii ki anlaşmalar ve ateşkeslere dair sorulara doğrudan cevaplar verebilme zorunluluğu vardır. Fakat bütün bunların ötesinde son derece ürkütücü bulduğum mesele şu ki, sözcülerimiz ortalama Filistinlinin korku dolu gündelik hayatından, dile getirmeye bile gerek görmeyecek kadar uzak bir mesafede yaşamaktalar.

Onlara söylemek istediğim şey şu: Durumun ve meselenin; gazete, televizyon veya radyodaki gazetecilerinin söylediklerinin dışında bütün sorular en başta, otuz dört yıldır devam eden askeri işgal-

le ilgili birkaç temel noktayla cevaplanmak zorundadır. Şiddetin kaynağı budur, temel sorunların kaynağı budur ve İsrail'in asla gerçek barışı elde edemeyecek olmasının nedeni de budur. Bütün siyasal duruşumuzun temelinde işgalin sona erdirilmesi olmalıdır; bu temel her türlü değerlendirmenin önünde olmalıdır. Erekat'a, Şaat'a, Hannan Aşravi'ye veya Katib'e, sözgelimi Mitchell raporu veya Powell'ın ziyaretiyle ilgili herhangi bir şey sorulduğunda, cevap daima şuna benzer cümlelerle başlamalıdır: "Filistin'deki İsrail işgali devam ettiği sürece barış da asla olamaz. Tanklarla, askerlerle, kontrol noktalarıyla ve yerleşimlerle yürütülen işgal şiddetin ta kendisidir; ve bu şiddet, Filistinlilerin direniş amacıyla yaptığı her şeyden çok daha vahimdir."

Bu saygıdeğer zatlar şunu hatırlamalıdır: Dünyanın her köşesinde gazete okuyan veya televizyon izleyen insanların (Araplar da dahil) yüzde 99'u, İsrail'in otuz yıldır yasadışı işgalci güç olduğunu unutmuştur (tabii hiç öğrendilerse). O yüzden dünyaya bu gerçeği tekrar tekrar hatırlatmak zorundayız. Tekrar tekrar ve tekrar. İnanıyorum ki bu, hayati önemde olduğu mutlaksa da, zor bir görev de değildir. İsrail ve Amerika'nın barış ve şiddete dair aptalca yersiz ve dokunaklı sözleri karşısında, herkese İsrail işgalini yılmadan hatırlatmak, çok daha gerekli bir tekrardır. Bunu öğrenebilecek miyiz, yoksa hatalarımızı sonsuza dek tekrarlamaya mahkûm mu kalacağız?

(*El Ahram*, 19-25 Temmuz 2001
El Hayat, 6 Temmuz 2001)

14
CAMP DAVİD'İN BEDELİ

Temmuz 2000'de Bill Clinton, İsrail ve Filistin yönetimlerini, hazır olduklarını düşündüğü nihai barış anlaşmasına son noktayı koysunlar diye Camp David'deki başkanlık konutunda biraraya getirdi. Clinton'ın bütün bu süreçte oynadığı rolü vurgulamak isterim, zira kendisi Filistinlilerin umutlarını bağladığı, Ramallah ve Gazze'de kahraman gibi karşılandığı ve onyıllar boyu bir mücadele batağına saplanıp kalmış iki düşmanı birlikte harekete geçirdiği için her fırsatta övülen, fakat tarihsel bir başarıya ön ayak olduğunu söylerken kendi bencilce amaçlarını gözeten bir adamın karakterini yansıtmaktadır.

Yaser Arafat gitmek istemedi. Ehud Barak esasen Filistinlilerden çatışmayı sona erdirecek bir söz koparmak ve daha önemlisi,

Oslo süreci sonuçlandırıldığında Filistinlilerin İsrail'e karşı bütün hak iddialarını (mültecilerin geri dönüş hakkı da dahil) ortadan kaldırmaya hazır ve nazırdı. Clinton her şeyden önce daima bir oportünist olmuştur, ikincisi bir Siyonist ve üçüncüsü de beceriksiz bir politikacıdır. Filistinliler en zayıf taraftı; önderlikleri kötü, hazırlıkları ise berbattı. Görev süresi dolmakta olan Clinton (ve aynı durumdaki Barak) bu fırsatı kaçırmadı elbette; Filistin'in teslimiyeti temelinde bir barış töreni düzenlenebilecekti. Başkanlık dönemini ilelebet kutsarken, Monica Lewinsky'nin hatırasını ve Marc Rich'in affı konusunda giderek gelişen skandalı da silecek bir tören olacaktı bu.

Bu büyük plan tabii ki tümüyle çöktü. Son zamanlarda Amerikan kaynakları bile, Barak'ın 'cömert teklifi'nin ne bir teklif ne de cömert olduğuna dair Filistin tezini açıkça desteklediler. Clinton'm Beyaz Saray merkezli Ulusal Güvenlik Konseyi'nin üyelerinden Robert Malley, Camp David zirvesinde neler olduğuna dair bir rapor yayınladı ve Filistinlilerin zirvede güttüğü taktikleri eleştirse de, İsrail'in, Filistinlilerin meşru ulusal isteklerinin gerektirdiği noktaya yakın bile olmayan bir teklif sunduğunu açıkça vurguladı. Fakat Malley bu sözleri Temmuz 2001'de, yani Camp David zirvesinin sona ermesinden ve iyi yağlanmış İsrail propaganda makinesinin, Arafat'ın tahayyül edilebilecek en iyi teklifi huysuzca reddettiğine dair bugünkü standart koroyu başlatmasından tam bir yıl sonra sarf etti. Bu koro, Clinton'ın tekrar tekrar öne sürdüğü, Barak'ın cesur davrandığı, Arafat'ın ise sadece hayal kırıklığı yarattığı yönündeki iddiasından cesaret buldu. Ayrıca bu tez, Filistinlileri hiçe sayarak, kamusal söyleme kazındı. Bir İsrailli enformasyon dalkavuğunun Camp David ve Taba'nın ardından yaptığı gözlem ise dikkatlerden kaçtı: Hiçbir Filistinli, tartışmanın Filistin versiyonunu anlatıp yayma konusunda tutarlı bir rol oynamamıştı. Böylece meydan İsrail'e kalmış, bunun sonucunda suistimalin ve yalanların haddi hesabı olmamıştı.

İsrail'in geçen güz ve kışta, kendini reddedilmiş bir barış âşığı gibi sunmasının sonucunda İntifada'ya verilen hasarın gayet iyi farkındaydım. Arafat heyetinin üyelerine telefonlar açtım ve onlara İsrail'in Filistinlilerin sessizliğini, Filistin şiddetiyle lafzi manada kendisini hızla eşitlemek yönünde nasıl kullandığını anlatmaya çalıştım. Bana söylenen ise Arafat'ın boyun eğmediği ve çıkıp halkına, İsrail-

lilere veya dünyaya olan biteni anlatmayacağı şeklindeydi. Kuşkusuz kaderin veya iletişim yokluğundan kaynaklı kendi mucizevi güçlerinin İsrail'in dezenformasyon kampanyasına etki edeceğini umuyordu. Sonuçta, benim söylediklerim bir kulaklarından girip diğerinden çıktı. Arafat ve etrafındaki sayısız dalkavuk etkisiz, idraksız ve elbette büyük oranda sessiz kaldı.

Çuvaldızı önce kendimize batırmalıyız. Görünen o ki, ne liderlik ne de entelektüellerimiz, sömürgecilik-karşıtı bir ayaklanmanın, ne kadar cesur olursa olsun, ifade kanallarını kendi başına bulamadığını ve İsrail'in, bizim (yanı sıra diğer Arapların) direniş hakkı olarak gördüğümüz şeyi, en ilkesiz terörizm veya şiddet olarak görülür hale getirebildiğini kavramış durumda. Bu arada İsrail dünyayı, Filistin halkına yönelik şiddet dolu işgalini ve terörist kolektif cezalandırma yöntemlerini (dur durak bilmeyen etnik temizlikten söz etmiyorum bile) unutması konusunda ikna etmeyi başardı.

Yetersiz Arafat'ın, şiddet konusunda göze girmeye çalışırken istediğini yapmasına izin vererek, aslında işleri biz daha kötüye götürdük. Bugüne kadar formüle edilen tüm insan hakları belgeleri, bir halkın askeri işgale, evlerinin yıkılmasına, mülklerinin talan edilmesine ve topraklarının yerleşimler uğruna elinden alınmasına karşı direniş hakkını tanımıştır. Arafat ve akıl hocaları, İsrail'in tek taraflı şiddet ve terör lehçesine körü körüne dahil olduklarında esasında direniş haklarını teslim ettiklerini anlamış görünmüyorlar. Direnişi terk etmeye, İsrail'in geri çekilmesinin ve/veya işgalin de eşit oranda terk edilmesinin eşlik etmesi gerektiğini açıkça ortaya koymak yerine, Filistin halkı, liderliği tarafından terör ve şiddet suçlamalarından zarar görebilir hale getirilmiştir. İsrail'in yaptığı her şey misilleme haline gelmiştir. Filistinlilerin yaptığı her şey ise ya şiddet ya da terördür (genellikle de her ikisidir). Bunun sonucunda Şaron gibi bir savaş suçlusunun Filistinlileri 'şiddet' nedeniyle kınayabildiği acayip bir durum oluşmuştur ve bu olsa olsa mide bulandırıcıdır.

Filistinlilerin acemiliğinin bir başka sonucu, İsrailli sözde barış aktivistlerini sıkıntıdan kurtarması, bu hazin yardakçılar koleksiyonunu Şaron liderliğindeki içler acısı İsrail hükümetinin sessiz müttefiklerine dönüştürmesidir. Yeni Tarihçiler grubunun bazı üyeleri (Jeff Halper, Michel Warschavsky) gibi az sayıda cesur ve ilkeli İsrailli istisnadır. Resmi 'barış bozuntuları'nın, Filistinlilerin

'nankörlüğü' ve şiddetinden dolayı 'hayal kırıklığı'na uğradıkları konusunda atıp tuttuğunu kim bilir kaç kez işittik? Peki, bunlara asıl rollerinin, işgal altındaki bir halka alicenaplıkları ve düş kırıklığına uğratılan umutları konusunda ders vermek (ki yaptıkları hep budur) değil, işgalin sona erdirilmesi konusunda hükümetlerine baskı yapmak olduğu kaç kez söylendi? 1944'te en gerici Fransız bile, Almanların Almanya'nın Fransa işgali konusunda 'mantıklı' olması yönündeki isteklerini hoş görür müydü? Elbette hayır. Fakat biz, İsrailli 'barış' yanlılarının, Barak'ın ne kadar da 'cömert' olduğuna dair bitmek bilmez zırvalarını hoş görüyoruz; onlara, bütün liderlerinin 1948'den bugüne Araplara katliam veya zulüm uygulayarak nam saldığını hatırlatma lüzumu duymuyoruz. David Ben-Gurion, Nakbah'ı; Levi Eshkol, 1967 fetihlerini; Mehahem Begin, Deir Yasin ve Lübnan işgallerini; İzak Rabin, ilk İntifada'nın belinin kırılmasını ve ondan önce 1948'de 60 bin Filistinli silahsız sivilin Ramleh ve Lidda'dan sürülmesini ve Peres, Kana'nın yerle bir edilmesini yönetmişti. Barak, Filistinlilere yönelik suikastlarda bizzat bulundu; Şaron, Kibya katliamına liderlik etti ve Sabra ve Şatila katliamlarından sorumluydu. İsrail barış cephesinin gerçek rolü, hiçbir zaman ciddi şekilde yapmadığı adımı atmalıdır: Bütün bunları kabul etmeli, İsrail ordusu ve hava gücünün tehcir edilmiş ve devletsiz bir halka yönelik acımasız saldırılarının daha ileriye gitmesine engel olmalıdır. Yapılması gereken şey, ferah feza oturup Filistinlilere tavsiyelerde bulunmak veya İsrail'in yarım asırdan fazla bir süredir zulmettiği bir halka umutlardan ve düş kırıklıklarından söz etmek değildir.

Fakat Filistin liderliği ilkelerini terk ettiği ve uluslararası oyunu oynamaya muktedir büyük bir güç olduğunu sandığı içindir ki, kendi jestlerini veya taktiklerini dayatacak ne egemenliği ne de gücü olan zayıf bir ulusun kaderiyle oynayabilmiştir. Arafat, Paris'ten Londra'ya, oradan Pekin ve Kahire'ye, bir lüzumsuz devlet ziyaretinden diğerine atlayıp durduğu sözde başkanlık makamıyla öylesine hipnotize olmuştur ki, zayıf ve devletsiz olanın asla teslim edemeyeceği silahların kendi ilkeleri ve halkı olduğunu unutmuştur. Yani, ahlâki zemini işgal edip sonuna kadar savunmak; hep doğruyu söyleyip dünyaya gerçek tarihsel resmi sürekli hatırlatmak; meşru direniş ve tazmin hakkından feragat etmemek; Jacques Chirac ve Tony Blair gibileriyle arzı endam etmek yerine halkı her yerde seferber et-

mek; doğruları anlatmak konusunda medyaya veya İsraillilere bel bağlamadan sadece kendine güvenmek. Filistinli liderlerin ilkin Oslo'da, sonra da Camp David'de unuttuğu esaslar işte bunlardır. Bir halk olarak tümüyle bize ait olanın sorumluluğunu ne zaman üstleneceğiz? Artık ne yaptığı konusunda en ufak bir fikri olmayan liderlere güvenmeyi ne zaman bırakacağız?

(*El Ahram*, 19-25 Temmuz 2001
El Hayat, 23 Temmuz 2001)

15
İŞGAL VAHŞETTİR

İsrail'in ana siyasal üssü olan ve 1967'den bu yana 92 milyar dolardan fazla yardım aldığı ABD'de, Perşembe günü Kudüs'te, pazartesi günü Hayfa'da meydana gelen korkunç bombalama eylemlerinin yol açtığı vahim can kayıpları, hemen bildik açıklama kalıplarına döküldü: Arafat teröristlerini kontrol altına almak için yeterli çabayı göstermemişti; her yerde karşımıza çıkan ve iflah olmaz bir insanlık nefretiyle hareket eden intihara meyilli İslami aşırılıkçılar 'biz'e ve en güçlü müttefiklerimize zarar veriyordu; İsrail güvenliğini savunmak zorundaydı. Dikkatli bir entelektüel şunları da ekleyebilir: Bu insanlar her ne şekilde olursa olsun, binlerce yıldır yorulmadan mücadele etmekte; şiddet sona erdirilmek zorunda; her ne kadar Filistinlilerin çocuklarını savaşa sürme biçimi İsrail'in neleri göğüsle-

mek zorunda olduklarının bir başka göstergesiyse de, her iki taraf çok fazla acı çekti. Ve devamı: Öfkeli olsa da hâlâ itidalini yitirmeyen İsrail, savunmasız ve silahsız Cenin'i buldozerler ve tanklarla işgal etmekte, birçok sivil binanın yanı sıra Filistin Yönetimi'nin polis binalarını yerle bir etmekte ve sonra da propagandacılarını dört bir tarafa salıp Arafat'a teröristlerini dizginlemesi yönünde bir mesaj verdiğini söylemekte. Bu arada Arafat ve şürekası, ABD korumasının İsrail'e tahsis edildiğini, bütün alabileceğinin şiddeti durdurması için altı bininci kez nasihat dinlemek olduğunu unutup Amerika'dan koruma dilenmekte.

Gerçek şu ki İsrail, ABD'deki propaganda savaşını rakiplerine fark atarak kazandı ve bugünlerde Amerika'daki imajını daha da güçlendirmeyi amaçlayan (ve Zubin Mehta, İzak Perlman ve Amos Oz gibi yıldızları kullandığı) yeni bir halkla ilişkiler kampanyasına birkaç milyon dolar daha akıtmakla meşgul. Fakat bir de İsrail'in savunmasız, silahsız, devletsiz ve lidersiz Filistin halkına yönelik insafsız savaşının neler başardığına bir bakın. Güç dengesizliğine bakınca insan ağlayacak gibi oluyor. En son teknolojiyle donatılan (ve rahat rahat temin edilen) Amerikan yapımı savaş uçakları, helikopterler, sayısız tank ve füze, üstün bir donanma, yanı sıra işinin ehli bir istihbarat birimi. Bunlar yetmezmiş gibi İsrail aynı zamanda nükleer bir güç durumunda. İsrail sahip olduğu bu güçle, ne zırhlı aracı ne topu tüfeği ne hava gücü (İsrail'in kontrolündeki içler açısı Gazze havaalanını saymazsak tabii) ne deniz veya kara gücü, ne de modern devlet kurumlarına sahip bir halka yapmadığını bırakmıyor. İsrail'in Filistin topraklarında akıl almaz şekilde otuz dört yıldır kesintisiz süren yasadışı askeri işgali (modern tarihin en uzun ikinci işgali), neredeyse her yerde kamusal bellekten silindi: 1948'de Filistin toplumunun yıkılması, yerli halkın yüzde 68'inin sürülmesi, bugün 4,5 milyonunun hâlâ mülteci durumunda olması... Propaganda yaygaralarının ardındaki çıplak manzara şu: O topraklarda yaşamak ve İsrail'in yoluna çıkmak dışında hiçbir günahı olmayan bir halka karşı onyıllardır her gün çektirilen işkence, İsrail'in insanlık dışı sadizminde yansımasını buluyor. 1,3 milyon Filistinlinin Gazze Şeridi'ne, 2 milyonunun Batı Şeria'ya insan görünümündeki sardalyeler misali, akıl almaz bir acımasızlıkla istiflenmesinin, apartheid veya sömürgecilik tarihinde bile eşi benzeri yok. Güney Afrika F-16 jetlerini hiçbir za-

man kendi topraklarını bombalamak için kullanmazken, İsrail Filistin kasaba ve kentlerini bombalamaktan geri durmadı. Filistin bölgelerine tüm giriş ve çıkışlar, aynı zamanda bütün su kaynaklarını da kontrol eden İsrail tarafından denetleniyor (Gazze'nin çevresi tamamen dikenli tellerle kuşatıldı). Filistin toprakları birbiriyle bağlantısız yaklaşık 63 kantona ayrılmış, İsrail birliklerince tamamen kuşatılıp ablukaya alınmış ve 140 Yahudi yerleşim birimince (ki birçoğu Ehud Barak'ın başbakanlığı döneminde inşa edilmiştir) delik deşik hale getirilmiş durumda. Bu yerleşimlerinin hepsinin kendi yol ağı var ve 'Yahudi olmayanlar'ın (hırsızlar, yılanlar, hamamböcekleri ve yılanların yanı sıra Araplara böyle de atıfta bulunulur) kullanması yasak. İşgal altındaki Filistinliler yüzde 60 işsizlik ve yüzde 50 yoksulluk oranıyla (Gazze ve Batı Şeria'da halkın yarısı günde 2 dolardan az gelirle geçinmeye çalışmaktadır) sefil bir hayata mahkûm edildi; insanlar bir yerden bir yere yolculuk edemiyor; ihtiyarların, hastaların, öğrencilerin ve din adamlarının uzun saatler boyu gözaltına alınıp aşağılandığı İsrail kontrol noktalarında bitmek bilmez kuyruklara tahammül etmek zorunda kalınıyor; sırf cezalandırma amacıyla Filistinlilere ait 150 bin zeytin ve narenciye ağacı kökünden söküldü, 2 bin ev yıkıldı ve dönümlerce toprak ya dümdüz edildi veya askeri yerleşim amacıyla istimlak edildi.

El Aksa İntifadası'nın başladığı geçen Eylül'den bu yana 609 Filistinli öldürüldü, 15 bini yaralandı (İsrail'in can kayıplarından dört, yaralılarından ise on beş kat fazla). İsrail ordusunun düzenli suikastları, terörist olduğu iddia edilen insanları keyfi şekilde ortadan kaldırırken, bu suikastların çoğunda masumlar da sinekler misali öldürülüyor. Geçen hafta 14 Filistinli, İsrail güçlerinin füze ve helikopterlerle düzenlediği saldırıda göz göre göre katledildi; her ne kadar ölenler arasında en az iki çocuk ve beş masum sivil olsa da (birçok yaralı sivilden ve birçok binanın, her nasılsa önleyici hasar kabul edilen yıkımından söz etmiyorum bile), böylece İsraillileri öldürmekten 'alıkonulmuş' oldular. İsrail'in ne bir ismi ne de bir yüzü olan Filistinli kurbanları, Amerikan haber programlarında neredeyse hiç yer bulmazken, Arafat (bir türlü anlamadığım sebeplerle) hâlâ ABD'nin kendisini ve dökülen rejimini kurtaracağını umuyor.

Bununla da kalmıyor. İsrail'in planı, Filistin topraklarını elinde tutmak ve ordu himayesindeki silahlı katil yerleşimcilerle (ki san-

ki intikam alır gibi Filistinlilerin meyve bahçelerine, okul çocuklarına ve evlerine zarar vermekteler) doldurmaktan ibaret değil; Amerikalı araştırmacı Sarah Roy'un da belirttiği üzere plan, Filistin toplumunu çökertmeyi, Filistinlileri göçe zorlamayı (yani, bir şekilde sahip oldukları her şeyden vazgeçirmeyi) veya hayatı tahammül edilmez hale getirip kendilerini havaya uçuracak kadar çıldırtmayı da hedefliyor. İsrail'in işgal rejimi 1967'den bu yana Filistin liderlerini hapse attı veya sürgüne gönderdi, küçük işletmeleri ve çiftlikleri istimlak etti veya işleyemez hale getirdi, öğrencilerin eğitim görmesini engelledi, üniversiteleri kapattı (1980'lerin ortasında Batı Şeria'daki Filistin üniversiteleri dört yıl boyunca kapalı kaldı). Bugün hiçbir Filistin üreticisi veya şirketi bir Arap ülkesine doğrudan ihracat yapamıyor; ürünler mutlaka İsrail üzerinden taşınmak zorunda. Vergiler İsrail'e ödeniyor. Oslo sürecinin başladığı 1993'ten sonra bile işgal sadece tekrar ambalajlanıp, halkı İsrail'in hayrına denetlemek ve vergilendirmekten başka görevi yokmuş gibi görünen Vichy-benzeri yozlaşmış Arafat yönetimi işe koşuldu; üstelik bu yönetime toprakların sadece yüzde 18'i verildi. Martin Indyk ve Dennis Ross gibi eski İsrail lobisi elemanlarından menkul bir Amerikan heyetinin mimarı olduğu Oslo müzakerelerinin hiçbir sonuca ulaşmayan sekiz yılının ardından, İsrail kontrolü elinde tutmayı sürdürüyor, işgal daha parlak şekilde ambalajlanıyor ve 'barış süreci' ifadesi Filistinliler için eskisinden daha fazla zulüm, daha fazla Yahudi yerleşimi, daha fazla hapis ve daha fazla acıdan başka bir anlamı olmayan kutsal bir hâle yaratıyordu. Doğu Kudüs'ü 'Yahudileştiren', Doğu Evi'ni işgal edip yağmalayan veya boşaltan (ki bu evde paha biçilmez kayıtlar, tapu senetleri ve haritalar vardı ve İsrail aynı 1982'de Beyrut'taki FKÖ arşivine yaptığı gibi, bunları çalmaktan çekinmedi) İsrail, 400 bin yerleşimciyi Filistin topraklarında iskân ediyordu. Bu yerleşimcilere açıkgöz ve haydut demek herhalde abartı sayılmaz.

Şunu hatırlatmakta da fayda var: Ariel Şaron'un 28 Eylül'de, Başbakan Barak'm tedarik ettiği 1,000 asker ve koruma eşliğinde Kudüs'teki Harem-ül Şerif'e yaptığı yakışıksız ve kibirli ziyaretten iki hafta sonra, BM Güvenlik Konseyi İsrail'i bu eyleminden dolayı kınayan bir kararı oybirliğiyle kabul etti. Bunun ardından, küçük bir çocuğun bile tahmin edebileceği gibi, sömürgecilik-karşıtı isyan patlak verdi ve öldürülen 8 Filistinli ilk kurbanlar oldu. Şaron esas ola-

rak Filistinlileri 'hizaya çekmek', onlara dersini vermek ve en nihayetinde onlardan kurtulmak amacıyla iktidara getirildi. Kendisinin bir Arap katili olarak yazılan sicili otuz yıl öncesine, 1982'de emrindeki güçlerin yönlendirdiği Sabra ve Şatila katliamlarının da (ki şu an katliamdan dolayı bir Belçika mahkemesi tarafından yargılanmaktadır) öncesine dayanmaktadır. İktidarını garanti altına alacak bir anlaşma peşindeki Arafat ise hâlâ onunla görüşmeye çalışmaktadır; oysa Filistin yönetimini sistematik şekilde felç eden, yok eden ve yerle bir eden Şaron'un ta kendisidir.

Fakat Şaron aptal da değil. Filistinlilerin her direniş eylemi karşısında askeri güçleri, kuşatmayı daha da sıkılaştırarak, daha fazla toprak gasp ederek, Cenin ve Ramallah gibi Filistin kentlerine sık ve yıkıcı operasyonlar düzenlemeyi düstur belleyerek, kaynaklara ulaşımı zorlaştırıp hayatı tahammül edilmez hale getirerek baskının düzeyini bir derece daha yükseltiyor. Öte yandan, kendi hükümetinin eylemlerine dair kavramları yeniden tanımlamayı da ihmal etmiyor: Vaktiyle 'cömert tavizler' vermiştik; kendimizi 'savunurken' terörizmi 'engelliyoruz', bölgelerin 'güvenliği'ni sağlıyoruz, kontrolü 'tekrar tesis ediyoruz', vs. Bu arada Şaron ve yardakçıları Arafat'a saldırıp onu şeytanlaştırıyor; hatta Arafat'ı (İsrail'in izni olmadan bir milim hareket edememesine rağmen) 'terörist elebaşı' diye niteleyip 'bizim savaşımız Filistin halkıyla değil' diyorlar. Filistin halkı için ne büyük bir lütuf! Madem böyle bir 'itidal' var, o halde muazzam bir istilaya, Filistinlileri yıldırmak yönündeki bu çok daha sadistçe harekâta kulp takmaya ne gerek var? İsrail şunu biliyor: Nasıl ki Filistinlileri bir halk olarak topyekûn ortadan kaldırabildiyse, Filistinlilerin binalarını da keyfince tekrar ele geçirebilir (yani, Doğu Evi'nin yanı sıra, Kudüs ve Ebu Dis'teki dokuz aynı bina, ofis, kütüphane ve arşivin soyup soğana çevrilmesi).

İsrail'in, aylar boyu büyük bir dikkatle ve şeytani niyetlerle tasarlayıp yürürlüğe koyduğu sözümona 'kurban konumu'nun gerçek hikâyesi işte budur. Dil ile gerçeklik arasındaki bağ koparılmıştır. İsrail'i durdurmak için kılını kıpırdatamayan ve kıpırdatmayacak olan beceriksiz, hantal, acınası Arap hükümetlerine üzülmeye bile değmez: acıyı ta iliğinde hisseden, tek çıkış yolunu şehadette gören çocuklarının yorgun bedenlerinde hisseden halka üzülün asıl. Peki, ya geleceği olmayan bir kampanyayla, acımasızca ve fütursuzca yalanlar savuran İsrail? İrlandalı şair ve eleştirmen Ja-

mes Cousins'ın 1925'te dediği gibi: "Sömürgeci, dikkatini kendi ulusal ruhunun ulusal evrimine yöneltmesini engelleyen yanlış ve bencil önyargıların pençesindedir. O önyargılar ki sömürgeciyi, doğru yoldan çevirip, yanlış bir konumun yapay savunusu uğruna, dürüstlükten uzak düşüncenin, sözün ve eylemin dolambaçlı yollarına sokar." Bütün sömürgeciler, asla ders çıkarmadan veya durmadan, bu yoldan gitmişlerdir, ta ki arkalarında tükenmiş ve mahvolmuş bir halk bırakıp o topraklardan çekilene kadar (aynı İsrail'in yirmi iki yıllık işgalin ardından Lübnan'dan tüymesi gibi). Diyelim ki bütün bunlar Yahudilerin arzularını gerçekleştirecek; peki, bunun bedelini niye Yahudilerin maruz kaldığı sürgünler ve katliamlarla hiçbir alakası olmayan bir başka halk ödesin? Niye o arzular uğruna masum bir halk kurban versin?

Arafat A.Ş. iş başında olduğu sürece hiçbir umut yoktur. Bu adam halkının yanında olmak, onlara tıbbi malzeme, moral destek ve gerçek liderlik sağlamaya çalışmak dururken, Vatikan, Lagos ve envai çeşit yerde soytarıca boy göstererek, hayali gözlemciler, Arap yardımı ve uluslararası destek için onursuz, hatta şuursuz taleplerde bulunarak ne yaptığını sanıyor? Arafat gitmeli. Bizim iş bağlantılarının zedelenmemesini, VIP pasaportlarının yenilenmesini isteyen, sonradan görme ve itibarı beş paralık olmuş puro tüttüren göbekli bürokratlara değil, ayakları yere basan, gerçekten direnen ve gerçekten halkıyla birlikte, omuz omuza olan insanlardan menkul birleşik bir liderliğe ihtiyacımız var. Oslo'ya geri dönmek için (şu fikirdeki ahmaklığa inanabiliyor musunuz?) değil, direniş ve kurtuluşta ısrar etmek için tasarlanmış, müzakere lafları ve aptalca Mitchell planıyla halkın kafasını karıştırmayan tutumlara ve kitlesel eylem planlarına sahip olan birleşik bir liderlik.

Arafat bitmiştir: Onun ne önderlik, ne planlama, ne de başka bir şey sunabileceğini, kendisi ve halkın çektiği acılardan maddi menfaat sağlayan Oslo kafadarları dışında kimseye hayrı dokunmayacağını neden kabul etmiyoruz? Tüm anketler, onun varlığının muhtemel ileri adımları engellediğini gösteriyor. İsrailliler kahramanca direnen halkını fütursuzca öldürürken bile Papa'nın ve moron George W. Bush'un önünde yaltaklanmaya devam eden bir Arafat değil, gerekli kararları alabilen birleşik bir liderlik lazım bize. Bir liderin görevi direnişe önderlik etmektir, sahadaki gerçekleri duyurmaktır, halkının ihtiyaçlarına cevap vermektir, planlamaktır, düşünmektir ve herke-

sin karşı karşıya olduğu tehlikelerle zorlukların aynısını kendisinde yansıtmaktır. İsrail işgalinden kurtuluş mücadelesi, bugün her yerde direnen bütün Filistinlilerin hakkıdır: Oslo, Arafat A.Ş.'nin istediği gibi yeniden tesis edilemez veya yeniden paketlenemez. Onların miadı dolmuştur ve ne kadar çabuk toplanıp giderlerse, herkes için o kadar iyi olur.

(*El Ahram*, 16-22 Ağustos 2001
El Hayat, 20 Ağustos, 2001)

16
PROPAGANDA VE SAVAŞ

Medyanın savaşın gidişatını, El Aksa İntifadası sırasında olduğu kadar etkili bir biçimde belirlediği bir başka örnek yok; Batı medyası söz konusu olduğunda, esasen imajlar ve fikirler üzerinden verilen bir savaşla karşı karşıyayız. İsrail zaten İbranice'de *hasbara* (dış dünya için üretilen bilgi, yani propaganda) denen faaliyete milyonlarca dolar ayırmış durumda. Bu faaliyet geniş bir düzlemde yürütülen çabaları içeriyor: etkili gazeteciler için yemekler ve bedava seyahatler; kampüste İsrail'i 'savunmak'la şereflendirilebilecek Yahudi öğrencilere, dışa kapalı kır evlerinde verilen bir haftalık seminerler; kongre üyelerinin davet ve ziyaret bombardımanına tutulması; seçim kampanyaları için kitapçıklar ve tabii asıl önemlisi, para; mevcut İntifada'yla ilgilenen fotoğrafçıları ve yazarları, sadece belli gö-

rüntüleri görmeye yönlendirmek (ve gerektiği durumlarda taciz etmek); ünlü İsraillilerin çıktığı seminer ve konser turları; yorumculara, Holokost'a ve İsrail'in bugünkü zor durumuna sık sık atıfta bulunsunlar diye verilen eğitimler; Araplara saldırırken İsrail'i öven gazete reklamları, vs. vs. Medya ve yayın dünyasındaki birçok kudretli insanın İsrail'in sıkı destekçileri olması da bu faaliyeti büyük ölçüde kolaylaştırıyor.

Her ne kadar bunlar, (demokratik veya değil) her modern hükümetin amaçlarını ileriye taşımak için kullandığı araçlardan sadece birkaçı olsa da, 1930'lar ve 1940'lardan bu yana hiçbir ülke ve lobi, ABD dahilinde bu araçları İsrail kadar çok ve uzun süre kullanmamış, Amerikalı haber tüketicisinin rızası ve onayını almak bakımından İsrail kadar başarılı olamamıştır.

Orwell bu tür yanlış bilgilendirmeyi, *yenikonuş* veya *çiftdüşün* diye tanımlıyordu; yani, işlenen suçların, bilhassa da insanları haksız yere öldürmenin üzerini, bir meşrulaştırma ve mantık cilasıyla kaplama niyeti. Topraklarını gasp ettiği Filistinlileri daima susturma veya görünmez kılma niyetindeki İsrail örneğinde de, bu, gerçeğin tümünün veya büyük bir kısmının fiilen bastırılması, yanı sıra yoğun bir tarih tahrifatı biçiminde kendisini gösterdi. İsrail'in son aylarda dünyaya kanıtlamak istediği, kanıtlamayı da başardığı şey, kendisinin Filistin şiddet ve terörünün masum bir kurbanı olduğu, Arapların ve Müslümanların İsrail'le çatışmasının, Yahudilere duydukları azaltılamaz derecede mantıksız nefret dışında hiçbir nedeni olmadığıdır. İsrail'in mesajı işte budur, ne daha az ne daha fazla. Ve propaganda kampanyasını bu kadar etkili kılan şeyse, Batı'nın anti-Semitizme dair uzun zamandır hissettiği suçluluktur. Bu suçluluğu başka bir halkın, Arapların üzerine ikame etmekten ve böylece fazlasıyla iftira edilmiş ve ezilmiş bir halk için iyi bir şeyler yapıldığı duygusunda sadece meşruiyet değil, ferahlık da bulmaktan daha etkili ne olabilir? İsrail'i ne pahasına olursa olsun savunmak (Filistin topraklarının askeri işgaliyle, güçlü bir orduyla ve Filistinlileri bire dörtbeş oranında öldürüp yaralamak yoluyla da olsa), propagandanın hedefidir. İsrail böylece yapıp ettiklerini sürdürürken, kendisini yine aynı kurban olarak gösterebilmektedir.

Ne var ki bu emsalsiz ve gayrı ahlâki çabanın olağanüstü başarısı büyük ölçüde, sadece kampanyanın dikkatle planlanan ve hayata geçirilen ayrıntısına değil, aynı zamanda Arap tarafının pratikte mevcut

olmaması gerçeğine de dayanmaktadır. Tarihçilerimiz geriye dönüp İsrail'in elli yıllık varlığına baktıklarında, en küçük ve gönülsüz bir tepki bile göstermeyip bu durumun devamına izin vererek suç işleyen (evet, suç işleyen) Arap liderlerin omuzlarında muazzam bir tarihsel sorumluluk bulunduğunu göreceklerdir. O liderler ki, bunun yerine birbirleriyle kapışmışlar veya Arap çıkarlarına hizmet edip etmediğine bakmaksızın, Amerikan yönetimine kapılanmaya çalışırlarsa (hatta onun suç ortağı olurlarsa) iktidarlarını garanti altına alabileceklerine dair son derece bencil bir teoriye sırtlarını dayamışlardır. Bu yaklaşım öylesine kökleşmiştir ki, Filistin liderliğini bile etkisi altına almıştır; bunun sonucunda da, İntifada tüm hızıyla sürerken, ortalama Amerikalı'nın zihninde, Filistinlilerin çektiği acıların ve tehcirinin en azından İsrail'inki kadar eski bir hikâye olduğuna dair en ufak bir mefhum yoktur. Bu arada Arap liderleri akın akın Washington'a gidip, Amerikalıların üç kuşaktır İsrail propagandasıyla yetiştiğini, bu sayede de Arapların, korumak şöyle dursun konuşmaya bile değmeyecek yalancı teröristler olduğuna inandırıldığını zerre kavramaksızın, Amerika'dan koruma dilenmektedir.

1948'den bu yana Arap liderleri hiçbir zaman, İsrail'in ABD'deki propagandasına karşı koyma zahmetine girmemişlerdir. Askeri harcamalara (önce Sovyet, sonra Batı silahlarına) akıtılan muazzam miktardaki Arap parası sonucunda elde edilen şey koskoca bir sıfırdır, zira Arapların çabaları ne enformasyonla korunmuş ne de sabırlı, sistematik bir çabayla açıklanmıştır. Sonuç, yüz binlerce Arap'ın hiçbir şey, ama hiçbir şey için kaybedilen hayatıdır. Dünyanın tek süpergücünün vatandaşları, Arapların yaptığı ve yapacağı her şeyin boşuna, şiddetten yana, fanatik ve anti-Semitik olduğuna inandırılmıştır. 'Bizim' tek müttefikimiz İsrail'dir. 1967'den beri ABD vergi mükelleflerinin 92 milyar dolarının Yahudi devletine sorgusuz sualsiz gidebilmesi böyle mümkün olmuştur. Daha önce de söylediğim gibi, ABD'nin siyasal ve kültürel arenasına dair bu topyekûn planlama ve fikir yokluğu, 1948'den beri inanılmaz miktarda Arap toprağı ve hayatının İsrail'e kaybedilmesinin en büyük (yegâne değil elbette) nedenlerinden biridir ve günün birinde Arap liderlerin bu vahim siyasal cinayetlerin hesabını vereceğini umarım.

Hatırlıyorum da, 1982'deki Beyrut kuşatması sırasında, son derece başarılı Filistinli işadamları ve önde gelen entelektüellerden oluşan geniş bir sivil toplum grubu Londra'da biraraya gelmiş, Filistin-

lilere her düzeyde yardım etmek için bir bağış havuzu oluşturmuşlardı. FKÖ'nün Beyrut'ta sıkışıp kaldığı ve elinden pek bir şey gelmediği bir ortamda, bu tür bir seferberliğin kendi başımızın çaresine bakmamız açısından önemli olduğu düşünülüyordu. Ayrıca orada, fonların çabucak toplandığını da hatırlıyorum, hararetli tartışmaların ardından, paranın yarısının Batı'ya yönelik enformasyon faaliyetine ayrılması kararına varılmıştı; Filistinliler İsrail zulmüne maruz kalırken kurbanları destekleyen seslerin Batı'da pek az duyulduğu, bu yüzden paranın reklamlara, medya tanıtımlarına, turlara ve Filistinlileri tepki görmekten öldürmeyi ve daha fazla baskı yapmayı zorlaştıracak başka faaliyetlere harcanması gerekliliği kavranmıştı. Bunun, bilhassa, vergi mükelleflerinin parasının, İsrail'in yasadışı savaşlarını, yerleşimlerini ve fetihlerini yürütebilmesi için harcandığı Amerika açısından önemli olduğunu düşünüyorduk. Bu politika yaklaşık iki yıl boyu uygulandı; ardından, asla tam olarak anlayamadığım nedenlerle, ABD'de Filistinlilere destek için yürütülen çabalar aniden terk edildi. Körfez'de bir servet kazanmış olan Filistinli bir centilmene bunun nedenini sorduğumda, Amerika'da 'etrafa para saçma'nın gereksizliğinden dem vurmuştu. Bugün bu yardım faaliyeti sadece İşgal Altındaki Topraklar'da ve Lübnan'da devam etmekte; fakat iyi işler yapılmasına rağmen, Avrupa Birliği ve çok sayıda Amerikan vakfının mali destek verdiği projelerle kıyaslandığında söz konusu birlik pek cılız kalmakta.

Birkaç hafta önce Amerikan-Arap Ayrımcılık Karşıtı Komite (ADC-bugün ABD'deki en büyük ve en etkin Arap Amerikan örgütü konumundadır), Amerikalıların Filistin-İsrail ihtilafına nasıl baktığına dair bir kamuoyu araştırması düzenledi. Nüfus içinde geniş ve derinlemesine bir örneklem çıkarılarak anket yapıldı; sonuçlar son derece ürkütücü ve cesaret kırıcıydı. Hiçbir İsrailli lider ankette rağbet görmese de, hâlâ İsraillilerin öncü bir demokratik halk olduğuna inanılıyordu. Amerikan halkının yüzde 73'ü Filistin devleti fikrini destekliyordu, ki şaşırtıcı bir sonuçtu bu. Bu istatistiğin yorumu şu: Televizyon izleyen ve seçkin gazeteleri okuyan eğitimli bir Amerikalıya, Filistin mücadelesinin bağımsızlık ve özgürlük adına verilip verilmediğini sorduğunuzda, cevap büyük oranda 'evet'tir. Fakat aynı insana Filistinliler hakkındaki fikrini sorduğunuzda, cevap neredeyse daima olumsuz çıkacaktır; yani, Filistinlilerin şiddet ve terörizmle özdeşleştirilmesi söz konusudur. Filistinlilere dair imajlar,

tavizsiz, saldırgan ve 'yabani' oldukları, yani 'biz'e hiç benzemedikleri yönündedir. Taş atan gençler sorulduğunda bile, ki biz onların Golyat'a karşı savaşan Davud'lar olduğuna inanıyoruz, Amerikalıların büyük çoğunluğu kahramanlıktan ziyade saldırganlık görüyor. Amerikalılar hâlâ Filistinlileri barış sürecini, bilhassa da Camp David sürecini tıkamakla itham ediyor. İntihar eylemleri 'gayrı insani' görülüyor ve herkes tarafından kınanıyor.

Amerikalıların İsraillilere dair düşünceleri daha müspet sayılmaz, fakat onları bir halk olarak görme eğilimi çok daha fazla. İşin en endişe verici tarafıysa, soru sorulan Amerikalıların pek çoğunun Filistin'in hikâyesine dair hiçbir şey bilmemesi; ne 1948'de yaşananlara, ne de İsrail'in otuz dört yıllık yasadışı askeri işgaline dair doğru düzgün bilgiye sahipler. Görünen o ki, Amerika'nın düşünme biçimine hakim olan esas anlatı modeli, hâlâ Leon Uris'in 1950'de yayınlanan *Exodus* (Büyük Göç) adlı romanı. Alarm verici bir başka konu da, Amerikalıların beyan ettiği en olumsuz görüşlerin, Yaser Arafat'ın kendisi, üniforması (her nasılsa 'militan' olarak görülüyor), sözleri ve varlığına dair olması.

Bütün bunlardan çıkan nihai sonuç şu: Filistinliler ne kendilerine ait bir hikâye üzerinden, ne de insanların kolayca fark edebileceği bir insan görüntüsü üzerinden kavranıyor. İsrail propagandası o kadar başarılı olmuş ki, Filistinliler gerçekte pek az olumlu çağrışım yaratıyor (belki de hiç yaratmıyor). Yani, neredeyse tamamen insanlıktan çıkarılmış durumdalar.

Amerika'daki elli yıllık rakipsiz İsrail propagandası, kimsenin bilincinde sarsıntı yaratmaksızın binlerce can ve dönüm dönüm toprak yitirdiğimiz bir noktaya getirdi bizi; çünkü bu korkunç yanlış sunumlara, kendi imajlarımız ve mesajlarımız eşliğinde, dişe dokunur bir biçimde direnemedik veya o propagandayla rekabet edemedik. *Independent* muhabiri Phil Reeves bugün (27 Ağustos 2001) hararetli bir biçimde, Filistinlilerin İsrail tarafından öldürüldüğünü veya yok edildiğini ve dünyanın olan biteni sessizce seyrettiğini yazıyor.

O yüzden her yerdeki bu sessizliği tetiğe basmadan veya feryat edip yakınmadan, akılcı, örgütlü ve etkin bir tarzda kırmak Araplara ve Filistinlilere düşüyor. Tanrı biliyor ki tetiğe basmak için de, feryat etmek için de yeterince nedenimiz var, fakat bugün soğukkanlı olmak gerekiyor. Amerikalıların zihninde, Filistin'e dair Güney Afrika'daki kurtuluş mücadelesiyle veya Yerli Amerikalıların kor-

kunç kaderiyle kurulan koşutluklar yok. Bu tür koşutlukları, her şeyden önce kendimizi insanlaştırarak ve böylece, Filistinlilerin daha çok bombalanıp öldürülmesi çağrıları yapan Charles Krauthammer ve George Will gibi Amerikalı köşe yazarlarının (bir başka halk için bunları yazmaya asla cüret edemezlerdi) temsil ettiği bu uğursuz ve çirkin süreci tersine çevirerek mümkün kılabiliriz. Niye pasif kalıp sivrisineklerin kaderini kabul edelim? Niye her dönemin savaş suçlusu Şaron, Amerika'yı arkasına alıp birkaçımızı daha ortadan kaldırmaya karar verdi diye, yok yere öldürülelim?

Bu bakımdan ADC başkanı Ziyad Asali'den örgütünün büyük medyada görülmemiş boyutta bir kamuoyu bilgilendirme kampanyası başlatmak üzere olduğunu öğrenince sevindim; kampanyada İsrail propagandasını dengelemek ve Filistinlileri insan olarak (öğretmenlik ve doktorluk yapan, aynı zamanda birer anne olan kadınlar olarak, gerçek hayatta yaşayıp çalışan, aralarında nükleer mühendislerin de olduğu erkekler olarak, on yıllardır askeri işgal altında yaşayan ve hâlâ işgale karşı savaşan bir halk olarak) göstermek amaçlanıyor. Böyle bir şeyin amaç bellenmesindeki ironiye inanabiliyor musunuz? (Sözünü ettiğim anketin akıl almaz, ama hiç de tesadüf sayılmaması gereken sonuçlarından biri de, katılanların sadece yüzde 3 veya 4'ünün başlangıçta bir İsrail işgali *olup olmadığı* konusunda fikir sahibi olması. Yani, Filistinlilerin varlığına dair en temel gerçek bile İsrail propagandası tarafından yok edilmiş durumda.) Sevindim, zira ABD'de daha önce hiç böyle bir çabaya girilmedi: elli yıllık bu ölü toprağı nihayet kalkacak gibi görünüyor.

Mütevazı da olsa, ilan edilen ADC kampanyası aynı zamanda ileriye doğru atılmış büyük bir adım. Arap âleminin ahlâki ve siyasi bir felç durumunda olduğu, liderlerinin İsrail'le ve daha da önemlisi ABD'yle bağlantıları yüzünden hareket edemediği, halklarının bir endişe ve baskı durumunda sıkışıp kaldığı bir dönemde olduğumuzu unutmayalım. O halkların ve Lübnanlı cesur yoldaşlarının 19 bin insanın İsrail'in askeri gücüyle öldürüldüğü 1982'de bir şeyler başarabildiğini de unutmayalım. Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinliler, sadece, İsrail fütursuzca güç kullanabildiği için değil, İsrail ve destekçileri modern tarihte ilk defa Batı'daki propaganda ile askeri güç arasında aktif bir ittifak oluşturabildiği, böylece Filistinlilerin kolektif şekilde cezalandırılmasının masrafını, Amerikalı vergi mükelleflerine ödetebildiği (yılda 5 milyar dolar) için ölmektedir. Ne tarihten ne de in-

sanlıktan nasibini almış medya kuruluşları, Filistinlileri sadece taş atan şiddet yanlısı saldırganlar olarak göstermekte ve alıklığının altında siyasal kurnazlık taşıyan George W. Bush'un şiddetten dolayı Filistinlileri suçlamasını mümkün kılmaktadırlar. Bu yeni ADC kampanyası Filistinliler açısından tarihin ve insanlığın yeniden tesisine, onların özgürce yaşama, çocuklarını büyütüp barış içinde ölme hakkı uğruna savaşan (aslında hep olduğu gibi) 'bize benzeyen' insanlar olarak gösterilmesine katkıda bulunacaktır. Bu hikâyenin cılız ışıkları bile bir kez Amerikalıların bilincine yansıdığında, umudum o ki, gerçeği gölgeleyen kötücül İsrail propagandasının kesif bulutları arasından doğruların yüzü görünecektir. Şurası açık ki, söz konusu medya kampanyası ancak, Arap Amerikalılar kendilerini ABD'deki siyasal mücadeleye girecek kadar güçlü hissedip ABD politikasını İsrail'e bu denli sıkı bağlayan ilişkileri kırdıkça, dönüştürdükçe veya yıprattıkça ileri gidebilir. İşte, bu noktadan sonra tekrar umutlu olabiliriz.

(*El Ahram*, 30 Ağustos-5 Eylül 2001
El Hayat, 9 Eylül 2001)

İKİNCİ BÖLÜM

11 EYLÜL, TERÖRLE SAVAŞ, BATI ŞERİA VE TEKRAR İŞGAL EDİLEN GAZZE

17
KADERLERİMİZ ORTAK

New York'u (ve daha küçük çapta Washington'ı) vuran akıl almaz dehşetle birlikte, ismi-cismi meçhul saldırganlar, siyasal mesajı olmayan terör eylemleri ve şuursuz yıkımdan oluşan yeni bir dünyayla tanıştık. Bu yaralı kentin sakinleri için şaşkınlık, korku, daimi öfke ve şok hissiyatının, birçok insanın böylesine acımasızca katledilmesinden kaynaklanan üzüntü ve elemin uzun süre devam edeceği kesin. New Yorklular, normalde saldırgan, rahatsız edici derecede hırçın, hatta gerici bir şahsiyet olan, kışkırtıcı Siyonist fikirleriyle bilinen Belediye Başkanı Rudy Giuliani'nin performansından son derece memnun kaldılar ve kendisi çabucak Churchillvari bir statüye yükseltildi. Soğukkanlı, duygusallığa kapılmadan ve olağanüstü bir şefkatle davranan Giuliani, şehrin kahraman polis, itfaiye

ve acil yardım birimlerini hayran olunası bir etkinlikle yönetti, fakat ne yazık ki can kaybı büyük oldu. Paniğe ve şehrin kalabalık Arap ve Müslüman nüfusuna yönelik şovenist saldırılara karşı ilk uyarıyı seslendiren, sağduyuyla yas tutmaktan söz eden, bu yıkıcı darbeden sonra herkesi mümkün mertebe günlük hayatını sürdürmeye çağıran da oydu.

Keşke her şey bundan ibaret kalsaydı. Ulusal televizyon haberleri, bu gözünü kan bürümüş kanatlı uğursuzların yarattığı dehşeti, aralıksız, ısrarlı ve her zaman aydınlatıcı sayılmayacak bir tarzda, elbette her eve taşımakta. Yorumların büyük çoğunluğu, Amerikalıların beklenen ve tahmin edilebilir duygularını abartılı biçimde vurguluyor: korkunç kayıp, öfke, hakarete uğramışlık, açıklığın suistimal edildiği duygusu, intikam ve dizginlenemeyen cezalandırma arzusu. Bütün büyük televizyon kanalları, neler yaşandığı, teröristlerin kim olduğu (henüz kanıtlanan hiçbir şey olmaması, suçlamaların her saat tekrarlanmasına engel olmuyor), Amerika'ya nasıl saldırıldığı, vb. mevzular dışında hiçbir şey söylemiyor. Politikacıların hepsi, meşhur yorumcular ve uzmanlar, beylik üzüntü ve vatanseverlik laflarının yanında, yenilmeyeceğimizi, önümüzün kesilemeyeceğini ve terörizm yok edilene dek durmayacağımızı söyleyip duruyorlar. Herkes bunun terörizmle savaş olduğunu söylüyor, fakat bu savaş nerede, hangi cephelerde ve hangi somut hedeflere yönelik, cevap yok; sadece 'bizim' Ortadoğu ve İslam'a karşı harekete geçmemiz ve terörizmin yok edilmesi gerektiğine dair muğlak imalar var.

Bununla birlikte, esas moral bozucu durum, Amerika'nın dünyadaki rolünü ve ülkenin iki kıyısının ötesindeki karmaşık gerçekliklere (ki ortalama Amerikan aklı, uzun zamandır dünyanın geri kalanından çok uzak ve fiilen ayrı düşürülmüştür) doğrudan müdahalesini anlama çabasına bu kadar az vakit harcanması. Sanki Amerika, İslam dünyasının dört bir yanında neredeyse sürekli savaş halinde veya başka türden ihtilaflar içinde olan bir süper güç değil de, uyuyan bir devdi. Amerikalılar Usame bin Ladin'in adına ve yüzüne karşı o denli uyuşturucu bir aşinalık içindeler ki, onun ve şaibeli yandaşlarının ortak bellekte her türden kötülüğün ve nefretin simgesi haline gelmeden önce yaşadıkları hayata (ABD'nin yirmi yıl önce Afganistan'da Sovyetler'e karşı başlattığı cihatta faydalı birer nefer oldukları hayattan söz ediyorum) ilişkin her şey fiilen silinip gitti. Böylece kaçınılmaz olarak ortak öfke, Kaptan Ahab'ın Moby Dick'in peşine düşmesini hatırlatan

bir biçimde, gerçekte ne olup bittiğine değil, savaş güdüsüne kanalize ediliyor. Asıl mesele ise, kesin sınırları ve görünür aktörleri olmayan ve birdenbire tekrar biçimlendirilir hale gelen bir çatışma bölgesindeki çıkarlarının peşine sistematik biçimde takılmış bir emperyalist gücün ilk kez kendi evinde vurulmasıdır. Koruyucu semboller ve kıyamet günü senaryoları havada uçuşuyor, muhtemel sonuçları hesaplayan ve narasını dizginlemeye çalışan ise neredeyse hiç yok.

Oysa şu an gereken şey, savaş tamtamlarını yükseltmek değil, durumu mantıklı biçimde anlamak. Ama Bush ve ekibinin ikincisini değil, ilkini istediği ayan beyan ortada. Öte yandan, İslam ve Arap dünyasındaki çoğu insan için resmi Amerika, İsrail'e ve sayısız zalim Arap rejimine bol keseden destek veren, ama laik hareketlerle veya gerçek muhaliflerle diyalog kurmaya tenezzül bile etmeyen kibirli bir güç demek. Bu bağlamda Amerikan-karşıtlığının temelinde, Thomas Friedman gibi ünlü yorumcuların sürekli tekrarladığı türden bir modernlik nefreti veya teknoloji kıskançlığı yok; bu karşıtlık, somut müdahalelere, hedefli yağmalara, tüyler ürpertici bir soğukkanlılıkla yürütülen gaddar ve insanlıkdışı politikalara dayanıyor (sözgelimi, Iraklıların ABD'nin dayattığı yaptırımlar altında ezilmesi, İsrail'in 34 yıllık Filistin işgaline verilen Amerikan desteği).

Bugün İsrail, Filistinlilere yönelik askeri işgali ve baskıyı artırarak ABD'nin yaşadığı felaketi sinsice istismar ediyor. 11 Eylül'den bu yana İsrail askeri güçleri Cenin ve Eriha'yı işgal etti, Gazze, Ramallah, Seyt Sahur ve Beyt Cala'yı defalarca bombalayıp büyük sivil can kayıplarına ve muazzam maddi hasara yol açtı. Bütün bunlar elbette, ABD silahları ve bildik 'terörizmle savaş' yalanlarıyla yapıldı. İsrail'in ABD'deki destekçileri "artık hepimiz İsrailliyiz" türünden histerik çığlıklar atarken, Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yönelik saldırılarla Filistinlilerin İsrail'e karşı saldırıları arasında, 'dünya terörizmi' adı altında mutlak bir özdeşlik kurdular ve Bin Ladin ile Arafat'ı birbirinden ayırt edilemez şahsiyetler haline getirdiler. Bir an için Amerikalılar adına yaşananların muhtemel nedenini anlama fırsatı olabilecek gelişmeler, Filistinlilerin, Müslümanların ve Arapların suçlanmasıyla birlikte Şaron için devasa bir propaganda zaferine dönüşüverdi. Filistinlilerin en çirkin ve şiddet içeren biçimlere bürünmüş İsrail işgaline ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin insafsızca çarpıtılmasına karşı kendilerini savunma araçlarından yoksun olduğu bir ortamda başka türlüsü de mümkün değildi.

Amerika'daki siyasal söylem ise, önümüze *terörizm* ve *özgürlük* gibi sözcükler fırlatarak, tüm bu yaşananları gözlerden gizliyor. Elbette bu tür büyük soyutlamalar, en çok da, kirli maddi çıkarları, petrol ve savunma sanayilerinin, bunların yanında bugün Ortadoğu'nun dört bir köşesindeki egemenliğini sağlamlaştıran Siyonist lobilerin etkinliğini ve İslam'a karşı temeli çağlar öncesine dayanan ve her gün yeni biçimler kazanan dini nefreti (ve cehaleti) saklıyor. En yaygın şey, İslam ve Şiddet, veya Arap Terörizmi ve buna benzer konular hakkında TV'lere yorumlar döktürmek, haberler yayınlamak, forumlar düzenlemek veya araştırmalar ilan etmek. Görevin kimlere düştüğünü tahmin etmek de zor değil. Judith Miller, Fuad Ajami ve Steven Emerson gibi uzmanlar ahkâm kesip, bağlamı olmayan veya gerçek tarihle alakasız genellemeler savurup duruyorlar. Birinin de çıkıp Hıristiyanlık (veya Yahudilik) ve şiddet üzerine neden seminerler düzenlemediğini sormak ise muhtemelen çiğlik addedilecektir.

Çin'in kısa süre içinde petrol tüketiminde ABD'yi yakalayacağını ve Amerika için Körfez'deki ve Hazar Denizi'ndeki petrol kaynaklarının kontrolünü zapturapt altına alma meselesinin giderek daha aciliyet kazandığını hatırlamak önemli (elbette bundan da söz eden kimse yok): Orta Asya'daki eski Sovyet cumhuriyetlerini kalkış noktası olarak kullanıp Afganistan'a saldıran ABD, Körfez'den kuzeydeki petrol kaynaklarına uzanan stratejik kuşak üzerindeki hâkimiyetini sağlamlaştırdı. Gelecekte kırılması oldukça güç olacak sağlamlıkta bir kuşak bu. Pakistan üzerindeki baskının her gün artmasıyla, 11 Eylül olayları sonrası döneme yerel istikrarsızlıkların ve kargaşaların damgasını vuracağından emin olabiliriz.

Ne var ki entelektüel sorumluluk, gerçekliğe daha eleştirel bir yaklaşım gerektiriyor. Elbette terör var ve neredeyse bütün modern siyasal hareketler belli bir aşamada terörden medet umdu. Bu Mandela'nm ANC'si ve benzerleri için de, Siyonizm için de geçerliydi. Ancak sivilleri F-16'larla bombalamanın ve helikopter mitralyözleriyle biçmenin de geleneksel milliyetçi terörden hiçbir farkı yok. Terörizmin kötülüğü bilhassa, dini ve siyasal soyutlamalara ve insanı tarihten ve mantıktan uzaklaştırmasında indirgeyici efsanelere dayandığında ortaya çıkıyor. İşte laik bilincin aşması ve ABD'de veya Ortadoğu'da ağırlığını koyması gereken nokta budur. Hiçbir dava, hiçbir Tanrı, hiçbir soyut fikir, hele sorumlular hiçbir meşruiyetleri

olmaksızın kendilerini bir davanın temsilcisi olarak gören küçük bir gruptan ibaretse, masumların katliamını haklı çıkarmaz.

Dahası, Müslümanların kendi aralarında giriştiği hararetli tartışmalar göz önüne alındığında, tek bir İslam da yoktur. Nasıl birden fazla Amerika varsa, birden fazla da İslam vardır. Bu çeşitlilik, bazı yandaşları boş yere etraflarına sınır çizip inançlarını tekmiş gibi göstermeye çalışsalar da, bütün gelenekler, dinler ve uluslar için geçerlidir. Tarih, aslında kendi yandaşları ya da karşıtlarının iddia ettiğinden çok daha az temsil gücüne sahip, demagogların gösterdiğinden çok daha karmaşık ve çelişiktir. Köktendinciler veya ahlâki köktencilerle ilgili sorun şudur: Bugün onların, ölme ve öldürme isteği dahil, devrim ve direnişle ilgili ilkel fikirleri, kolayca karmaşık teknolojilerle buluşabilmekte ve dehşet verici sembolik barbarlığa varan şuursuzca eylemler biçiminde ortaya çıkabilmektedir. (1907'de Joseph Conrad, *The Secret Agent* [Gizli Ajan] adlı romanında tipik teröristin portresini, çarpıcı bir öngörüyle çizmiştir. Conrad'ın kısaca 'Profesör' diye adlandırdığı bu adamın tek amacı, her koşulda çalışabilecek kusursuz bir fünye yapmaktır. Ortaya koyduğu eserin sonucu, Greenwich Rasathanesi'nin, neyle görevlendirildiğini bilmeyen yoksul bir çocuk tarafından infilak ettirilen bir bombayla havaya uçurulması olur. 'Saf bilim'e yönelik bir saldırıdır bu.) Anlaşıldığı kadarıyla, New York ve Washington'daki intihar eylemlerini gerçekleştirenler yoksul mülteciler değil, orta sınıfa mensup eğitimli adamlar. Yoksullar ve çaresizler çoğunlukla, dava uğruna eğitimi, kitle seferberliğini ve sabırlı örgütlenmeyi savunan bilge bir liderliği takip etmek yerine, mucizevi fikirlere ve kestirme kanlı çözümlere kanarlar. Dinci yalanlara kapılıp daha önceki dehşet verici modelleri benimserler. Bugün genelde Ortadoğu, özelde de Filistin'in yaşadığı gerçeklik budur, fakat söz konusu gerçeklik, su götürmez biçimde dünyadaki en dinci ülke olan ABD'de de geçerlidir. Ayrıca bu, laik entelektüeller sınıfının da büyük başarısızlığıdır; zira kitlelerin yaşadığı acıların önüne geçebilecek analizler ve modeller üretmek konusunda çabalarını artırmamışlardır. Oysa halkın geniş kesimleri küreselleşme ve sonu gelmez militarizm tarafından ezilmekte ve yoksullaştırılmakta, yüzlerini kör şiddete ve gelecekteki kurtuluşun muğlak vaatlerine dönmekten başka çıkar yol bulamamaktadır.

Diğer yanda ABD'nin sahip olduğu türden muazzam askeri ve ekonomik güç, özellikle sertliğin bir fazilet olduğu düşünülüp red-

diyeciliğin ulusal kader olduğuna inanıldığında, aklın veya etik yaklaşımın garantisi anlamına gelmez. 'Amerika' kendisini uzakta bir yerlerde yürütülecek uzun bir savaşa hazırlarken, müttefiklerini de hedefleri meçhul, kaygan bir zeminde maceraya zorlarken, kuşkucu ve insani sesler pek az duyulmaktadır. Halbuki insanları ayırdığı söylenen sanal eşiklerden geriye adım atmamız, yaftaları tekrar gözden geçirmemiz, kısıtlı kaynakları tartmamız ve onca savaş narasına ve yeminine karşın, aslında kültürlerin çoğu kez başardığı gibi, kaderlerimizi ortaklaştırmayı tercih etmemiz gerekiyor.

'İslam' ve 'Batı' körü körüne peşinden gidilmeye yetecek kadar güçlü bayraklar değildir. Bazıları bunların peşine takılacak elbette, fakat gelecek kuşaklar için sonu gelmez savaşlara ve acılara mahkûm olmak kaçınılmaz değildir. Yeter ki eleştirel düşünceye fırsat tanıyalım, haksızlık ve zulmün birbirine bağlı tarihlerine bakalım, ortak özgürlük ve karşılıklı aydınlanma için çaba harcayalım... Öteki'nin Şeytanlaştırılması dürüst bir politika açısından uygun zemin değildir; hele bugün, terörün adaletsizliğe ve yoksulluğa uzanan kökleriyle başa çıkabilecekken ve bizzat teröristler kolayca yalıtılıp caydırılarak bertaraf edilebilecekken hiç değildir. Bunun için sabra ve eğitime yatırım yapmaya ihtiyaç var, ama daha büyük boyutlarda şiddet ve acı yaşamamak için bu yatırımı yapmaya değer. ABD'deki siyasal karar mercilerinin halkın korku ve endişelerini sinsice sömürdüğü, giderek çığırından çıkan, itidal, anlayış, hatta sağduyuyu ortadan kaldıran milliyetçiliğe ve kibirli savaş kışkırtıcılığına pek az insanın karşı çıkabildiği böyle bir ortamda, ufkumuzu yakın vadede geniş çaplı yıkım ve acı ihtimali kaplıyor. Ancak kulak vermek isteyen insanlara (ki ABD, Avrupa ve en azından Ortadoğu'da böyle çok insan var) ulaşma imkânı olan bizler, bu yönde mümkün olduğunca akılcı ve sabırlı bir çaba yürütmek zorundayız.

(*El Ahram*, 20-26 Eylül 2001
El Hayat, 23 Eylül 2001
Le Monde Supplement, 27 Eylül 2001
The Observer, 16 Eylül 2001)

18
SAĞDUYUNUN SESİ

11 Eylül felaketini ve felakete verilen tepkilerin ağırlığını yaşayan 7 milyon Müslüman Amerikalı için (bunlardan sadece 2 milyonu Araptır) yıpratıcı, bilhassa tatsız bir dönem. Saldırıların masum kurbanları arasında birçok Arap ve Müslüman da olmasına rağmen, bir bütün olarak bu gruba çeşitli biçimlerde yöneltilen açık bir nefret havası söz konusu. George W. Bush hiç vakit geçirmeden Amerika ve Tanrı'yı birbirinin müttefiki ilan edip, korkunç eylemleri gerçekleştiren 'çapulcular'a karşı savaş ilan etti ve ölü veya diri ele geçirileceklerini söyledi. Elbette bu da, Amerikalıların büyük çoğunluğunun gözünde İslam'ı temsil eden ele geçmez Müslüman fanatik Usame bin Ladin'in başrole çıkması anlamına geldi. Televizyon ve radyolarda bu şaibeli aşırılıkçının fotoğraflarından ve geçmişine dair

haberlerden geçilmezken (dediklerine göre, eski bir playboymuş kendisi), bunlara Amerika'nın trajedisini 'kutlarken' yakalanan Filistinli kadın ve çocukların görüntüleri eşlik etti.

Uzmanlar ve sunucular durmaksızın İslam ile 'bizim' savaşımızdan bahsederken, 'cihat' ve 'terör' kelimeleri, ülkenin her tarafına yayılmış görünen anlaşılabilir korkuyu ve öfkeyi şiddetlendirdi. İki kişi (bunlardan biri Sih'ti), Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in 'sonu görünen ülkeler' ve düşmanları nükleer silahla yok etmek türünden sözlerinden cesaret alıp gaza gelen vatandaşlarca öldürüldü. Yüzlerce Müslüman ve Arap dükkân sahibi, öğrenci, *hicab*lanmış (çarşaf giymiş) kadın ve sıradan vatandaş hakarete maruz kaldı, diğer yandan derhal öldürülmeleri gerektiğini savunan afişler ve duvar yazıları dört bir yanı kapladı. Önde gelen bir Arap-Amerikan örgütünün yöneticisi bu sabah bana, saatte ortalama on hakaret, tehdit ve 'kana kan intikam' mesajı aldıklarını söylüyordu. Dün yayınlanan bir Gallup araştırmasının sonuçları, Amerikalıların yüzde 49'unun, Amerikan vatandaşı olsalar dahi Arapların özel bir kimlik taşıması gerektiğini söylediğini ortaya koydu (aksi görüş belirtenlerin oranı da yüzde 49); yüzde 58'i ise Amerikan vatandaşı olanlar da dahil, Arapların genel olarak özel ve daha sıkı güvenlik kontrolünden geçirilmesini talep ediyordu (buna karşı çıkanların oranı ise yüzde 41).

Ancak George W. müttefiklerinin kendisi kadar fütursuz olmadığını gördükçe ve daha aklı başında görünen Colin Powell'ın başını çektiği bazı danışmanları (danışmadan yapamaz zaten) kendisine, Afganistan işgalinin Teksaslı milisleri oraya göndermek kadar basit olmayabileceğini anlattıkça, resmi savaş naraları da yavaşça azalmaya başladı. İçinden çıkılması güç gerçeklik, kötüye karşı iyi türünden basit Manici tasavvurlar üzerinden fikir yürütüp Amerikan halkı adına konuştuğunu iddia eden Bush ve ekibini bile frene basmak zorunda bıraktı. CIA ve FBI'ın Arap ve Müslümanlara kötü muamele ettiğine dair haberler akmaya devam etse de, gözle görülür bir yatışma söz konusu. Bush Washington'da bir camiyi ziyaret ediyor sözgelimi; cemaat liderlerine ve Kongre'ye nefret nutuklarına son verme çağrısı yapıyor; en azından 'bizim' Arap ve Müslüman dostlarımızla (yani Ürdün, Mısır, Suudi Arabistan gibi bildik dostlarla) henüz kim oldukları tespit edilmeyen teröristler arasında ayrım yapma çabasına girişiyor. Ama öte yandan, Kongre'nin genel oturumunda

yaptığı konuşmada, ABD'nin İslam'la savaşmadığını söylerken, ülkenin dört bir yanında Araplara, Müslümanlara ve Ortadoğuluya benzeyen herkese yönelik giderek artan saldırgan söyleme ve fiili saldırılara dair hiçbir şey söylemedi. Powell, İsrail ve Şaron'un ABD'deki krizi Filistinlileri daha fazla ezmek doğrultusunda istismar etmesinden duyduğu hoşnutsuzluğu her fırsatta dile getiriyor, fakat genel izlenim bölgeye ilişkin ABD politikasında, büyük bir savaş hazırlığı dışında eskiye göre hiçbir değişiklik olmadığı yönünde.

Fakat kamusal alanda, Araplar ve Müslümanlar hakkında havada uçuşan son derece olumsuz imajları (şehvet düşkünü, kindar, şiddet yanlısı, mantıksız, fanatik insanlar olduklarına dair önyargılar bir şekilde varlığını sürdürüyor) geriletip dengeleyecek pek az olumlu bilgi var. Bir dava olarak Filistin, özellikle Durban konferansı sonrasında, hâlâ dikkatleri çekebilmiş değil. Öğrencilerinin ve eğitim kadrosunun entelektüel çeşitliliği ve heterojenliği konusunda haklı bir üne sahip olan benim üniversitem bile, Kuran hakkında doğru düzgün bir ders açmıyor. Philip Hitti'nin, konuyla ilgili İngilizce'de yazılmış en iyi modern çalışma sayılan tek ciltlik *History of Arabs* (Arapların Tarihi) adlı kitabının baskısı tükenmiş durumda ve yeni baskısı yapılmıyor. Ulaşılabilir olanların büyük kısmı polemiğe ve husumete dayalı çalışmalar: Bu kitaplarda Araplar ve İslam, diğerleri gibi kültürel ve dinsel konular olarak değil, birer ihtilaf konusu olarak ele alınıyor. Filmler ve televizyon, gözünü kan bürümüş, korkunç derecede itici Arap teröristlerle tıka basa dolu; gerçi bu durum, uçakları kaçırıp birer kitlesel katliam aracına dönüştürerek Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a saldıran, herhangi bir dinden ziyade kriminal patolojinin konusu sayılması gereken teröristlerden önce de böyleydi.

Basında "Artık hepimiz İsrailliyiz" fikrini ve Filistinlilerin intihar saldırılarıyla Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yönelik saldırıların az çok aynı şeyler olduğu tezini Amerika'ya aşılamaya çalışan küçük çaplı bir kampanyanın da yüzü görünmüş durumda. Bu süreçte Filistinlilere yönelik tehcir ve zulüm, yanı sıra birçok Filistinlinin (ben de dahil) intihar saldırılarını kınayan sözleri hafızalardan tümüyle siliniyor. Bütün bunların sonucunda da 11 Eylül'de yaşanan dehşeti ABD'nin politikalarını ve söylemini kapsayan bir bağlamda ele alan herkes, teröristlerin eylemlerini bir şekilde göz ardı etmekle suçlanıp saldırıya maruz bırakılıyor veya reddediliyor.

Entelektüel, ahlâki ve siyasal bakımdan feci bir yaklaşım bu, zira anlama çabası ile göz ardı etmek arasında kurulan özdeşlik, temelinden yanlış ve doğrunun fersah fersah uzağında. ABD'nin bir devlet olarak Ortadoğu ve Arap dünyasına yönelik politikaları ve İsrail'e verdiği koşulsuz destek; Irak'a yönelik yaptırımların Saddam Hüseyin'in kılına zarar vermezken yüz binlerce masum Iraklıyı ölüme, hastalığa ve yetersiz beslenmeye mahkûm etmesi; Sudan'ın bombalanması; ABD'nin İsrail'in 1982'deki Lübnan istilasına 'yeşil ışık' yakması (bu istila sırasında yaklaşık 20 bin sivilin ölmesi, yanı sıra Sabra ve Şatila katliamları); Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinin ABD'nin özel kalkanı gibi kullanılması; baskıcı Arap ve İslam rejimlerine arka çıkılması... İşte, Amerikalıların anlamakta zorlandığı şey, bütün bunların derin rahatsızlıklar yarattığı ve pek de haksız olmayan bir biçimde Amerikan halkı adına yapılan eylemler olarak görüldüğü. Ortalama Amerikalının farkında olduklarıyla, ülke dışında uygulanan acımasız ve adaletsiz politikalar arasında derin bir uçurum var ve ABD vatandaşları, olan bitenlerin bilincinde değil. ABD, İsrail'i yerleşimlerden, sivillere yönelik bombardımanlardan ve daha da ileriye giden eylemlerinden dolayı kınayan BM Güvenlik Konseyi karar tasarılarını her veto ettiğinde, Iowa veya Nebraska sakinleri bunları önemsiz, hatta doğru tavır gösterilen olaylar gibi algılayıp bir kenara itebiliyor. Fakat bir Mısırlı, Filistinli veya Lübnanlı derin yaralar alıyor ve bunları asla unutmuyor.

Başka bir deyişle, ABD'nin sergilediği belli tutum ve davranışlar ile bunların sonucunda Amerika'ya yönelik olarak geliştirilen yaklaşımlar arasında bir diyalektik var; tabii ki bu yaklaşımın Amerika'nın zenginliğine, özgürlüklerine ve dünya çapındaki başarısına duyulan haset veya nefretle hiçbir alakası yok. Tam aksine, konuştuğum bütün Müslümanlar ve Araplar, Amerika gibi olağanüstü zengin ve hayran olunası bir ülkenin, daha az talihli halklara karşı uluslararası zeminde bu denli kayıtsız davranmasına akıl sır erdiremiyorlar. Ayrıca Araplar ve Müslümanlar, İsrail yanlısı lobinin ABD politikası üzerindeki ağırlığının, *The New Republic* veya *Commentary* gibi İsrail yanlısı yayınların dehşet uyandırıcı ırkçılığının ve A.M. Rosenthal, Charles Krauthammer, William Safire, George Will, Norman Podhoretz gibi yazarların sütunlarında Araplara ve Müslümanlara sürekli nefret ve husumet pompaladığının da farkında. Üstelik bu fikirleri, marjinal yayınların arka sayfalarına gizlenmiş halde de-

ğil, ana-akım medyada (sözgelimi, *Washington Post*'un yorum sayfalarında), herkesin okuyabileceği şekilde bulmak mümkün.

Yani çalkantılı, hassas duyguların ve derin korkuların damgasını vurduğu bir dönemden geçiyoruz; özellikle New York ve Washington gibi 11 Eylül'deki korkunç saldırıların ortak bellekte tazeliğini koruduğu kentlerde, daha çok şiddet ve terörizmin bilince egemen olduğu bir dönem bu. Çevremdeki herkes gibi ben de bunu ta iliklerimde hissediyorum.

Fakat cesaret verici gelişmeler de var: Birincisi, medyanın genel deki vahim performansına karşın, yavaş yavaş muhalif sesler duyuluyor, barışçı çözüm ve eylem isteyen imza kampanyaları düzenleniyor ve bunlar giderek yayılıyor. Henüz çok sınırlı ve nispeten küçük de olsa, daha fazla bombalama ve yıkıma alternatif olabilecek talepler de duyuluyor. Bu tür bir itidalin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Her şeyden önce, hükümetin telefonları dinlemek, Ortadoğu kökenli insanları terör şüphesiyle gözaltına alıp tutuklamak ve McCarthyciliği aratmayan bir paranoya noktasına varabilecek genel bir alarm, kuşku ve seferberlik durumunu hayata geçirmek için yetki talep ettiği (ve görünen o ki aldığı) bir ortamda, sivil özgürlüklerin ve birey mahremiyetinin erozyona uğratılmasına dair kaygılar son derece yaygın şekilde dile getiriliyor. Nasıl okunduğuna bağlı olarak, Amerikalıların bayraklarını her yerde dalgalandırma alışkanlığı elbette vatanseverlik işareti sayılabilir, fakat hoşgörüsüzlüğe, nefret cürümlerine ve tatsız sonuçlara gebe toplu infiallere de yol açabilir. Birçok yorumcu buna dair uyarılarda bulundu ve daha önce de belirttiği gibi, Başkan bile konuşmasında 'bizim' İslam veya Müslümanlarla savaş halinde olmadığımızı söyledi. Fakat tehlike geçmiş değil ve çeşitli yorumcuların bu konuya tam zamanında dikkat çekmesi sevindirici.

İkincisi, geçenlerde yapılan bir araştırmaya göre, Amerikalıların yüzde 92'sinin ister göründüğü askeri harekât meselesini enine boyuna tartışmak yönünde birçok çağrı ve toplantı söz konusu. Ancak yönetim, savaşın hedefleri, araçları ve planını tam olarak ortaya koymadığı içindir ki ('terörizmi yok etmek' somut olmaktan ziyade metafizik bir söylem olarak kullanılıyor), askeri bakımdan nereye yol aldığımızla ilgili hatırı sayılır bir belirsizlik de söz konusu. Fakat genel konuşmak gerekirse, söyleme içkin kıyamet tellallığı ve dinsellik azalmış durumda (haçlı seferi fikri ise tamamen silinip gitti). Ar-

tık 'canım feda' ve 'diğerlerine benzemeyen uzun bir savaş' gibi genel ifadelerin ötesinde, ihtiyaç duyulanın ne olduğuna daha fazla odaklanılıyor. Üniversitelerde, yüksek okullarda, kiliselerde ve toplantı mekânlarında, ülkenin nasıl tepki vermesi gerektiğine dair hararetli tartışmalar yaşanıyor; hatta masum kurbanların ailelerinden bazılarının, doğru karşılığın askeri intikam olduğuna inanmadıklarını açık açık söylediklerini duyuyorum. Mesele şu: ABD'nin ne yapması gerektiği konusunda yaygın ve dikkat çekici bir tartışma süreci yaşanıyor, fakat ABD'nin Ortadoğu ve İslam dünyasına karşı yürüttüğü politikaların eleştirel değerlendirilmesinin yapıldığı bir ortamın henüz oluşmadığını söylemekten üzüntü duyuyorum. O günlerin de geleceğini umuyorum.

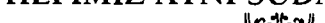
Bugün bulunduğumuz noktadan daha ileriye gitmenin yegâne yolu, Amerikalı olsun veya olmasın, daha fazla insanın dünya için uzun vadede esas umudun bu vicdan ve anlayış buluşmasında yattığını kavrayabilmesinden geçiyor. Ancak böylelikle anayasal hakları koruyabilir, ABD gücünün Irak'ta yarattığı masum kurbanlara el uzatabilir, birbirini anlama ve mantıklı analizler üzerinden hareket edebiliriz. Elbette bu bir çırpıda Filistin'e yönelik politikanın değişmesini veya daha az şişkin bir savunma bütçesini ya da daha aydınlık çevre ve enerji yaklaşımlarını beraberinde getirmeyecek; fakat olan bitenin takipçisi olmakta ısrar etmek dışında bir umut da yok. Böyle bir yaklaşım ABD'de güç kazanabilir; fakat bir Filistinli olarak, benzer bir yaklaşımın Arap ve Müslüman dünyada da ortaya çıkması gerektiğini söylemek durumundayım. Siyonizme ve emperyalizme dair yakınmalarımız bir yana, kendimiz hakkında da düşünmeye başlamamız gerekiyor: Bu yoksulluktan, cehaletten ve toplumlarımızı cenderesi altına alan baskıdan, içimizde büyümesine izin verdiğimiz onca kötülükten biz de sorumluyuz. Sözgelimi, Yahudilik ve Hıristiyanlığın İsrail ve Batı'da sahip olduğu belirleyiciliğe yönelik bütünlüklü ve samimi eleştiriler yaparken, kaçımız İslam dünyasında dinin kullanılmasına karşı çıkıp *laik* politikaları açıkça ve dürüstçe savunduk? Sömürgeci yerleşimlerin gaddarlığından ve insanlık-dışı kolektif cezalandırmalardan dolayı acılar çeksek de, kaçımız bütün intihar eylemlerini, gayrı ahlâki ve yanlış diyerek kınadık? Bize yapılan haksızlıkların arkasına gizlenemeyiz artık; Amerika'nın sevilmeyen liderlerimize verdiği destekten sessiz sedasız yakınmaktan fazlasını yapmalıyız. İnsanları ayrım gözetmeden öldürenlerin mili-

tanlığına (ve çılgınlığına) bir an bile kapılmayan veya destek vermeyen (bu hususta en ufak bir tereddüt kabul edilemez) yeni bir *laik* Arap siyaseti kendisini ortaya koymak zorundadır.

Bugün Araplar olarak esas silahlarımız askeri değil ahlâkidir; yıllardır bunu savunuyorum. Filistin'in İsrail zulmüne karşı kendi kaderini tayin hakkı mücadelesi dünyanın belleğinde Güney Afrika'daki apartheid-karşıtı mücadele kadar yer etmediyse, bunun tek nedeni bizim hedeflerimiz ve yöntemlerimizin net bir şekilde görülememesidir; amacımızın dışlayıcılık ve mitolojik bir geçmişe dönmek değil, birarada yaşama ve karşılıklı kabul olduğunu yeterince güçlü anlatamamamızdır. Açıksözlü olmanın ve birçok Amerikalı ve Avrupalının bugün yaptığını yapıp, bir an önce kendi politikalarımızı tartmanın, yeniden tartmanın ve düzeltmenin zamanı geldi. Çuvaldızı kendimize, iğneyi başkalarına batırmalıyız. Bu insanların liderlerimizin bizi nereye ve ne sebeple sürüklediğini bizim adımıza oturup düşünecek halleri yok. Bizim için kuşkuculuk ve yeniden değerlendirme zorunluluktur, lüks değil.

(*El Ahram*, 27 Eylül-6 Ekim 2001
El Hayat, 10 Ekim 2001
London Review of Books, 4 Ekim 2001)

19
HEPİMİZ AYNI SUDA YÜZÜYORUZ

Samuel Huntington'ın *Foreign Affairs* dergisinin 1993 ilkbahar sayısında yayınlanan "Medeniyetler Çatışması mı?" adlı makalesi birdenbire şaşırtıcı boyutta ilgiye ve tepkilere mazhar oldu. Makale, Amerikalılara, Soğuk Savaş sonrasında dünya siyasetinde 'yeni bir evre'ye geçildiğine dair özgün bir tez sunma niyetinde olduğu için, Huntington'ın öne sürdüğü argümandaki kavramların kapsamı, iddiası, hatta vizyonu oldukça zorlama gibiydi. Siyasal karar mercilerindeki kampları, Francis Fukuyama gibi teorisyenleri ve onun 'tarihin sonu' fikrini, ayrıca küreselleşmeden, kabilecilikten ve devletin çözülmesinden meydana gelen gidişatı kutsayan kesimleri hesaba kattığı son derece açıktı. Fakat Huntington'a göre bunlar, yeni dönemin sadece *bazı* veçhelerini kavramışlardı. Bir yanıyla "gelecek yıl-

lara muhtemelen küresel siyasetin damgasını vuracağını" ve bunun "hayati ve merkezi bir önem kazanacağını" ilan ediyordu. Tereddütsüz bir şekilde bunu vurguluyordu:

"Benim hipotezim şu ki, bu yeni dünyada temel ihtilaf kaynağı esasen ideolojik veya ekonomik olmayacaktır. İnsanoğlu arasındaki büyük bölünmeler ve hakim ihtilaf kaynağı kültürel olacaktır. Ulus devletler dünya meselelerindeki en güçlü aktörler olmayı sürdürecektir, fakat küresel siyasetteki başlıca ihtilaflar farklı medeniyetlere mensup uluslar ve gruplar arasında yaşanacaktır. Dünya siyasetine medeniyetler çatışması egemen olacaktır. Medeniyetler arasındaki fay hatları, geleceğin savaş hatları haline gelecektir" (22).

Müteakip sayfalarda yer alan argümanların büyük kısmı, Huntington'm 'uygarlık kimliği' diye adlandırdığı muğlak bir kavrama ve İslam medeniyeti ile Batı'nın aslan payını kapmaya çalıştığını iddia ettiği "yedi veya sekiz temel medeniyet arasındaki etkileşimlere" dayanıyordu. Çatışma üzerine kurulu bu düşünce biçimi, dayanağını önemli ölçüde emektar Oryantalist Bernard Lewis'in, ideolojik rengini daha adında ("Müslüman Öfkesinin Kökenleri") ortaya koyan 1990 tarihli bir makalesinden alıyordu. Her iki makalede de 'Batı' ve 'İslam' adı verilen son derece iri kimlikler kişileştirilerek, kimlik ve kültür gibi muazzam karmaşık meseleler sanki Temel Reis ile Kabasakal'm acımasızca kavga ettiği ve rakibine daha sıkı yumruk atanın daima kazandığı çizgifilmvari bir dünyada zuhur ediyormuş gibi, pervasızca dolaşıma sokulmaktaydı. Gerek Huntington gerekse Lewis'in, her medeniyetin iç dinamiklerini ve içerdiği çeşitliliği, modern kültürlerdeki esas tartışmanın kültürün tanımı veya yorumu üzerinden yürüdüğünü veya bütün bir dinden veya medeniyetten dem vurduğunu sanırken, vahim bir demagojiye ve büsbütün cehalete yuvarlanmanın mümkün olduğunu kavramak için pek vakit harcamadığı kesin. Hayır, Batı Batı'dır, İslam da İslam. "Batılı siyaset erbabının önündeki zorluk," diyor Huntington, "Batı'nın daha güçlü olmasını ve geri kalanların (özellikle de İslam'ı) savuşturulmasını garanti altına almaktır."

Daha can sıkıcı olan Huntington'm şu iddiasıdır: Ona göre, bütün dünyaya, bütün sıradan bağlılıkların ve saklı aidiyetlerin üstündeki bir tünekten bakanın perspektifi doğru olandır; sanki herkes, onun çoktan bulduğu cevapları yana yakıla arıyormuş gibi. Huntington aslında bir ideologtur; 'medeniyetler'i ve 'kimlikler'i olma-

dıkları şeye, kapalı, mühürlenmiş varlıklara dönüştürmek isteyen biridir. İnsanlık tarihine can veren sayısız akım ve karşı-akımı silip süpürmüş, söz konusu tarih açısından asırlar boyu sadece din savaşlarını ve emperyal fetihleri içermekle kalmayıp alışverişi, etkileşimi ve paylaşımı mümkün kılmış olan varlıklardır bunlar. Bu az çok aşikar tarih, "Medeniyetler Çatışması mı?" adlı makalenin gerçeklik olduğunu öne sürdüğü gülünç şekilde özetlenmiş ve sıkıştırılmış savaşı vurgulamak için bir çırpıda yok sayılmaktadır. Makalesini 1996'da aynı adı taşıyan bir kitap halinde yayımladığında Huntington, argümanına biraz daha incelik ve yığınla dipnot katmaya çalıştı; ancak kendi kafasını karıştırmaktan ve ne kadar beceriksiz bir yazar ve kaba saba bir düşünür olduğunu kanıtlamaktan öteye gidemedi. 'Batı'ya karşı dünyanın geri kalanı' şeklinde ifade edilen temel paradigma (Soğuk Savaş karşıtlıklarının yeniden formüle edilmesiydi) dokunulmadan kaldı ve Huntington, 11 Eylül'deki korkunç olaylardan beri yapılan tartışmalarda (çoğunlukla sinsi ve kaçamak bir tarzda) bu tezi inatla savundu.

Patolojik şekilde motive edilen küçük bir grup çılgın militanın gerçekleştirdiği, dikkatle planlanmış kitlesel katliam ve dehşet, Huntington'm tezlerinin kanıtına dönüştürüldü. Kriminal amaçlar güden bir avuç çılgın fanatiğin sarıldığı büyük (kelimeyi mecazen kullanıyorum) fikirlerin ne anlama geldiğini görmek yerine, eski Pakistan Başbakanı Benazir Butto'dan İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'ye kadar birçok tanınmış uluslararası lider, İslam'ın sorunları hakkında ahkam kesti ve İtalyan lider Huntington'ı Batı'nın üstünlüne dair atıp tutmak için kullandı: 'Bizim' Mozart'ımız ve Michelangelo'muz vardı, onların ise yoktu. (Sonradan 'İslam'a hakaret ettiği için yarım ağızla özür diledi.)

Peki (yıkıcılıkları bakımından aralarında fark olduğunu kabul etmek gerekse de) böyle yaygaralar yapmak yerine, neden Usame bin Ladin ve yandaşları ile Davidyenler, Guyana'daki Rahip Jim Jones müritleri ya da Japonya'daki Yüce Gerçek gibi tarikatlar arasındaki paralellikleri görmüyoruz? Normalde soğukkanlılığıyla tanınan haftalık *The Economist* dergisi bile, büyük genellemelere direnemedi ve Huntington'a, "kaba ve indirgemeci olduğu kadar, zekice ve keskin" gözlemlerinden ötürü abartılı övgüler düzdü. Dergi yakışıksız bir kibirle, şunları söylüyordu: "Huntington'm yazdıklarına göre, bugün dünyadaki 1 milyar veya daha fazla Müslüman, 'kendi kültürlerinin

üstünlüğüne ikna olmuş ve güçsüzlüklerini saplantı haline getirmiş durumda.'" Huntington 100 Endonezyalı, 200 Faslı, 500 Mısırlı, 50 Bosnalıyla anket mi yaptı da bu neticeye vardı? Yapmışsa bile, acaba ne tür bir örneklem kullandı?

Amerikan ve Avrupa gazeteleriyle dergilerinde, bu kibir ve kıyamet lugatına katkıda bulunan başyazılardan geçilmiyor; bilgilendirmek için değil, alenen okurların, 'Batı'nın birer mensubu olarak kapıldıkları öfke duygularını daha da ateşlemek ve yapmamız gerekeni emretmek için tasarlanan bu lugatı hepsi kullanıyor. Batı'nın, bilhassa da Amerika'nın kendinden nefret edenlere, bozgunculara ve yıkıcılara karşı açtığı savaşta durumdan vazife çıkarmış savaşçılar tarafından Churchillvari bir söylem yakışıksız şekilde kullanılıyor. Bu tür bir indirgemeciliği reddeden ve bölgeden bölgeye değişen, hepimizi silahlı kamplara böldüğü varsayılan sınırları süreç içinde aşıp geçen tarihsel karmaşıklıkları görmezden geliyor.

İslam ve *Batı* gibi sabit etiketlerin sorunu işte bu: Böyle söylemlerle kolayca tasnif edilemeyecek veya kuşatılamayacak kadar düzensiz bir gerçekliği kavramaya çalışan zihinleri yanlış yönlendiriyor ve bulandırıyor. 1994'te Batı Şeria'da verdiğim bir seminer sonrasında dinleyiciler arasında kalkıp düşüncelerime saldırmaya girişen ve söylediklerimi kendi katı İslami fikirlerine karşıt 'Batılı' fikirler olarak niteleyen bir adamı hatırlıyorum. Sözünü kestim ve aklıma gelen ilk basit cevabı verdim: "Niye takım elbise giyip kravat takıyorsunuz? Onlar da Batılı." Yüzünde mahcup bir gülümsemeyle yerine oturmuştu. Bu olayı, 11 Eylül teröristleriyle ilgili bilgiler akmaya başladığında hatırladım: Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a o korkunç saldırıları düzenlerken bütün teknik ayrıntılara ve kullandıkları uçaklara nasıl da hakimdiler. Peki, bu durumda, 'Batılı' teknoloji ile Berlusconi'nin ilan ettiği üzere, 'İslam'ın modernitenin bir parçası' olamama durumu arasındaki çizgiyi nerede çekebiliriz?

Bu çizgiyi çekebilmek elbette kolay değil. Nihayetinde yaftalamalar, genellemeler, kültürel iddialar ne kadar da yetersiz kalıyor. Sözgelimi, belli bir noktada ilkel tutkular ve sofistike bilgi sadece 'Batı' ve 'İslam' arasında değil, geçmişle gelecek, bizimle onlar arasına çekilmiş sınırı yalana dönüştüren biçimlerde biraraya geliyor; kimlik ve milliyet kavramlarına dair sonu gelmek bilmeyen anlaşmazlıklar ve tartışmalar tam da bu noktada anlamını yitiriyor. Tek yanlı bir kararla kuma çizgiler çizmek, haçlıların görevini üstlenmek, onların

kötülüğünün karşısına kendi iyiliğimizle çıkmak, terörizmin kökünü kazımak ve Paul Wolfowitz'in nihilist lugatı uyarınca ulusları topyekûn sona erdirmek, söz konusu mevcudiyetleri anlamayı kolaylaştırmıyor; tam tersine, gerçekte neyle karşı karşıya olduğumuzu, 'biz'e olduğu kadar 'onlar'a da ait olan sayısız hayatın birbiriyle bağlantısını kavramak, tartmak veya saptamak yerine, kolektif tutkuları seferber etmek amacı güden savaşçı naralar atmanın ne kadar kolay olduğunu ortaya koyuyor.

Pakistan'ın en saygın haftalık dergisi *Dawn*'da Ocak-Mart 1999 tarihleri arasında üç makaleden oluşan dikkat çekici bir dizi yayınlandı. Bu dizide Müslüman bir okuyucu kitlesini hedef alan İkbal Ahmed, dinci sağ olarak nitelediği kesimin kökenlerini analiz ediyor. İkbal, "hümanizminden, estetik anlayışından, entelektüel çabalarından ve ruhani bağlılığından arındırılıp ceza yasasına indirgenen bir İslami düzen" uyarınca kişisel davranışı düzenlemeye kafayı takmış mutlakçılarm ve fanatik tiranların İslam'a yönelik çarpıtmalarına son derece sert yükleniyor ve ekliyor: "Dinin tek, genellikle de bağlamından koparılmış bir yüzünün mutlak kılınmasına ve ötekinin topyekûn reddine dayalı bir tavırdır bu. Açığa çıktığı her yerde dini tarif eden, geleneği çarpıtan ve siyasal süreci rayından çıkaran bir fenomendir." İkbal Ahmed bu tahrifata yerinde bir örnek vererek, *cihat* kelimesinin zengin, karmaşık, çoğulcu anlamını hatırlatıyor ve şöyle devam ediyor: "Kelimenin bugünkü anlamı, varsayılan düşmanlara karşı ayrımsız bir savaşı açıklamak için kullanılınca, Müslümanların asırlar boyu yaşadığı ve tecrübe ettiği İslam dinini, toplumunu, kültürünü, tarihini veya siyasetini anlamak da imkânsızlaşıyor." Ahmed, modern İslamcıların derdinin maneviyat değil iktidar olduğu, yani insanların acılarını ve arzularını paylaşmak ve gidermek yerine, onları siyasal amaçlar doğrultusunda seferber etmek istedikleri sonucuna vararak, son derece sınırlı ve takvime bağlanmış bir gündemleri olduğuna dikkat çekiyor. İşleri daha da kötü hale getiren şey, aynı tahrifat ve bağnazlıkların 'Yahudi' ve 'Hıristiyan' söylemini de işgal etmesi.

Joseph Conrad 19. yüzyılda, medenileşmiş Londra ile aşırı durumlarda çabucak çöken 'karanlığın yüreği' arasındaki mesafeyi, o dönemdeki okurlarının hiçbirinin tahayyül edemeyeceği kadar güçlü bir şekilde kavramıştı; Avrupa medeniyetinin doruklarının, hiçbir hazırlığa veya geçişe mahal bırakmaksızın, kendiliğinden en barbar-

ca eylemlere dönebileceğini biliyordu Conrad. *The Secret Agent* (Gizli Ajan-1907) adlı kitabında, terörizmin 'saf bilim' (kavramı genişletirsek, 'İslam' veya 'Batı') türünden soyutlamalara takıntısını, ayrıca teröristin nihai ahlâki çöküşünü tarif eden de Conrad oldu.

Freud ve Nietzsche'nin de gösterdiği gibi, görünüşte savaşan medeniyetler arasında, çoğumuzun inanmak istediğinden çok daha yakın bağlar olduğu içindir ki, dikkatle idare edilen, hatta zapturapt altma alınan sınırlar boyunca, çoğunlukla dehşet verici kolaylıkta bir trafik yaşanır. Fakat tartıştığımız kavramlara dair müphemlik ve kuşkuculukla dolu bu tür akışkan fikirler, bugün karşı karşıya olduğumuza benzer durumlara yönelik uygun, pratik kılavuzlar sunmakta yetersiz kalır; bu yüzden Huntington'ın İslam ve Batı arasında kurduğu karşıtlıktan çıkarsanan şey, ikna ediciliği çok daha fazla olan savaş komutlarıdır (haçlı seferi, iyiye karşı kötü, özgürlüğe karşı korku, vs.); resmi söylemin de daha ilk günden itibaren sözcük dağarcığını devşirdiği memba işte budur. Bu söylemin gücünde dikkat çekici bir azalma olsa da, nefret söylevleri ve eylemlerinin giderek artmasına, ayrıca Arapları, Müslümanları ve Hintlileri hedef alan ülke çapındaki baskıcı uygulamalara bakılarak, paradigmanın yerli yerinde durduğu söylenebilir.

Paradigmanın inatçılığının bir diğer nedeni de Müslümanların, Avrupa ve ABD'nin her köşesindeki artan varlığıdır. Bugün Fransa, İtalya, Almanya, İspanya, Britanya, Amerika, hatta İsveç'teki nüfus bileşimleri, İslam'ın artık Batı'nm kenarında değil, tam merkezinde olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat bu varlığı böylesine tehditkâr kılan şey nedir? Yedinci yüzyılda başlayan ve ünlü Belçikalı tarihçi Henri Pirenne'nin *Mohammed and Charlemagne* (Muhammed ve Şarlman-1939) adlı çığır açıcı kitabında da yazdığı gibi Akdeniz'in antik bütünlüğünü geri dönülmez biçimde parçalayan, Hıristiyan-Roma sentezini yıkan ve kuzeyli güçlerin (Almanya ve Karolinyan Fransa; Pirenne'nin yorumuna göre, bu iki gücün misyonu tarihsel-kültürel düşmanlarına karşı 'Batı'nın savunmasını sürdürmekti) hâkimiyetindeki yeni bir uygarlığın yükselişine yol açan birinci büyük Arap-İslam fetihleri ortak belleğimizdeki yerini hâlâ korumaktadır. Pirenne'nin eksik bıraktığı şey şudur: Bu yeni savunma hattının yaratılması sürecinde Batı, klasik antik çağ ile Şarlman dönemi arasında tanıştığı İslam'ın hümanizm, felsefe, sosyoloji ve tarih anlayışı üzerinden ilerlemiştir. İslam başından

itibaren Batı'nın içindedir; ki Muhammed'in büyük düşmanı Dante bile, Peygamber'i Cehennem'inin tam kalbine yerleştirerek bunu teslim etmek zorunda kalmıştır.

Bizzat tektanrılı (Louis Massignon'un yerinde tabiriyle, İbrahim'den türeyen) dinlerin mirasında da bu vardır. Her din bir öncekinin halefidir: Müslümanlar için de İslam, Yahudilik ve Hıristiyanlığı tamamlar ve peygamberlik zincirinin son halkasını temsil eder. Bütün Tanrıların en kıskancına inanan (ve kendi içlerinde hiçbir şekilde homojen, birleşik bir kamp teşkil etmeyen) bu üç dinin yandaşları arasındaki çok taraflı rekabete dair ortada hâlâ doğru düzgün bir yazılı tarih veya demistifikasyon yoktur; halbuki Filistin'e dair kanlı modern yakınsama, üç dinin böylesi trajik bir biçimde uzlaşamadığı şeyin ne olduğuna yönelik zengin bir laik örnek sunmaktadır. Dolayısıyla, Müslümanların ve Hıristiyanların haçlı seferlerinden ve cihatlardan söz etmeye başlarken, her ikisinin de Yahudi varlığının üzerinden hayret verici bir kayıtsızla atlaması hiç şaşırtıcı değildir. "Böyle bir gündem," diyor İkbal Ahmed, "tam ortada, yani gelenek ve modernitenin derin suları arasında sıkışıp kalmış insanlar için oldukça güven vericidir."

Fakat ister Batılı ister Müslüman isterse başkası olsun, hepimiz bu sularda yüzüyoruz. Ve o sular tarih okyanusunun parçası olduğu için, suyu sınırlara bölmek veya yarmak çabası abesle iştigal etmektir. Gergin dönemlerden geçiyoruz, fakat anlık tatmin sağlayan, ama pek az öz bilgi veya güvenilir analiz içeren genel soyutlamaların peşinde sürüklenmek yerine, güçlü ve güçsüz toplumlara, akla dayalı laik siyasete ve cehalete, adalete ve adaletsizliğe dair evrensel ilkelere dayalı kavramlar üzerinden düşünmek çok daha hayırlıdır. 'Medeniyetler çatışması' tezi, aynı *Dünyalar Arası Savaş* tezi gibi, günümüzün şaşırtıcı bağımlılık ilişkilerini eleştirel biçimde anlamaya değil, savunmacı öz-gururu okşamaya yarayan bir yutturmacadır.

(*El Ahram*, 11-17 Ekim 2001
El Hayat, 12 Ekim 2001
The Nation, 22 Ekim 2001)

20
BU RUH HALİ DEĞİŞMELİ

Kalıcı Özgürlük Harekâtı'nın yol açtığı yüksek irtifalı ABD yıkımı çerçevesinde Afganistan'a bombalar ve füzeler yağdırılıyor. Orta Asya'da bu sıcak gelişmeler yaşanırken Filistin sorunundan dem vurmanın yeri ve zamanı olmadığı düşünülebilir. Fakat bu yanlış bir düşünce. Filistin'den söz etmenin zamanıdır, zira sadece Usame bin Ladin ve yandaşları (kimse ne kadar olduklarını, ne kadarının teoriyle ne kadarının pratikle uğraştığını bilmiyor) değil, İsrail de Filistin'i, şuursuz terör kampanyalarının söylemsel bir parçası olarak gasp etme çabası içinde. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin, İsrail'in geçen Ağustos'ta liderlerine düzenlediği suikasta misilleme olarak 17 Ekim'de İsrailli bakan Rehavam Ze'evi'yi öldürmesinin ardından, General Şaron'un, İsrail'in Bin Ladin'i olarak gördüğü Filis-

tin Yönetimi'ne yönelik saldırıları yeni ve yarı-histerik bir boyuta ulaştı. İsrail bugüne dek Filistinli liderlere ve militanlara karşı birçok (altmıştan fazla) suikast düzenledi ve kullandığı gayrı meşru yöntemlerin nihayet Filistin misillemesini tetiklemesi İsrail açısından herhalde pek sürpriz olmasa gerek. Fakat İsrail ve destekçilerinin cevaplayamadığı soru, niye bir dizi cinayeti kabul edilebilir sayarken diğerlerini öyle saymadıkları. Ve şiddet böylelikle sürüp gidiyor; İsrail'in işgali, sivillerin yaşadığı muazzam acılar pahasına, her geçen gün daha ölümcül ve yıkıcı hale geliyor: 18-21 Ekim arasında altı Filistin kasabası İsrail güçlerince yeniden işgal edildi; 5 Filistinli eylemci daha suikasta kurban gitti, 21 sivil öldürüldü, 160'ı yaralandı; her yerde sokağa çıkma yasağı ilan edildi; İsrail ise bütün bunları ABD'nin Afganistan'a ve terörizme karşı savaşıyla kıyaslayacak kadar fütursuzdu.

Böylece elli üç yıldır topraklarından kovulmaya çalışılan ve otuz dört yıldır işgal altında tutulan bir halkın hak iddialarının bastırılmasından kaynaklanan huzursuzluk ve bunu takip eden çıkmaz, gerçek mücadele alanının dışına kaydırılmış oluyor ve öyle ya da böyle mümkün olan her yoldan 'terörle küresel savaş'la ilişkilendiriliyor. İsrail ve destekçileri, hep bir ağızdan yeni savaştaki asıl meselenin İsrail olmadığını haykırırken, bir yandan da ABD'nin kendilerine sırt çevirmesinden endişeli. Filistinliler, Araplar ve genel olarak Müslümanlar ise, siyasi liderlerinin Bin Ladin'i İslam'dan ve Araplardan uzak tutma çabalarına rağmen, kamusal alanda kendileriyle terör arasında kurulan bağ karşısında ya tedirginlik ya da derin bir suçluluk içindeler. Fakat Filistin'e, hoşnutsuzluklarının büyük sembolik temeli sıfatıyla atıfta bulunmaya da devam ediyorlar.

Bununla birlikte Washington'da George W. Bush ve Colin Powell, Filistinlilerin kendi kaderini tayin hakkının önemli, hatta merkezi önemde bir mesele olduğunu birkaç kez açıkça ifade etti. Savaşın çalkantısı, yanı sıra bilinmeyen boyutları ve zorlukları (şimdilik pek göze çapmasa da, savaş Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerde büyük olasılıkla dramatik sonuçlar doğurmakta) Ortadoğu'nun tamamını çarpıcı biçimlerde karıştırdı, bundan dolayı 7 milyon devletsiz Filistinlinin statüsünde bazı gerçek olumlu değişimler olması ihtiyacının, her ne kadar mevcut çıkmazın aşılmasına dair cesaret kırıcı bazı gelişmeler şimdiden yüzünü gösterse de, giderek önem

kazanacağına kuşku yok. Başlıca sorun, ABD ve diğer tarafların, bizi Oslo anlaşması felaketine sürükleyen boşluk giderici önlemlere başvurmakla yetinip yetinmeyeceği.

El Aksa İntifadası'nın doğrudan tecrübesi, Arapların ve Müslümanların umutsuzluğunu ve öfkesini herkesin malumu kıldı ve Filistin davasını hiç olmadığı kadar güçlü bir çekim merkezi haline getirdi. Batı medyası, İsrail'in kolektif cezalandırmalarının, ev yıkımlarının, düzenlediği operasyonların, hava bombardımanlarının ve cinayetlerinin Filistinlilere yaşattığı dayanılmaz acıya ve aşağılanmaya gözlerini kaparken, El Cezire televizyonunun her akşam yaptığı yayınlar veya İsrailli gazeteci Amira Haas'ın *Haaretz* gazetesindeki takdir edilesi haberleri önemli etki yarattı. Aynı zamanda, Araplar arasında Filistinlilerin (ve diğer Arapların) liderleri tarafından batağa saplandığı ve yanlış yönlendirildiğine dair yaygın bir kavrayış olduğunu düşünüyorum. Lüks mekânlarda açıklamalar yapan şık giyimli müzakerecilerle, Nablus, Cenin, El Halil ve başka yerlerdeki sokakların tozlu cehenneminde yaşayanları birbirinden ayıran derin bir uçurum var. Eğitim yetersiz; işsizlik ve yoksulluk oranları doruk noktasında; ne İslami aşırılıkçılığı ne de en tepelerde rezalet boyutlarına ulaşmış yolsuzlukları engelleyebilme gücüne (ya da niyetine) sahip hükümetler karşısında her yere kaygı ve güvenliksizlik atmosferi hâkim. Bütün bunların ötesinde, insan hakları ihlallerini protesto eden, din adamlarının tiranlığına karşı duran ve yeni, modern bir Arap düzeni için sesini yükselten cesur laikler, mücadelelerinde oldukça yalnız, resmi kültür tarafından desteksiz bırakılıyorlar; yazdıkları kitaplar ve yaptıkları kariyer bazen yükselen İslami öfkenin önüne yem diye atılıyor. Herkesin üzerine vasatlıktan ve beceriksizlikten menkul dev bir rutubet bulutu çökmüş durumda; bu da batıl düşüncelerin ve bugün hiç olmadığı kadar kabul gören bir ölüm tapınmasının değirmenine su taşıyor.

İntihar eylemlerinin sık sık hoşnutsuzluğun ve umutsuzluğun veya dengesiz dinci fanatiklerin kriminal patolojisinin bir sonucu olarak yorumlandığım biliyorum. Fakat bunlar yetersiz açıklamalar. New York ve Washington'a saldıran intihar eylemcileri orta sınıftandı ve hiç de cahil insanlar değillerdi; aksine, cüretkâr olduğu kadar korkutucu derecede bilinçli bir yıkımı planlayacak kadar yetenekli insanlardı. Hamas ve İslami Cihad tarafından gönderilen genç adamlar kendilerine ne söyleniyorsa onu yapıyorlar; onların

inancına göre son derece berrak bir amaçları var, daha ötesi yok. Asıl suçlu ise, bölük pörçük bir eğitim sistemi: Kuran'dan rasgele cımbızlanmış, elli yıllık ders kitaplarının ezberine dayalı, tıka basa sınıflarda, donanımsız öğretmenlerce yürütülen ve eleştirel düşüncenin zerresini vermeyen bir sistem bu. Şişmiş Arap ordularının yanı sıra (ki hepsinin askeri donanımları dökülmekte olan ve en ufak bir müspet başarı sicili bulunmayan ordular) bu antika eğitim aygıtı, mantıksal ve ahlâki akıl yürütmede acayip başarısızlıklar üretmiş, insan hayatına verilen değeri ortadan kaldırmış, bu da dinsel coşkunluğun en kötü biçimleriyle yükselmesine veya yaltakça bir güç tapınmasına yol açmış durumda.

İsrail tarafında işleyen akıl ve mantıkta da benzer sorunlar söz konusu. İsrail için otuz dört yıllık bir işgali sürdürmenin ve savunmanın ahlâken mümkün, hatta meşru görülebilir hale gelişi tam manasıyla akla aykırı bir durumdur, fakat 'barış' yanlısı İsrailli entelektüeller bile Filistin'de bir barış cephesi olmadığı iddiasına inanmakta ısrarlılar, üstelik işgal altındaki bir halkın, ortada bir muhatap olup olmadığına karar vermekte işgalcininki kadar lüksü bulunmadığını unutuyorlar. Bu süreçte askeri işgal kabul edilebilir verili durum olarak ele almıyor ve nadiren dile getiriliyor; taraflardan biri (ABD tarafından kayıtsız şartsız sağlanan) modern bir askeri aygıtı kullanıyor, diğer taraf ise devletsiz, açıkça savunmasız, istendiğinde acımasızca katlediliyor; 160 küçük kantona sıkıştırılmış, okulları kapatılmış, yani yaşaması imkânsızlaştırılmış durumda, ama buna rağmen Filistin terörizmi şiddetin sonucu değil, sebebi haline geliyor. En kötüsü de Filistinlilerin her gün öldürülmesi ve yaralanmasına, durup dinlenmeksizin inşa edilen İsrail yerleşimleri ve Filistin topraklarına serpiştirilen 400 bin yerleşimci eşlik ediyor.

İsrail'deki Peace Now (Barış Hemen Şimdi) örgütünün yayınladığı son raporda şu veriler yer alıyor:

1) Haziran 2001 sonunda 6593 yerleşimci konutunun inşası, farklı aşamalarda sürmekte.
2) Barak yönetimi sırasında yerleşimlerde 6045 yeni konut inşasına başlandı. 2000 yılında yerleşimlerdeki inşa faaliyeti, 4499 konutun inşasına başlanmasıyla 1992'den bu yana en yüksek seviyeye ulaştı.

3) Oslo anlaşmaları imzalandığında yerleşimlerde 32,750 konut bulunuyordu. İmzadan bu yana 20,371 yeni konut inşa edildi, yani yerleşimlerin boyutu yüzde 62 oranında arttı.

İsrail'in sergilediği duruş, Yahudi devletinin istedikleriyle tepeden tırnağa uyuşmazlık halinde; Yahudi devleti barış ve güvenlik istiyor, ama yaptığı her şey âdeta bunları elde etmemek üzerine kurulu.

İsrail'in inatçılığı ve gaddarlığı ABD garantisi altında: Gizlisi saklısı olmayan bir garanti bu, ABD'nin verdiği 92 milyar dolar ve sonu gelmez siyasal destek bütün dünyanın gözü önünde. İronik olan şu ki, Oslo sürecinin ne öncesi ne de sonrasında değil, tam da süreç sırasında daha ileri bir destek söz konusuydu. Mesele son derece açık: Arap ve Müslüman dünyadaki Amerikan-karşıtlığmm, dünyaya demokrasi ve adalet dersi verirken ayan beyan tam tersini yapan ABD'nin tavrıyla doğrudan bağı var. Kaldı ki, Arap ve İslam dünyası ABD'ye dair kuşku götürmez bir cehalet içinde; Amerika'yı akılcı bir analizden geçirmek ve eleştirel biçimde anlamak yerine, retorik tiratlar atmak ve avaz avaz genel suçlamalarda bulunmak çok daha yaygın bir eğilim. Aynısı Arapların İsrail'e yönelik yaklaşımlarında da söz konusu.

Hem Arap hükümetleri hem de entelektüelleri bu konuda vahim hatalar yaptılar. Hükümetler, Arap ve Müslüman kültürünü, geleneklerini ve çağdaş toplumunu doğru şekilde tanıtacak agresif bir kültür politikasına ne zaman ne de kaynak ayırmayı becerdi. Batı'nın bunlara dair hiçbir şey bilmediği bir ortamda da geriye sadece, şiddet yanlısı, şehvet düşkünü fanatik Arap ve Müslüman görüntüsü kaldı. Entelektüellerin hataları da bundan hiç aşağı kalmıyor. Ne mümkün ne de gerçekten arzulanır olduğu bir zamanda, mücadele ve direnişe dair askeri bir eylem programı öngören klişeleri tekrarlayıp durdular. Bizim adaletsiz politikalara karşı savunmamız ahlâkidir ve önce ahlâki zemini ele geçirmek, ardından İsrail ve ABD'nin o zeminin neresinde durduğunu anlatmak durumundayız; ki biz bunu hiç yapmadık. Etkileşimi ve tartışmayı reddettik, bunları normalleşme ve işbirlikçilikle damgalayıp hor görmekle yetindik. Haklı pozisyonumuzu pazarlık konusu yapmak, taviz vermek olarak yorumlanamaz; özellikle de işgalciye veya adaletsiz işgal ve baskı politikalarının müsebbibinin önüne doğrudan ve güçlü bir şekilde konulduğunda. Niye bize zulüm yapanların karşısına doğrudan doğruya, in-

sanca, ikna edici bir biçimde çıkmaktan korkuyoruz; niye Bin Lad
ve İslamcıların saçtığı zehirden hiçbir farkı olmayan, şiddetin kurt
rıcılığına dair muğlak ideolojik vaatlere inanmaya devam ediyoru
Oysa bizim ihtiyacımıza ancak ilkeli bir direniş, askeri işgale ve y
sadışı yerleşimlere karşı iyi örgütlenmiş sivil itaatsizlik ve birara
yaşamayı, yurttaşlığı ve insan hayatının değerini teşvik eden bir eğ
tim programı cevap olabilir.

Fakat bugün tahammül ötesi bir çıkmazdayız; 1991'de Ma
rid'de, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarıyla o
taya konan ve barış karşılığı toprak öngören zemine samimiyet
geri dönmeye her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. İsrail
İşgal Altındaki Topraklar'dan (Kudüs de dahil) çekilmesi
(Mitchell raporunun da teyit ettiği gibi) yerleşimleri dağıtması y
nünde baskı yapılmadan barış olamaz. Bu, savunmasız Filistinl
ler için acil koruma eşliğinde, aşamalı bir biçimde yapılabilir, f
kat büyük Oslo başarısızlığı en başta onarılmak zorunda: işgal
kuşkuya yer bırakmayacak şekilde sona erdirilmesi, yaşayabili
gerçekten bağımsız bir Filistin devletinin kurulması ve karşılık
tanıma yoluyla barışın tesisi. Bu hedefler, müzakerelerin nesne
olarak, tünelin sonunda parlayan bir ışık olarak beyan edilme
Filistinli müzakereciler bu konuda sağlam durmalı ve görüşmel
rin tekrar başlatılmasını (hemen bugün, İsrail'in Filistin halkı
karşı yürüttüğü savaşın acımasız atmosferinde başlaması dur
munda), Oslo'ya dönüş için bir bahane olarak kullanmamalı. F
kat sonuçta müzakereleri sadece ABD yeniden tesis edebilir. AB
bu süreçte Avrupa, İslam ve Arap dünyasının, Afrika'nın desteğ
ni alabilir, fakat bu çabalar BM'nin aracılığıyla yürütülmeli, es
destekleyen BM olmalıdır.

Filistin-İsrail mücadelesi insani bakımdan bu denli dökülmese
di, karşılıklı tanıma ve sorumluluğa yönelik önemli sembolik jestl
önerirdim; sözgelimi Mandela veya kimsenin itiraz edemeyeceği ar
buluculardan oluşan bir komisyon, süreç içinde adalet ve merham
ti vazgeçilmez unsurlar olarak inşa etmeye çalışabilirdi. Ne yazık
gerek Arafat gerekse Şaron'un böylesine üst düzey bir girişim iç
uygun olmadıkları muhtemelen doğru. Filistin siyaset sahnesi, t
vizsiz bir biçimde, bütün Filistinlilerin hasretini çektiği şeylerin p
şinden gitmek zorunda: onurlu ve adil bir barış, en önemlisi de İsr
illi Yahudilerle saygın ve eşit şekilde birarada yaşamak. Onurs

maskaralıkların ötesine geçmemiz, artık uzun yıllardır acı çeken halkının fedakârlıklarına yaslanmaktan başka bir şey yapmayan bir lideri utançla desteklemekten ve beslemekten vazgeçmemiz gerekiyor. General Şaron ve türevleri tarafından rezil şekilde yönetilen İsrailliler için de aynısı geçerli. İhtiyacımız olan şey, mevcut durumun ürettiği ve suistimal edilen ruh halini ortadan kaldıracak bir vizyon; böyle bir bakış açısı, insanların asıl arzusu olarak kararlılıkla sunulduğunda başarısız olmayacaktır.

(*El Ahram*, 25-31 Ekim 2001
El Hayat, 10 Kasım 2001)

21
MÜNTEHİR CEHALET

ABD'nin ikinci ayına yaklaşan Afganistan harekâtının bugün yol açtığı olağanüstü karmaşa, üzerinde durmayı hak eden bir dizi temayı ve karşı temayı berraklaştırdı. Bu yazıda söz konusu temaları, fazla tartışmaya ve nitelemeye girmeden listeleyip, ABD ile Filistin arasındaki uzun ve hiç de tatmin edici olmayan ilişkilerin geldiği aşamayı açıklamaya çalışacağım.

Amerikalılar arasında (itiraf etmeliyim ki ben de onlardanım), 11 Eylül'deki korkunç olayların dünya tarihinde yeni bir dönem başlattığına dair var olan güçlü inancı bir kez daha vurgulayarak başlamalıyız belki de. Birçok Amerikalı tarihte başka vahşetler ve felaketler yaşandığını biliyor elbette, fakat onlara göre Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'un bombalanmasında eşi görülmemiş ve beklenmedik

bir durum söz konusu. Bu yüzden de 11 Eylül'den itibaren, büyük ölçüde ABD'nin kendisine, yani acısına, öfkesine, psikolojik gerilimlerine, kendisi hakkındaki fikirlerine odaklanan yeni bir gerçeklik ortaya çıkmış gibi görünüyor. Daha ileri gidip şunu söyleyeceğim: Bugün Amerikan kamuoyunda muhtemelen işitilmek istenen en son soru, ABD'nin niye böyle bir husumeti üzerine çektiği, yapıp ettikleriyle söz konusu düşmanlık arasında bir bağ olup olmadığı; bu soruyu soranlar, Amerika'nın nefret ve korkuları açısından büyük ve saplantılı bir simgeye dönüşen Bin Ladin'in varlığını ve eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmakla itham ediliyor. Her durumda bugün için böylesi sorulara yaygın söylemde, bilhassa ana akım medyada veya yönetim katlarında tahammül gösterilmiyor ve gösterilmeyecektir de. Görünen o ki, Amerika'nın kutsallığına dokunulamayan şan ve şerefinin, mutlak kötülüğün kaynağı sayılan terörizm tarafından yaralandığına yönelik bir kavrayış söz konusu ve buna dair azımsayıcı veya anlamaya yönelik herhangi bir çaba, bırakın mantıklı bir şekilde üzerinde durmayı, düşünmesi bile mümkün olmayan bir fikir olarak kabul ediliyor. Ve dahi görünen o ki, Bin Ladin'in, dünyaya hastalıklı ve çılgınca bakışının görmek istediği manzaranın (yani, dünyanın kendi güçleriyle Hıristiyan ve Yahudi güçler arasında bölünmesi) tam da bu olduğu kimsenin umurunda değil.

Bunun sonucunda ve aynı sebeple, yönetimin ve medyanın (ki büyük bölümü hükümetten bağımsız davranmıyor; belli sorular soruluyor ve eleştiriler yapılıyor, fakat bunlar savaşın fazileti veya yararıyla değil, nasıl yürütüldüğü ile ilgili eleştiriler) ortaya koymak istediği siyasal görüntü Amerika'nın 'birliği'. Ortada aslında, kolektif bir 'biz'in varlığına ve 'hepimiz'in birlikte davrandığı ve düşündüğüne dair medya ve yönetim tarafından imal edilen bir hissiyat var; bu hissiyata, bayrakların dalgalandırılması ve gazeteciler tarafından dünyada ABD'nin müdahil olduğu tüm olayları tarif ederken kolektif 'biz' kavramını kullanmaları gibi ilk bakışta önemsiz gibi görünen fenomenlerde tanık olunabilir: "Biz bombaladık, biz söyledik, biz karar verdik, biz eyledik, biz hissediyoruz, biz inanıyoruz vs. vs." Bunun gerçeklikle pek alakası yok elbette; gerçek çok daha karmaşık ve çok daha az rahatlatıcı. Ortada birçok görmezden gelinen şüphecilik, hatta sözünü esirgemeyen muhalefet var, fakat bunların hiçbiri fütursuz vatanseverlik naraları karşısında duyulmuyor. Bu yüzden Amerikan birliği, ABD'nin politikalarını sorgulamaya pek az im-

kân tanıyan bir güç tarafından tertipleniyor; öyle bir tertip ki bu, Afganistan ve başka yerlerde, iş işten geçene dek birçok insanın anlamını tasavvur edemeyeceği türden beklenmedik olaylara yol açıyor. Bu arada Amerikan birliğinin dünyaya, ABD'nin ne yapıyor ve *yapmış* olduğuna dair bir şeyler söyleme ihtiyacı duyması bir yana, ciddi bir anlaşmazlığa veya tartışmaya en ufak bir tahammül gösterilmiyor. Aynı Bin Ladin gibi Bush da dünyaya, "Ya bizden yanasınız ya da terörizmden yana (yani bize karşısınız)," diyor. Böylece bir yandan Amerika İslam'la değil, sadece terörizmle savaşa tutuşmuş oluyor; diğer yandan bu söylemle tam bir çelişkiye düşülüyor, zira İslam'ın ve terörizmin kim veya ne olduğuna sadece Amerika karar veriyor, yani 'biz' Müslüman terörizmine ve İslami öfkeye, 'bizim' tarif ettiğimiz haliyle karşı oluyoruz. Sanki Amerika'nın Hizbullah ve Hamas'ı terör örgütü olarak itham etmesine Lübnanlılar ve Filistinliler'den ateşli itirazlar gelmiyormuş gibi, İsrail'in düşmanlarını 'düşmanlarımız' olarak damgalama kampanyası aynen sürdürülüyor.

Bu arada hem George W. Bush hem de Tony Blair Filistin'le ilgili gerçekten de bir şeyler yapılması gerektiğini kavramış durumda, ama atılacak adımlar konusunda ABD'nin dış politikasında ciddi bir değişime gitme niyeti olmadığına inanıyorum. Böyle bir değişiklik için Amerika'nın kendi tarihiyle yüzleşmesi gerekiyor; Thomas Friedman ve Fuad Ajami gibi mahut medya yaygaracılarına dönüp bir bakması gerekiyor: Bu adamlar Arap ve Müslüman toplumlarının ne yapması gerektiği konusunda atıp tutmaya devam ediyorlar, fakat tabii, *Amerikalılar da dahil* herkesin yapması gereken bazı şeyler olduğunu hiç hesaba katmıyorlar. Bize sürekli Amerikan tarihinin özgürlük ve demokrasinin tarihi olduğu söyleniyor. Fakat hiçbir hatayı kabul etmeyen veya oturup kendini etraflıca gözden geçirmeyen bir tarihtir bu. *Başka herkes* rotasını değiştirmek zorundadır; ne var ki Amerika nasılsa öyle kalır. Ardından Bush, ABD'nin, İsrail'in yanı başında, tanınmış sınırlar dahilinde bir Filistin devletinden yana olduğunu ilan eder ve devletin BM kararlarına göre kurulması gerektiğini ekler; fakat hangi kararlar olduğunu söylemediği gibi Yaser Arafat'la şahsen karşılaşmayı da reddeder.

Bu çelişkili bir tavır gibi görünebilir, fakat aslında değil. Son altı haftadır ABD'de, Amerika'nın okuyan ve izleyen kamuoyuna, İsrail'in dünya görüşünü öyle ya da böyle dayatmak yönünde amansız ve titizlikle örgütlenmiş bir medya kampanyası yürütülmekte ve

bu kampanyaya pratikte hiçbir karşı çıkış yok. Kampanyanın ana temaları, terörizmin gerçek sebebinin İslam ve Araplar olduğu, İsrail'in hayatın tüm alanlarında böyle bir terörizmle karşı karşıya geldiği, Arafat ve Bin Ladin'in özünde aynı olduğu ve ABD'nin Arap müttefiklerinin büyük çoğunluğunun (özellikle de Mısır ve Suudi Arabistan) Amerikan-karşıtlığım ve terörizmi teşvik etmek, yolsuzluğa batmış, anti-demokratik rejimleri devam ettirmek konusunda açıkça negatif birer rol oynadığı. Kampanyaya, anti-Semitizmin yükselişte olduğunu vurgulayan (en iyi ihtimalle) ne idüğü belirsiz bir tez de eşlik etmekte. Bütün bunlara bir de, İsrail'in yapıp ettiklerine (ki bugün hiç olmadığı kadar vahşi, insanlıkdışı ve yasadışıdır) karşı süre-giden Filistin (veya Lübnan) direnişiyle ilgili yapılması gereken yegâne şeyin, Taliban ve Bin Ladin'den sonra (veya aynı zamanda) onun da yok edilmesi olduğu yönünde, neredeyse yemin düzeyinde bir söylem eklenmekte. Söz konusu söylem aynı zamanda, bir sonraki aşamada Irak'a saldırılması ve aslında İsrail'in bölgedeki Irak gibi düşmanlarına topyekûn diz çöktürülmesi gerektiği ve bunun herkes için hayırlı olacağı anlamına da geliyor; ki Pentagon şahinlerinin ve onların sağcı medya makinesinin Amerikalılara şevkle telkin ettiği şey işte bu. 11 Eylül'ü takip eden haftalarda Siyonist propaganda aygıtı öylesine yüzsüzce kullanıldı ki, bu görüşler pek az muhalefetle karşılaştı. Yalanlardan, kana susamış nefretten ve saldırgan milliyetçilikten menkul bu inanılmaz karmaşa içinde şu basit gerçek kaybolup gitti: Amerika İsrail değil, Bin Ladin de Araplar veya İslam değil.

Bush ve ekibinin gerçekte pek az kontrol edebildiği bu yoğun İsrail yanlısı kampanya, ABD yönetimini İsrail ve Filistinlilere yönelik politikalarını tekrar gözden geçirmekten alıkoydu. Müslüman ve Arap dünyasına yöneltilen Amerikan karşı-propaganda kampanyasının ilk aşamalarında bile, Arapları diğer bütün halklar gibi ciddiye almak konusunda dikkat çekici bir gönülsüzlük vardı. Bir hafta önce El Cezire'de yayınlanan tartışma programını alın, mesela; programda Bin Ladin'in son video kaydı da baştan sona yayınlandı. Bir suçlamalar ve deklarasyonlar çorbası içinde, ABD'yi Filistinlileri acımasızca tepelemek için İsrail'i kullanmakla suçluyordu. Bin Ladin, elbette bunu saçma bir biçimde, Hıristiyanların ve Yahudilerin İslam'a karşı başlattığı Haçlı Seferi'ne bağlıyordu. Fakat bugün Arap dünyasındaki insanların büyük kısmı, Amerika'nın İsrail'e, Ameri-

kan silahları kullanıp BM'de ve her yerde ABD'nin kayıtsız şartsız siyasal desteğini arkasına alarak Filistinlileri canının istediği gibi öldürme izni verdiğine ikna olmuş durumda (bunun böyle olduğu da zaten gün gibi ortada). Doha'da çekilen programın moderatörü daha sonra Amerikalı bir yetkiliyi, Christopher Ross'u aradı. Washington'dan, son derece akıcı ve nazik bir Arapça'yla konuşan Ross, uzun mu uzun bir bildiri okudu. Bildirinin mesajı özetle şuydu: ABD, İslam'a ve Araplara karşı olmak şöyle dursun, aslında onların koruyucusuydu (Bosna ve Kosova örneklerine bakmalıydı); artı ABD, Afganistan'a herkesten daha fazla gıda yardımı yapmış, özgürlüğü ve demokrasiyi getirmişti, vb.

Tepeden tırnağa dek standart ABD yönetimi yayınıydı okunan bildiri. Derken program yöneticisi Ross'a, ABD'nin adalete ve demokrasiye verdiği onca destek göz önüne alındığında, İsrail'in Filistin'deki askeri işgalde uyguladığı acımasızlığa arka çıkmasını nasıl açıkladığını sordu. Ross, hiç olmazsa dinleyicilerine hürmet edip dürüst bir tutum alarak, İsrail'in bir ABD müttefiki olduğunu doğrulamak ve 'bizim' ABD'deki iç politik hesaplarla İsrail'i desteklemeyi tercih ettiğimizi söylemek yerine, dinleyicilerini enayi yerine koymayı ve ABD'yi iki tarafı müzakere masasına getiren tek güç olarak savunmayı yeğledi. Program yöneticisi ABD'nin Arapların arzularına yönelik husumetini sorgulamakta ısrar ettiğinde, Ross da, işi Arapların çıkarlarına kalpten inanan yegâne ülkenin ABD olduğunu iddia etmeye vardırarak, aynı çizgide ısrar etti. Bir propaganda denemesi olarak Ross'un performansı berbattı elbette; fakat ABD'nin siyasetinde değişikliğe gitme ihtimaline dair bir ipucu olması bakımından, en azından (isteyerek de olsa) Araplara böyle bir değişikliğe inanmak için aptal olmaları gerektiğini göstermek gibi bir hizmette bulundu.

Bush'un Amerikası, ne derse desin, dünyada, Afganistan'da, Ortadoğu'da, yani her yerde benmerkezci bir güç olmayı sürdürüyor. Filistin direnişinin ne anlama geldiğini veya Arapların, İsrail'in bir bütün olarak Filistin halkına karşı yürüttüğü sadizmi görmezden geldiği dehşet verici adaletsiz politikalarına neden ateş püskürdüğünü kavradığına dair en ufak bir işaret göstermiyor. Kyoto Anlaşması'nı, Savaş Suçları Mahkemesi Anlaşması'nı ya da Kara Mayınlarını Temizleme Anlaşmalarını imzalamayı veya BM aidatlarını ödemeyi hâlâ reddediyor. Bush hâlâ kalkıp, sanki bir grup haylaz küçük ser-

seriye neden Amerika'nın fikirlerine göre hareket etmek zorunda olduklarını anlatan bir okul müdürü gibi, dünyaya ders verebiliyor.

Kısacası, Yaser Arafat ve hiç değişmeyen şürekasının Amerika'nın ayaklarına kapanmasını gerektirecek hiçbir neden yok ortada. Filistin halkı olarak tek umudumuz, dünyaya bizim de prensiplerimiz olduğunu ve ahlâki bir zemine dayandığımızı göstermek; artık kimsenin ağzına almadığı cani İsrail işgaline karşı akıllı ve iyi örgütlenmiş bir direnişi sürdürmek zorundayız. Benim önerim şu: Arafat dünyayı turlamayı bırakıp halkının (ki artık o halk Arafat'a, yaptıklarını aslında desteklemediğini sürekli olarak hatırlatmakta: Arafat'ı desteklediğini söyleyenlerin oranı sadece yüzde 17) yanına dönsün ve gerçek bir liderin yapması gerektiği gibi, halkının ihtiyaçlarına karşılık versin. Arafat'ın yeterince ilgi göstermediği yerde İsrail Filistin'in altyapısını yerle bir ediyor, kasabaları ve okulları yıkıyor, masum insanları öldürüyor, kafasına göre işgal ediyor. Arafat her gün, hatta her saat düzenlenecek şiddetsiz protesto gösterilerine önderlik etmeli ve bir grup yabancı gönüllünün bizim işimizi bizim adımıza yapmasına izin vermemeli.

Arafat'ın liderliğindeki en vahim eksiklik, halkıyla insani ve ahlâki dayanışmaya yönelik kendini feda etme ruhu. Korkarım ki bu korkunç eksiklik bugün Arafat'ı ve onun meşum Yönetimi'ni neredeyse tümüyle marjinalize etmiş durumda. Şaron'un acımasızlığının da bu yıkımda rolü olduğuna kuşku yok, fakat İntifada başlamadan önce Filistinlilerin büyük bölümünün Arafat liderliğine inancını zaten yitirdiğini ve bunun için yeterince gerekçe olduğunu da unutmamamız gerekiyor. Görünen o ki Arafat bizim, bugün olduğu gibi geçmişte de daima adalet ve özgürlük ilkeleri uğruna ayağa kalkan, o ilkeleri simgeleyen, o ilkeler için destek alan ve o ilkeleri ete kemiğe büründüren bir hareket olduğumuzu hiç anlamadı. Oysa bizi İsrail işgalinden kurtaracak olan da sadece budur; yoksa Arafat ve ekibine bugüne dek aşağılamayla uygulandığı gibi, Batılı güçlerin lobilerinde gizli saklı manevralar yapmak değil. Arafat, Ürdün'de, Lübnan'da ve Oslo süreci sırasında, sanki kendisi ve hareketi başka bir Arap devletiymiş gibi davrandı ve her seferinde yenilgiye uğratıldı; Arafat, Filistin halkının bir polis gücü ve çürümüş bir bürokrasi değil, özgürlük ve adalet talep ettiğini nihayet anladığı gün, o halka liderlik etmeye başlayacaktır. Aksi takdirde, utanç verici biçimde debelenecek, bize felaket ve beladan başka bir şey getirmeyecektir.

Diğer yandan, Filistinliler veya Araplar olarak, Amerikan-karşıtlığını basit bir söylemsel düzeye indirgememek zorundayız (bu meseleyi bir sonraki yazımda ayrıntılı olarak ele almaya çalışacağım). Beyrut veya Kahire'nin toplantı salonlarında oturup, ABD ve İsrail'in karmaşık toplumlar olduğunu ve yönetimlerinin aptalca veya vahşi politikalarını her zaman temsil etmediklerini zerre kadar anlamadan, Amerikan emperyalizmini (veya Siyonist sömürgeciliği) kınamak kabul edilemez. İsrail ve ABD içindeki bazı akımlara hiç hitap etmedik, ki bizim için o akımlarla buluşup uzlaşmak mümkün, dahası hayatidir. Bu bakımdan direnişimizi saygın ve anlaşılır hale getirmemiz, müntehir cehaleti ve ayrım gözetmeden yürütülen savaş yüzünden nefret edilen ve korkulan bir direniş olmaktan çıkarmamız gerekiyor.

Bir şey daha var. Amerika'da yaşayan bir grup sıradan Arap akademisyenin, İslam ve Araplara verip veriştirerek medyada her gün boy göstermesi de son derece ucuz ve kolaycı bir tutum; Washington ve New York'ta otururken Arap toplumlarma ve halklarına kolayca çatan bu insanlar, demek ki aynı şeyleri Arapça söyleme cesaretinden veya namusundan yoksunlar. Arap ve Müslüman yönetimlerinin, kendi halkları için pek az şey yapıp, genel olarak Birleşmiş Milletler ve Batı'da o halkların çıkarlarını savunuyormuş numarası yapmaları da aynı ölçüde kabul edilemez. Bugün Arap ülkelerinin büyük bölümü yolsuzluk, anti-demokratik iktidar terörü ve hâlâ laik dünyanın gerçeklikleriyle yüzleşmeyen ölümcül derecede sakat bir eğitim sisteminden oluşan bir bataklığa batmış durumda.

Bunları da bir sonraki yazıma bırakayım.

(*El Ahram*, 15-21 Kasım, 2001
El Hayat, 22 Kasım 2001)

22
İSRAİL'İN ÇIKMAZI

"Dünya üzerimize geliyor, bizi son geçide itiyorlar ve biz o geçitten geçmek için kendimizi paralıyoruz." FKÖ'nün Eylül 1982'de Beyrut'u terk etmesinin hemen ardından Mahmud Derviş böyle yazıyor ve soruyordu: "Son sınırların ardında gidilecek neresi var, kuşlar son gökyüzünden sonra nereye uçar?" O gün Lübnan'daki Filistinlilerin yaşadıklarının aynısını, 19 yıl sonra bugün Filistin'dekiler yaşıyor. El Aksa İntifadası'nın başladığı geçen Eylül'den beri Filistinliler, İsrail ordusu tarafından, birbiriyle bağlantısız en az 220 küçük gettoya ayrıldı ve sık sık bir hafta gibi ifrat derecesine varan sürelerde sokağa çıkma yasağına tabi kılındı. Genç veya yaşlı, hasta veya sağlıklı, ölmekte olan veya hamile, öğrenci veya doktor ayrımı olmaksızın, hiç kimse, kaba ve karşısındakini açıkça aşağılayan İsrail-

li askerlerin beklediği barikatlarda saatler harcamadan bir yerden başka bir yere hareket edemiyor. Daha önce de yazdığım gibi, 200 Filistinli, 'güvenlik gerekçeleriyle' tıp merkezlerine gitmelerine İsrail izin vermediği için diyaliz makinesine bağlanamıyor. Çatışmayı izleyen sayısız medya mensubundan bir tanesi, bu gaddarlaştırılmış ve askerlik görevlerinin en başından yer alması mahiyetinde Filistinli sivillere eziyet etmek üzere eğitilmiş İsrailli genç erler hakkında tek bir haber yaptı mı? Sanmıyorum.

Yaser Arafat'ın Ramallah'taki ofisinden çıkmasına izin verilmeyerek, İslam Konferansı Örgütü dışişleri bakanlarının 10 Aralık'ta Katar'da düzenlediği acil toplantıya katılması engellendi; toplantı için hazırladığı konuşma bir yardımcısı tarafından okundu. Gazze'deki havaalanı 25 kilometre uzaklıkta ve Arafat'ın iki emektar helikopteri geçen hafta İsrail uçakları ve buldozerleri tarafından yok edildi. Pervasızlığın doruğundaki bu günaşırı saldırıları bırakın engellemeyi, biraz olsun frenleyecek hiçbir güç yok ortada. Dünyada, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana sebepsiz yere yerle bir edilen tek sivil havaalanı olan Gazze Havaalanı, Filistin topraklarına doğrudan ulaşmanın da tek yoluydu. Geçen Mayıs'tan beri, (ABD'nin bol miktarda silah ve teçhizat tedarik ettiği) İsrail F-16'ları Filistin kasaba ve köylerini, Guernica tarzında bombaladı, mal mülkü yok etti, sivilleri ve güvenlik yetkililerini öldürdü (Filistin'in halkını koruyacak ne ordusu, ne deniz ne de hava gücü var); (yine ABD'nin bol bol silah ve teçhizat tedarik ettiği) Apache saldırı helikopterleri füzelerini, geçmişteki veya gelecekteki terörist saldırılardan sorumlu olduğu iddia edilen 77 Filistinli lideri öldürülmek için kullandılar. İsrail istihbarat birimlerindeki meçhul bir grup bu suikastlara karar verme yetkisine sahip; bu kararlar her defasında, tahmin edilebileceği gibi İsrail kabinesi ve daha genel olarak ABD tarafından onaylanmakta. Bu helikopterler, sivillerin yanı sıra, Filistin Yönetimi kurumlarını ve polisini bombalayarak da iyi iş çıkardı. 5 Aralık akşamı İsrail ordusu Ramallah'taki Filistin Merkezi İstatistik Bürosu'na girdi ve bilgisayarları, dosya ve belgelerin büyük kısmını alıp götürdü; böylece kolektif Filistin hayatının bütün kaydını da silmiş oldu. 1982'de aynı komutanın emrindeki aynı ordu Batı Beyrut'a girmiş ve Filistin Araştırma Merkezi'ni dümdüz etmeden önce, binadaki belge ve dosyaları götürmüştü. Bundan birkaç gün sonra da Sabra-Şatila katliamı yapıldı.

Hamas ve İslami Cihad'ın intihar bombacıları elbette hemen işe koyuldular; zira Şaron, Kasım sonundaki çatışmalar on gün kesildikten sonra, birdenbire Hamas lideri Mahmud Ebu Hanud'un öldürülmesi emrini verdiğinde, onları bu yola sevk edeceğini gayet iyi biliyordu. Hamas'ı misillemeye kışkırtan ve böylece İsrail ordusunun Filistinlilerin katline devam etmesini sağlayan bir adımdı bu. Sekiz yıllık fuzuli barış görüşmelerinin ardından Filistinlilerin yüzde 50'si işsiz, yüzde 70'i günde 2 doların altında bir gelirle sefalet içinde yaşıyor. Her geçen gün beraberinde karşı konulamayan toprak gasplarını ve ev yıkımlarını getiriyor. İsrail'in fütursuzluğu öyle bir noktadaki, Filistin toprağı üzerindeki ağaçları ve meyve bahçelerini bile yıkıyor. Son birkaç ayda her 5 veya 6 Filistinliye karşı bir İsrailli öldürüldü, fakat eski savaş tellalı, İsrail'in Bin Ladin'inkinden farksız bir terörizmin kurbanı olduğunu ısrarla tekrarlayacak kadar arsız.

Bütün bunların esas noktası, İsrail'in 1967'den beri yürüttüğü yasadışı askeri işgal; tarihte bu kadar uzun süren bir işgal olmadığı gibi, bugün dünyanın hiçbir yerinde örneği de yok: Filistinlilerin bütün şiddet eylemlerinin kökeninde bu işgal ve işgalin süregiden şiddeti vardır. Sözgelimi, 10 Aralık'ta El Halil'de üç ve on üç yaşlarında 2 çocuk İsrail bombalarıyla öldürüldü, şu işe bakın ki aynı gün AB heyeti Filistinlilerden şiddet ve terör eylemlerine son vermelerini talep ediyordu. 11 Aralık'ta 5 Filistinli daha öldürüldü, hepsi sivildi, Gazze mülteci kamplarına yönelik helikopter bombardımanına kurban gittiler. İşin en kötü tarafı, 11 Eylül saldırılarının bir sonucu olarak, *terörizm* kelimesi, askeri işgale karşı meşru direniş eylemlerini ve sivillerin dehşet verici şekilde öldürülmesi (ki buna daima karşı çıktım) ile mazlumların otuz yılı aşkın bir süredir toplu olarak cezalandırılması arasındaki nedensel, hatta lafzi bağlantıyı koparmak için kullanılıyor.

Filistin terörizmi hakkında ahkâm kesen her Batılı allâme veya yetkiliye, işgal olgusunu unutmanın nasıl olup da terörizmi durdurmak olduğunun sanıldığının sorulması gerekiyor. Arafat'ın kafa karışıklığı ve kötü tavsiyelerin sonucunda yaptığı büyük hata, 1992'de Cambridge'teki Amerikan Sanat ve Bilim Akademisi'nde önde gelen iki Filistinli ailenin torunları ile Mossad arasındaki 'barış' görüşmelerini onaylayarak işgalle anlaşma yapmaya çalışmasıydı. Bu görüşmelerde sadece İsrail'in güvenliği görüşüldü; Filistin'in güvenliği hakkında hiçbir şey, ama hiçbir şey konuşulmadı ve halkın bağım-

sız devlet olma yolunda verdiği mücadele bir kenara bırakıldı. Aslında olan şuydu: İsrail'in her ne pahasına olursa olsun güvenliği, uluslararası kabul gören öncelik haline geldi ve böylece General Anthony Zinni ve Javier Solana, işgale karşı tümüyle sessiz kalıp FKÖ'ye nutuk çekebilir oldular. Ancak İsrail de bu görüşmelerden, Filistinlilerden daha fazlasını elde ederek ayrılmadı. İsrail'in hatası da, Arafat ve şürekasını bitmek bilmez görüşmelere ve kırıntı tavizlere mahkûm etmekle Filistin'de genel bir sükûnet sağlayacağını sanmasıydı. Yani, her resmi İsrail politikası, işleri İsrail için olduğundan daha kötü hale getirdi. Bugün kendinize sorun: İsrail bugün on yıl öncesine göre daha güvenli ve benimsenmiş durumda mı?

1 Aralık'ta Hayfa ve Kudüs'te sivillere yönelik korkunç (ve bana göre aptalca) intihar saldırıları elbette ki kınanmalı, fakat bu kınamaların bir anlam ifade edebilmesi için saldırılar, bu hafta başında Ebu Hanud'a düzenlenen suikast, yanı sıra İsrail'in Gazze'de kurduğu bir bubi tuzağı nedeniyle beş çocuğun ölümü bağlamında ele alınmalıdır –yıkılan evler, Gazze ve Batı Şeria'nın her köşesinde öldürülen Filistinliler, tankların sürekli tacizi, Filistin halkının hak taleplerinin son otuz beş yıl içinde santim santim budanması bir yana. Çaresizlik, nihayetinde sadece kötü sonuçlar üretir; ama herhalde hiçbiri, George W. ve Colin Powell'ın, 2 Aralık'taki Washington ziyaretinde Şaron'a yaktığı yeşil ışıktan daha kötüsünü üretemez (El Haig'in Mayıs 1982'de Şaron'a yaktığı yeşil ışığın sonucunu hatırlamamak elde mi?) Onların verdiği destek sayesinde, o bildik açıklamalar, işgal altındaki bir halkı ve onun bedbaht, beceriksiz liderini dünya çapında saldırganlar gibi gösterecek kadar fütursuzlaştı; Filistinlilere suçluları 'adalet önüne çıkarmak' zorunda oldukları söylenirken, İsrail askerleri o suçluları yakalayacağı düşünülen Filistin polis yapısını sistematik şekilde yıkmakla meşguldü!

Arafat her yönden kuşatılmış durumda; düşman veya dost olsun herkesin gözünde Filistinli olan her şeyi temsil etmek yönündeki o anlaşılmaz isteğine dair bir ironi bu. Hem kahraman hem beceriksiz olan trajik bir figür. Bugün hiçbir Filistinli onun liderliğini inkâr etmeyecektir, nedeni de basit: Arafat, bütün saçmalamaları ve hatalarına rağmen, *Filistinli* bir lider olduğu için cezalandırılmakta ve aşağılanmaktadır; bu bakımdan sadece varlığı bile, Şaron ve onun Amerikalı destekçileri gibi (eğer doğru sıfat buysa) sabit fikirlileri kızdırmaya yetmektedir. Sağlık ve eğitim bakanlıkları dışında (her ikisi de

işlerini gayet iyi yaptı), Arafat'ın Filistin Yönetimi parlak bir başarı olmamıştır. Onun yolsuzluğu ve acımasızlığı, Arafat'ın görünüşte kaprisli, fakat aslında herkesin iplerini elinde tutmak konusunda gösterdiği kılı kırk yaran tavırdan gelmektedir; Arafat tek başına bütçeyi kontrol etmekte ve beş günlük gazetenin birinci sayfalarında ne çıkacağına karar vermektedir. Hepsinin ötesinde, sayıları 12 ila 14 arasındaki (bazıları 19-20 olduğunu iddia ediyor) bağımsız güvenlik birimlerini manipüle etmekte ve birbirlerine karşı kışkırtmaktadır; halkı için Arafat, İsrail ve ABD'nin dayattığı tutuklama emirlerini yerine getirmekten fazlasını yapamayan bu birimler, hesapta kendi liderlerine ve Arafat'a aynı oranda bağlı birer yapıya sahiptir. 1996 seçimlerinde üç yıllık bir görev süresi öngörülmüştür, fakat Arafat yeni isimleri sahneye davet etmek konusunda mızmızlanmıştır, zira böyle bir davetin otoritesine ve popülaritesine yönelik ciddi bir tehdit olacağı çok bellidir.

Arafat ve Hamas, örgütün Haziran bombalamalarından beri, kamuoyuna gayet iyi sunulan bir çeşit uzlaşma içindeydi: Hamas, Arafat'ın İslami partileri kendi haline bırakması karşılığında, İsrailli sivillerin peşine düşmeyecekti. Şaron, Ebu Hanud suikastıyla işte bu uzlaşmayı ortadan kaldırdı: Hamas misillemede bulundu ve Şaron'un Amerikan desteğini arkasına alıp hayatı Arafat'a zindan etmesini engelleyecek hiçbir şey kalmadı ortada. Şaron, Arafat'ın güvenlik şebekesini, cezaevlerini ve ofislerini yok ederek ve onu fiziksel olarak hapsederek, karşılanmayacağını bildiği talepler öne sürdü (ki Arafat'ın, şaşırtıcı bir biçimde, elinin altındaki pek az kozla yarı yarıya boyun eğmeyi becermesine rağmen). Şaron, Arafat'ı saf dışı ederek yerel savaş beyleriyle bir dizi bağımsız anlaşma yapabileceğine ve Batı Şeria'nın yüzde 40'ını ve Gazze'nin büyük bölümünü, sınırları İsrail ordusu tarafından kontrol edilecek olan birbiriyle bağlantısız birçok kantona ayırabileceğine yönelik aptalca bir inanç besliyor. İnsanların büyük kısmı bunun İsrail'i nasıl daha güvenli hale getireceğini anlamıyor, ama maalesef iktidarı elinde tutanlar bunun bile farkında değil.

Zira Şaron'un ırkçı tavrı içinde ikisini gözden kaçırdığı üç aktör veya aktör grubu hâlâ varlığını sürdürüyor. Birinci aktör bizzat Filistinliler; Filistinlilerin birçoğu İsrail'in kayıtsız şartsız çekilmesinden aşağısını kabul etmeyecek kadar uzlaşmaz ve politize olmuş durumda. İsrail'in bugünkü saldırganlığına benzer politikaları, niyet

edilenin tam tersi etkiler doğurmakta: direnişi bastırırken kışkırtmakta. Arafat'ın sahneden çekilmesi halinde Filistin temel yasası, Meclis sözcüsünün 60 gün boyu başkanlığa vekalet etmesini öngörüyor (bu kişi de Arafat'a göbekten bağlı olan albenisiz ve desteksiz Ebu Ala, ki İsrail bu kişinin 'esnekliği'nden dolayı kendisine epey hayran). Bunun ardından Ebu Mazen ve önde gelen iki veya üç güvenlik şefi (özellikle Batı Şeria şefi Cibril Racub ile Gazze şefi Muhammed Dahlan) gibi diğer Arafat tilmizleri arasında bir halef olma mücadelesi başlayacaktır. Bu isimlerin hiçbiri Arafat'ın ehemmiyetine veya (belki de artık yitip giden) popularitesine yaklaşacak konuma sahip değil. Bunun muhtemel sonucu da bir süreliğine kaos yaşanmasıdır: bununla yüzleşmek zorundayız, Arafat'ın varlığı Filistin siyaseti için örgütleyici bir odak olduğu gibi, milyonlarca Arap ve Müslüman'ın da Arafat'a tanıdığı kredi çok yüksektir.

Arafat, çok çeşitli yollarla manipüle ederek, El Fetih'ten başkasının hâkim olamayacağı şekilde birbirlerine karşı dengelediği bir örgütler çoğunluğu tarafından daima hoş görüldü, aslında desteklendi de. Ancak yeni gruplar doğuyor; laik, sıkı çalışan, inançlı, bağımsız bir Filistin'de demokratik bir yönetim kurmaya kararlı gruplar. Filistin Yönetimi'nin bu gruplar üzerinde en ufak bir kontrolü yok. Ancak Filistin'de, 'terörizm' sona erecek diye İsrail-ABD taleplerine teslim olmaya niyetli kimse olmadığı da söylenmeli; İsrail, genç yaşlı demeden, bütün Filistinlilere bomba yağdırmaya ve zulmetmeye devam ettiği sürece halkın zihninde müntehir maceracılık ile işgale karşı gerçek direniş arasına bir çizgi çekmek zor olacak olsa bile.

İkinci grup ise, Arap dünyasının geri kalanında, Arafat'a açıkça öfkelenseler de ondan çıkarı olan liderler. Arafat onlardan daha akıllı ve tutarlı; ayrıca, onların ülkelerindeki kamuoyu üzerinde sahip olduğu etkinin farkında. Arafat, Arap kamuoyundaki iki farklı eğilimin, İslamcıların ve laik milliyetçilerin desteğini almış durumda. Her ikisi de kendisini saldırı altında hissediyor; bununla birlikte Bin Ladin'i paradigmatik Müslüman olarak gören geniş bir Batılı uzman ve Şarkiyatçı güruhu laiklere pek dikkat etmiyor (oysa Bin Ladin'in savundukları ve yaptıklarından nefret eden Müslümanların ve gayrımüslim Arapların sayısı çok daha fazla). Sözgelimi, Filistin'de düzenlenen son anketler, bugün Arafat ve Hamas'm eşit derecede popüler olduğunu gösterdi (her ikisi de yüzde 20 ile 25 arasında), vatandaşların büyük bölümü ikisini de desteklemediğini belirtti. (Fa-

kat Arafat kuşatıldığı sırada, popülaritesi de birden fırladı.) Aşağıda bıyık yukarıda sakal gören çoğunluk eşliğindeki aynı bölünme, Arap ülkelerinde de mevcut; insanların büyük çoğunluğu ya rejimin yolsuzluk ve gaddarlığından ya da dinci grupların indirgeyiciliğinden ve aşırılıkçılığından (ki bu grupların birçoğu küreselleşme veya elektrik ve iş üretmekten ziyade, insanların şahsi davranışlarını düzenlemeye meraklılar) bitap düşmüş halde.

Araplar ve Müslümanlar pekâlâ, Arafat'ın İsrail şiddeti ve Arap kayıtsızlığı yüzünden boğularak öldürülmesine seyirci kaldığını düşündükleri yöneticilerine de kazan kaldırabilirler. Bu yüzden, Arafat mevcut denklemde gereklidir. Sahneden çekilmesi, ancak genç bir Filistinli kuşak arasından yeni bir kolektif liderlik ortaya çıktığı takdirde doğal görünecektir. Bunun ne zaman ve nasıl gerçekleşeceğini söylemek mümkün değil, fakat bunun olacağından kesinlikle eminim.

Üçüncü aktörler grubunu da Avrupalılar, Amerikalılar ve kalanı teşkil ediyor; doğrusunu söylemek gerekirse, bu gruptakilerin ne yaptıklarını bildiğini sanmıyorum. Çoğu Filistin sorunundan kurtulmaktan pek memnun olacaktır; Bush ve Powell'ın tarzıyla söylersek, Filistin devleti hayali bir şekilde gerçekleşirse bundan memnuniyetsiz de olmayacaklardır, tabii bu işi başkası yaptığı sürece. Ayrıca ellerinin altında suçlayacakları, alay edecekleri, aşağılayacakları, sopalayacakları, baskı yapacakları veya para verecekleri bir Arafat olmazsa, Ortadoğu'da yapacak iş de bulamayacaklardır. Avrupa Birliği ve General Zinni'nin misyonu hiçbir anlam ifade etmemektedir ve Şaron ve İsrail halkı üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır. İsrailli politikacıların vardığı sonuç doğrudur: Genel olarak Batı yönetimleri onların yanındadır; Arafat ve halkının sonuçsuz müzakere dilenmelerine bakmaksızın ellerinden geleni artlarına koymamaya devam edebilirler. Gerek Filistin'de gerekse diasporada yavaş yavaş boy gösteren bir grup Filistinli ise, Batı ve İsrail'in omuzlarına, sadece Filistin varlığı meselesiyle değil, Filistin'in hakları meselesiyle yüzleşmeleri yönünde ahlâki bir sorumluluğu sağlam şekilde yükleyen taktikleri öğrenmeye ve kullanmaya başlıyor. Sözgelimi, İsrail'de açıksözlü bir Knesset üyesi Filistinli Azmi Bişara'nm parlamenter dokunulmazlığı kaldırıldı ve kısa süre sonra şiddet kışkırtıcılığından mahkeme önüne çıkarılacak. Peki neden? Çünkü uzun yıllardır Filistin'in işgale direniş hakkını savunuyor ve dünyadaki bütün diğer devletler gibi İsrail'in de, sadece Yahudilerin değil, tüm yurttaşlarının devleti olması gerektiğini

söylüyor. İlk kez (Batı Şeria'da değil) İsrail'in *içinde* Filistin haklarına yönelik büyük bir meydan okumada bulunuluyor ve şimdi bütün gözler bu davaya çevrilmiş durumda. Aynı zamanda Belçika Adalet Bakanlığı, Şaron'a karşı bir savaş suçu davasının ülke mahkemelerinde görülebileceğini teyit ediyor. Laik Filistin kamuoyu titiz bir seferberlik yürütüyor ve Filistin Yönetimi'ni de yavaş yavaş ele alacak. İşgal dikkatlerin odağı haline geldikçe ve giderek daha fazla İsrailli 35 yıllık bir işgali sonsuza kadar sürdürmenin yolu olmadığını kavradıkça, ahlâki zemin kısa süre içinde İsrail'den geri alınacaktır. Kaldı ki, ABD'nin terörizmle savaşı yayıldıkça kargaşanın artacağı neredeyse kesin; ABD'nin gücü rahatsızlıkları gidermek bir yana, muhtemelen artık kargaşanın öne alınamaz bir şekilde artmasına neden olacaktır. Filistin'e yönelik canlanan ilginin, tam da Amerikalılarla Avrupalıların Taliban-karşıtı koalisyonu sürdürmesi gerektiği bir zamana denk gelmesi hiç de rastlantı sayılmaz.

(*El Ahram*, 20-26 Aralık 2001
El Hayat, 20 Aralık 2001
London Review of Books, 3 Ocak 2002)

23
FİLİSTİN'DE YÜKSELEN ALTERNATİFLER

15. ayına giren Filistin İntifadası, İsrail savaş aygıtının acımasız saldırılarına karşı, askeri işgal altındaki silahsız, kötü yönetilen ve hâlâ yurdundan uzakta olan bir halkın etkileyici cesaretine rağmen, kendisini siyasal sahnede pek az gösterebildi. ABD'de yönetim ve (bir avuç istisna dışında) 'bağımsız' medya, durmaksızın Filistin şiddetinden ve teröründen dem vuruyor; modern tarihin en uzun süreli işgali olan İsrail işgaline dönüp bakan yok. 11 Eylül sonrasında Amerika'nın Yaser Arafat'ın Filistin Yönetimi'ne yönelik terörizmi barındırdığı, hatta desteklediğine dair resmi suçlamaları, Şaron yönetiminin akıl almaz iddialarına (yani, İsrail ordusunun sivillere, mülkiyete ve kurumlara karşı acımasızca veya ayrımsızca yürüttüğü kırk yıl savaşta saldırgan tarafın Filistin, kurbanın ise İsrail olduğu iddiası) kan dondurucu bir iv-

me kazandırmış durumda. Ve bugünkü manzara: Ordu tarafından kontrol edilen 220 gettoda kilitlenmiş Filistinliler; Amerika'nın sağladığı Apache helikopterleri, Merkava tankları ve F-16 uçaklarının insanları, evleri, zeytinlikleri ve tarlaları her gün yerle bir etmesi; tümüyle dağılmış okullar, üniversiteler, ticari ve sivil kurumlar; öldürülen yüzlerce, yaralanan on binlerce masum sivil; İsrail'in Filistinli liderlere yönelik süregiden suikastları; yüzde 50'lere varan işsizlik ve yoksulluk. Bütün bu manzara karşısında General Anthony Zinni çıkıp Filistin 'şiddeti'ni, İsrail tankları tarafından hapsedildiği için Ramallah'taki ofisinden bile çıkamayan biçare Arafat'a yüklüyor; bu arada o Arafat'ın partal kıyafetli güvenlik güçleri, başlarına yıkılan ofislerden ve barakalardan kurtulmak için sağa sola kaçışmakla meşgul.

Filistinli İslamcıların, art arda şuursuz ve barbarca intihar bombalamalarıyla İsrail'in amansız propaganda çarkının ve her an hazır ve nazır ordusunun ekmeğine yağ sürmesi, işleri daha da beter hale getiriyor. Sonunda Arafat'ı da Aralık ayı ortasında kötürüm durumdaki güvenlik güçlerini Hamas ve İslami Cihad'a yöneltmek, örgüt militanlarını tutuklamak, ofislerini kapatmak, hatta bazen göstericilere ateş açıp öldürmek durumunda bıraktı. Şaron bir talepte bulunuyor, daha Arafat onu yerine getirme telaşındayken Şaron bir başta talepte daha bulunuyor, bir olayı kışkırtıyor veya basitçe (ve tabii ABD desteğiyle) tatmin olmadığını ve Arafat'ın, hayattaki en büyük amacı Yahudileri öldürmek olan 'muhatap kabul edilemez' bir terörist olmayı sürdürdüğünü söylüyor (işi, Arafat'ın Beytüllahim'deki yılbaşı törenine katılmasını önleyecek kadar sadistçe noktalara da götürüyor). Filistinlilere, iyi kötü onların lideri olan insana ve zaten aşağılanmış olan ulusal varlıklarına yönelik bu akıllara durgunluk veren acımasız saldırı silsilesine Arafat'ın verdiği aciz karşılık, müzakerelere geri dönme isteğini tekrarlamak oldu; sanki Şaron müzakere ihtimalini bile dışlayan bir kampanyayı ayan beyan yürütmüyormuş ve bütün bir Oslo barış süreci fikriyatı çoktan buharlaşıp uçmamış gibi. Beni asıl şaşırtan şey, az sayıda İsrailli dışında (en son örneği David Grossman), kimsenin çıkıp, İsrail'in *kendi* yerli halkı sıfatıyla Filistinlilere işkence ettiğini açıkça söylememesi.

Yine de Filistin gerçeğine yakından bir bakış, daha cesaret verici bir hikâye anlatıyor: Son anketlerin ortaya koyduğu sonuçlardan biri, Arafat ve İslamcı muhaliflerinin (ki kendilerine haksız şekilde 'direniş' sıfatını yakıştırıyorlar), toplam yüzde 40-45 arasında bir halk desteği-

ne sahip olduğuydu. Bu da Filistinlilerin sessiz çoğunluğunun, ne Yönetimin Oslo'ya yönelik yersiz güveninden (ya da yolsuzluk ve baskıdan oluşan hukuksuz rejiminden) ne de Hamas'ın şiddetinden yana olduğu anlamına geliyor. Her zaman becerikli bir taktisyen olan Arafat'ın Kudüs temsilcisi, El-Kuds Üniversitesi başkanı ve güvenilir bir El Fetihçi olan Dr. Sari Nuseybe aracılığıyla, İsrail'in sadece biraz daha makul olması halinde Filistinlilerin geri dönüş hakkından vazgeçebileceğini ima ederek nabız yokladığı söylentileri büyük tepki yarattı. Dahası, Yönetim'e yakın olan (daha doğrusu, asla Yönetim'den bağımsız faaliyet yürütmemiş olan) bir sürü Filistinli şahsiyet, güçten ve gözden düşmüş İsrailli barış eylemcileriyle birlikte bildiriler imzalayıp turlara çıktı. Bu cesaret kırıcı faaliyetler, Filistinlilerin dünyaya, ne pahasına olursa olsun barış yapmaya, hatta askeri işgali bile sineye çekmeye hazır olduklarını gösterdiği izlenimi yarattı. Arafat ise tükenmek bilmeyen iktidar hırsıyla hâlâ ayakta.

Ancak bütün bu gelişmelere belli bir mesafeden bakıldığında, yeni bir laik milliyetçi akımın yavaşça ortaya çıktığı görülebilir. Buna bir parti veya blok adını takmak için henüz çok erken, fakat görünürde artık, gerçek bağımsızlığa ve popüler konuma sahip olan böyle bir grup var. Bu grupta Dr. Haydar Abdül Şafi ve Dr. Mustafa Barguti'nin (uzak akrabası, Tanzim aktivisti Mervan Barguti'yle karıştırılmasın) yanı sıra, İbrahim Dakkak, Profesörler Ziad Ebu Amr, Ahmed Harb, Ali Cerbavi, Fuad Muhrabi, Yasama Konseyi üyeleri Raviye el-Şava ve Kemal Şirafi, yazarlar Hasan Hadr ve Mahmud Derviş gibi isimler var. Ayrıca Raja Şehade, Rima Tarazi, Gassan Hatib, Nasır Aruri, Elia Zureyk ve ben de bu gruptayız. Aralık 2001'de ortak bir bildiri yayınladık; Arap ve Avrupa medyasında ses getiren (ABD'de ise adı bile anılmayan) bildiride Filistin'de birlik ve direniş, İsrail işgalinin de kayıtsız şartsız sona erdirilmesi çağrısı yaptık. Oslo sürecine dönüş konusundaysa bilerek sessiz kaldık. İşgal dahilinde bir ilerlemeyi müzakere etmenin, işgali sürdürmek olduğuna inanıyoruz çünkü. Barış, ancak işgal sona erdikten sonra mümkün olabilir. Bildirinin en vurgulu kısımları, Filistin dahilindeki durumun iyileştirilmesi, en başta da demokrasinin güçlendirilmesi; karar alım süreçlerinin 'düzeltilmesi' (ki tümüyle Arafat ve adamlarının kontrolündedir); hukukun üstünlüğünün ve yargı bağımsızlığının tesis edilmesi; kamusal fonların yanlış kullanımının önlenmesi ve kamusal hizmet sunmakla görevli kurumların işleyişinin, vatandaşların güvenini kazanacak şekilde

sağlamlaştırılması gerekliliği üzerine odaklanmakta. Nihai ve en belirleyici talep ise, yeni parlamento seçimlerinin yapılmasına yönelik.

Bildirinin ne şekilde okunup okunmadığı bir yana, şurası bir gerçek: Büyük kısmı işlevli sağlık ve eğitim kurumları, meslek örgütleri ve sendikalarda yer alan birçok tanınmış bağımsız isim, bildiride değinilen meselelerin gerek diğer Filistinlilerin (ki bildiriyi Arafat rejimine karşı bugüne dek yapılmış en keskin eleştiri olarak görüyorlar) gerekse İsrail ordusunun dikkatinden kaçmadığını belirttiler. Ayrıca, tam Filistin Yönetimi İslamcı olağan şüphelileri derdest edip Şaron ve Bush'a yaranmaya kalkıştığı sırada Dr. Barguti tarafından şiddet içermeyen bir Uluslararası Dayanışma Hareketi başlatıldı. Barguti'nin biraraya getirdiği 550 Avrupalı gözlemci (aralarında birçok Avrupa Parlamentosu üyesi de vardı), yol masraflarını kendi ceplerinden karşılayarak Filistin'e geldi. Onların yanında yerini alan disiplinli bir grup Filistinli genç, bir yandan İsrailli askerlerin ve yerleşimcilerin Avrupalılara doğru harekete geçmesini önlerken, diğer yandan da Filistin tarafından taş atılmasını veya ateş açılmasını engelledi. Bu tarz Filistin Yönetimi'ni ve İslamcıları fiilen eylemin dışına itti ve bizzat İsrail işgalini dikkatlerin odağı haline getiren bir gündem yarattı. Bütün bunlar yaşanırken ABD, İsrail ordusu ile savunmasız Filistinli siviller arasına bir grup uluslararası silahsız gözlemci konuşlandırılmasını öngören BM Güvenlik Konseyi karar tasarısını veto ediyordu.

İlk sonuç 3 Ocak'ta, Barguti'nin yaklaşık yirmi Avrupalıyla birlikte Doğu Kudüs'te bir basın toplantısı düzenlemesinin ardından geldi: İsrailliler Barguti'yi gözaltına aldı, tutukladı ve iki kez sorguladı; sorguda Barguti'nin dizi dipçiklerle kırıldı, başı yarıldı. Bunlar yapılırken gerekçe, Barguti'nin barışı bozması ve Kudüs'e yasadışı yollardan girmesiydi (oysa Barguti, Kudüs'te doğmuştu ve şehre girmek için tıbbi izne sahipti.) Elbette bunların hiçbiri Barguti ve taraftarlarını şiddetsiz mücadeleyi sürdürmekten alıkoymadı. Ben bu mücadelenin, çoktandır fazlasıyla militarize olmuş olan İntifada'nın kontrolünü ele alacağı, İntifada'nın odağına işgalin ve yerleşimlerin sona erdirilmesi gibi ulusal talepleri yerleştireceği, Filistinlileri devlete ve barışa yönlendireceği kanısındayım. İsrail'in Barguti gibi kendine hâkim, mantıklı ve saygın bir Filistinliden korkması için daha fazla nedeni var; o Tel Aviv'in gözünde, Şaron'un İsrail'e yönelik terörist tehdidin simgesi olarak göstermeyi pek sevdiği sakallı İslami radikallerden daha tehlikeli biri. Barguti'yi gözaltına almaktan

başka bir şey yapamamaları da, Şaron'un iflas etmiş siyasetinin bir başka göstergesi.

Peki 'şiddet'i kınama konusunda bir saniye bile kaybetmeyen, ama bu rezil ve suçlu işgal konusunda ağızlarından tek kelime çıkmayan İsrail ve Amerikan solu nerede? Şunu tüm ciddiyetimle öneriyorum: (Gerçek ve simgesel anlamda) barikatlarda olan Jeff Halper ve Luisa Morgantini gibi cesur aktivistlere katılsınlar, bu büyük yeni laik Filistin girişimine omuz versinler ve İsrail'in, doğrudan doğruya vergi mükellefleri ve kendilerinin iyi paraya satın alınmış suskunluklarıyla desteklenen askeri metotlarını protesto etmeye başlasınlar. Bir yıldır kollarını kavuşturup oturan, bir Filistin barış hareketinin olmadığından yakman (işgal altındaki bir halk, barış hareketinden ne zamandan beri sorumlu sayılır oldu?) ve ama İsrail ordusu üzerinde gerçekten etkide bulunabilecek olan güya barış yanlılarının siyasal görevi açıkça ortada: Zaten vahim durumdaki Filistinlilerin önüne koşullar ve yakışıksız talepler sürmeksizin, işgale karşı hemen şimdi örgütlenmek.

Bunu yapanlar da var. Yüzlerce İsrailli yedek asker İşgal Altındaki Topraklar'da askeri görevi reddetti ve gazeteciler, aktivistler ve yazarlardan oluşan (Amira Hass, Gideon Levy, David Grossman, Ilan Pappe, Danny Rabinowitz ve Uri Avnery de dahil) geniş bir platform Şaron'un Filistin halkına yönelik saçma kampanyasına sürekli saldırdılar. İdeal olan şu: İsrail'in askeri işgaline tepkilerini açıkça seslendiren bir avuç Yahudi dışında, yardakçılığın ve yaygaracılığın ayyuka çıktığı ABD'de de benzer bir koro olmalı. İsrail lobisi, Bin Ladin'e karşı savaşı, Şaron'un Arafat ve halkına karşı dar kafalı, kolektif saldırısıyla özdeşleştirmek konusunda geçici olarak başarı kaydetti. Ne yazık ki Arap Amerikan toplumu, Adalet Bakanı John Ashcroft'un heyulaya dönüşen güvenlik ağını, ırk ayrımcılığını ve sivil özgürlüklerin budanmasını bertaraf etme çabasında hem sayıca çok az hem de fazlasıyla kuşatılmış durumda.

Bu yüzden en acil ihtiyaç duyulan şey, önündeki en büyük engel (İsrail'in yarattığı tahribattan bile çok) coğrafi dağılma olan Filistinlilere destek veren çeşitli laik gruplar arasında koordinasyonu sağlamak. İşgali ve ona bağlı bütün olumsuzlukları sona erdirmek, yeterince sarih bir gereklilik. İşte, şimdi buna kalkışalım. Arap entelektüellerinin bu çabaya omuz vermek konusunda utanmasına hiç gerek yok.

(*El Ahram*, 10-16 Ocak 2002
El Hayat, 18 Ocak 2002)

24
VİDA YİNE SIKILIYOR

Tarihin merhameti yoktur. Tarihin ne çekilen acıları ve vahşeti telafi edecek yasaları, ne de kendisine karşı günah işlenmiş bir halkı dünyada hak ettiği yere koyacak iç dengeleri vardır. Bir vidanın tersine döndürülmesiyle mevcut kötülüğün sonradan iyiye dönüştürülebileceğini varsayan, döngüsel tarih yaklaşımları bana hep yanlış gelmiştir. Saçmadır bu. Acının vidasını tersine döndürmek, kurtuluşa değil, daha fazla acıya yol açar. Tarihe dair en iç paralayıcı mesele ise yaşananların çoğunun dilden, dikkatten ve hafızadan silinmesidir. Tarihçiler bu nedenle boşlukları doldurmak için metaforlara ve şiirsel şahsiyetlere başvurmuştur; ilk büyük tarihçi Herodot'un aynı zamanda Yalanların Atası olarak anılmasının nedeni de budur: Yazdıklarının çoğunda olayları abartıp gerçekleri büyük ölçüde göz-

lerden gizlemiştir. Zaten onu büyük yazar yapan da ortaya koyduğu gerçekler değil, hayal gücüdür.

Bugün ABD'de yaşamak korkunç bir deneyim. Büyük medya ve hükümet Ortadoğu konusunda birbiriyle paslaşıp dururken, internet, telefon, uydu kanalları ve yerel Arap ve Yahudi basınında alternatif görüşlere ulaşmak mümkün. Bununla beraber, ortalama Amerikalının önüne konan manzara (gerçek dış siyaset meselelerinden neredeyse tümüyle arındırılmış, milliyetçiliğin öne çıkarıldığı resimlerden ve haberlerden menkul bir medya bombardımanı) son derece ürkütücü. Amerika terörizmin şer güçleriyle savaşıyor. Amerika iyi, ona karşı çıkan herkes kötü veya Amerika-karşıtı. Amerika'ya, onun politikalarına, fikirlerine ve silah gücüne direnmek, neredeyse teröristlikle eş anlamlı. Aynı derecede ürkütücü bulduğum bir başka mesele de etkili ve bilgili Amerikan dış politika uzmanlarının tüm dünyanın (özellikle Araplar ve Müslümanların), Amerika'nın mesajını niye sürekli olarak reddettiğini; dünyanın geri kalanının (yani, Avrupa, Asya, Afrika ve Latin Amerika) ABD'nin Afganistan'daki uygulamaları konusunda ısrarlı bir eleştiriyi niye sürdürdüğünü bir türlü anlayamamaları. Bu uzmanlar, ABD'nin altı uluslararası anlaşmayı tek taraflı olarak tanımadığını ilan etmesi, İsrail'e verdiği şartsız destek ve savaş esirlerine yönelik kötü muamelesi karşısında yöneltilen eleştirileri anlamadıklarını söyleyip duruyorlar.

Gerçeğin Amerikalılar ve dünyanın geri kalanı tarafından algılanışındaki farklılık, tanımlaması bile mümkün olmayan bir derinlik ve uzlaşmazlık arz ediyor. Herhalde bütün gerçeklere ulaşma imkânı olması gereken ABD Dışişleri Bakanı, İsrail ABD'nin silah depolarındaki en ölümcül silahlarla kayıtsız şartsız donatılırken, Filistin lideri Yaser Arafat'ı, terörizmle yeterince mücadele etmediği ve halkını korumak için 50 ton silah satın aldığı için suçlayabiliyor. Gülmek mi lazım ağlamak mı, belli değil. (Aynı zamanda FKÖ'nün *Karine A* olayını ele alırken, kendi düşük standartları açısından bile aciz ve berbat bir tavır sergilediği söylenmelidir.)* Bu arada İsrail Arafat'ı Ramallah'taki karargâhında hapis tutarken, Filistin halkını

*) İsrail'in Ocak 2002'de Kızıldeniz'de *Karine-A* adlı silah yüklü bir gemiye el koyması, uluslararası zeminde tartışma yarattı. İsrail, Filistin yönetimine gittiğini iddia ettiği silahların 'Filistin terörizmi'ne kanıt teşkil ettiğini öne sürmüş, ABD de İsrail'in bu tavrını desteklemişti. (ç.n.)

topyekûn hapsederken, liderlerini katlederken, masumları açlığa, hastaları ölüme mahkûm ederken, günlük hayatı tümüyle felce uğratırken, terörizmle suçlananlar Filistinliler oluyor. Bu arada ABD medyası ve yönetimi, 35 yıllık bir askeri işgali, bırakın gerçeklik olarak görmeyi, bir fikir olarak bile reddediyor. Yarın Arafat ve Filistin halkı İsrail'i kuşatmak, İsrail vatandaşlarını ve kentlerini abluka altına almakla suçlanırsa hiç şaşırmayın. Hayır, Tulkarim ve Cenin'i bombalayan İsrail uçakları değil; onlar kanat takmış Filistinli teröristler, bombalanan da İsrail kentleri!

ABD medyasında İsrail'in nasıl ele alındığına gelince: Amerikalı kalem erbabı yalan uydurmak konusunda öyle deneyim kazandı ki, bir sosis satıcısının sosis yaparken attığı yalanları bile solda sıfır bırakırlar. Dün İsrail Savunma (bu kelime bile insanı çileden çıkarmaya yetiyor) Bakanlığı'ndan bir yetkilinin Refah'taki ev yıkımlarıyla ilgili Amerikalı bir muhabirin sorularına verdiği cevapları dinledim: hiç tereddüt etmeden bu evlerde kimsenin yaşamadığını, İsrail vatandaşlarını öldürmek için kullanılan hücre evler olduğunu ve İsraillileri Filistin terörüne karşı korumamız gerektiğini söyledi. Gazeteci ise, ne İsrail işgaline ne de 'vatandaş' denilenlerin Yahudi yerleşimciler olduğuna değindi. (Amerikan yapımı) buldozerler evlerini yerle bir ederken, görüntüleri ABD medyasında şöyle bir an gelip geçen birkaç yüz evsiz Filistinli, hafızadan ve bilinçten tamamen siliniverdi.

Arapların tepkisizliğine gelince, rezalet ve utanç konusunda son elli yıldır hükümetlerimizin koyduğu en düşük standartlar bile aşılmış durumda. Böylesine duygusuz bir sessizlik, ABD ve İsrail'e karşı çıkma konusunda bu boyutta bir acizlik ve boyun eğiş hayret uyandırıcı; bu noktada Şaron ve Bush'tan hiçbir farkları yok. Arap liderler ABD'yi gücendirmekten, Filistinlilerin, ayrıca da kendilerinin küçük düşmelerine ses çıkaramayacak kadar çok mu korkuyor? Ve ne diye? Çok basit: Yolsuzluk, pespayelik ve baskı rejimleri sürsün diye. Kendi dar çıkarlarını korumak ile Amerikan merhametine sığınmak arasında ne kadar da ucuz ve rezil bir pazarlık bu! Bugün (danışmanlar ve dalkavuklar dışında) bütün Araplar için *rejim* kelimesinin alaycı bir nefretten çok daha fazlasını, katıksız bir acılığı ve öfkeli bir yabancılaşmayı akla getirmesine hiç şaşmamalı. Üst düzey Suudi yetkililerin, ABD'nin İsrail politikasını kınayan basın toplantısıyla bu ölüm sessizliğinde en azından memnuniyet verici bir kırıl-

ma yaşandı; fakat bu bile, planlanan Arap zirvesinin, büyük bir düzensizlik ve işlevsizlik eşliğinde, hep olduğu gibi anlaşmazlık ve rezil tutum örnekleriyle dolup taşmasını engellemeyecek.

Şer sıfatının, Şaron'un Batı Şeria ve Gazze'nin bütününde Filistinlilere kolektif olarak yaşattığı acıları en doğru tarif eden kelime olduğunu düşünüyorum. Fakat, Arapların mücadeleyi desteklemek için hiçbir şey söylemediği ve kılını kıpırdatmadığı, ABD'nin korkunç bir düşmanlık sergilediği, Avrupalıların (uygulanabilir hiçbir önlem içermeyen son deklarasyonları bir kenara bırakılırsa) hiçbir işe yaramadığı, bütün bunların çoğumuzu tam da İsrailli yetkililerle Amerikalı muadillerinin niyet ettiği türden derin bir düş kırıklığına sürüklediği bir ortamda, bu kelimenin çekilen acıları anlatmaya yetmeyeceğini de biliyorum. İnsanları artık hiçbir şeyi umursamama noktasına gerileten ve hayatı, yaşamaktan vazgeçmeyi gerektirecek kadar çekilmez kılan bu umutsuzluk durumunun tam da Şaron'un istediği şey olduğunu da biliyorum. O bunu yapması için seçildi ve politikası başarısız olursa koltuğunu kaybedecek. O zaman da bu korkunç ve insanlık-dışı (fakat intihardan başka da sonuç vermeyecek) görevi tamamlaması için Benyamin Netanyahu devreye sokulacak.

Böyle bir durum karşısında, pasifliğin ve çaresiz bir öfkenin (hatta bir tür acı kaderciliğin) yanlış siyasal ve entelektüel tepkiler olduğuna inancım tam. Bu tutumun tersine örnekler de var hâlâ. Filistinlilere ne gözdağı verilebildi ne de pes ettirilebildi; ki bu büyük bir iradenin ve amacın göstergesi. Buradan bakıldığında İsrail'in onca toplu önlemleri ve daimi aşağılamaları hiçbir işe yaramamış görünüyor; İsrailli generallerinden birinin söylediği gibi, Filistinlileri ablukaya alıp direnişi sona erdirmek, deniz suyunu kaşıkla içmeye çalışmaktan farksız. Tabii ki işe yaramıyor. Fakat bunu akıldan çıkarmayarak, inatçı bir direnişin ötesine geçip yaratıcı bir direniş de sergilememiz gerektiğine inanıyorum. İsraillileri savuşturmak için kullandığımız, fakat süreç içinde Filistin çıkarlarına yeterince hizmet etmediği görülen eski yorgun yöntemlerin ötesine geçmeliyiz. Bu açıdan, basit bir örnek olarak siyasal karar mercilerini ele alın. Arafat Ramallah'ta kendi hapisliğini yaşıyor ve durmadan anlaşmaya hazır olduğunu söylüyor, gayet güzel, fakat bu ne bir siyasal programa işaret ediyor ne de halkı ve onun müttefiklerini harekete geçirmeye yetecek bir kişisel tavır ortaya koyuyor. Avrupalı-

ların Filistin Yönetimi'ne destek veren bildirisini dikkate almak elbette önemli, ama Batı Şeria ve Gazze'de görev yapmayı reddeden İsrailli yedek askerler konusunda bir şeyler söylemek çok daha önemli. İsrail zulmüne karşı İsraillilerin gösterdiği direnişi adamakıllı anlayıp, buna uygun bir politika geliştirmediğimiz sürece yerimizde saymaya devam edeceğiz.

Elbette bu vahşi kolektif cezalandırma vidasının her dönüşü, diyalektik olarak yeni direniş türleri için yeni alanlar da yaratıyor; ki intihar eylemleri bunun bir parçası değil. Bu eylemler ancak Arafat'ın yeni icat ettiği (ve yirmi-otuz yıl önce Amman, Beyrut ve Tunus'ta söylediklerini hatırlatan) kişisel savunma yöntemi kadar etkili olabilir. Bu tür direniş ve savunma biçimleri yeni değil ve Filistin ile İsrail'de işgale karşı yürütülen muhalefetin yerini tutamaz. Niye ev yıkımlarını, ırk ayrımcılığım, suikastları veya İsrail'in maço bir kabadayılıkla yürüttüğü hukuksuz uygulamaları teşhir etmiyoruz? Filistin ve İsrail çabaları belirgin ve sağlam bir şekilde biraraya gelmedikçe işgalin yenilgiye uğratılması mümkün değil. Bu da Filistinli grupların (Filistin Yönetimi'nin kılavuzluğu olsa da olmasa da), bugüne dek (normalleşmeye dair anlaşılabilir korkular nedeniyle) utangaç bir şekilde kaçındıkları girişimleri önlerine koymak zorunda oldukları anlamına gelir; ki bu girişimler İsrail direnişini olduğu kadar, Avrupa ve Arap direnişini de aktif şekilde yanına katmalıdır. Diğer bir deyişle, Oslo'nun ortadan kalkmasıyla Filistin sivil toplumu da sahte barış sürecinin kısıtlamalarından kurtulmuştur. Bu yeni güç kaynağı, artık itibarı iki paralık olmuş İşçi Partisi ve destekçilerini geleneksel arabulucu addetmenin ötesine geçmeyi ve daha cesur, daha yaratıcı işgal karşıtı yöntemlere yönelmeyi gerektiriyor. Filistin Yönetimi, İsrail'i ısrarla anlaşma masasına çağırıyor, çok güzel, aynen devam etsin, kim bilir belki karşısına oturacak bir tane İsrailli bulur. Ama bu, Filistinli sivil toplum örgütlerinin aynı koroya katılmaları veya normalleşmeden korkmaları gerektiği anlamına gelmiyor. Zira normalleşme artık Oslo sürecinde olduğu gibi sadece İsrail devletiyle bağlantılı bir şey olmaktan çıkmış, İsrail toplumu içindeki Filistin'in kendi kaderini tayin hakkını, işgalin, yeni yerleşimlerin inşasının ve kolektif cezalandırmaların sona ermesini savunan ilerici akım ve gruplarla ilgili bir niteliğe bürünmüş durumda.

Evet, vida yine sıkılıyor, ama bu sadece daha fazla İsrail zulmü değil, diyalektik olarak, Filistin zekâsı ve yaratıcılığının önünde ye-

ni fırsatlar doğması anlamına da geliyor. Filistin sivil toplumunda gözden kaçırılmaması gereken gelişme emareleri var; bilhassa İsrail'in toplumsal tabakalarındaki yarılmanın tahammül edilemez bir korku, sıkışmışlık ve güvensizlik atmosferi yarattığı göz önüne alındığında, Filistin sivil toplumuna daha fazla odaklanmak gerektiği açıkça ortada. Direniş için yeni yollar yaratma görevi, zalime değil, daima mazluma düşmüştür ve bütün göstergeler Filistin sivil toplumunun bu konuda inisiyatif almaya başladığı yönünde. Bu da ümitsizlik ve gerileme döneminde mükemmel bir alamet.

(*El Ahram*, 31 Ocak-6 Şubat 2002
El Hayat, 7 Mart 2002)

25
AMERİKA ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Bugünlerde düşman kampına ait olduğunu ve şu an ABD'de olmanın son derece tatsız bir yabancılaşma ve hedef gözetilerek güdülen, yaygın bir husumet yaşattığını hissetmeyen tek bir Amerikalı Arap veya Müslüman bilmiyorum. Sık sık İslam'ın, Müslümanların ve Arapların ABD'nin düşmanı olmadığından dem vuran resmi açıklamalara rağmen, mevcut duruma dair her şey tam tersini işaret ediyor. Yüzlerce Arap ve Müslüman genç erkek sorgulanmak için apar topar götürüldü ve birçok durumda polis veya FBI tarafından gözaltına alındı. Arap veya Müslüman ismine sahip olanlar, havaalanı güvenlik kontrolleri sırasında genellikle kenara ayrılıp özel olarak aranıyor. Araplara yönelik ayrımcı davranışlara dair birçok vaka bildiriliyor, öyle ki kamusal alanda Arapça konuşmak, hatta Arapça bir

belge okumak bile çoğunlukla hoş karşılanmıyor. Elbette medya terörizm, İslam ve Araplar üzerine sürüyle 'uzman' ve 'yorumcu' çalıştırıyor; bu şahısların bitmek bilmez tekrarlara ve indirgemelere dayalı lafları, öylesine düşmanca ve tarihimizi, toplumumuzu ve kültürümüzü öylesine yanlış sunuyorlar ki, medyanın kendisi Afganistan ve başka yerlerde yürütülen terörizmle savaşın âdeta bir kolu haline gelmiş, bu arada bir sonraki hedef olarak Irak'ı da gözüne kestirmiş durumda. Filipinler ve Somali gibi önemli Müslüman nüfuslara sahip ülkelerde zaten ABD güçleri var, Irak'a karşı yığınak devam ediyor ve İsrail, Filistin halkına yönelik sadistçe kolektif cezalandırma uygulamalarını daha ileri götürüyor. Görünen o ki, bütün bunlar ABD kamuoyunda yaygın destek buluyor.

Birçok bakımdan doğru olsa da, kesinlikle yanlış yönlendirici bir resimdir bu. Amerika Bush, Rumsfeld ve diğerlerinin anlattığından daha fazlasını ifade etmektedir. Bush ve danışmanları tarafından tek yanlı olarak terörizm diye damgalanan bir şeye karşı bizi, ya sessiz birer tanık, ya da, ABD'de ikamet etmesine izin verildiği için minnettar olması gereken savunma halindeki göçmen rolüne mecbur eden, 'adil bir savaş'a girişmiş bir Amerika resmini kabul etmem yönünde beni zorlayan söyleme karşı şiddetli bir kızgınlık duyuyorum. Tarihsel gerçeklikler farklıdır: Amerika bir göçmen cumhuriyetidir ve hep öyle kalmıştır. Tanrı'nın değil, vatandaşlarının kabul ettiği yasalara dayanan bir ulustur. Çoğu yok edilen Yerli Amerikalılar, yani hep burada olan Kızılderililer dışında, bugün Amerika'da yaşayan herkes, bu kıyılara başka yerlerden gelip göçmen olarak çıkmışlardır; Bush ve Rumsfeld bile. Anayasa farklı düzeylerde Amerikalılıktan, 'Amerikalı' davranışının tescilli olan veya olmayan biçimlerinden bahsetmiyor; buna 'Amerikalı olmayan' veya 'Amerikan karşıtı' biçiminde tarif edilen açıklamalar veya tutumlar da dahil. İfade ve davranış özgürlüğünü, Afganistan'ın eski muktedirlerini hatırlatan korku verici yollardan düzenlemek isteyen Amerikalı Taliban'ın keşfi buna örnektir. Bush, Amerika'da dinin önemi konusunda istediği kadar ısrar etsin, bu fikirleri vatandaşlarına dayatma veya Çin'de ve başka yerlerde Tanrı, Amerika ve kendisi hakkında herkes adına konuşma yetkisine sahip değildir. Anayasa, kiliseyi ve devleti açıkça birbirinden ayırır.

Kötünün de kötüsü var. Bush ve onun itaatkâr Kongresi, Anayasa'nm Birinci, Dördüncü, Beşinci ve Sekizinci maddelerinin tümünü

yok saydı veya feshetti ya da ihlal etti; bireylere karşı, doğru düzgün savunma ve adil yargılama hakkı tanımaksızın, gizli araştırmalara, telekulaklara ve sınırsız gözaltı sürelerine izin veren yasal prosedürleri yürürlüğü soktu. Dahası, Guantanamo Körfezi'ndeki esirlere yönelik muamelenin gösterdiği üzere, Amerikan yürütmesine esirleri zorla alıkoyma, belirsiz süreler hapiste tutma ve Cenevre Konvansiyonlarının uygulanmasını gerektiren savaş esirleri olup olmadıklarına tek yanlı olarak karar verme (ki bu tek bir ülke tarafından alınamayacak bir karardır) imkânı tanındı. Bununla da kalmadı. Kongre üyesi Dennis Kucinich'in (Ohio-Demokrat) 17 Şubat'ta yaptığı göz kamaştırıcı konuşmada söylediği gibi, Başkan'a ve adamlarına dünyaya karşı sınırsız veya sebepsizce savaş ilan etme (Kalıcı Özgürlük Harekâtı), yıllık askeri harcamaları 400 milyar doların üzerine çıkarma, Hak ve Özgürlükler Sözleşmesi'ni feshetme yetkisi de tanınmıştı. Ve Kucinich, önde gelen ve halk tarafından seçilmiş bir yetkilinin ağzından ilk kez sarf edilen şu kelimeleri sözlerine ekliyordu: "11 Eylül'de can veren masum insanların kanına karşı, Afganistan'daki masum köylülerin kanı dökülsün istemedik; öç alınsın istemedik." Amerikan ilkeleri ve değerlerinin mükemmel bir anlatısı olan bu konuşmayı herkese hararetle tavsiye ediyorum. Zaten Kucinich'in konuşmasının tam metni, bizim dünyamızın parçası olan insanlar, Amerika'nın, George Bush ve Dick Cheney'in istediği gibi at koşturduğu yekpare bir yer olmadığını ve aslında bu hükümetin susturmaya veya dışlamaya çalıştığı birçok sesi ve fikir akımını barındırdığını anlayabilsinler diye Arapça olarak da basılacak.

Bugün dünyanın önündeki problem, ABD'nin rakipsiz ve emsalsiz gücüyle nasıl başa çıkacağıdır; zira Bush'un etrafındaki bir avuç insanın, çıkarları doğrultusunda hareket ederken ne koordinasyona ne de onaya ihtiyaç duyduğu gün gibi ortadadır. Ortadoğu söz konusu olduğunda, ABD politikası 11 Eylül'den bu yana neredeyse tam bir İsrailleşme içindedir: Ariel Şaron ve şürekası, George Bush'un 'terörizm'e yönelik dar kafalı dikkatini kendi çıkarları doğrultusunda suiistimal etmiş ve bunu Filistinlilere karşı sürdürdükleri başarısız politikanın bahanesi olarak kullanmıştır. Buradaki mesele şu: İsrail ABD olmadığı gibi ABD de İsrail değildir: bu yüzden İsrail, şu an Bush'un desteğine hükmetse de, Arap-İslam denizinin ortasındaki etnosantrik bir devlet olarak hayatta kalması, sadece sırtını ABD'ye dayamasına değil, aynı zamanda ve daha çok, çevresine

uyum sağlamasına bağlı olan küçük bir ülkedir. Bence, Şaron'un politikalarının hatırı sayılır miktarda İsrailli'ye nihayet intihardan farksız görünmeye başlaması ve giderek daha çok İsrailli'nin, yedek askerlerin ordu hizmetine karşı tutum almasını kendi yaklaşım ve direnişleri açısından model olarak benimsemesi tam da bundan kaynaklanmaktadır. İntifada'dan çıkan en iyi şey de budur. Filistinlerin işgale karşı direnişte sergiledikleri cesaret ve boyun eğmeyen tavır, nihayet meyvesini vermiştir.

Bununla birlikte değişmeyen şey ABD'nin gittikçe metafizik bir boyut kazanan konumudur; Bush ve ekibi, kendilerini (bilhassa Kalıcı Özgürlük Harekâtı söz konusu olduğunda) haklılığa, saflığa ve iyiliğe yazgılı sayarken, ülkenin dış düşmanlarını aynı derecede mutlak bir kötülükle tarif etmektedirler. Son birkaç haftadır dünya basınını takip eden herkes, ABD dışındaki insanların Amerikan politikasının muğlaklığı karşısında hem şaşırdığını hem de korkuya kapıldığını görebilir; kendisinde, dünya ölçeğinde düşmanlar hayal edip yaratma, ardından neyin ne kadar doğru olduğuna, amacın ne olduğuna, hedefin somutluğuna, en kötüsü de attığı adımların yasal olup olmadığına kafayı takmaksızm savaşlar çıkarma hakkı gören bir politikadır bu. Yaşadığımıza benzer bir dünyada 'şeytani terörizm'i mağlup etmek ne anlama gelmektedir? Muğlak ve tuhaf biçimde amaçsız bir görev üzerinden ABD'ye karşı çıkan herkesin ortadan kaldırılması anlamına herhalde gelemez; o zaman bunun anlamı, dünya haritasının ABD'ye uygun olarak değiştirilmesi, bu amaçla Saddam Hüseyin gibi melun yaratıkların yerine 'iyi' olduğunu düşündüğümüz adamların konulması olabilir. Bütün bunların köktenci basitliği Washington'daki bürokratlara cazip gelmektedir; çalışma alanları tamamen teoriktir, zira Pentagon'daki masaların ardında oturup dünyayı ABD'nin son derece gerçek ve fiilen rakipsiz gücü karşısında hafif bir hedef olarak görmeye meyillidirler. Yani, bilinen bütün şer devletlerin on beş bin kilometre uzağında yaşıyorsanız ve elinizin altında sayısız savaş uçağı, on dokuz uçak gemisi, onlarca denizaltı, Bush ve Condoleezza Rice'nin şeytan deyip durduklarının amansızca takip edip ülkesine idealistçe hizmet etmeye can atan bir buçuk milyon asker varsa, elbette bütün bu gücü bir ara, bir yerlerde kullanmaya niyet edeceksinizdir; özellikle de yönetim sürekli zaten şişmiş savunma bütçesine milyarlarca dolar ilave edilmesini istiyorsa (ve kabul ettiriyorsa).

Bana göre, hepsinin arasında en şoke edici şey, birkaç istisna dışında, bu ülkedeki en tanınmış entelektüellerin ve yorumcuların Bush programını hoşgörüyle karşılaması. Hatta hoş görmekle kalmayıp bazı rezil örneklerde, kerameti kendinden menkul safsatalarla, yaltaklanmalarla, yanıltıcı argümanlarla kraldan fazla kralcı kesilmeleridir. Onların kabul etmeyeceği şey, yaşadığımız dünyanın; milletler ve halklardan meydana gelen tarihsel dünyanın, iyi ve kötü gibi devasa genel mutlaklıklarla (Amerika hep iyinin, düşmanlar ise kötünün tarafındadır) değil, siyaset üzerinden hareket ettiği ve anlaşılabileceğidir. Thomas Friedman yorulmak bilmez biçimde Araplara kendilerine karşı daha eleştirel olmaları gerektiği vaazları verirken, *öz* eleştiriden zerre kadar nasibini almamaktadır. Her nasılsa 11 Eylül vahşetinin kendisini başkalarına nasihat verme hakkı tanıdığını düşünmektedir; sanki bu tür korkunç kayıplara sadece ABD uğramış, dünyanın dört bir köşesindeki benzer acılardan söz etmeye veya büyük ahlâki dersler çıkarmaya değmezmiş gibi.

Aynı kayıtsız ve körce tavrın İsrailli entelektüellerde de olması dikkatlerden kaçmamalı; bu kişiler, kendi trajedilerine odaklanırken, devleti, ordusu, hava gücü veya doğru düzgün bir liderliği olmayan tehcir edilmiş bir halkın (yani, İsrail'in pençesinde çektiği azap dakika dakika, saat saat devam eden Filistinlilerin) daha büyük acılarını görmezden gelmektedirler. Bu ahlâki körlük, günahkâr ile günaha maruz kalanın (normalde kaçındığım ve nefret ettiğim bu ahlâkçı jargonu kasten kullanıyorum) kıyaslanamaz durumunu tartmak konusundaki bu yeteneksizlik, tam da bugünün amentüsüdür; oysa eleştirel entelektüelin görevi bu tuzağa düşmemek, düşenlere karşı da aktif mücadele yürütmektir. Safça bütün insan acılarının eşit olduğunu söyleyip, ardından sadece kendi ıstırabı üzerinden hareket etmek yeterli değildir: güçlü tarafın ne yaptığını görmek ve onu meşrulaştırmak yerine, sorgulamak çok daha önemlidir. Entelektüelin sesi muhaliftir ve sürekli olarak dizginlenmesi, sağduyuya ve kıyaslayabilen bir perspektife davet edilmesi gereken büyük gücü eleştirir. Ancak böylelikle, kurban itham edilmekten (ki çoğunlukla itham edilen o olur) kurtulacak ve güç istediği gibi hareket etmeye teşvik edilmeyecektir.

Geçen hafta Avrupalı bir arkadaşımın sorusuyla afalladım: Atmış Amerikalı entelektüelin bütün büyük Fransız, Alman, İtalyan ve diğer Avrupa gazetelerinde yayınlanan, ancak internet dışında ABD'de

hiçbir şekilde dolaşıma girmeyip pek az insanın dikkatini çeken bildirisi hakkında ne düşünüyordum? Bu bildiri, Amerika'nın şeytana ve terörizme karşı savaşının 'adil' ve Amerikan değerleriyle (ki onların ne olduğunu ülkemizin kerameti kendinden menkul yorumcuları tarif etmiştir) uyumlu olduğunu iddia eden bir tür debdebeli vaazdır. Sponsorluğunu Amerikan Değerleri Enstitüsü adlı bir kuruluşun (başlıca amacı, aileyi, 'babalığı', 'anneliği', Tanrı'yı savunan fikirlerin propagandasını yapmaktır) üstlendiği bu bildiriye Samuel Huntington, Francis Fukuyama ve Daniel Patrick Maynihan gibi şahsiyetler imza koymuştur. Bildiri esasen muhafazakâr bir feminist akademisyen olan Jean Bethke Elshtain tarafından kaleme alınmış, Amerika'nın 'adil' savaşına dair argümanlar ise esin kaynağını Michael Walzer'de bulmuştur. (Güya bir sosyalist olan ve ABD'deki İsrail yanlısı lobiyle arasından su sızmayan Walzer'in rolü, İsrail'in yaptığı her şeyi, muğlak solcu ilkeler üzerinden meşrulaştırmaktır.) Bu bildiriyi imzalamakla Walzer, solculuğa dair bütün iddialarını terk etmiş ve aynı Şaron gibi, kendisini, yürürlüğe sokulan (ve sorgulanmayı da sonuna dek hak eden) Amerika yorumuna sıkı sıkıya bağlamıştır: Onların gözünde Amerika, terörle ve şeytanla mücadele eden haklı bir savaşçıdır; yani, İsrail ve ABD'nin benzer amaçlar güden benzer ülkeler oldukları gün gibi ortadadır.

Gerçeklikten bu kadar uzak bir başka tasavvur olamaz, çünkü İsrail, Yahudiler dışındakileri vatandaş kabul etmeyen bir devletken, ABD en kesin tanımıyla, *sadece* vatandaşlarının devletidir. Dahası, Walzer İsrail'e açıkça destek verme cesaretini hiçbir zaman gösterememiştir, çünkü arka çıktığı devlet, etnik ve dinsel ilkelere göre kurulmuştur. ABD'nin beyaz ve Hıristiyan olduğu ilan edilse karşı çıkacakların başında kendisi gelmektedir (Walzer'inki tipik bir ikiyüzlülüktür).

Walzer'in tutarsızlıkları ve ikiyüzlülüğü bir yana, Amerika'nın savaşının İslam'la değil, reddedilmesi zor ilkelerin her türüne karşı koyanlarla olduğunu anladığı varsayılan 'Müslüman kardeşlerimize' hitaben yazılmış bir belgedir bu. Bütün insanların eşit olduğu, Tanrı adına öldürmenin kötü, düşünce özgürlüğünün mükemmel bir şey olduğu ve "toplumun temel öznesinin birey ve hükümetin yasal görevinin de insani gelişmenin koşullarını korumak ve ona yardım etmek olduğu" türünden ilkelere kim karşı çıkabilir? Bununla birlikte, devamında Amerika mağdur tarafa dönüşüverir ve politikasın-

da bazı yanlışlar olduğu (kısaca ve hiçbir belirgin ayrıntıya değinilmeksizin) kabul edilse de, kendine has ilkelere bağlılığı vurgulanır: insan hayatı kutsaldır, herkese açık olması gereken evrensel bir ahlâki gerçeklik vardır, anlaşmazlıklar söz konusu olduğunda nezaket ve uzlaşma önemlidir, düşünce ve inanç özgürlüğü temel insan varlığının ayrılmaz parçalarıdır ve evrensel olarak kabul edilir. Pek güzel. Bu vaazın yazarları meselenin bu büyük ilkelerin ihlali olduğunu sık sık zikretseler de, ağızlarından, bu ihlallerin gerçekte nerede ve ne zaman meydana geldiğine (ki her zaman olan bir şeydir), bizzat bu ilkeleri takip edenler tarafından daha fazla ihlal edilip edilmediğine dair somut tek bir kelime çıkmamaktadır. Walzer ve meslektaşları, uzun bir dipnotla, Müslümanların ve Arapların 'öldürdüğü' Amerikalıların bir listesini vermektedir (1983'te Beyrut'ta ölen deniz piyadeleri ve diğer ordu mensupları da dahil). Ama her nasılsa Amerika'nın bu militan savunucuları, öldürülen Araplara ve Müslümanlara (İsrail'in Amerikan silahları ve desteğiyle öldürdüğü veya Irak'ın masum sivil nüfusuna karşı ABD öncülüğünde uygulanan yaptırımlar yüzünden ölen yüz binlerce insan) dair benzer bir liste yapmaya tenezzül etmemiştir; buna dair en ufak bir ifade veya veri bulmak mümkün değildir. Filistinlilerin, Amerika'nın desteği, hatta işbirliğiyle İsrail tarafından aşağılanmasında ne gibi bir insani değer vardır? Öldürülen Filistinli çocuklar, kuşatılmış milyonlar, devletsiz mülteciler olarak yaşamaya mahkûm edilmiş milyonlarca insan hakkında hiçbir şey söylememenin neresi yücelik ve ahlâki bilinçtir? Vietnam, Kolombiya, Türkiye ve Endonezya'da milyonlarca insanın Amerika'nın desteği ve onayıyla öldürülmesinin sayılan o ilkelerle bir alakası var mıdır?

Bütün bunlar hesaba katıldığında, Amerikalı entelektüellerin Müslüman kardeşlerine sunduğu bu ilkeler ve şikâyet bildirisi, ne gerçek bilincin ne de aşırı güç kullanımına karşı gerçek entelektüel eleştirinin bir ifadesi olarak kabul edilebilir. Bu, ABD'nin, Batı ve Amerika'yla savaştığını iddia eden İslamcılarla tam anlamıyla ironik bir işbirliği içinde ilan ettiği yeni bir soğuk savaşın açılış salvosudur. Amerika ve Araplar hakkında söz söyleme iddiasında olan biri olarak, bu yavuz hırsız ağzını külliyen sakıncalı buluyorum. İlkeleri izah ettiğini ve değerleri dile getirdiğini sanan bu bildiri, aslında tamamen tersini söylemektedir; gerçek politikanın, gerçek tarihin ve gerçek ahlâki meselelerin üzerinden atlayıp cehaleti teşvik ederek,

okuyanları vatansever bir söylemle körleştiren bir *bilgisizlik* örneğidir. Büyük 'ilkeler ve değerler' konusundaki adice yaygarasına rağmen, bütün söylediklerini, yabancı okurları itaate zorlamak için tasarlanmış bir kabadayı tarzı etrafında örmüştür sadece. Benim hissiyatım o ki, bu belge, Amerikalı okurdan gırgır geçilecek düzeyde sert eleştiriler alacağı için Amerika'da yayınlanmamıştır.

Her ne olursa olsun, "Amerikan Değerleri Nedir?" başlıklı bildirinin yayınlanması, entelektüel söylemin üretiminde yeni ve gerici bir çağın habercisidir. Dünya tarihinde en güçlü ülkelerin entelektüelleri iktidarla halvet olduklarında, itidal, sağduyu, gerçek iletişim ve anlayış talep etmek yerine iktidarın amaçlarının peşine takıldıklarında, komünizme karşı entelektüel savaşın eski karanlık günlerine dönmüşüz demektir. Bugün o dönemin, tamamen farklı roller oynaması gereken entelektüellere ve sanatçılara birçok taviz, işbirlikçilik ve sahtekârlığa mal olduğunu gayet iyi biliyoruz. Yönetim tarafından (bilhassa da işi *Encounter* gibi dergilere yardım etmeye, akademik araştırmaların, seyahatlerin ve konserlerin yanı sıra resim sergilerinin masraflarını ödemeye dek vardıran CIA tarafından) desteklenip maaşa bağlanan bu duyarsız ve suya sabuna dokunmayan entelektüeller ve sanatçılar, 1950'ler ve 1960'larda entelektüel dürüstlük ve sadakat kavramına yeni ve berbat boyutlar katmışlardı. Bu çabaya ülke içinde, tartışmayı bastırmak, mulalifleri yıldırmak ve düşünceyi kısıtlamak yönünde kampanyalar da eşlik ediyordu. Birçok Amerikalı için (ben de dahil), tarihimizin utanç verici bir sayfasıdır bu; tetikte olmak ve o günlerin geri gelmesine karşı direnmek zorundayız.

(*El Ahram*, 28 Şubat-6 Mart 2002
El Hayat, 7 Mart 2002)

26
NE PAHASINA OSLO?

El Cezire televizyonunun ekranlara taşıdığı görüntüler can yakıcı derecede açık. Gözümüzün önünde, günümüzün temel hikâyesi halini alan bir tür Filistin kahramanlığı yaşanıyor. Kara, deniz ve hava kuvvetleriyle dört başı mamur bir ordu, ABD'nin cömert ve koşulsuz desteğine sırtını dayamış, Filistinlilerin İsrail ve ABD'yle yaptıkları on yıllık müzakerelerin ardından elde ettikleri bölgeleri (yani, Batı Şeria'nın yüzde 18'i ve Gazze'nin yüzde 60'ı) yerle bir ediyor. Filistin hastaneleri, okulları, mülteci kampları, sivil yerleşim alanları her gün, saldırı helikopterleri, F-16 savaş uçakları ve Merkava tanklarının içine doluşmuş İsrail askerlerinin acımasız saldırılarına maruz kalıyor. Kötü silahlanmış Filistinli direniş savaşçıları ise bu muazzam derecede üstün güce boyun eğmeden, yiğitçe karşı koyma-

yı sürdürüyorlar. ABD'de CNN televizyonu ve *New York Times* gibi gazeteler, yüzsüzce, yaşanan 'şiddet'in eşitsizliğine hiç değinmiyorlar. Ortada karşı karşıya gelmiş iki taraf değil, muazzam gücünün tamamını, devletsiz, sürekli olarak mülteci konumuna düşürülen, tehcir edilmiş, silahtan ve gerçek liderlikten yoksun bir halka, onu yok etmek amacıyla yönelten bir devlet olduğunu gözlerden gizliyorlar. Bugün İsrail'e liderlik yapan savaş suçlusunun utanmazca sarf ettiği "onlara ağır darbe vurduk" türünden laflarını büyük bir doğallıkla yansıtıyorlar. Şaron'un nasıl iyice zıvanadan çıktığının kanıtı olarak, 5 Mart 2002'de *Ha'aretz*'e verdiği demeçten şu alıntıyı yapmak isterim: "Filistin Yönetimi terörün arkasındadır, zaten tepeden tırnağa teröristtir. Arafat terörün arkasındadır. Uyguladığımız basıncın amacı teröre son vermek. Arafat'ın teröre karşı harekete geçmesini beklemeyin. Onlara ağır kayıplar verdirmeliyiz ki, terörü kullanmayı sürdürerek siyasal kazanımlar elde edemeyeceklerini bilsinler."

Şaron'un bu sözleri, sadece yıkıma ve mutlak, ham bir nefrete dayanan saplantılı bir zihnin nasıl işlediğinin belirtilerini açığa vurmakla kalmıyor, geçen Eylül'den bu yana mantığın ve eleştirelliğin dünya çapında uğradığı yenilginin ve başarısızlıklarının da işaretini veriyor. Evet, ortada terörist bir zorbalık var, ancak dünya terörden ibaret değil. Bu dünyada siyaset var, mücadele var, tarih var, adaletsizlik, direniş ve evet, devlet terörü var. Amerikan profesörler kastı veya entelijensiyasının olan bitene dönüp bakmaya bile tenezzül etmediği bir ortamda, tümüyle dilin ve aklın yanlış kullanıldığı bir yapaylığa mahkûm kalıyoruz; böylece sevmediğimiz her şey teröre dönüşürken, bizim yaptıklarımız, yani ne kadar zenginliğe, cana ve yıkıma mal olacağına bakmaksızın terörle savaşmak, saf ve basit iyilikten menkul hale geliyor. Safdışı edilenler ise Aydınlanma'nın öğrencilerimizi ve vatandaşlarımızı eğitmeye çalışırken kullandığımız tüm söylemleri; bu söylemlerin yerini kulakları sağır eden bir intikam narası ve kerameti kendinden menkul bir gazap alıyor. Görünen o ki sadece zengin ve güçlü olanın kullanmaya ve seferber etmeye hakkı olduğu bir gazap bu. Bu yüzden, Şaron gibi dördüncü sınıf bir eşkıyanın kendinde istediğini yapma hakkını görmesi kimseyi şaşırtmasın; ne de olsa o, hukuku, anayasal hakları, yargılama usullerini ve bizzat aklı, terör ve terörizm peşinde çöpe gönderen dünyanın en büyük demokrasisini örnek alıyor. Eğitimciler ve vatandaşlar olarak, bizi bu şekilde kandırmalarına izin vererek görevimizi yerine getir-

mekte başarılı olamadık; savunma bütçesinin 400 milyar dolara dayanması ve 40 milyon insanın sağlık güvencesinden yoksun olmaya devam etmesi karşısında örgütlü bir halkçı tartışma yürütemedik.

İsraillilere, Araplara ve Amerikalılara, ülke sevgisinin bu tür bedelleri gerektirdiği ve bu yıkımın iyi bir nedeni olduğu söyleniyor. Saçmalık. Gerçek neden, muktedirlerin iktidarını koruyan maddi çıkarlar, şirketlerin kâr elde etmesi ve insanların bir sabah kalktıklarında, bombalamaya ve öldürmeye can atan bu teknolojik deliliğin bizi nereye götürdüğü hakkında düşünememelerini sağlayacak kadar uzun süre 'imal edilmiş' bir rıza durumunda tutulması.

İsrail bugün ayan beyan sivillere karşı bir savaş yürütüyor, fakat ABD'de bunun böyle söylendiğini asla işitemezsiniz. Bu ırkçı bir savaştır, stratejik ve taktik bakımdan sömürgeci de bir savaştır. İnsanlar, Yahudi olmadıkları için ayrım gözetilmeden öldürülmekte ve acı çekmektedir. Ne ironi! Fakat CNN'de asla 'işgal altındaki' topraklar kavramını duymazsınız. (Bunun yerine 'İsrail'deki şiddet' denir, gören de asıl savaş alanları, halihazırda en az 150 yasadışı İsrail yerleşimi tarafından kuşatılmış olan gettolar ve abluka altındaki Filistin mülteciler kampları değil de, konser salonları ve Tel Aviv kafeteryalarıymış sanır). Son on yılda ABD büyük Oslo yalanım dünyaya satmaya çalışırken, verilenin sadece Batı Şeria'nm yüzde 18'ini, Gazze'nin ise yüzde 60'ını kapsadığının kimse farkında değildir. Kimse coğrafya bilmemektedir ve zaten bilmemek de iyidir, zira sahadaki gerçeklik, boş laflar ve kerameti kendinden menkul övgülere kıyasla fazla çarpıcıdır.

İşte, sözde yorumculardan biri Thomas Friedman, iflah olmaz kibri ve yüzsüzlüğüyle, hâlâ 'Arap televizyonları'nın tek taraflı görüntüler yansıttığını söyleyebiliyor. Sanki 'Arap televizyonları' CNN gibi olayları İsrail'in bakış açısından göstermek, İsrail'in Filistin gettolarına ve kamplarına yönelik yürüttüğü etnik temizliğini, o her şeye kadir 'Ortadoğu şiddeti' kelimesiyle tanımlamak zorundaymış gibi. Acaba Friedman (ve bu bakımdan CNN) 35 yıldır işgal altında tuttuğu bir halkın topraklarında sömürgeci bir savaş yürüten orduya yönelik saldırılarla, o halkın katliamlara karşı kendini korumaya çalışması arasındaki farka hiç dikkat çekti mi? Elbette hayır! Friedman ortada bir Filistin işgali olmadığını, Filistinlilerin F-16 uçaklarına, Apache helikopterlerine, savaş gemilerine veya Merkava tanklarına sahip olmadıklarını, yani İsrail'i işgal falan etmediklerini söy-

lemeye tenezzül etmez tabii. Gerek ABD'nin bakışını açıklamak gerekse Arap ve Filistin davasını anlamak bakımından mutlak bir başarısızlık sergileyen Friedman'm dürüst bir yorumcu ve gazeteci olduğuna kim güvenebilir? Kendisinin ve yazdıklarının sorunun bir parçası olduğunu, kendisini sürekli temize çıkarmaya çalıştığını, başkalarından beklediği özeleştirinin zerresini kendinde taşımadığını, cehaleti ve yanlış kanıları azaltmak yerine çoğalttığını göremiyor mu? Zavallı bir gazeteci ve eğitimci, işte budur Friedman.

Amerika'da gördüğünüz resim şu: İsrailliler, Filistinlilerin işgal altındaki topraklarında yer alan yerleşimleri ve askeri üsleri için değil, hayatları için savaşıyorlar. Amerikan medyasında aylarca tek bir harita yayınlanmadı. 8 Mart'ta, yani Filistinliler için on altı aylık İntifada'nın en kanlı gününde, CNN'in ana haber bülteni sadece 40 'kişi'nin öldüğünü belirtiyor ve yaralı taşıyan ambulanslarının İsrail tankları tarafından keyfi şekilde engellenmesine karşı çıktıkları için öldürülen Kızılhaç görevlilerinden hiç söz etmiyordu. Sadece 'insanlar' deniyor ve o 'insanlar'ın otuz beş yıldır içinde yaşadığı cehenneme dair tek bir görüntü verilmiyordu. Sözgelimi, ağır kuşatma altında tutulan, yirmi dört saatlik sokağa çıkma yasaklarına mahkûm edilen, elektriği ve suyu kesilen, sistematik tutuklamalarla sekiz yüz genç erkeğin götürüldüğü, mülteci evlerinin acımasızca yerle bir edildiği, mülklerin geniş çaplı yıkıma tabi tutulduğu (mülk derken gece kulüplerinden veya spor tesislerinden değil, iki kez sürgün edilmiş mültecilerin yaşadığı virane gecekondulardan ve barakalardan söz ediyorum), silahsız ve savunmasız sivillere karşı sadistçe vahşetin (insanların vurulup dövüldükten sonra kan kaybından ölüme terk edilmesi, hamile kadınların gereksiz bekletildikleri İsrail kontrol noktalarında doğum yapmak zorunda bırakılması, benim vergilerimle satın alınan bir M-16'yı taşıyıp sakız çiğneyen 18 yaşındaki İsrailli askerlerin ihtiyar adamları soyunmaya ve yalınayak yürümeye zorlaması...) sayısız örneğine sahne olan Tulkarim. Kent merkezi ve üniversitesi yıkılan, yine benim vergilerimle alınan bombalarla doldurulmuş muhteşem İsrail F-16'larıyla iki bin metreden dümdüz edilen Beytüllahim. Balata kampı, Ayda, Dehişe ve Azza kampları, Hadr ve Hüsam adlı küçücük köylerin enkaza çevrilmesine dair Amerikan basınında tek bir kelime yok; birkaçı dışında, New Yorklu editörlerin böyle şeylerle hiçbir derdi olmadığı belli. Ölü ve yaralılarının kaydı tutulmayan, savunmasız ve

desteksiz, hayatları felç edilmiş ve yaşanmaz hale getirilmiş, keyfi şekilde acı çektirilen yüz binlerce insan hakkında söylenecek hiçbir şey yok. Bütün bu zulüm, sakin Batı Kudüs'ün güvenli mesafesinde yaşayıp harekât emirleri veren bir grup adam tarafından uygulanıyor. Bu adamlara göre Batı Şeria ve Gazze, 'ezilmesi', temizlenmesi ve İsrail'in üstün ordusunun benimsenen jargonuyla, dersi verilmesi gereken böceklerle ve sıçanlarla dolu uzak birer fare deliği. Bugün en büyük saldırıya maruz kalan Ramallah işgal edilmiş ve 140 İsrail tankı tarafından yerle bir edilmiş durumda, böylece İsrail zaten işgal altında tuttuğu Filistin topraklarını yeniden fethetme harekâtını tamamlamış oluyor.

Filistin halkı Oslo'nun tahayyül edilemez derece ağır bedelini ödüyor; on yıllık müzakerelerin ardından Filistinlilere kalan yaşama şansı olmayan toprak parçaları, İsrail'e boyun eğmeyi garanti altına almak için tasarlanmış güvenlik kurumları ve Yahudi devleti ilerleyip zenginleşebilsin diye sefalete mahkûm edilen hayatlar. Bu on yıl zarfında bazılarımız, ABD-İsrail'in barış söylemi ile Filistin topraklarında yaşanan korkunç gerçeklikler arasındaki mesafenin zerre kadar giderilmediği, hatta giderilmeye niyet bile edilmediği yönünde nafile uyarılarda bulunduk. *Barış süreci* ve *terörizm* gibi kelimeler ve ifadeler, hiçbir gerçek anlamı olmaksızın ortalığı kapladı. Toprak müsadereleri ya görmezden gelindi ya da 'ikili müzakereler' kisvesine sokuldu. O müzakereler ki, her ne pahasına olursa olsun istediği Filistin toprakları üzerindeki kontrolünü sağlamlaştıran bir devlet ile, müzakerelere temel oluşturacak güvenilir bir haritayı, bırakın kullanmayı, elde etmeleri bile dört yıl süren bir vasatlar ve cahiller sürüsü arasında gerçekleştirildi. Filistinli müzakerecilerin temsil tarzındaki en berbat nokta ise, 1948'den bu yana geçen 44 yıl dahilinde, Filistinlilerin gösterdiği kahramanlık ve çektiği acılara dair bir anlatıyı hiçbir şekilde ortaya koymamalarıydı. Hepimiz esasen şiddet yanlısı fanatik aşırılıkçılar sınıfına sokuluverdik; George W. Bush ve şürekasının şaşkına dönmüş ve sistematik olarak yanlış bilgilendirilen bir halkın bilincine soktuğu üzere, biz teröristlerden başka bir şey değildik. Bu yalanın pompalanması için bir yorumcular ve medya yıldızları ordusu da (Blitzerler, Zahnlar, Lehrerler, Ratherlar, Brokawlar, Russertler ve benzerleri) zaten hazır ve nazırdı. İsrail lobisinin saflarında bu tür sadık uşakları istihdam etmekten yana sıkıntısı yoktu.

Şimdi de Suudi barış önerisi, tartışma ve umut sebebi haline geliverdi. Bu önerinin, sanılanın aksine, gerçek bağlamına oturtulması gerektiğini düşünüyorum. Her şeyden önce bu girişim Reagan'ın 1982 planının, Fahd'ın 1983 planının ve 1991'de Madrid'de ortaya konan planın yeniden ısıtılmasıdır: diğer bir deyişle, defalarca sunulan ve İsrail ile ABD'nin, uygulamak şöyle dursun, aktif şekilde dinamitlemesi sonucu başarısızlığa uğrayan bir planlar zincirinin son halkasıdır. Bana göre müzakere edilmeye değer yegâne konu, Oslo'da olduğu gibi İsrail'in hangi toprak parçalarını gönülsüzce geri vereceğine dair pazarlık yapmak değil, İsrail'in tam geri çekilmesinin aşamalarıdır. Çok fazla Filistin kanı aktı, İsrail'in kibri ve ırkçı şiddeti dayanılmaz hale geldi; bu yüzden dürüst ve tarafsız arabuluculukla alakası bile olmayan ABD'nin başının altından çıkan Oslo tarzı müzakerelere dönülmesi mümkün değildir. Bununla birlikte herkes, eski Filistinli müzakerecilerin hayallerini ve yanılsamalarını terk etmediğinin, toplantıların saldırılar ve bombardımanlar sürerken yürütüldüğünün farkındadır. Filistinlilerin on yıllardır çektiği acılara ve İsrail'in yıkım siyasetinin gerçek insani bedellerine gereken dikkat gösterilmedikçe bir arpa boyu yol gidilemez; İsrail hükümetlerinin Filistinlilerin haklarını gasp ettiği, evlerimizi yıktığı ve insanlarımızı öldürdüğü teslim edilmeden müzakereler hiçbir sonuç vermez. Tarihi dikkate almayan herhangi bir Arap-İsrail müzakeresini yürütmeye bile değmez (ve olup bitenleri anlamak için bilinçli tarihçilerden, iktisatçılardan ve coğrafyacılardan oluşan bir ekip görevlendirilmelidir). Bu yüzden mevcut yıkımdan bir şeyler kurtarılmak isteniyorsa, Filistinler şimdi yeni bir müzakereci ve temsilci heyeti seçmek zorundadır.

Kısacası, bugün İsrail ile Filistin temsilcileri arasında hangi toplantı yapılırsa yapılsın, İsrail'in halkımıza yönelik yıkım politikasının boyutlarına odaklanılmalı ve yaşananlar basitçe tarihe havale edilmemelidir. Oslo'nun anlamı ise işgalin kabullenilmesi ve ilk yirmi beş yıllık işgal döneminde söndürülen onca ocağın ve yok edilen hayatın es geçilmesidir. Bu kadar acı çekildikten sonra İsrail affedilemez ve yapıp ettiklerini telafi etmesi gerektiğine dair sözlü bir talep bile olmaksızın masadan öylece kalkıp gitmesine izin verilemez.

Siyasetin ne arzu edildiğiyle değil, neyin mümkün göründüğüyle ilgili bir şey olduğunu ve yarım yamalak bir İsrail çekilmesine minnettar olmamız gerektiğini söyleyenler olacaktır. Bunu külliyen red-

dediyorum. Müzakereler, ancak İsrail'in, *ne zaman* tümüyle geri çekileceğine dair olabilir, işgal ettiği toprakların kaçta kaçından feragat edeceğine dair değil. Bir fatihin ve bir vandalm feragat etmesi söz konusu olamaz: ne aldıysa onu vermek ve sorumlu olduğu acıları tazmin etmek zorundadır, aynı Saddam Hüseyin'in Kuveyt işgali nedeniyle yapması gerektiği ve yaptığı gibi. Gazze ve Batı Şeria'daki tüm Filistinlilerin olağanüstü cesareti, koltuğunu çok uzak olmayan bir gelecekte kaybedecek olan Şaron'u siyasal ve ahlâki olarak mağlup etmiş olsa da, bu hedefin hâlâ çok uzağındayız. Fakat yirmi yıl içinde orduları Arap kentlerini keyfince istila edebilir, mızıldanmak dışında ortak bir Arap tepkisinin olmadığı koşullarda istediği gibi öldürebilir ve yakıp yıkabilir. Bu arada Arap dünyasının büyük liderleri bildik nakaratlarına devam ederler!

Son olarak, çeşitli Arap liderlerin Filistinlilere ayan beyan tecavüz edilirken böyle mutlak bir suskunluk takınarak ne yapmaya çalıştıklarını bilmiyorum, ama vicdanlarının derinliklerinde büyük bir utanç duymaları gerektiğini düşünüyorum. Askeri, siyasal, ekonomik, her şeyin ötesinde de ahlâki acz içindeki bu adamların zerre güvenilirliği ve Amerikan-İsrail satranç tahtasındaki itaatkâr birer piyon olmak dışında hiçbir gerçek duruşu yok. Belki bir bekleme oyunu oynadıklarını düşünüyorlar. Belki. Fakat (Arafat ve adamları gibi) halklarını bütün Arapları militan, aşırılıkçı, terörist fanatikler olarak görenlerin saldırılarına karşı korumanın yolunun, sistematik ve yaygın bilgilendirme gücünden geçtiğini bile öğrenebilmiş değiller. Neyse ki bu tür bir sorumsuzluk ve aşağılık davranışın ömrü çok uzun sürmez. Peki, yeni kuşak daha iyisini yapacak mı?

Bu sorunun cevabını, laik eğitime yönelik topyekûn yeni bir yaklaşım belirleyecek. Ya bir kez daha hep beraber örgütsüzlüğün, yozlaşmanın ve vasatlığın batağına sürükleneceğiz ya da nihayet bir ulus haline gelebileceğiz.

(*El Ahram*, 14-20 Mart 2002
El Hayat, 31 Mart 2002)

27
İLERİYİ DÜŞÜNMEK

Filistin'le herhangi bir bağlantısı olan herkes bugün şaşkınlık dolu bir öfke ve şok halinde. 1982'de olanların neredeyse tam bir tekrarı yaşanırken, İsrail'in şu an Filistin halkına karşı (George W. Bush'un akıl almaz derecede cahilce ve komik desteğiyle) başlattığı topyekûn sömürgeci saldırı, Şaron'un Filistinlilere yönelik 1971'de ve 1982'de giriştiği kitlesel katliamlardan bile kötü. Bugünkü siyasal ve ahlâki iklim çok daha kaba ve daha indirgemeci; medyanın yıkıcı rolü (neredeyse hep Filistinlilerin intihar saldırıları öne çıkarılırken, bu saldırılar İsrail'in Filistin topraklarında yürüttüğü 35 yıllık yasadışı işgalin bağlamından koparılıyor) iyice İsrail'den yana saf tutarken, ABD'nin gücü daha da rakipsiz hale geldi. Terörizme karşı savaş dünya gündemini tamamen işgal etmiş durumda; Arapların cephesinde ise görülmemiş bir tutarsızlık ve parçalanma var.

Bütün bunlar, Şaron'un canice içgüdüleri (eğer bu doğru kelime ise) yukarıda sayılan her şeyin üzerinde yükseliyor ve üstelik dallanıp budaklanıyor. Bu da fiilen, Şaron'un görülmemiş bir yıkımı, eskisinden çok daha büyük bir dokunulmazlıkla yapabileceği anlamına geliyor. Her ne kadar sadece inkâra ve nefrete takılıp kalmak eninde sonunda siyasal, hatta askeri başarısızlığa mahkûm olsa da, bu yüzden Şaron, tüm çabaları ve kariyeri boyunca yapmaya çalıştıkları itibarıyla çok daha zayıf bir konuma geriliyor olsa da, şu an keyfince at oynatabilir durumda. Halklar arasındaki bu tür ihtilaflar, tanklarla, hava kuvvetleriyle ve silahsız sivillere yönelik saldırılarla bertaraf edilemeyecek kadar çok unsur taşır. Şaron'un terör hakkında gelişigüzel ve şuursuzca tekrarladığı nakaratlara bakmayın siz, bunlar hiçbir zaman onun düşlerinde gördüğü türden kalıcı bir siyasal çözüme varamaz. Filistinlilerin başka bir yere gideceği yok. Dahası, Şaron'un gözden düşmüş ve halkı tarafından yüz geri edilmiş biri olarak tükenmeye mahkûm olduğu kesin gibi. Onun, Filistin'e dair, her şeyi ve bizzat Filistinlileri yok etmekten başka, herhangi bir planı yok. Hatta Arafat ve terör konusundaki dehşetli saplantısıyla kendi körlüğe ve sabit fikirlere dayalı pozisyonunu daha da belirgin hale getirirken, olsa olsa Arafat'ın prestijini yükseltiyor.

Şaron, İsrail'in eninde sonunda halletmesi gereken bir mesele. Bizim şimdi üstesinden gelmemiz gereken en önemli mesele ise, ahlâki olarak elimizden gelen her şeyi yapmak, canice bir savaşın yol açtığı muazzam acılara ve yıkıma rağmen yolumuza devam etmek. Zbigniew Brzezinski gibi tanınmış ve saygın bir emekli politikacı, ulusal televizyona çıkıp İsrail'in Güney Afrika'daki beyaz ırkın üstünlüğüne dayalı apartheid rejiminden farksız bir tutum içinde olduğunu söylediğinde, onun bu konuda yalnız olmadığından emin olabiliriz. Giderek daha fazla Amerikalı ve başka uluslardan insan İsrail'den yaka silkerken, İsrail'in ABD'deki konumu da sarsılıyor: Yavaş yavaş muazzam paraların akıtıldığı bir bataklık, Amerika'nın yalnızlığını ve izolasyonunu derinleştiren, gerek müttefikleri gerekse yurttaşlarının gözünde itibarını iki paralık eden, tiksinilecek bir şey gibi görülüyor. Soru şu: Bu en zorlu anlarda, mevcut krizden, gelecek planlarımız dahilinde ihtiyaç duyduğumuz ne gibi mantıklı dersler çıkarabiliriz?

Şimdi söyleyeceklerimi ince eleyip sık dokuyacağım, fakat bunların hem Arap hem Batı dünyasından gelen bir insan olarak Filistin davası için yıllarca yaptığım mesainin mütevazı meyvesi olduğunun

da bilinmesini umuyorum. Ne her şeyi bilmem ne de söylemem mümkün, burada sadece şu son derece zor dönemde katkısı olabileceğine inandığım bir avuç düşünceyi sunacağım. Aşağıda dile getireceğim dört noktanın her biri birbiriyle bağlantılı.

1) İster iyi ister kötü olsun, Filistin, sadece bir Arap ya da İslam davası değildir; birbirinden farklı, birbiriyle çelişen, fakat aynı zamanda kesişen dünyalar için önem taşımaktadır. Filistin için mesai yapmak, bu birçok boyutun farkında olmayı ve insanın kendisini o boyutlar dahilinde sürekli olarak eğitmesini gerektirir. Bunun için de iyi eğitim almış, uyanık ve sofistike bir liderliğe ve demokratik desteğe ihtiyacımız vardır. Her şeyden önemlisi, Mandela'nın *kendi* mücadelesine dair bıkıp usanmadan vurguladığı üzere, biz de Filistin'in, yaşadığımız çağın büyük ahlâki mücadelelerinden birini teşkil ettiğinin farkında olmalıyız. Mücadelemize bu şekilde yaklaşmalıyız. Bu bir ticaret veya mübadele pazarlığı ya da kariyer yapma meselesi değil, Filistinlilere ahlâki zemini ele geçirme ve elde tutma imkânı vermesi gereken haklı bir davadır.

2) Gücün farklı türleri vardır, ki askeri güç elbette en belirgin olanıdır. İsrail'in son 54 yılda Filistinlilere onca acıyı yaşatmasını mümkün kılan şey, İsrail'in eylemlerini meşru gösterirken, Filistinlilerin eylemlerini değersizleştirip silen dikkatli ve bilimsel olarak planlanmış bir kampanyadır. Yani, mesele sadece güçlü bir orduya sahip olmak değil, başta ABD ve Batı Avrupa olmak üzere, uluslararası kamuoyunu örgütlemektir. Yavaş yavaş, yöntemli bir çalışmanın ürünü olan bu güç sayesinde, insanlar kendilerini İsrail'in pozisyonuyla kolayca özdeşleştirirken, Filistinlileri İsrail'in düşmanı, bu yüzden iğrenç, tehlikeli ve 'biz'e karşı insanlar olarak algılayabilmektedirler. Kamuoyunun, imajların ve düşüncelerin örgütlenmesi noktasından bakıldığında, Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana Avrupa, neredeyse tümüyle önemsiz bir konuma indirgenmiş durumdadır. Filistin hariç tutulursa, asıl savaş alanı Amerika'dır. Biz Filistinliler, bu ülkedeki siyasal çalışmalarımızı kitlesel düzeyde ve sistematik biçimde örgütlemenin önemini hiçbir zaman kavrayamadığımız içindir ki, sözgelimi, *Filistinli* kelimesini duyduğunda ortalama Amerikan vatandaşının aklına hemen 'terörizm' gelmektedir. İsrail işgaline karşı Filistin topraklarında sergilediğimiz direnişle elde edebileceğimiz her şeyi, ancak bu tür bir çalış-

mayla koruma altına alabiliriz. İsrail'in bize dokunulmazlık zırhı kuşanarak yüklenebilmesinin nedeni işte budur: Şaron'u savaş suçları işlemekten ve yaptığının terörizmle mücadeleden ibaret olduğu nakaratını tekrarlamaktan alıkoyacak bir kamuoyu korumasından yoksunuz. Sözgelimi, CNN'deki görüntülerin yaygınlıktan, ısrardan ve tekrardan gelen muazzam gücü (diyelim ki, 'intihar bombacısı' ifadesinin Amerikalı tüketici ve vergi mükellefinin zihnini dumura uğratacak şekilde saat başı yüzlerce kez yinelenmesi) karşısında, Hannan Aşravi, Leyla Halid, Hassan Hatib, Afif Safieh gibi isimlerden (ki bunlar sadece bir kısmıdır) oluşan bir ekip kurulmaması, bu ekibin Washington'da konuşlandırılıp, sadece Filistin'in hikâyesini anlatmak, yaşananların bağlamını göstermek ve anlaşılmasını sağlamakla görevlendirilmemesi affedilmez bir hatadır. Sadece olumsuz değerleri değil, olumlu değerleri de vurgulayan böyle bir ekip, CNN'e ve diğer TV kanallarına çıkarak ahlâki duruşumuzu anlatabilirdi pekâlâ. Gelecekte, elektronik iletişim çağında bu tür girişimlerin çağdaş siyasetin temel derslerinden olduğunu kavramış bir liderliğe ihtiyacımız var.

3) Tek bir süpergücün egemenliğindeki bir dünyada, o süpergücün (yani Amerika'nın) tarihi, kurumları, akım ve karşı-akımları, siyaseti ve kültürü hakkında derinlemesine bir tanıma ve bilgi edinme çabası göstermeksizin; her şeyden önemlisi, onun dilinin nasıl işlediğine dair kusursuz bir kavrayışa sahip olmaksızın sorumlu siyasal faaliyet yürütmek mümkün değildir. Filistin ve Arap sözcüleri, Amerika hakkında en zırva lafları zikredip kendilerini Amerikalıların insafına teslim ederken, bir yandan küfürler sıralayıp diğer yandan yardım dilenirken ve üstelik bütün bunları kırık dökük ve acınası İngilizce'leriyle dile getirirken öylesine ilkel bir görüntü sergiliyorlar ki, insan ağlamamak için zor tutuyor kendini. Amerika yekpare bir ülke değildir. Bu ülkede dostlarımız ve kazanabileceğimiz insanlar var. ABD'de yaşayan cemaatlerimizi ve onlara bağlı cemaatleri gayrete getirebilir, seferber edebilir, kendi kurtuluş siyasetimizin ayrılmaz birer parçasına dönüştürebiliriz; tıpkı Güney Afrikalıların veya tıpkı kendi kurtuluş mücadeleleri sırasında Cezayirlilerin Fransa'da yaptıkları gibi. Planlama, disiplin, koordinasyon. Şiddete dayanmayan politikayı zerre kadar kavrayamadık. Ayrıca, İsraillilere doğrudan doğruya hitap edebilmenin gücünden de habersiziz. Afrika Ulusal Kongresi (ANC) onları mücadeleye katma ve

karşılıklı saygı inşa etme politikasının bir parçası olarak doğrudan doğruya Güney Afrikalı beyazlara hitap edebilmişti. Bizim İsrailllilerin dışlama ve saldırganlık politikalarına vereceğimiz karşılık, birlikte yaşamaktır. Birlikte yaşamak taviz vermek değil, dayanışma inşa etmek ve böylece dışlayıcıları, ırkçıları ve köktencileri tecrit etmek anlamına gelir.

4) Kendimizi anlamamız noktasında hepimiz adına en önemli ders, İsrail'in şimdi işgal altındaki topraklarda uyguladığı zulüm ve yarattığı korkunç trajedidir. Mesele şudur: Biz bir halkız, bir toplumuz; ve İsrail'in Filistin Yönetimi'ne yönelik vahşi saldırılarına karşın, toplumumuz hâlâ işler durumda. Biz bir halkız, çünkü işleyen ve işlevlerini sürdüren bir toplumumuz var: Elli dört yıldır her tür aşağılamaya, tarihin her tür zalim cilvesine, bir halk olarak yaşadığımız bütün talihsizliklere ve trajedilere rağmen yaşamaya devam eden bir toplumumuz var. İsrail karşısındaki en büyük zaferimiz, Şaron ve benzerlerinin bunu görme yeteneğine sahip olmamalarıdır; işte tam da bu yüzden, sahip oldukları onca güce ve yaptıkları insanlık dışı zulümlere rağmen silinip gidecekler. Biz geçmişte yaşadığımız trajedilerle ve kötü hatıralarla yüzleştik, ama Şaron gibi İsrailliler bunu yapabilmiş değil. Şaron, bir Arap katili olarak, halkına daha fazla rahatsızlık ve güvensizlik yaşatan başarısız bir politikacı olarak mezarına gömülecek. Kuşkusuz bir liderin en önemli mirası, gelecek nesillerin üzerinde yükseleceği bir temel bırakmaktır. Şaron, Mofaz ve bu gaddar, sadist ölüm harekâtında onlarla işbirliği yapanlar ise sadece mezar taşları bırakacaklar. İnkâr, inkârı besler. Sanırım Filistinliler olarak, gelecek nesillere bir vizyon, yanı sıra her türlü yok etme çabasını boşa çıkarıp hayatta kalmış bir toplum bıraktığımızı söyleyebiliriz. Ve bu önemli bir şeydir. Çocuklarımız bu noktadan yollarına devam edebilirler: Eleştiriyle, akılla, umutla ve sabırla.

(*El Ahram*, 4-10 Nisan 2002
El Hayat, 7 Nisan 2002
Le Monde, 11 Nisan 2002)

28
İSRAİL NE YAPIYOR?

İsrail'in Batı Şeria'daki kasabalara ve mülteci kamplarına yönelik olağanüstü yıkıcı istilasıyla ilgili haberleri kısıtlama çabasına rağmen, bilgi ve görüntüler yine de her yana sızıyor. İnternet yüzlerce sözlü ve görüntülü tanıklığı gözler önüne seriyor, Arap ve Avrupa televizyonları sayısız haber geçiyor; ana akım Amerikan medyasında yer almayan, bloke edilen veya çok az yer bulan haberler bunlar. Bütün göstergeler, İsrail'in yürüttüğü harekâtın aslında (ve daima) neye yönelik olduğuna dair çarpıcı bir kanıt sunuyor: Filistin toprakları ve toplumunun geri dönülemez biçimde fethi. ABD'nin yanı sıra neredeyse bütün Amerikalı medya yorumcularının temel olarak desteklediği resmi çizgi, İsrail'in, güvenliğini zedeleyen, hatta varlığını tehdit eden intihar eylemlerine karşı kendisini misillemeler yo-

luyla savunduğu yönünde. Bu iddia mutlak bir gerçeklik statüsü edinmiş durumda; İsrail'in ne yaptığı veya aslında ona ne yapıldığı kimsenin umurunda değil.

'Terör ağını dağıtmak', 'terörist altyapıyı yok etmek', 'terör yuvalarına saldırmak' (bütün bu ifadelerdeki topyekûn insansızlaştırmaya dikkat edin) türünden laflar öyle sık ve öyle düşüncesizce tekrarlanıyor ki, İsrail'e istediğini yapma hakkını vermiş oluyor. Karşılığında da Filistin'deki sivil hayat, mümkün olan en zararlı şekilde, şiddet saçan ezici bir teknolojinin mümkün kıldığı daha dizginsiz yıkım, öldürme, aşağılama, vandalizm ve fütursuzluk eşliğinde yerle bir ediliyor. Yeryüzündeki hiçbir ülke, ABD'nin azami onayı ve desteğini arkasına alan İsrail'in yaptığını yapamamıştır. Hiçbiri İsrail kadar uzlaşmaz ve yıkıcı davranmamış, kendi gerçeklikleriyle bu kadar uzak düşmemiştir.

Ancak bu iddiaların (İsrail'in 'var olma savaşı') şaşırtıcı (ve tabii ki gülünç) doğasının, Yahudi devleti ve onun ölüm saçan başbakanı Ariel Şaron'un yürüttüğü acımasız ve neredeyse tahayyül edilemez yıkım nedeniyle yavaş yavaş aşındığına dair göstergeler var. *New York Times*'ın birinci sayfasında, 11 Nisan tarihinde Serge Schmemann imzasıyla yayınlanan haberin başlığı "Saldırılar Filistin Haritasını Metal Hurdalığına ve Enkaza Çeviriyor" idi ve haberde şu ifadeler yer alıyordu: "Kentlere ve kasabalara (Ramallah, Beytüllahim, Tulkarim, Kalkilya, Nablus ve Cenin) verilen hasarın boyutunu tam olarak kestirmek mümkün değil, zira buralar sokaklarda ateş açan devriyeler ve keskin nişancılar eşliğinde sıkı kuşatma altında. Fakat günlük hayatın ve müstakbel bir Filistin devletinin altyapısının (yollar, okullar, elektrik kuleleri, su nakil boruları, telefon hatları) yerle bir olduğu söylenebilir." İsrail ordusunun 50 tank, günde 250 füze saldırısı ve onlarca F-16 sortisiyle, Cenin mülteci kampını bir hafta boyunca kuşatması hangi insani ölçüte sığdırabilir? 15 bin insanın yaşadığı, ellerinde otomatik silahlar olan bir avuç adam dışında savunması, lideri, füzeleri, tankları, hiçbir şeyi ama hiçbir şeyi olmayan Cenin'e yaşatılanlar, nasıl terörist şiddete ve İsrail'in varlığına yönelik tehdide verilen karşılık olarak gerekçelendirilebilir? Yüzlerce insanın enkaz altında kaldığı, İsrail buldozerlerinin şimdi kampın yıkıntılarını temizlemekle meşgul olduğu haberleri geliyor. Filistinli sivilliler, o erkekler, kadınlar ve çocuklar, binlercesi bir çırpıda öldürülebilecek birer sıçan veya ha-

mamböceği mi? Onlar için, onları savunacak tek kelime etmek bu kadar mı zor? Binlerce Filistinli erkeğin İsrail askerlerince yakalanıp sırra kadem basmasına, Batı Şeria'nın dört bir köşesinde İsrail buldozerlerinin yol açtığı enkazlar arasında hayatta kalmaya çalışan çok sayıda sıradan insanın mahrumiyetine ve evsizliğine, aylardır süren kuşatmaya, bütün Filistin kentlerinde elektrik ve suyun kesilmesine, günlerce devam eden topyekûn sokağa çıkma yasağına, gıda ve ilaç yokluğuna, yaralanıp kan kaybından ölenlere, ambulans ve yardım görevlilerine yönelik, ılımlı tavrıyla bilinen Kofi Annan'ın bile gaddarlık olarak tarif ettiği saldırılara ne demeli? Bu saldırılar hafızalardan öyle kolay silinmeyecektir. Dostları İsrail'e bu intihardan farksız politikalarıyla barış, kabul ve güvenlik elde etmesinin mümkün olmadığını söylemelidir.

Bütün bir halkın, dünyadaki en tüyler ürpertici ve korku verici propaganda makinesi tarafından canavara dönüştürülmesi, 'militan' ve 'terörist' kavramlarının içine hapsedilmesi, sadece İsrail ordusuna değil, onun yazar ve savunmacı takımına, Filistin halkının sivil varlığını engel tanımadan yıkmak üzere yazılan dehşet verici bir ıstırap ve taciz tarihini yok sayma imkânı vermiştir. Filistin toplumunun 1948'te yok edilmesi ve tehcir edilmiş bir halk yaratılması; Batı Şeria ve Gazze'nin fethi ve 1967'den beri askeri işgal altında tutulması; 17,500 Lübnanlı ve Filistinlinin hayatına mal olan 1982 istilası, yanı sıra Sabra ve Şatila katliamları; Filistin okullarına, mülteci kamplarına, hastanelerine ve her türden sivil kuruma yönelik bitmek bilmez saldırılar kamusal bellekten silinmiştir. Eğitim Bakanlığı, Ramallah Belediyesi, Merkezi İstatistik Bürosu, sivil haklar, sağlık ve ekonomik kalkınmayla ilgili birçok kurumun binalarını yıkıp kayıtlarını yok etmek, hastanelere, radyo ve televizyon istasyonlarına saldırmak, ne gibi bir terör karşıtı amaca hizmet etmektedir? Şaron'un sadece Filistinlilerin 'beli'ni kırmaya değil, onları ulusal kurumlarıyla beraber bir halk olarak ortadan kaldırmaya niyet ettiği ayan beyan ortada değil mi?

Güç orantısızlığı ve asimetrisine dayalı böyle bir bağlamda, ne ordusu, ne hava gücü, ne tankı, ne de herhangi bir tür savunma aracı olan, işleyen bir liderliğe sahip olmayan Filistinlilerden şiddeti 'kınamaları'nı istemek ve İsrail'in eylemlerine yönelik hiçbir kıyaslanabilir sınır koyma gereği duymamak, çılgınlıktan farksızdır. Benim daima karşı çıktığım intihar eylemleri meselesi bile, İsrail'e, Filis-

tin'de on yıllardır devam eden işgal çok daha fazla cana mal olmuş, hayatı felç etmiş ve cehenneme çevirmişken, Şaron kariyerinin başladığı 1950'lerden bugüne Filistinlilere karşı sistemli bir barbarlık uygulamışken, kendi kayıplarını gizli bir ırkçı teraziye vurma imkânı tanıyan bakış açısı irdelenmeden anlaşılamaz.

Bence asıl meseleye parmak basmayan hiçbir barış önerisi ikna edici olamaz. Mesele, İsrail'in Filistin halkının egemen varlığını, Şaron ve destekçilerinin büyük çoğunluğunun Büyük İsrail gözüyle baktığı topraklar (yani, Batı Şeria ve Gazze) üzerindeki haklarını tanımayı topyekûn reddetmesidir. *Financial Times*'ın 6-7 Nisan 2002 tarihli nüshasında yayımlanan Şaron profili, "Ebeveynlerine Yahudilerle Arapların yan yana yaşama hakkı olduğunu gururla yazmıştı" gibi bir spotun ardından alıntılanan şu son derece açıklayıcı cümlelerle bitiyordu: "Fakat toprak üzerinde sadece kendilerinin hak sahibi olduğuna mutlak şekilde inanıyorlardı. Ve kimse, ne terörle ne de başka bir yolla, kendilerini buradan söküp atamayacaktı. Toprak... gücünüz olduğu zaman, yani sadece fiziksel değil, ruhsal gücünüz olduğunda tamamen size ait olur..."

1988'de FKÖ taviz vererek, tarihsel Filistin'in iki devlete bölünmesinin kabul edilebilir olduğunu ilan etti. Bu kabul birçok defalar ve elbette Oslo belgelerinde tekrar teyit edildi. *Fakat bölünme kavramını sadece Filistinliler açıkça kabul etti. İsrail ise bunu hiçbir zaman kabul etmedi.* Bugün Filistin topraklarında 170'den fazla yerleşim bulunmasının, onları birbirine bağlayıp Filistinlilerin hareket özgürlüğünü tümden felce uğratan 550 kilometrelik yol ağının (Ev Yıkımlarına Karşı İsrail Komitesi'nden Jeff Halper'a göre, bu ağın maliyeti 3 milyar dolardır ve ABD tarafından finanse edilmiştir), Rabin'den bu yana tek bir İsrail başbakanının Filistinlilerin *gerçek egemenlik* hakkını tanımamasının ve elbette yerleşimlerin yıldan yıla artmasının nedeni işte budur. İşgal Altındaki Topraklar'ın son haritasına sadece bir göz atmak, İsrail'in barış süreci boyunca ne yaptığını ve bunun sonucunda oluşan coğrafi bölünme ve daralmanın Filistinlilerin hayatında neye yol açtığını açıkça görmeye yeter. Yani, İsrail kendisini ve Yahudi halkını, fiilen İsrail toprağına tümüyle sahip olacak konumda görmektedir: İsrail dahilinde bunu garanti altına alacak toprak sahipliği yasaları vardır, Batı Şeria ve Gazze'de ise yerleşimler ve yollardan menkul ağ, yanı sıra Filistinlilerin egemen toprak haklarının teslim edilmemesi, aynı işlevi görmektedir.

Akla ziyan olan şey, Oslo belgeleri, prosedürleri, anlaşmalarının tümüne dahil olan (Amerikalı, Filistinli, Arap, BM kökenli, Avrupalı, vb.) hiçbir yetkilinin İsrail'e bu noktada karşı çıkmamasıdır. Elbette bu sebepten, on yıllık 'barış süreci'nin ardından İsrail hâlâ Batı Şeria ve Gazze'nin kontrolünü elinde tutmaktadır. Bugün bu topraklar binin üzerinde İsrail tankı ve binlerce asker tarafından daha doğrudan kontrol edilmektedir (yoksa sahiplenilmektedir mi demeli?), fakat temel prensip aynıdır. Hiçbir İsrailli lider (elbette Şaron ve onun, hükümetin çoğunluğunu teşkil eden İsrail Ülkesi destekçileri de dahil) İşgal Altındaki Topraklar'ın işgal altında olduğunu resmen kabul etmediği gibi, Filistinlilerin, dünyanın çoğunluğunun Filistin toprağı olarak gördüğü bölgenin sınırları, suyu, hava sahası veya güvenliği üzerinde İsrail kontrolü olmaksızın, egemenlik hakları bulunabileceğini, teorik olarak bile teslim etmemiştir. Bu yüzden de, son zamanlarda moda olduğu üzere, bir Filistin devleti 'vizyonu'ndan dem vurmak, toprak mülkiyeti ve egemenlik meseleleri İsrail hükümeti tarafından açıkça ve resmen tanınmadıkça, vizyondan ibaret kalmaktadır. Benim bildiğim kadarıyla İsrail bunların hiçbirini yerine getirmemiştir ve yakın bir gelecekte yerine getirmeye de niyeti yoktur. Bugün İsrail'in dünyada uluslararası zeminde tanınmış sınırlara sahip olmayan, vatandaşlara değil tamamen Yahudi halkına ait olan, toprağın yüzde 90'dan fazlasının sadece Yahudi halkının kullanımına tahsis edildiği yegâne devlet olduğu hatırlanmalıdır. Ayrıca, dünyada (Richard Falk'ın geçenlerde dikkat çektiği gibi) uluslararası hukukun, Filistinlilerin göğüslemek zorunda kaldığı mutlak reddiyeciliğin derinliğine ve yapısal karmaşasına atıfta bulunan belli başlı hükümlerinin hiçbirini tanımayan tek devlettir İsrail.

Bu yüzden barış hakkındaki tartışmalardan ve toplantılardan her zaman kuşkuya düşmüşümdür; zira bugün gelinen noktada barış, Filistinlilerin kendi toprakları üzerindeki İsrail kontrolüne direnmeyi bırakması demektir. Arafat'ın berbat liderliğinin (genel olarak çok daha içler açısı durumdaki Arap liderlerden söz etmeye bile gerek yok) birçok günahından biri de budur: On yıllık Oslo müzakereleri sürecinde bir kez olsun toprak mülkiyetine odaklanmamış, İsrail'i, toprak hakkını tanıdığını resmen ilan etme yükümlülüğü altına sokmamış; ayrıca da İsrail'in Filistin halkına yaşattığı acıların *tüm* sorumluluğunu kabul etmesi gereğini masaya getirmemiştir. Arafat'ın

bir kez daha kendini kurtarmaktan başka derdi olmayabileceği konusunda endişeliyim; ki bugün gerçekten ihtiyacımız olan şey, bizi koruyacak uluslararası gözlemciler kadar, Filistin halkına gerçek bir siyasal gelecek sunacak yeni seçimlerdir.

İsrail'in ve halkının yüz yüze olduğu temel soru şu: Diğer ülkeler gibi olup onlarla aynı yasal haklara ve yükümlülüklere sahip olmak, Şaron'un, ebeveynlerinin ve askerlerinin ilk günden bu yana uğruna savaştıkları türden imkansız toprak iddialarını kenara bırakmak istiyorlar mı? 1948'de Filistinliler, Filistin'in yüzde 78'ini kaybetti. 1967'de de kalan yüzde 22'yi. Her ikisinde de kazanan İsrail'di. Şimdi uluslararası toplum İsrail'i, hayali değil, gerçek paylaşım ilkesini kabul etme yükümlülüğünü yerine getirmeye zorlamak durumundadır; ona tahammül edilemeyecek aşırı toprak iddialarını, kutsal kitaplara dayalı saçma varsayımlarını ve bir başka halkı topyekûn ezip geçmesine yol açan yasaları dizginlemesi gerektiğini hatırlatmak zorundadır. Bu tür bir köktendincilik niye sorgusuz sualsiz hoş görülmektedir? Niye bütün işittiğimiz, Filistinlilerin şiddeti terk etmesi ve terörü kınaması gerektiğinden ibarettir? İsrail'den talep edilecek tek bir şey yok mudur? Sonuçlarını zerre kadar düşünmeden aynı beter yoldan gitmeye devam edebilir mi?

İsrail'in varlığına dair gerçek soru budur: Ya diğer devletler gibi var olacaktır veya bugün dünyada diğer devletlerin tabi olduğu sınırlamaların ve görevlerin daima üzerinde olmak zorundadır. Bu noktadan bakıldığında İsrail'in sicili iç açıcı sayılmaz.

(*El Ahram*, 18-24 Nisan 2002
El Hayat, 21 Nisan 2002)

29
AMERİKALI YAHUDİLERİN KRİZİ

Birkaç hafta önce Washington'da İsrail'in Cenin kuşatmasıyla hemen hemen aynı zamana denk gelen, tantanalı bir İsrail yanlısı gösteri yapıldı. Bütün konuşmacılar halka mal olmuş ünlü şahsiyetlerdi; aralarında senatörler, belli başlı Yahudi örgütlerinin liderleri ve başka meşhurlar vardı ve hepsi de İsrail'in yaptıklarıyla sonuna dek dayanışma içinde olduklarını ifade ettiler. Amerikan yönetimini ise, Savunma Bakanlığı'nın iki numaralı ismi, aşırı sağcı şahinlerden ve 11 Eylül'den bu yana Irak gibi ülkelerin 'sonunun geldiği'nden bahsedip duran Paul Wolfowitz temsil ediyordu. İsrail'in iflah olmaz bir destekçisi olarak bilinen Wolfowitz, diğerleri gibi İsrail'i öven ve kayıtsız şartsız destek beyan eden bir konuşma yaptı, fakat beklenmedik bir şekilde, geçerken, 'Filistinlilerin çektiği acı-

lardan da bahsetti. Bu lafı söyler söylemez de öyle yüksek sesle ve uzun süre yuhalandı ki, konuşmasına devam edemeyip kürsüyü mahcup bir edayla terk etti.

Bu olay şu manaya geliyor: Şu an Amerikalı Yahudilerin İsrail'e verdiği aleni destek, Filistin halkının varlığının terör, şiddet, kötülük ve fanatizm dışında anılmasına kesinlikle müsamaha göstermeyen bir nitelik taşıyor. Tel Aviv'de 60 bin kişinin katıldığı son savaş-karşıtı gösteri, İşgal Altındaki Topraklar'da askerlik yapmayı reddeden yedek askerlerin artan sayısı, (az sayıda da olsa) entelektüellerin ve sivil toplum örgütlerinin süregiden protestoları ve İsraillilerin çoğunluğunun barış karşılığı Filistin topraklarından çekilmeye hazır olduğunu ortaya koyan bazı kamuoyu yoklamaları göz önüne alındığında, İsrailli Yahudilerde en azından bir siyasal faaliyet dinamizmi olduğu görülebiliyor. Amerika'da ise durum böyle değil.

İki hafta önce yaklaşık 1 milyon tirajlı *New Yorker* dergisi "Amerikalı Yahudilerin Krizi" başlığı altında, konusu "İsrail'de olduğu gibi New York'ta da bir ölüm kalım meselesi yaşanıyor" cümlesiyle özetlenen bir dosya yayınladı. Bu akıl almaz iddianın ana noktalarını özetlemeye çalışmayacağım. Ama dergi, sözlerine yer verilen New Yorklu ünlü bir şahsiyetin, "hayatımda en aziz tuttuğum şey İsrail devleti" diye tarif ettiği şeyle ilgili öylesine kasvetli bir manzara çiziyordu ki, ABD'deki en müreffeh ve en güçlü azınlık konumundaki Yahudilerin tehdit altında olduğuna inanmamak mümkün değildi. Derginin görüşlerine başvurduğu şahsiyetlerden bir diğeri, işi, Amerikalı Yahudilerin ikinci bir soykırımın eşiğinde olduğunu iddia edecek kadar ileri götürüyordu. Dergideki yazılardan birini kaleme alan bir başkasına göreyse, Amerikalı Yahudilerin büyük çoğunluğu İsrail'in Batı Şeria'da yaptıklarını hararetle destekliyordu; sözgelimi, Amerikalı bir Yahudi, oğlunun şu an İsrail ordusunda görev yaptığını, 'silahlı ve tehlikeli' olduğunu ve 'mümkün olduğu kadar çok Filistinli öldürdüğü'nü söylüyordu.

Refah içindeki Amerika'da yaşıyor olmanın yarattığı suçluluk duygusunun bu tür çarpık düşüncelerde bir rolü var, fakat söz konusu kafa yapısını doğuran asıl sebep, kendi kendini fanteziler ve efsanelere kapatıp yalıtan akıl almaz bir hal, dünyada eşi benzeri olmayan türden bir eğitim ve akılsız milliyetçilik. İntifada'nın yaklaşık iki yıl önce patlak vermesinden bu yana Amerikan medyası ve büyük Yahudi örgütleri, Arap âlemindeki, Pakistan'daki ve hatta Amerika'daki İslami eği-

time dört koldan saldırıyor. Bu saldırılarda İslami yetkililer, ayrıca Yaser Arafat'ın Filistin Yönetimi, gençlere Amerika ve İsrail nefretini, intihar eylemlerinin erdemlerini aşılamakla ve dizginsiz bir cihat övgüsüyle suçlanıyorlar. Ne var ki Amerikalı Yahudilere Filistin'deki ihtilaf hakkında öğretilenlerin (bu toprakların Yahudilere Tanrı tarafından verildiği, bomboş olduğu, Britanya'dan kurtarıldığı, o topraklarda yaşayan yerlilerin liderleri öyle istediği için kaçtığı, yakın zamana dek Filistinlilerin var olmadığı, zaten ortaya çıkanların da terörist olduğu, bütün Arapların anti-Semitik olduğu ve Yahudileri öldürmek istediği) ne gibi sonuçlar doğurduğuna dair hiçbir şey söylenmiyor.

Bu nefret kışkırtıcılığının zerresinde Filistin halkının var olduğu gerçeğini bulamazsınız; dahası, Filistinlilerin İsrail'e yönelik tepkisi ve düşmanlığı ile, İsrail'in 1948'den bu yana Filistinlilere ne yapmakta olduğu arasında en ufak bir bağ da kurulmaz. Bütün bir tehcir tarihi, bir toplumun yıkılması, otuz beş yıllık Batı Şeria ve Gazze işgali, katliamlar, bombardımanlar, sürgünler, toprak gaspları, cinayetler, kuşatmalar, aşağılamalar, kolektif cezalandırmalar ve suikastlar yokmuş gibi, Filistinliler on yıllardır bunları yaşamıyormuş gibi yapılırken, İsrail, Filistinlilerin öfkesinin, düşmanlığının ve iflah olmaz anti-Semitizminin kurbanı olarak sunulur. İsrail'in Amerikalı destekçileri için, Yahudi halkı adına Yahudi devleti tarafından uygulanan vahşi politikaları görmek ve bununla Filistinlilerin öfke ve intikam duyguları arasında bir sebep-sonuç ilişkisi kurmak söz konusu değildir.

Temel sorun, Filistinlilerin, diğer toplumlar gibi tarihe, geleneklere, topluma, acılara ve arzulara sahip insanlar olarak mevcudiyetinin kabul edilmemesidir. Bu, İsrail'in neredeyse tüm Amerikalı Yahudi destekçileri için üzerinde düşünmeye bile değmez bir meseledir. Filistin'de vaktiyle yerli bir halkın yaşadığı bilinir (bütün Siyonist liderler bunu kabul etmiş ve buna dair konuşmuşlardır), fakat bu gerçek, sömürgeciliği haksız duruma düşüreceği için asla kabul edilememiştir. Bu yüzden ortak Siyonist tavır, ya bu gerçeği inkâr etmek ya da (bilhassa ABD'de olduğu gibi) gerçekleri gözlerden gizleyip bir karşıt gerçeklik imal etmek yönünde olmuştur. On yıllar boyu çocuklara Siyonist öncüler Filistin'e vardığında o topraklarda tek bir Filistinli bulunmadığı yalanı aşılanmış, taşlar fırlatıp işgale karşı direnen bu gizemli halkın öldürülmeyi hak eden bir grup teröristten başka bir şey olmadığı öğretilmiştir. Yani, Filistinliler bir hikâyeye veya ortak gerçekliğe sahip olmayı hak etmemektedirler, bu yüzden de olumsuz imajlara

hapsedilip ortadan silinmeleri gerekmektedir. Bu anlayış, tamamen, Filistin halkının siyasal-ideolojik bir amaçla (İsrail'e desteği arttırmak amacıyla) topyekûn şeytanlaştırıldığından habersiz büyüyen milyonlarca çocuğa zerk edilen çarpık bir eğitimin sonucudur.

Son derece şaşırtıcı olan şeyse şu: Halkların birarada yaşaması mefhumu bu tür bir çarpıtmada en ufak rol oynamamıştır. Amerikalı Yahudiler, Amerika'da Yahudi ve Amerikalı olarak tanınmak isterken, benzer bir statüyü, ta başından beri İsrail tarafından bastırılan Araplara ve Filistinlilere uygulamaya hiçbir zaman razı olmamışlardır.

Normal siyasetin sınırlarını aşan bu sorunun derinliğini Amerika'da yaşamayan bir insanın idrak edebilmesi mümkün değil. Siyonist eğitim nedeniyle Filistinlilerin maruz bırakıldığı entelektüel bastırma, ne yaparsa yapsın İsrail'in kurban addedildiği bir algı çarpılmasına, gerçekliğe yönelik tehlikeli bir kayıtsızlığa yol açmış durumda: Yukarıda aktardığım çeşitli makalelere bakılırsa, Amerikalı Yahudiler, en az İsrailli aşırı sağcı Yahudiler kadar tehlikede oldukları ve yok olmanın eşiğine geldikleri hissiyatı içindeler. Bunların gerçeklerle değil, olsa olsa tarihi es geçen ve düşüncesizce bir bencillik biçiminde tezahür eden bir tür halüsinasyon haliyle alakası var. Geçenlerde Wolfowitz'in söz konusu gösteride yaptığı konuşmayı savunurken çark edip Filistinlilere atıfta bile bulunmaması, Başkan Bush'un Ortadoğu politikasının faziletlerinden bahsetmesi boşuna değil.

Bu geniş çaplı bir şeytanlaştırma harekâtıdır; Filistin mücadelesini şekilsizleştirip onun altını oyan intihar eylemlerinin bu durumu kötüleştirdiği de söylenmelidir. Tarihteki bütün kurtuluş hareketleri, mücadelelerinin ölümü değil hayatı hedeflediğini gösterebilmişlerdir. Bizim mücadelemiz bu açıdan niye istisna olsun? Siyonist düşmanlarımızı ne kadar çabuk eğitip direnişimizin birarada yaşamayı ve barışı hedeflediğini ne kadar çabuk gösterirsek, bizi canları istediği gibi öldürmeleri ve bizi teröristten başka bir kelimeyle anmamakta ısrar etmeleri de o kadar zorlaşacak. Şaron ve Netanyahu'nun değişebileceğini söylemiyorum. Ben, nasıl İsrailliler ve Amerikalılar varsa, ortada Filistinlilerin (evet, Filistinli) de olduğunu, onların tanınması gerektiğini söylüyorum. Silahlara, tanklara, canlı bombalara ve buldozerlere mecbur bırakan strateji ve taktiklerin her iki tarafa çözüm değil, olsa olsa daha fazla yanılsama ve çarpıtma getireceğini söylüyorum.

(*El Ahram*, 16-22 Mayıs 2002
El Hayat, 19 Mayıs 2002)

30
FİLİSTİN SEÇİMLERİ, HEMEN ŞİMDİ

Bugünlerde ortada, Filistin'de reform ve seçimler için altı ayrı çağrı dolaşıyor: bunlardan beşi, Filistin'in kendi amaçları bakımından hem yararsız hem de alakasız. Şaron, reformu, Filistin'in ulusal hayatını daha da felce uğratmanın bir yolu olarak istiyor, yani daimi müdahale ve yıkıma dayalı başarısız politikalarını bu sayede daha da boyutlandıracak. Yaser Arafat'tan kurtulmak, Batı Şeria'yı tel örgülerle çevrilmiş kantonlara ayırmak, (tercihen bazı Filistinlilerin de yardımıyla) tekrar bir işgal otoritesi tesis etmek, yerleşim faaliyetini sürdürmek ve İsrail'in güvenliğini halihazırda uygulanan yöntemlerle sağlamak istiyor. Kendi ideolojik halisünasyonları ve saplantılarıyla öylesine körleşmiş durumda ki, bunun ne barış ne de güvenlik getireceğini, hele ağzında geveleyip durduğu 'sükûnet'i asla getirme-

yeceğini göremiyor. Şaron'un gözünde Filistin seçimlerinin zerre önemi yok.

İkinci çağrı ABD'ye ait. Washington reformu esasen, 'terörizm'le (tarihi, bağlamı, toplumu veya herhangi bir şeyi en ufak şekilde hesaba katmayan, her şeye muktedir o kelimeyle) savaşmanın bir yolu mahiyetinde istiyor. George W. Bush'un Arafat'a karşı derin bir sevgisizliği var, Filistin'in durumuna dairse bir gıdım kavrayışı yok. Bush'un ve evlere şenlik yönetiminin bir şey 'istemesi', bir ani çıkışlar, nöbetler, başlangıçlar, geri çekilmeler, ithamlar, tümüyle çelişkili açıklamalar, Bush yönetimi yetkililerinin giriştiği kısır misyonlar ve dönüşler dizisini, (elbette var olmayan) genel bir arzu statüsüne yükseltmek demektir. Bush'un abuk subuk siyaseti (bu saçmalık İsrail lobisinin ve ruhani lideri şu an Beyaz Saray'da oturan Hıristiyan sağının baskıları ve siyasal gündemleri için geçerli değildir elbette) gerçekte, Arafat'a yönelik terörizmi sona erdirme ve (Arapları teskin etmek istediğinde) birilerinin, bir yerlerde, bir şekilde bir Filistin devleti ve büyük bir konferans imal etmesi çağrılarından, yanı sıra İsrail'in ABD'nin tam ve koşulsuz desteğini almaya devam edip en nihayetinde Arafat'ın kariyerine nokta koymasından ibarettir. Bunun da ötesinde, ABD siyaseti, birilerinin, bir yerlerde, bir şekilde çıkıp formüle edilmeyi beklemektedir. Ortadoğu'nun, ABD'de bir dış siyaset değil, iç siyaset meselesi sayıldığı ve toplum içindeki kestirilmesi güç dinamiklere tabi olduğu da her zaman hatırlanmalıdır.

Bütün bunlar, Filistin hayatını kolektif olarak daha perişan ve yaşanmaz hale getirmekten başka bir şey istemeyen, bu uğurda askeri saldırılardan veya Şaron'un Filistinlileri sonsuza kadar ezmek yönündeki çılgınca saplantısına paralel imkânsız siyasal koşullar öne sürmekten kaçınmayan İsrail'in taleplerine son derece uymaktadır. Elbette bir Filistin devletiyle birarada yaşamak isteyen başka İsrailliler, yanı sıra benzer istekleri olan Amerikalı Yahudiler de var: fakat bu iki grubun hiçbir belirleyici gücü yoktur. Saltanatı süren, Şaron ve Bush yönetimidir.

Üçüncü sırada Arap liderlerin talebi var, ki onların, bir teki bile Filistinlilere doğrudan hayrı dokunmayacak birçok farklı unsurdan oluştuğunu söyleyebilirim. Bu unsunlardan birincisi, kendi halklarından duydukları korkudur; Arap kamuoyu, İsrail'in Filistin topraklarında hiçbir engelle karşılaşmadan yarattığı kitlesel yıkıma tanıklık etmekte ve caydırıcı nitelikte hiçbir Arap müdahalesi veya girişimi ol-

madığım görmektedir. Beyrut zirvesinde ortaya konan barış planı İsrail'e, tam da Şaron'un reddettiği şeyi, yani toprak karşılığı barış önermektedir; öyle ya da böyle bir takvim içeren, ehven-i şer bir tekliftir bu. Her ne kadar İsrail'in çırılçıplak saldırganlığı karşısında ağırlık koymak bakımından bunu kayda geçirmek iyi bir adım olabilirse de, İsrail'in Filistin reformuna çağrı çıkarmak gibi meselelerdeki gerçek niyeti konusunda hayale kapılmamamız gerekmektedir. İsrail'in gerçek niyeti, başlarındaki yöneticilerin vasat hantallığından dolayı büyük rahatsızlık duyan Arap halklarını kışkırtmak için ortaya yem atmaktır.

Sözünü ettiğim unsurlardan ikincisi, Arap rejimlerinin büyük çoğunluğunun, bütün bir Filistin sorunuyla ilgili katıksız hiddetidir. Görünen o ki Kudüs, Gazze ve Batı Şeria'da otuz beş yıldır yasadışı bir işgal yürüten, Filistin halkını tehcir etmiş, sınırları belirsiz bir Yahudi devleti olarak İsrail'le hiçbir ideolojik sorunları yoktur. Arafat ve ekibi sessiz sedasız sahneden çekildiğinde, bu korkunç adaletsizliği gayet güzel kabul etmeye hazırdırlar.

Arap liderlerin taleplerinden üçüncüsü, elbette Arap liderlerin uzun yıllardır beslediklerı ABD'ye kapılanma arzusudur ve kendi aralarında ABD'nin en önemli Arap müttefiki unvanını kapmak için âdeta yarışmaktadırlar. Muhtemelen çoğu Amerikalının kendilerine nasıl bir horgörüyle baktığından, kültürel ve siyasal statülerinin ABD'ne ne kadar az anlaşılıp kâle alındığından habersizler.

Reform korosunun dördüncü sırası Avrupalılara ait. Fakat onlar da Şaron ve Arafat'a temsilciler göndermekten, Brüksel'de kafa şişiren açıklamalar yapmaktan, birkaç projeye fon sağlamaktan öte kıllarını kıpırdatmıyor. Bunlar az çok önemli olsa da, üzerlerindeki kesif ABD gölgesi öylece duruyor.

Beşincisi ise, birdenbire demokrasi ve reformun faziletlerini (en azından teorik olarak) keşfediveren Yaser Arafat ve şürekası. Mücadele alanının çok uzağından konuştuğumu biliyorum, kuşatılmış Arafat hakkında Filistin'in İsrail saldırganlığına karşı direnişinin güçlü simgesi sıfatıyla öne sürülen tüm argümanları da biliyorum, fakat geldiğim noktada artık bunların hiçbirinin önemi olmadığını düşünüyorum. Arafat'ın tek niyeti kendini kurtarmaktır. Neredeyse on yıldır küçük bir krallığı yönetmektedir ve kendisiyle ekibini utanç ve aşağılamaya maruz bırakmayı gayet iyi başarmıştır. Filistin Yönetimi, gaddarlık, otokrasi ve yolsuzlukla eş anlamlı hale gelmiş-

tir. Her kim bir an için Arafat'ın bu aşamada yeni bir şeyler yapabileceğine veya yeni tüccar kabinesinin (ki yenilgi ve yetersizliğin aynı eski yüzleriyle doludur) gerçek reformu sağlayabileceğine inanırsa, mantığı bir kenara bırakmış demektir. Onyıllardır acı çeken bir halkın lideri olan Arafat, o halkı geçen yıl, stratejik bir planı olmadığı ve İsrail ile ABD'nin Oslo'daki müşfik merhametine affedilmez şekilde sırtını dayadığı için, kabul edilemez bir ıstıraba ve cefaya mahkûm etmiştir. Bağımsızlık ve kurtuluş hareketlerinin liderleri, silahsız halklarını, hele ortada gerçek bir savunma veya ileri bir hazırlık yoksa, Şaron gibi savaş suçlularının insafına terk etmezler. Öyleyse, kurbanlarının çoğunluğunu masum insanların oluşturduğu bir savaşı kışkırtmanın nedeni nedir? O savaşı durduracak askeri gücünüz ve diplomatik dayanağınız yoksa, bunu nasıl yapabilirsiniz? Bugüne dek üç kez savaş çıkaran (Ürdün, Lübnan, Batı Şeria) Arafat'a, bir dördüncü felakete sebep olma şansı verilmemelidir.

Arafat seçimlerin 2003 yılı başında yapılacağını ilan etti, fakat asıl odaklandığı iş güvenlik birimlerini yeniden organize etmek. Bu köşede uzun süre önce Arafat'ın güvenlik aygıtının aslında daima ona ve İsrail'e hizmet etmek için tasarlandığını, çünkü Oslo anlaşmalarının temelinde, Arafat'ın, İsrail işgaliyle vardığı uzlaşmanın bulunduğunu yazmıştım. İsrail'in tek derdi kendi güvenliğiydi ve ona halel geldiğinde Arafat'ı sorumlu tutuyordu (ki bu, Arafat'ın ta 1992'de kendi gönlüyle kabul ettiği bir konumdur). Bu arada Arafat on beş, on dokuz ya da doğru sayısı her neyse, birbirine husumet besleyen birçok grubu parmağında oynatmaktaydı; kendisinin Fakahani'de (FKÖ'nün 1970'lerde bürolarının bulunduğu bir Beyrut mahallesi) kusursuzlaştırdığı, ne var ki genel yarar söz konusu olduğunda, tam anlamıyla aptalca bir taktikti bu. İsrail'e bütün bir halkı daha da yok etmek ve cezalandırmak için hazır bahaneyi, şehit dedikleri (aslında akılsız demek lazım) intihar bombacılarını öne sürerek veren, yani İsrail'le tencere-kapak misali olan Hamas ve İslami Cihad'ın dizginlerini hiçbir zaman gerçekten ele almadı. Bir örnek olarak, bize Arafat'ın mahvedici rejiminden daha fazla zarar veren tek bir şey varsa, o da İsrailli sivilleri öldürme politikasıdır; beladan başka bir şey getirmeyen bu politika, dünyanın bizi giderek gerçekten birer terörist ve gayrı ahlâki bir hareket gibi görmesine yol açmaktadır. Ne elde edildiğini ise kimse bilmemektedir.

Oslo aracılığıyla işgalle anlaşan Arafat, gerçekte hiçbir zaman iş-

gali sona erdirecek bir hareketin lideri konumunda değildi. İronik olan o ki, şimdi hem kendisini kurtarmak hem de ABD, İsrail ve Araplara bir fırsat daha verilmesini hak ettiğini kanıtlamak için bir başka anlaşma yapmaya çalışıyor. Bush'un veya Arap liderlerin ya da Şaron'un ne söylediği beni zerre kadar ilgilendirmiyor: Beni ilgilendiren, bir halk olarak liderimiz hakkında ne düşündüğümüzdür; bu bakımdan, Arafat'ın reformdan, seçimlerden, hükümeti ve güvenlik birimlerini tekrar organize etmekte oluşan programını tümüyle reddetmek konusunda kesinlikle açık ve net olmak zorundayız. Başarısızlıklarla dolu sicili yeterince vahim, lider olarak kesinlikle bir kez daha kendisini kurtaramayacak kadar cılız ve yetersizdir.

Altıncı ve son sıradaysa, bugün haklı olarak reformu ve seçimleri dört gözle bekleyen Filistin halkı var. Bana göre, burada sıraladığım altı talep içindeki tek meşru talep budur. Arafat'ın mevcut yönetiminin yanı sıra Yasama Konseyi'nin görev sürelerini aştığına, aslında 1999'da, yeni bir seçimle sona ermiş olması gerektiğine dikkat çekmek önemlidir. Dahası, 1996 seçimlerinin temeli tümüyle Oslo anlaşmalarıydı ve fiilen Arafat ve ekibinin, gerçek bir egemenlik veya güvenlik olmaksızın, Batı Şeria ve Gazze'nin küçük kısımlarını İsrail adına yönetmesi sonucunu doğurdu. Zira İsrail sınırların, güvenliğin, toprağın, suyun ve hava sahasının kontrolünü elden bırakmadı, bununla kalmayıp yerleşimlerin sayısını ikiye, hatta üçe katladı. Diğer bir deyişle, seçimler ve reform için belirlenen eski zemin, yani Oslo, artık geçerliliğini yitirmiştir. Bu tür bir platformda ilerleme çabası, boşa kürek sallamaktan ibarettir ve ne reforma ne de gerçek seçimlere varacaktır. Dört bir yandaki her Filistinlide düş kırıklığı ve huzursuzluk yaratan karmaşanın nedeni işte budur.

Filistin meşruiyetinin eski temeli aslında hiç var olmamışsa ne yapılması gerekmektedir? Oslo'ya kesinlikle geri dönülemez, bunun Ürdün veya İsrail egemenliğine dönmekten hiçbir farkı yoktur. Önemli tarihsel değişimlerin tedrisatından geçmiş biri olarak şunu vurgulamak isterim: geçmişle büyük bir kopuş yaşandığında (sözgelimi, Fransız Devrimi nedeniyle monarşinin devrilmesi veya Güney Afrika'daki 1994 seçimleri öncesi apartheid rejiminin çözülmesi), yeni meşruiyet zemini, otoritenin tek ve nihai kaynağı, yani, bizzat halk tarafından yaratılmak durumundadır. Filistin toplumunun, hayatın devamını sağlayan esas unsurları (sendikalar, sağlık çalışanları, öğretmenler, çiftçiler, avukatlar, doktorlar, yanı sıra bir-

çok sivil toplum örgütü) Filistin reformunun (İsrail'in saldırılarına ve işgaline rağmen) üzerinde inşa edileceği zemin haline gelmek zorundadırlar artık. Bunu yapmak için Arafat'ı, Avrupa'yı, ABD'yi veya Arapları beklemek bana gereksiz görünüyor: söz konusu reform, kesinlikle Filistinlilerin kendisi tarafından, Filistin toplumunun belli başlı bütün unsurlarını kapsayan bir kurucu meclis aracılığıyla gerçekleştirilmelidir. Oslo hükümlerinin kalıntılarının veya Arafat'ın güvenilmez Yönetimi'nin alçak fraksiyonlarının değil, bizzat halkın inşa edeceği böyle bir topluluk, toplumu yıkıntılar arasından, felakete götüren bu durumdan çıkarıp tekrar organize edebilir. Bu tür bir meclisin yegâne temel görevi bir acil güvenlik sistemi kurmaktır, ki bu sistem iki amaca hizmet edecektir: Birincisi, ilgili tüm tarafların katılımıyla Filistin'deki günlük hayatın düzenli bir şekilde yürümesini sağlamak. İkincisi ise, görevi işgalle pazarlığa oturmak değil, işgali sona erdirmek olan bir acil yönetim komitesi oluşturmak. Askeri bakımdan İsrail'le boy ölçüşemeyeceğimiz açıkça ortadadır. Güç dengesizliği bu kadar uç boyuttayken Kalaşkinoflar etkili silahlar olamaz. Yapmamız gereken şey, elimizdeki tüm insan kaynağını, İsrail işgalinin başlıca yönlerini (yani, yerleşimlere, yerleşimleri sağlayan yollara, kontrol noktalarına ve ev yıkımlarına) gösterecek, yalıtacak ve aşama aşama savunulamaz kılacak olan yaratıcı bir mücadele yöntemi için seferber etmektir. Arafat'ın etrafındaki mevcut topluluk, bırakın böyle bir stratejiyi hayata geçirmek, akıl etmekten bile acizdir. İflas bayrağını çekmiş, yolsuzluk batağına batmış, bencilliğe saplanmış, bayrağı geçmişin hatalarıyla fazlasıyla kirlenmiştir.

Böyle bir stratejinin işleyebilmesi için Filistin'in karşısında, İsrailli bireyler ve gruplardan oluşan bir muhatap olmalıdır; onlarla işgale karşı mücadele ortak zemininde buluşabilir ve buluşulmalıdır. Güney Afrika mücadelesinin öğrettiği en büyük ders budur: Hiçbir bireyin, grubun veya liderin dışlanmadığı çok ırklı bir toplum vizyonu sunmuştur. Bugün İsrail'den gelen tek vizyon ise, şiddet, zor yoluyla ayrılma ve Filistinlileri Yahudi egemenliği fikrine boyun eğdirme çabasıdır. Elbette bu fikre bütün İsrailliler inanıyor değildir, fakat egemenlik ve eşitlik temelinde birbirleriyle doğal ilişkilere sahip iki devlet dahilinde birarada yaşama fikrini savunmak biz Filistinlilerin işi olmalıdır. Ana-akım Siyonizm hâlâ böyle bir vizyon üretememiştir, öyleyse bu vizyon Filistin halkı ve onun yeni liderlerinden

gelmek zorundadır. O liderlerin yeni meşruiyeti ise hemen şimdi, her şeyin tepemize yıkıldığı ve herkesin kendi kafasına ve bakışına göre ayrı bir Filistin resmi çizdiği bu dönemde inşa edilmelidir.

Tarihimizde hiç bu kadar kötü, ama bu kadar da umuda gebe bir dönem olmamıştır. Arap cephesi topyekûn bir dağınıklık halindedir; ABD yönetimi fiilen Hıristiyan sağı ve İsrail lobisi tarafından kontrol edilmektedir (George W. Bush'un Mısır lideri Hüsnü Mübarek'le üzerinde uzlaştığı her şey, yirmi dört saat sonra Şaron'un bir ziyaretiyle iptal edilebilmiştir): toplumumuz kötü liderlik ve intihar eylemlerinin doğrudan İslami bir Filistin devletine kapı açacağına dair çılgınca düşünceler yüzünden neredeyse çökmüştür. Geleceğe yönelik daima umut vardır, fakat o umudu arama ve ararken doğru yere bakma yeteneği gösterilmelidir. ABD'de (özellikle de Kongre'de) Filistinliler veya Araplar tarafından yürütülen ciddi bir enformasyon politikası olmadıkça, Powell ve Bush'un Filistin'in sağaltılması yönünde gerçek bir gündem ortaya koyacağı beklentisine bir an bile kapılamayacağımız açıkça bellidir. İşte bu yüzden söz konusu çabanın bizden, bizim tarafımızdan ve bizim adımıza gelmesi gerektiğini ısrarla söyleyip duruyorum. En azından farklı bir yaklaşım yolu önermeye çalışıyorum. Kendi kendilerini yönetmek ve işgale karşı masumları öldürmeyen ve bize hiç olmadığı kadar destek kaybettirmeyen silahlarla mücadele etmek için gereken meşruiyeti Filistin halkından başka kim inşa edebilir? Haklı bir dava, kötücül, yersiz veya yozlaşmış araçlarla kolayca rayından çıkarılabilir. Bu vahim durumun üstesinden ne kadar çabuk gelirsek, kendimizi bu bataktan çıkarma şansına da o kadar fazla sahip oluruz.

(*El Ahram*, 13-19 Haziran 2002
El Hayat, 16 Haziran 2002)

31
TEK YÖNLÜ SOKAK

George W. Bush'un 24 Haziran 2002 tarihinde dünyaya seslendiği Ortadoğu üzerine konuşması, diğer konuşmalarının korkunç düşük standartlarıyla kıyaslandığında bile bir düşüncesizlik ve anlamsızlık örneğiydi: bozuk bir zihnin, nefes alan insanların yaşadığı gerçek dünyada zerre anlamı olmayan kelimelerin, Filistinlilere yönelik vaazdan farksız ve ırkçı talimatnamelerin ve inanılmaz bir körlüğün (İsrail'in savaş ve barış hukuku hilafına yürüttüğü istila ve fethin gerçekliklerini görmezden gelen, yanıltıcı bir körlük) iğrenç bir bileşimi. Bunların hepsi, kendisine ilahi imtiyazlar atfetmiş, ABD dış politikasının üzerine oturmuş, ahlâkçı, inatçı ve cahil bir yargıcın afili aksanmda biraraya gelmişti. Hem şunu hatırlamak önemli: Bu sözler, kazanmadığı bir seçimi fiilen aşıran ve Teksas valisi sıfatıyla sicili en vahim kirlenme,

skandal boyutunda yolsuzluklar ve dünyadaki en yüksek hapis ve idam cezası oranıyla yazılan bir adamdan geliyordu. Paranın ve gücün peşinden körce koşmak dışında pek az değere inanan bu şaibeli adam, Filistinlileri suçlarken, savaş suçlusu Şaron'a müşfik merhametini sunmakla kalmayıp, boş ithamlarının felaket sonuçlar doğuracağını da görmüyor. Dünyanın en sahtekâr üç siyasetçisini (Powell, Rumsfeld ve Rice) yanma almış, vasat bir belagat talebesinin sarsak aksanıyla yaptığı konuşmayla, Şaron'a ABD destekli yasadışı bir işgal çerçevesinde daha fazla Filistinliyi öldürme veya yaralama imkânı veriyor.

Mesele sadece Bush'un, konuşmasında öne sürdüklerinin tarihsel anlamından habersiz olması değil, yaşanan acıları tahayyül edilemez boyutlara taşıma kapasitesi. Konuşmayı sanki Şaron yazmış; Amerika'nın izansız terörizm saplantısıyla, Şaron'un Filistin ulusal hayatını terörizm bahanesiyle ortadan kaldırma ve 'İsrail toprağı üzerinde' Yahudi hâkimiyeti tesis etme kararlılığını harmanlayan bir metin bu. Geri kalanı Bush'un 'geçici' bir Filistin devletine dair (bu da ne demekse, geçici gebelik gibi bir şey mi acaba?) adet yerini bulsun diye zikrettiği ödünler ve Filistinlilerin yaşadığı zorlukların hafifletilmesine dair gelişigüzel laflar. Tabii Arap liderlerinden yaygın (ve komik) bir şekilde olumlu tepkiler alan ve yarattığı heyecana bakılırsa güruhun başını da Yaser Arafat'ın çektiği bu yeni beyanın sağladığı hiçbir düzelme yok.

Arapların ve Filistinlilerin elli yılı aşkın süredir ABD'yle her teması çöp kutusunda sona ermiştir; böylece Bush ve danışmanları, terörizmi yok etmek (asıl anlamı İsrail'in bütün düşmanlarını yok etmektir) gibi Tanrı vergisi bir misyona sahip oldukları konusunda kendilerini ve seçmenlerinin büyük bölümünü ikna edebilmiştir. Bu elli yıla şöyle hızla bakıldığında, dramatik şekilde şu görülebilir: Ne meydan okuyan ne de itaatkâr bir Arap yaklaşımı; bu ikisi de ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarına dair algılarında herhangi bir değişiklik yapamamıştır. Bölgedeki Amerikan hâkimiyetinin iki ana veçhesi daima, ucuz ve hızlı petrol tedariki ile İsrail'in korunması olmuştur. Bununla birlikte, geçmişin Abdül Nasır'ından bugünün Beşar Esad'ı, Kral Abdullah'ı ve Hüsnü Mübarek'ine gelinirken, Arap politikası 180 derecelik bir dönüş yaşadı, ama öyle ya da böyle aynı sonuçları elde etti. İlk başta bağımsızlık sonrası yılların, esin kaynağını Bandung ve Nasırcılığın emperyalizm ve Soğuk Savaş karşıtı felsefesinden alan boyun eğmez bir Arap cepheleşmesi vardı. Bu tavır 1967 felaketiyle sona erdi.

Bunun ardından, Enver Sedat iktidarı altındaki Mısır'ın başını çektiği bir değişim yaşandı. ABD'nin kartların yüzde 99'unu elinde tuttuğu şeklindeki tümüyle yanıltıcı amentü uyarınca, Amerika ile Araplar arasında işbirliğine kapı açıldı. 1973 savaşı ve petrol ambargosuyla doruk noktasına çıkan Araplar arası işbirliği yavaş yavaş eriyerek, devletleri birbirine düşman eden bir Arap soğuk savaşına doğru ilerledi. Bazen, Kuveyt ve Lübnan'da olduğu gibi, zayıf küçük devletler savaş alanına dönüştü, fakat bütün niyetler ve amaçlar bir yana, Arap devlet sisteminin resmi düşünce biçimi, ABD'nin Arap siyasetinin temel odağı olduğu fikrine sağlanıp kaldı. Birinci Körfez Savaşı (kısa süre sonra ikincisine tanık olacağız) ve Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte Amerika yegâne süper güç haline geldi; bu gelişme, Arap siyasetinde radikal bir yeniden değerlendirmeyi tetiklemek yerine, birçok devletin tek tek veya karşılıklı olarak ABD'ye daha da derinden bağlanması sonucunu doğurdu. ABD ise bunun karşılığında Arap devletlerini çantada keklik görmeye başladı. Arap zirveleri, muteber tavırlar sergilenen yerler olmaktan çıkıp, komik bir aczin ifadesine dönüştü. Kısa süre sonra da ABD siyasi karar mercileri, Arap liderlerin, bırakın Arap âlemini, kendi ülkelerini bile temsil etmediğini kavradı; buna ilaveten, Arap liderlerle ABD arasındaki birçok ikili anlaşmanın, Amerika'dan ziyade kendi rejimleri açısından önemli olduğunu görmek için, dahi olmak da gerekmiyordu. Arap halkını modern dünyada kâle alınacak bir güç olmaktan uzak tutan küçük hesaplara dayalı kıskançlıkları ve düşmanlıkları söylemeye bile gerek yok. Yani, Filistin'in bugün İsrail işgalinin dehşeti altında yaşadığı acılardan dolayı İsrail kadar 'Araplar' da sorumludur.

1980'lerin başında Arap âlemi, ABD'nin kendisine yönelik iyi niyetini sağlama almanın bir yolu olarak İsrail'le barış yapmaya hazırdı; sözgelimi, 1982'deki Fez planı, İşgal Altındaki Topraklar'dan çekilme karşılığı İsrail'le barış öngörüyordu. Mart 2002'deki Arap zirvesi aynı sahneyi (bu kez bir fars olarak) yine ve aynı derecede görmezden gelinen efektlerle oynadı. Yirmi yıl öncesine göre, ABD'nin Filistin politikasının esasları tamamen, daha kötü yönde değişmiş durumdaydı. Eski CIA analistlerinden Kathleen Christison'ın on beş günlük Amerikan dergisi *Counterpunch*'ta yayınlanan (16-31 Mayıs 2002) mükemmel çalışmasında işaret ettiği gibi, eski toprak karşılığı barış formülü, Reagan yönetimi, ardından daha da hararetli bir biçimde Clinton yönetimi tarafından terk edildi. İroniye bakın ki, bu

tam da, genelde Arap, özelde Filistin siyasetinin, enerjisini mümkün olan en fazla cephede Amerika'ya yaranmak için seferber ettiği bir döneme denk geldi. Kasım 1988'de FKÖ, 'kurtuluş'u resmen bir kenara bıraktı ve Filistin Ulusal Konseyi'nin (PNC) Cezayir'deki toplantısında (ben de üye sıfatıyla katılmıştım), bölünme ve iki devletin birarada yaşaması yönünde karar alındı. Aynı yılın Aralık ayında terörizmi açıkça kınadı ve Tunus'ta FKÖ-ABD diyaloğu başladı.

Körfez Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni Arap düzeni, ABD ile Araplar arasındaki tek yönlü trafiği kurumsallaştırdı: Araplar ve Amerikalılar İsrail'e hep fazlasını, daha fazlasını verdiler. 1991 Madrid konferansının temeli, ABD'nin Filistinlilere verdiği tanıma ve İsrail'i de aynısını yapmaya ikna etme taahhüdüydü. 1991 yazında Arafat'ın bir grup FKÖ üyesi ve bağımsız şahsiyetten (ben de dahil), yaklaşan Madrid konferansı öncesi, ABD'den almamız gereken ve 1993'deki Oslo sürecine varacak olan (ki hiçbirimiz öyle olacağını bilmiyorduk) güvenceleri formüle etmelerini istediğini dün gibi hatırlıyorum. Sonrasında Arafat, ABD garantilerine yönelik bütün önerilerimizi veto etmişti. Sadece Filistinlilerin baş müzakerecisi olarak kalmasını sağlayacak garantileri istiyordu o, gerisi umurunda değildi. Halbuki Haydar Abdül Şafi liderliğindeki dersini çalışmış iyi bir heyet, İzak Şamir'den hiçbir ödün vermemeleri ve müzakereleri gerekirse on yıla yaymaları yönünde talimat alan çetin bir İsrail ekibiyle boy ölçüşmek üzere Batı Şeria-Gazze'den Washington'a doğru yola koyulmuştu. Arafat'ın düşüncesi, daha fazla taviz vererek, kendi halkından herkesin önünü kesmekti; yani tek derdi, İsrail veya ABD'ye karşı hiçbir ön talep öne sürmeksizin iktidarda kalabilmekti.

1967'den sonra giderek hâkim olan ortam, Filistin-ABD dinamiğini, Oslo ve Oslo sonrası dönemin artık kalıcı hale gelen çarpıtmaları dahilinde kemikleştirdi. Bildiğim kadarıyla ABD, Filistin Yönetimi'nden (veya başka bir Arap rejiminden) demokratik prosedürler tesis etmesini hiçbir zaman istemedi. Tam tersine, hem Clinton hem de Gore, sırasıyla Gazze ve Eriha ziyaretlerinde, Filistin'in devlet güvenlik mahkemelerini açıkça onayladılar ve yolsuzluğun, tekellerin ve benzerlerinin sona erdirilmesine yönelik doğru düzgün hiçbir vurgu yapmadılar. Ben Arafat iktidarının sorunlarına dair 1990'ların ortasından beri sürekli yazıyorum ve yazdıklarım ya kayıtsızlık ya da aleni horgörüyle karşılandı (ki sonradan söylediklerimin çoğu doğru çıktı). Pragmatizmden ve gerçekçilikten nasibini almamış bir

ütopyacı olmakla suçlandım. İsrailliler ve Amerikalılar, yanı sıra diğer Arapların birbiriyle uyuşan çıkarları söz konusuydu ve bu çıkarlar Filistin Yönetimi'nin olduğu gibi kalmasını, ya İsrail'in polis gücü veya (sonradan) İsrail'in nefret ettiği her şeyin simgesi olmasını gerektiriyordu. Arafat'ın yönetimi altında işgale karşı hiçbir ciddi direniş geliştirilmedi ve milis gruplarının, diğer FKÖ fraksiyonlarının ve güvenlik güçlerinin, sivil hayatın her alanında istedikleri gibi at koşturmalarına izin verildi. Nüfusun geneli Oslo öncesine kıyasla hayat standardının yüzde 50'sini yitirirken, büyük miktarlarda yasadışı para, yönetimin kasalarında birikti.

İntifada her şeyi değiştirdi; Barak'ın sonunu hazırlarken, Şaron'un tekrar sahneye çıkacağı koşulları hazırladı. O sırada Arap politikası hâlâ ABD'ye kapılanma çabasındaydı. Bunun ufak bir işareti, buraya gelen Arapların söyleminde gizli. Ürdün Kralı Abdullah, Amerikan televizyonlarında İsrail'i eleştirmeyi tamamen bırakırken, sürekli olarak 'iki tarafın şiddeti terk etmesi' gerektiğinden dem vuruyordu. Başka birçok büyük Arap ülkesinin sözcüsünden de benzer laflar duyduk; onların gözünde Filistin, artık düzeltilmesi gereken bir adaletsizlik değil, giderilmesi gereken bir sıkıntı kaynağı.

Hepsi içinde en önemlisi şu ki, İsrail propagandası, Araplara yönelik Amerikan nefreti ve Arap (yanı sıra Filistin) liderliklerinin kendi halklarının çıkarlarını formüle ve temsil etme yetersizliği, Filistinlilerin büyük ölçüde insanlıktan çıkarılmasına yol açmış durumda; Filistin halkının gün gün, saat saat, dakika dakika maruz kaldığı muazzam acıların hiçbir önemi yok. Sanki biri çıkıp terörist bir eylem gerçekleştirmedikçe Filistinliler yokmuş gibi davranılıyor; zaten o zaman da tüm dünyadaki medya aygıtı, Filistinlilerin soluk alan ve hisseden, gerçek bir tarihe ve gerçek bir topluma sahip bir halk olduğunun üzerinden atlayarak, onlara 'terörist' damgasını vuruveriyor. Bildiğim kadarıyla, modern dünya tarihinde Filistinlilerin sistematik biçimde şeytanileştirilmesine yaklaşan tek bir örnek bile bulunamaz, üstelik dört bir yanda onca muhalif ses duyulurken.

Neticede beni ilgilendiren, bu şeytanileştirme sürecindeki Arap-Filistin işbirliği (aslında 'suç ortaklığı' daha uygun kelime). Medyadaki az sayıda temsilcimiz en iyi ihtimalle Bush söylevinin veya Mitchell planının faziletlerinden ehil ve tarafsız bir biçimde dem vuruyor, fakat benim gördüğüm kadarıyla halklarının acılarına, veya tarihlerini ya da gerçekte ne yaşandığına dair söyledikleri hiçbir

temsil içermiyor. Defalarca ABD'de işgale karşı kitlesel bir kampanyanın gerekliliğinden söz ettim, fakat geldiğim son nokta, Filistinliler için bu iğrenç, Kafkaesk İsrail işgali altında böyle bir kampanya başlatma şansının pek az olduğu yönünde. Umudumuzun, en temel düzeyde bir kurucu meclis inşa etmeye çalışmak olduğunu düşünüyorum (Filistin seçimlerine dair son yazımda bunu önerdim). Uzun yıllardır İsrail ve Arap siyasetinin pasif birer nesnesi olduk; bu yüzden Filistinliler için bağımsız bir kurumsal adım atıp, yeni bir kendini var etme sürecine girişmenin ve o süreçte kendimiz için bugünkünden daha iyi bir politika üretecek meşruiyeti ve imkânını yaratmanın önemini ve aciliyetini yeterince kavrayamadık. Bütün kabine değişiklikleri ve ilan edilen seçim planları, Oslo kırıntıları ve yıkıntıları üzerinde oynanan budalaca oyunlardan ibaret. Arafat ve onun meclisinin demokrasi planları, kırılmış bir bardağın parçalarını birleştirme çabasından başka bir şey değil.

Bununla birlikte şükür ki, yeni Filistin Ulusal İnisiyatifi iki hafta önce tam bu ihtiyaca karşılık gelen bir açıklama yaptı; İbrahim Dakkak, Mustafa Barguti ve Haydar Abdül Şafi'nin kaleme aldığı açıklamada, FKÖ ve Hamas gibi grupların Amerikan ve İsrail iyi niyetine (ki gülünç bir beklentidir bu) dayanmayan bir ilerleme sağlamakta başarısız olduğuna dikkat çekildi. İnisiyatif, adalet, birarada yaşama ve en önemlisi de, halkımız için Filistin tarihine özgü bir laik toplumsal demokrasi temelinde bir barış vizyonu ortaya koyuyordu. Sadece sivil topluma kök salmış, işbirlikçiliğe veya yolsuzluğa bulaşmamış bir grup bağımsız insan, ihtiyacımız olan yeni meşruiyetin çerçevesini çizebilir. Arafat'ın oyuncak misali oynadığı temel bir yasaya değil, gerçek bir anayasaya ihtiyacımız var; sadece Filistinlilerin kendileri için kurucu bir meclis üzerinden inşa edebileceği gerçek temsili demokrasiye ihtiyacımız var. Arap âleminin birçok kesimine sirayet eden şeytanileştirme sürecini tersine çevirecek yegâne olumlu adım budur. Aksi takdirde, kendi acımıza gömülüp İsrail'in kolektif cezalandırmalarının korkunç ıstırabını çekmeye devam edeceğiz. Bu acıları ancak, hâlâ fazlasıyla muktedir olduğumuz kolektif bir siyasal bağımsızlıkla durdurabiliriz. Colin Powell'm iyi niyeti ve sahte 'ılımlılığı' bunu bizim adımıza yapamaz. Asla yapamaz.

(*El Ahram*, 11-17 Temmuz 2002
El Hayat, 22 Temmuz 2002)

32
YAVAŞ ÖLÜM: AYRINTILI CEZA

Belirgin fiziksel rahatsızlıklar bir yana, uzun süredir hasta olmak ruhu korkunç bir çaresizlik hissiyle doldurduğu kadar, zihne dönem dönem analitik bir berraklık da katıyor, ki elbette değerlendirilmesi gereken bir durum bu. Son üç aydır hastaneye taşınıp duruyorum; uzun ve acılı tedavilerle, kan nakilleriyle, sonu gelmez tahlillerle, tavana bakıp geçirilen bomboş vakitle, insanı bitkin düşüren enfeksiyonlarla, normal tek bir iş yapamamakla ve düşünmekle, düşünmekle, düşünmekle akan günler. Fakat bazen zihne günlük hayata dair bir perspektif veren, olayları farklı perspektiften görmeye (ve tabii daha fazlasını yapamadan) imkân tanıyan berraklık ve tefekkür anları da oluyor. Filistin haberlerini okurken, televizyonda korkutucu ölüm ve yıkım görüntülerini izlerken, İsrail'in hükümet politika-

sına, daha özelde Şaron'un aklından neler geçtiğine dair ayrıntılar yakaladım ve had safhada şaşırıp dehşete düştüm. Ve Gazze'ye yönelik bir F-16 bombardımanında dokuz çocuk katledildiğinde, Şaron'un çıkıp pilotu kutlamasından ve İsrail'in büyük başarısından dem vurmasından sonra, hastalıklı bir zihnin neler yapmaya kadir olduğuna dair (sadece yaptığı planlar ve verdiği emirler bakımından değil, daha da kötüsü, diğer zihinleri aynı yanılsamalı ve suçlu tarzda düşünmeye sevk etmesi bakımından) eskiye göre daha açık bir fikir geliştirmeye muvaffak oldum. Resmi İsrail düşüncesinin içine girmek değerli (ve kanlı) bir tecrübe doğrusu.

Bununla birlikte, Batı'da Filistinlilerin düzenlediği intihar eylemlerine öyle bıktırıcı ve ahlâksızca bir dikkat gösterildi ki, çok daha kötü durumda olanın gözlerden gizlendiği, gerçeğin akıl almaz bir şekilde çarpıtıldığı bir noktaya varıldı: Filistin halkına bu denli aleni ve bu denli metodik bir biçimde musallat olan resmi İsrail (ve muhtemelen kendine has Şaroncu) şerri görülmedi. İntihar eylemleri kabul edilemez, fakat bana göre, bilinçle programlanmış tacizle, güçsüzlükle ve çaresizlikle geçen yılların doğrudan bir sonucudur bunlar. Arapların veya Müslümanların şiddete eğilimli olduğu iddiasını öne sürmek için ayda yaşıyor olmak lazım. Şaron barış değil, terörizm istiyor ve iktidarı dahilinde bunun koşullarını yaratmak için elinden geleni yapıyor. Fakat bütün dehşetine rağmen, çaresiz ve korkunç boyutlarda zulme uğrayan bir halkın tepkisi mahiyetindeki Filistin şiddeti, bağlamından ve içinde yeşerdiği korkunç acılardan koparılıyor: Bunu görememek, insanlığı yok saymak demektir. Ne yaşandığını görebilmek meseleyi olduğundan daha iyi hale getirmeyecek, fakat en azından durumu gerçek bir tarihin ve gerçek coğrafyanın içine konumlandıracaktır.

Filistin terörüne (elbette terördür bu) bir an olsun kavramaya çalışan gözlerle bakılmamıştır; büyük bir insafsızlıkla, müstakil bir fenomen olarak, saf, haksız bir kötülüğün odağına yerleştirilmiştir. Öte yandan, güya saf iyilik adına hareket eden İsrail, açıkça bu kötülüğe karşı mücadele etmekte, mücadele ederken de, 3 milyonluk Filistin sivil nüfusuna karşı orantısız güç kullanıp akıl almaz gaddarlıklara imza atmaktadır. Sadece İsrail'in düşünceleri manipüle etmesinden değil, Amerika ile kendisi arasında özdeşlik kurarak teröre karşı savaşı suiistimal etmesinden de söz ediyorum; İsrail bunun arkasına sığınmadan şu an yaptıklarını yapamazdı. (TV'deki gece

haberlerini baştan sona izledikten sonra, dünyada incelikli bir sadizmin bu tür mucizelerini bir halka karşı topyekûn uygulayıp elini kolunu sallaya sallaya giden bir başka ülke olabileceğini de tasavvur edemiyorum aslında.) Bu kötülük, bilinçli bir şekilde George W. Bush'un terörizme karşı harekâtının parçası kılınmış, gözü kapalı yıkıcılık bakımından da ondan geri kalmamıştır; bu uğurda Amerikan fantezileri ve saplantıları olağanüstü bir pişkinlik ve mantıksızlıkla göklere çıkarılmıştır. ABD emperyalizminin müşfik amaçlarına ve gerekliliğine dair muazzam yalanlar uyduran Amerikalı entelektüellerin şevkli (ve bence tepeden tırnağa yozlaşmış) tugayları gibi, İsrail toplumu da sayısız akademisyeni, düşünce kuruluşlarındaki siyaset entelektüelini ve şimdilerde savunmayla ilgili ve halkla ilişkiler işleriyle iştigal eden eski ordu mensubunu bu göreve koşmuştur. Hepsi, güya İsrail'in güvenlik gerekleri üzerine inşa edilmiş insanlıkdışı cezalandırıcı politikaları rasyonalize etmek ve ikna edici kılmak amacıyla mesai yapmaktadır.

İsrail'in güvenliği bugün, tek boynuzlu at misali bir masal yaratığıdır. Avlanmaya çalışılmakta veya aranmakta, lakin asla bulunamamakta ve dahası, sürekli olarak gelecekteki bir eylemin hedefi kılınmaktadır. Zaman geçtikçe İsrail aslında daha az güvenli ve komşularının gözünde, bir an bile dikkatten kaçırılmaması gereken, daha az kabul edilebilir bir ülke haline gelmektedir. Peki, İsrail'in güvenliğinin içinde yaşadığımız tinsel dünyayı tanımlaması gerektiği görüşüne karşı çıkan mı vardır? Karşı çıkanların, otuz yıl boyunca İsrail güvenliği için her tavizi veren Arap ve Filistin liderliği olmadığı kesindir. Nükleer silahları, hava güçleri, donanması ve ABD vergi mükellefleri tarafından dur durak bilmeden desteklenen ordusuyla İsrail'in, kendi hacmine kıyasla Filistinlilere ve diğer Araplara dünyadaki diğer bütün ülkelerden daha fazla zarar verdiği ortadayken, bir kişi de çıkıp o güvenliği tehdit edenin ne olduğunu hiç sorgulamamaktadır. Sonuç olarak, Filistinlilerin her gün her dakika yaşamak zorunda kaldığı olaylar, bir nefsi müdafaa ve Şaron ile içler acısı George W. Bush'a pek yakışan bir terörizmle mücadele (terörist altyapı, terörist yuvaları, terörist bomba fabrikaları, terörist şüpheliler... yani, sonu gelmez bir liste) mantığıyla gizlenmekte, daha da önemlisi, gerçeğin üstü örtülmektedir. Bu yüzden, terörizme dair fikirler kendinden menkul bir dünyada yaşamakta, kanıt veya aklı başında bir argüman olmaksızın meşru ve gayrı meşru hale getirilmektedir.

Bir yanda sözgelimi Afganistan'ın yerle bir edilmesini, diğer yanda neredeyse yüz Filistinlinin 'hedefli' suikastlarla öldürülmesini (İsrail askerleri tarafından derdest edilip hâlâ hapiste tutulan binlerce 'şüpheli'den söz etmiyorum bile) ele alın: Kimse öldürülen bu insanların gerçekten terörist olup olmadığını veya buna dair kanıt ortaya konup konmadığını ya da müstakbel teröristler olarak görülüp görülmediklerini (ki genellikle mesele budur) sormamaktadır. Basit, tartışılmaz yargılara dayalı eylemlerle bu insanların hepsinin tehlikeli olduğu varsayılmaktadır. İhtiyacınız olan şeyler, soytarı Ranaan Gissin, Avi Pazler veya Dore Sold gibi birkaç küstah sözcüden, Washington'da sürekli bilmezlikten ve anlamazlıktan gelen Ari Fleischer gibi bir savunucudan ve şüpheli hedefleri sağ bırakmamaktan ibarettir. Böylece ne kuşku, ne soru ne de ölçü kalır. Kanıta veya bu tür sıkıcı teferruatlara hiç gerek yoktur. Terörizm ve ona karşı yürütülen saplantılı savaş, tamamen döngüsel, kendinden menkul bir cinayete ve meseleye dair hiçbir tercihi veya söz hakkı olmayan düşmanların ağır çekim ölümüne dönüşmüştür.

Amira Hass, Gideon Levy, Amos Elon, Tanya Reinhart, Jeff Halper, İsrael Şamir gibi bir avuç gözüpek gazeteci ve yazarın yazdıkları dışında, İsrail medyasındaki kamusal söylem dürüstlük ve kalite açısından korkunç bir düşüklük halindedir. Kuşkucu aklın ve etik ciddiyetin yerini, vatanseverlik ve hükümete verilen gözü kapalı destek almıştır. İsrael Şahak'ın, Jacop Talmon'un ve Yehoşua Leibowitch'in günleri çok eskide kalmıştır. Bugün İsrail barış cephesini, hatta hızla zayıflayan sol muhalefeti ele geçirmiş görünen geri zekâlıca ve temelsiz 'güvenlik' ve 'terörizm' tartışmalarından uzak duracak kadar cesaretli sadece birkaç İsrailli akademisyen ve entelektüel sayabilirim (sözgelimi Zeev Sternhell, Uri Avnery, Ilan Pappe). İsrail ve Yahudi halkı adına her gün suç işlenirken, entelektüeller stratejik geri çekilme, yerleşimleri boşaltıp boşaltmama, binaları canavarca duvarlar arkasına hapsedip hapsetmeme (milyonlarca insanı bir kafese koyup var olmadıklarını söyleyebileceksiniz... Modern dünyada hiç bu kadar delice bir fikir tasavvur edilmiş midir acaba?) üzerine gevezelik yapmaktadırlar. Bağımsız fikirlere ve biraz olsun ahlâki standartlara sahip entelektüellere ve sanatçılara yakışan tavırlar sergilemek yerine, tam da bir general veya siyasetçi gibi davranmaktadırlar. Güney Afrika'daki apartheid rejimine karşı korkusuzca ve açıkça konuşan Nadine Gordimer, Andre Brink, Athol Fugard gi-

bi beyaz yazarların İsrailli muadilleri nerede? Yazarların ve akademisyenlerin ortaya koyduğu kamusal söylemin resmi propagandayla özdeşlik ve o propagandanın tekrarı seviyesine indiği, gerçekten birinci sınıf yazı ve düşünce faaliyetinin akademik kurumdan bile silindiği İsrail'de olmadıkları belli.

Son yıllarda İsrail'i böylesine bir inatçılıkla pençesine alan pratikler ve düşünce biçimine baktığımızda karşımıza Şaron'un planı çıkar. Bu plan, bütün bir halkı yavaş, sistematik boğma yöntemlerine, her gün yaşanan vahşi cinayetlere ve zulme maruz bırakmaktan başka bir şey değildir. Planın ayrılmaz parçası, Filistin toprağının yerleşimler, askeri bölgeler ve işgal edilen kent ve kasabalar yoluyla insafsızca istimlak edilmesidir: Oslo süreci boyunca İsrail, Batı Şeria'nın sadece yüzde 18'ini, Gazze'nin ise yüzde 60'ını geri vermiştir; ki her iki bölge de bugün tekrar işgal edilmiş ve tekrar birçok parçaya bölünmüştür. Kafka'nın "Ceza Kolonisi"nde, çılgın bir memur hakkında anlattığı çarpıcı bir hikâye vardır: Memur, fantastik detaylara sahip bir işkence makinesini tanıtır; makinenin amacı, karmaşık bir iğne aygıtı kullanarak mahkûmun gövdesinin her yerine minik harfler kazımak ve böylece sonunda mahkûmun kan kaybından ölmesini sağlamaktır. Şaron ve onun gönüllü cellat tugayının Filistinlilere yaptığı da işte budur; karşılarında ise sadece en güdük ve sembolik tarafından bir muhalefet vardır. Bütün Filistinliler birer mahkûm haline gelmiştir. Gazze'nin üç tarafı elektrikli dikenli tellerle çevrilmiştir; hayvanlar gibi hapsedilen Gazzeliler hareket edememekte, çalışamamakta, sebze ve meyvelerini satamamakta, okullara gidememektedirler. İsrail uçakları ve helikopterleri tarafından havadan sürekli izlenmekte ve yerde tanklar ve makineli tüfeklerle hindiler gibi vurulmaktadırlar. Sefalet ve açlık içindeki Gazze bir insanlık kâbusu görmektedir; o kâbusun en küçük bölümlerinde yaşına, cinsiyetine veya hasta olup olmadığına bakmaksızın bütün Filistinlileri (Erez gibi yerleşimlere yakın bölgelerde olduğu gibi) aşağılayan, cezalandıran ve tahammül edilmez acılara maruz bırakan binlerce asker rol almaktadır. Tıbbi malzemeler sınırda tutulmakta, ambulanslara ateş açılmakta veya engel olunmaktadır. Yüzlerce ev yıkılmakta ve yüz binlerce ağaç ve tarım alanı, büyük çoğunluğu zaten İsrail'in 1948 tehciri yüzünden mülteci konumuna düşmüş olan sivillere yönelik sistematik kolektif cezalandırma eylemleri çerçevesinde yerle bir edilmektedir. Filistinlilerin lugatmdan umut kelime-

si çıkmış, sadece yaralı bir savunma kavramı kalmıştır; Şaron ve onun sadist dalkavukları ise hâlâ, otuz beş yıldır süren bir işgali hiç olmadığı kadar boyutlandırarak terörizmi yok etmekten dem vurmaktadırlar. Bütün sömürgeci vahşet örnekleri gibi, bu saldırının kendisi hiçbir işe yaramamakta, Filistinlileri öyle veya böyle daha da boyun eğmez kılmaktan başka etki yapmamakta, fakat bütün bunlar Şaron'un taş kafasına biraz olsun girmemektedir.

Batı Şeria, tek amacı sivillere ateş edip terörize etmek olan bin adet İsrail tankı tarafından işgal edilmiştir. İki haftaya varan insafsız sokağa çıkma yasakları uygulanmaktadır. Okullar ve üniversiteler ya kapatılmıştır ya da ulaşılamaz durumdadır. Bırakın dokuz büyük şehir arasında, şehirlerin içinde bile kimse yolculuk yapamamaktadır. Bugün bütün Filistin bölgeleri, yıkılmış binalar, yağmalanmış ofisler, kasten kesilmiş su kaynakları ve elektrik sistemleriyle birer hayalet şehirdir. Ticaret bitmiştir. Çocukların yarısında yetersiz beslenme baş göstermiştir. Nüfusun üçte ikisi, günlük 2 dolarlık sefalet düzeyinin altında yaşamaktadır. Cenin'deki tankların açtığı ateşte çocuklar öldürülmüştür, fakat bu, yasadışı İsrail işgaline sadakatle, sorgusuz sualsiz hizmet veren İsrail askerlerinin Filistin'de yol açtığı sonu gelmez sivil ölüm furyasında sadece bir damladır. (Cenin mülteci kampı İsrail zırhlı birliklerince yerle bir edilmiştir. Büyük bir savaş suçudur bu. Fakat İsrail tehditleri karşısında geri adım atan Kofi Annan gibi tabansız uluslararası bürokratlar yüzünden asla soruşturulmamıştır.) Filistinlilerin hepsi 'terör zanlısı'dır. Bu işgalin ruhunda, genç İsrailli askerlere, Filistinlileri kontrol noktalarında, bütün bilinen kişisel işkence ve aşağılama biçimleriyle tam itaate zorlama yönünde verilen yetki vardır. O işgalin denkleminde saatlerce güneş altında bekletilmek vardır; tıbbi malzeme ve ürünlerin bozulana kadar alıkonulması vardır; keyfince küfretmek ve dayak atmak vardır... Ciplerin ve askerlerin, Filistinlilerin hayatını dayanılmaz bir cehenneme çeviren sayısız kontrol noktasında geçmek için sıra bekleyen binlerce sivilin üzerine aniden saldırması; onlarca gencin, diz çöktürülüp güneş altında saatlerce bekletilmesi; erkeklerin soyunmaya zorlanması; çocukların gözleri önünde ebeveynlerinin hakarete uğraması ve aşağılanması; hastaların geçişinin, sadece İsrail askerlerinin canı öyle istedi diye engellenmesi; ambulansların durdurulması ve yaylım ateşine tutulması vardır. Ve Filistinlilerin can kayıpları her geçen artmakta (İsraillilerin dört katı), ölümlerin

hesabı bile tutulmamaktadır. 'Terör şüphelileri'nin yanındaki eşleri ve çocukları katledilmekte, ardından bu ölümlerden dolayı üzüntü beyan edilmektedir. Teşekkür ederiz doğrusu.

Sık sık İsrail'in bir demokrasi olduğundan bahsedilmekte. Eğer öyleyse, şuursuz bir demokrasidir; ruhu, zayıfı cezalandırma manyaklığıyla ele geçirilmiş bir ülkedir bu. Tepesindeki muktedirin, yani 'bellerini kırıncaya kadar' Filistinlileri öldürmekten, hor görmekten, sakatlamaktan, sürmekten başka fikri (buna fikir denilebilirse tabii) olmayan General Şaron'un psikopatça mantığını kuvvetle alkışlayan bir demokrasidir. Geçmişte olduğu gibi bugün de, olanca saldırısını Filistinlileri ortadan kaldırmaktan başka hiçbir somut hedefe bağlamayan bir adamdır bu. Tıpkı Kafka hikâyesindeki boşboğaz memur gibi, en fazla gurur duyduğu şey, savunmasız Filistinli sivilleri işkenceden geçiren makinesidir. Bu arada hukuk danışmanları, filozofları, generalleri, yanı sıra itaatkâr Amerikalı hizmetçilerinden oluşan o koro, akla hayale sığmaz yalanlarını söyleyebilsin diye onunla canavarca bir suç ortaklığı halindedir. Ortada bir Filistin işgal ordusu yoktur, Filistin tankları yoktur, askerleri yoktur, helikopter mitralyözleri yoktur, ağır silahları yoktur, oturup konuşulacak bir hükümetleri yoktur. Ortada İsrail'in icat ettiği 'teröristler' ve 'şiddet' vardır; bu sayede İsrail, filozoflarının, entelektüellerinin, sanatçılarının ve barış eylemcilerinin ezici çoğunluğunun en ufak bir protestosuyla karşılaşmadan, kendi nevrozlarını Filistinlilerin cesetleri üzerine nakşetmektedir. Filistin okulları, kütüphaneleri ve üniversiteleri aylardır normal işleyişini bırakmıştır: ve biz hâlâ, özgürlük yanlısı Batılı grupların ve Amerika'daki akademik özgürlüğün yaygaracı savunucularının seslerini yükseltip bu durumu protesto etmelerini beklemekteyiz. İsrail'de veya Batı'da, Filistinlilerin bilme, öğrenme ve okula gitme hakkının bu kadar kökten ihlaline dair açıklama yapan tek bir akademik kuruluş görmedim.

Özetle, İsrail güvenli olsun diye Filistinliler ağır ağır ölmek zorundadır; o güvenlik ki, orada öylece durmakta, fakat İsrail'in özel 'güvensizliği'nden dolayı bir türlü ele avuca gelmemektedir. Bütün dünya İsrail'in çabasına sempati duymalı, bu arada Filistinli yetimlerin, hasta ihtiyar kadınların, darmadağın olmuş toplulukların ve işkence gören esirlerin çığlıkları duyulmadan ve kaydı düşülmeden kalmalıdır. Kuşku yok ki bize, bu dehşetin sadistçe bir gaddarlıktan ibaret olmadığını, daha büyük bir amaca hizmet ettiğini söyleyecek-

lerdir. Ne de olsa 'iki taraf', bir vakit, bir yerlerde durdurulması gereken bir 'şiddet döngüsü'ne kapılmıştır. Biz de bir kez daha durup öfkeyle, ortada bir orduya ve ülkeye sahip olan tek bir taraf bulunduğunu, diğer tarafın bir devletsiz sürgünler topluluğu, haklarından veya güvenlik imkânlarından mahrum bırakılmış bir halk olduğunu söylemek zorunda kalacağız. Çekilen acıların ve somut günlük hayatın lisanı rehin alınmış, sadece daha fazla ölüme ve büyük bir itinayla, yavaş yavaş uygulanan amansız işkencelere hizmet eden, baştan sona kurgusal bir hikâyeye dönüştürülmüştür. Filistinlileri inim inim inleten gerçek işte budur. Fakat ne olursa olsun, İsrail'in politikası eninde sonunda başarısız olacaktır.

(*El Ahram*, 8-14 Ağustos 2002
El Hayat, 10 Ağustos 2002)

33
ARAPLARIN BÖLÜNMÜŞLÜĞÜ VE HİZİPÇİLİK

Büyük yankı uyandıran 2002 yılı Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu'ndaki bulguların birçoğunun temelinde Arap ülkeleri arasındaki muazzam koordinasyon eksikliği var. Gerçekten de hem bu raporda, hem başka yerlerde dikkat çekildiği ve tartışıldığı üzere, Arapların (negatif meseleler hariç) birlikte çalıştığı nadiren görülen bir grup olduğunu vurgulayan hatırı sayılır bir ironi söz konusu. Raporda haklı olarak Arap demokrasisinin olmadığı, Arap kadınının genel baskı altındaki bir çoğunluk olduğu, bilim ve teknoloji alanında Arap devletlerinin dünyanın gerisinde kaldığı belirtiliyor. Aralarında pek az stratejik işbirliği var ve olan kadarı da ekonomik alanları içermiyor. ABD, Filistin ve İsrail'e yönelik politikalar gibi daha can alıcı konularda utanç verici bir aczin ve çaresizliğin göster-

geleri mevcut; ABD'yi gücendirmemek, İsrail'le ne barış ne de savaş yapmak, tüm Arapların geleceği ve güvenliğini etkileyecek bir Arap birliğini asla düşünmemek, Arap devletleri için hem bir öncelik hem de korkutucu bir gerçeklik biçiminde tezahür ediyor. Fakat rejimler için tehlike belirdiği an Arap muktedirler, amaçta ve hayatta kalma becerilerinde derhal birleşiyorlar.

Bana göre her Arap bu atalet ve iktidarsızlık yumağı karşısında kahroluyor. Arap liderleri hiçbir şey yapmadan seyrederken, birçok Mısırlı, Suriyeli, Ürdünlü ve Faslının, İsrail işgalinin kâbusunu yaşayan Filistinlilere destek vermek için sokaklara dökülmesinin nedeni budur. Sokak protestoları sadece Filistin'e destek gösterileri değil, Araplar arası bölünmüşlüğün yarattığı atalete yönelik bir tepkidir. Ortak öfkenin çok daha dokunaklı işaretlerinden biri, sık sık ekranlara getirilen şu yürek paralayıcı görüntü: İsrail buldozerlerince yıkılmış evinin enkazında dolaşan Filistinli bir kadın, âdeta bütün dünyaya ilenircesine, "*Ya Arab, ya Arab*" kelimelerini tekrarlıyor. Arap halkının (çoğu seçilmemiş) liderlerinin ihanetine dair bu suçlamadan daha iyi bir kanıt bulmak zor. Kadının şunu sormaktadır: "Siz Araplar neden bize yardım etmek için hiçbir şey yapmıyorsunuz?" Para ve petrol bolluğuna rağmen, kılını kıpırdatmayan bir seyircinin taş sessizliğidir suçlanan.

Bireysel düzeydeki çabalar bile, bölünmüşlük ve hizipçilikten dolayı ulusal çabalara art arda köstek oluyor. Bütün örnekler arasında en üzüntü verici olanı, Filistin halkının durumunu ele alalım. Beyrut ve Amman günlerimde, İsrail ve yerel milis güçleri tarafından kanımız emilirken, neden ortada her biri ideoloji ve örgütselliğe dair hiçbir işe yaramayan akademik meseleler hakkında kavga eden 8-12 arası Filistinli grup olduğunu sorduğumu hatırlıyorum. Sabra ve Şatila katliamlarıyla sonuçlanan Lübnan günlerine dönüp bir bakın. Halkçı Cephe, El Fetih ve Demokratik Cephe (bunlar sadece üçü) kendi aralarında savaşması, El Fetih içindeki liderlerin "Tel Aviv'e giden yol Jounieh'den geçer" şeklinde gereksiz kışkırtıcı sloganlar atması, İsrail Filistin varlığını kendi amaçları doğrultusunda yok etmek için Lübnan'daki sağcı milislerle ittifak yaparken kimin işine yaradı? Yaser Arafat'ın taktikleriyle fraksiyonlar, alt gruplar, yanı sıra Oslo süreci yüzünden birbiriyle savaşan güvenlik güçlerinin yaratılması ne gibi bir davaya hizmet etti? Bunun sonucunda Arafat, A Bölgesi'nin İsrail tarafından işgal edilmesi ve tüm altyapının yıkılma-

sı karşısında halkını korumasız ve hazırlıksız bırakmadı mı? Hizipçilik, bölünmüşlük ve ortak bir amacın olmaması daima aynı sonuca varıyor: Sıradan insanlar büyük bedeller ödüyor, kan döküyor ve sonu gelmez yıkıma maruz kalıyorlar. Sosyal yapı düzeyinde bile, Arapların ortak bir amaç uğruna değil, birbirleriyle savaşması artık vakayı âdiyeden sayılır hale geldi. Meşrulaştırmanın bir yolu olarak, bu tür bölünmelerin ve iç örgütsüzlüğün eninde sonunda bir halk olarak varlığımıza zarar verdiği gerçeğini görmezden gelen bireyciler olduğumuz söyleniyor. Arap mücadelesini küçük düşürmek için elinden geleni yapan militan rakipler ve düşmanca bir çevrenin kuşatması altında bulunan (bilhassa ABD ve Avrupa'daki) nispeten küçük Arap örgütlerini güçten düşüren anlaşmazlıklardan daha cesaret kırıcı ne olabilir? Bu topluluklar, birleşmeye ve birlikte iş yapmaya çalışmak yerine, hâlâ hiçbir amacı olmayan, hele kuşatılmışlık hali söz konusu olduğunda hiçbir işe yaramayan ideolojik ve hizipçi çatışmalarla parçalanmaya devam ediyor.

Birkaç gün önce El Cezire televizyonunda izlediğim bir tartışma programı beni dumura uğrattı. İki katılımcı ve hiç gereği yokken kışkırtıcı bir tavır takınan program yöneticisi, mevcut kriz sırasında Amerikalı Arap aktivistlerin ne yaptığını hararetle tartışıyordu. Görünürde hiçbir aidiyeti veya kurumsal bağlantısı olmamasına rağmen, ne idüğü belirsiz şekilde Washington'da yaşayan bir 'siyasal analist' olarak tanıtılan Dalbah diye kibirli bir zat, bütün vaktini, en ciddi Arap-Amerikan gruplarından biri konumundaki Arap-Amerikan Ayrımcılık Karşıtı Komite'ye (ADC) verip veriştirmekle ve gözden düşürmeye çalışmakla geçirdi. Ona göre ADC etkisizdi, liderleri bencildi, fırsatçı ve adam kayırmacıydı. Adını hiç duyamadığım diğer katılımcı ise birkaç yıldır ABD'de bulunduğunu, neyin olup bittiği konusunda fazla bir şey bilmediğini kabul ediyor, fakat diğer cemaat liderlerinden daha iyi fikirlere sahip olduğunu iddia etmekten geri kalmıyordu. Programın sadece ilk ve son bölümlerini izledim, ama bu kadarı bile düş kırıklığına uğramama ve tartışmanın düzeyi karşısında utanmama yetti. Kendime esas sorunun ne olduğunu sordum. Çok daha büyük ve aşırı derecede iyi finanse edilen Siyonist örgütlerin olduğu, Arapların sayıca ve örgütsel olarak çok daha zayıf durumda bulunduğu, bizzat toplumun ve onun medyasının Araplara bu kadar düşmanca baktığı bir ülkede elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan bir örgütü yerin dibine batırmanın ne gi-

bi bir faydası vardı? Elbette hiçbir faydası yoktu bunun. Fakat işte Arapların ortak bir amaç etrafında birleşmekten ziyade, neredeyse Pavlovcu bir şartlanmayla birbirlerini yaralamaya ve engellemeye çalışmasının bir örneği daha duruyordu karşımda. Arap ülkelerinin kendi içinde bu tür davranışları az da olsa meşru görülebilir, ancak Arap bireylerin ve cemaatlerin, istenmeyen yabancılar ve teröristler olarak hedef alındığı ve tehdit edildiği yabancı ülkelerde bu tavrın mazur görülebilecek hiçbir tarafı yoktur.

El Cezire'deki program, ortaya attığı yalan yanlış iddialar ve hayatını ADC davasına adamış olan merhum Hala Selam Maksud'a ve tıp kariyerini örgütte daha iyi çalışabilmek için hiçbir karşılık gözetmeden kendi isteğiyle bırakan halihazırdaki ABD başkanı Dr. Ziyad Asali'ye yönelik karalamalar bakımından daha da zararlıydı. Dalbah bu iki aktivistin asıl amacının parasal kazanç sağlamak olduğunu ve ADC'nin yaptığı her şeyin kötü olduğunu söyleyerek küçümsemeci tavrını ısrarla sürdürdü. Bu iddiaların skandal sayılabilecek gerçekdışılığı bir yana, Dalbah'ın yersiz ve kinci dedikoduculuğu (ki en hafif ifade bu), ardında daha fazla kızgınlık ve hizipçilik bırakarak ortak Arap davasına zarar verdi. Dahası, şunu da bir kenara yazmak lazım: Amerikan siyasetinin aşırı derecede düşmanca iklim içinde olduğu bir dönemde, ADC, Washington'da çok başarılı işler yaptı ve ulusal çapta bir örgüt olarak Araplara yönelik medyadaki suçlamaları çürüttü, insanları 11 Eylül sonrasında hükümet soruşturmalarından korudu ve Amerikalı Arapların ulusal tartışmaya dahil olmasını sağladı. Tam da Asali'nin bu başarısı yüzünden, hizipçilik örgüt çalışanları arasında salgın hastalık misali yayıldı ve birdenbire ideolojik argümanlarla maskelenen bir kişisel karalama kampanyası patlak verdi. Elbette herkesin eleştirme hakkı var, fakat ABD'de bunca tehditle karşı karşıya kaldığımız bir dönemde neden bölündüğümüz ve kendimizi böyle zayıf düşürdüğümüz, böylece sadece İsrail yanlısı lobinin değirmenine su taşıdığımız sorusu da akılları kurcalıyor. ADC gibi örgütler her şeyden önce tamamen Amerikan örgütleridir ve 1970'lerin ortasındaki Fakahani'yi hatırlatan türde mücadelelerde partizanca faaliyet gösteremezler.

Belki de toplumumuzun her düzeyindeki, yurtiçinde ve yurtdışındaki Arap hizipçiliğinin başlıca sebebi, ideal ve rol modellerinin dikkat çekici eksikliği. Her ne kadar bazı insanlar tarafından yıkıcı politikalarıyla anılsa da, Cemal Abdül Nasır'ın ölümünden bu yana,

Arapların hayal gücünü harekete geçiren veya bir halk kurtuluş mücadelesi yaratmakta rol üstlenen hiçbir şahsiyet çıkmadı. İhtişamlı günlerinden geriye, Ramallah'daki yarım yamalak sığınağındaki kırık bir masada oturmuş, davayı satsa da satmasa da, budalaca şeyler söylese de söylemese de, söyledikleri bir anlam taşısa da taşımasa da, her ne pahasına olursa olsun paçayı kurtarmaya çalışan, sakalları uzamış ihtiyar bir adamın fotoğrafı kalan FKÖ felaketine bir bakın. (Birkaç hafta önce kendisi 2000 yılındaki Clinton planını şimdi kabul ettiğini söyledi; sorun şu ki ne 2000 yılındayız ne de artık Clinton başkanlık koltuğunda oturmakta.) Arafat yıllardır halkını, onun acılarını ve davasını temsil ediyor ve Arap muadilleri gibi, şimdi dalında çürümüş bir meyve gibi, hiçbir gerçek amaç veya konuma sahip olmaksızın öylece duruyor. Bu yüzden bugün Arap dünyasında güçlü bir ahlâki merkez yok. İnandırıcı analizler ve mantıklı tartışmalar, yerini, fanatik söylemlere, özgürlük için planlı faaliyet, yerini intihar eylemlerine bırakmış durumda. Bırakın takip edilecek bir model olarak doğru ve dürüst eylemi, bunun düşüncesi bile ortadan kalktı. Arap dünyasından sızan hava öyle çürümüş kokular saçıyor ki, neden bazı insanlar başarılı olurken diğerlerinin hapse atıldığını dahi bilebilmek mümkün değil.

Şok edici bir örnek mahiyetinde, Mısırlı sosyolog Saadettin İbrahim'in akıbetine bir bakın. Birkaç ay önce sivil bir mahkeme tarafından salıverilen İbrahim, yeniden tutuklandı, suçlu bulundu ve devlet güvenlik mahkemesi tarafından daha önce aklandığı 'suçlar' nedeniyle acımasız bir cezaya çarptırıldı. Bir kişinin hayatı, kariyeri ve ünüyle böyle oynamanın ahlâki gerekçesi nerede? İbrahim birkaç ay öncesine kadar hükümetin güvenilir bir danışmanıydı ve pek çok Arap kuruluşu ve projesinin yönetim kurullarında görev yapıyordu. Bugünse lanetli bir suçlu addediliyor. Ulusal birlik veya tutarlı strateji ya da ahlâki gereklilikler göz önüne alındığında, İbrahim'in böyle ucuz yoldan cezalandırılması kimin çıkarlarına hizmet ediyor? Sonuç daha çok hizipçilik, daha çok bölünme, daha çok amaçsız sürüklenme hissiyatı ve korku, her tarafa huzursuzluk yayan bir adalet duygusu.

Araplar yöneticilerince katılım ve vatandaşlık mefhumundan o kadar uzun süre uzak bırakıldılar ki, çoğumuz, insanın kendisini büyük bir davaya adamasının ne anlama geldiğini bile unuttuk. İsrail'in daimi zulmüne direnen ve pes etmeyen Filistin mücadelesinin

ortaklaşa yaratılan bir mucize olduğunu düşünüyorum, fakat bu mucize neden, intihara ve nihilizme değil de yaşama direncine dair dersleri takip etmeyi daha açık ve mümkün kılmıyor? Gerçek problem bu, yani Arap âleminin her yanını halkıyla iletişim kurmayan Arap liderlerin işgal etmiş olmaları; bu liderlerin planlı bir kararlılık ve kişisel bir örnek oluşturacak şekilde hareket etmek yerine, kişisel olmayan, neredeyse yönettikleri insanları vatandaştan bile saymayan aşağılayıcı resmi emirlerle iş görmeye alışmış olması. ABD'yi, İsrail'in suçlarına verdiği yasadışı destekten vazgeçiremeyen Arap liderler, birbiri ardına hep aynı 'barış' önerilerini ortaya atıyorlar ve elbette bunlar İsrail ve ABD tarafından dalga geçilerek reddediliyor. Bush ve psikopat yardakçısı Rumsfeld, Irak'ta rejimi değiştirecek olası bir işgalin planlarını sürekli olarak basına sızdırırken, Araplar Amerika'nın bu cinneti karşısında caydırıcı bir ortak tavrın fersah fersah uzağında görünüyor. ADC gibi bazı birey ve grupların bu tavrı inşa etmek için gösterdiği çabaların altı, zarar ve rahatsızlık vermekten başka derdi olmayan fitneciler tarafından oyuluyor.

Şurası kesin ki, korkudan titreyen bir suçlular topluluğu olarak değil, ortak tarihe ve hedeflere sahip bir halk olarak kendimiz hakkında düşünmenin vakti çoktan geldi. Fakat bu herkesin görevi ve öylece oturup 'Araplar'ı suçlamanın kimseye faydası yok, çünkü her şeyden önce *biz* Arabız.

(*El Ahram*, 15-21 Ağustos 2002
El Hayat, 19 Ağustos 2002)

34
GÜÇSÜZLÜĞÜN DİP NOKTASI

Bundan altmış yıl önce Avrupa Yahudileri kolektif varlıkları açısından bitme noktasındaydı. Naziler tarafından Avrupa'nın dört bir köşesinden toplanıp trenlere çiftlik hayvanları gibi doldurulmuşlar ve sistematik soykırıma tabi tutulacakları ölüm kamplarına taşınmışlardı. Polonya'da biraz direniş gösterdiler, diğer ülkelerde isė önce yurttaşlık hakları, sonra işleri ellerinden alındı, ardından resmen yok edilmesi gereken düşman ilan edildiler ve sonunda yok edildiler. O dönemde her bakımdan dünyanın en güçsüz halkıydı Yahudiler, kıyas kabul etmeyecek kadar güçlü devletler ve ordular tarafından gizli, iktidarı ele geçirme potansiyeli olan düşmanlar muamelesi gördüler; Yahudilerin Almanya, Fransa veya İtalya gibi ülkelerin kudretine yönelik tehdit oluşturduğu fikri, saçmalıktan başka bir

şey değildi. Fakat kabul gören bir fikirdi bu, o yüzden de Yahudiler katledilirken, birkaç istisna dışında Avrupa'nın tamamı olan bitene sırtını döndü. Tarihin acı ironilerinden sadece biri şu: Faşizmin uğursuz resmi jargonunda Yahudiler için en sık kullanılan kelime 'terörist' idi; tıpkı sonradan Cezayirlilerle Vietnamlılara da düşmanları tarafından 'terörist' denmesi gibi.

Her insanlık felaketi farklılık taşır, bu yüzden bir felaketle diğeri arasında eşitlik kurmaya çalışmanın hiçbir anlamı yok. Fakat şu kesinlikle doğru: Holokost'a dair tek bir evrensel gerçek varsa, o da bu vahşi ve trajik kolektif cezalandırma örneğinin, sadece Yahudiler değil, dünyanın hiçbir halkı tarafından asla tekrar yaşanmaması gerektiğidir. Eşitlik kurmanın bir anlamı olmasa da, eğer bir adalet duygusu taşıyorsak, analojileri ve belki gizli benzerlikleri görmeye çalışmanın anlamı olabilir. Yanlışlar ve hatalı yönetimle yazılan tarihi bir yana, bugün Yaser Arafat kendisini avlanmaya çalışılan bir Yahudi gibi hissetmektedir ve bu hissi ona veren de Yahudilerin devletidir. Şu gerçeği görmekte yarar var: Arafat'ın Ramallah'taki yıkılmış karargâhında İsrail ordusunca kuşatma altında tutulmasının ortaya serdiği en büyük ironi, bu çetin durumun Yahudi halkını temsil ettiğini öne süren psikopat bir lider tarafından planlanıp uygulanmasıdır. Bu analojiyi çok öteye götürmek istemiyorum, fakat bugün İsrail işgali altındaki Filistinlilerin, en az 1940'lardaki Avrupa Yahudileri kadar güçsüz oldukları ayan beyan ortada. ABD'nin sıkı desteğini arkasına alan İsrail kara, hava ve deniz kuvvetleri, işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki savunmasız sivil nüfusa karşı topyekûn bir yıkım harekâtı yürütüyor. Filistinliler yarım asırdır tehcir halinde yaşayan bir halk, milyonlarcası mülteci konumunda, birçoğu otuz beş yıllık askeri işgalin ağırlığı altında eziliyor, topraklarını sistemli bir biçimde çalan silahlı yerleşimlerin ve binlerce Filistinliyi öldüren bir ordunun insafına terk edilmiş durumda. Binlercesi hapiste, binlercesi asgari yaşama koşullarından mahrum bırakılmış, ikinci-üçüncü kez mülteci konumuna düşürülmüş, hiçbiri vatandaşlık veya temel insan haklarına sahip değil.

Şaron da hâlâ, İsrail'in Filistin terörüne karşı ölüm kalım savaşı verdiğini söylemeye devam ediyor. Bu aklını yitirmiş Arap katili, F-16'larını, saldırı helikopterlerini ve yüzlerce tankını, hiçbir savunması olmayan silahsız bir halkın üzerine salarken, bu iddi-

adan daha gülünç bir şey olabilir mi? Bu adam Filistinlilerin terörist olduğunu söylüyor; İsrail'in yerle bir ettiği bir binada aşağılayıcı şekilde kıstırdığı Filistin liderini bütün zamanların en azılı teröristi olarak niteliyor. Arafat ise tüm cesareti ve gücüyle direnmeyi sürdürüyor ve bu bakımdan Filistin halkı da onun yanında. Tüm Filistinliler Arafat'ın maruz bırakıldığı bu aleni aşağılanmayı, katıksız ve basit cezalandırma dışında hiçbir siyasal veya askeri yönü olmayan vahşi bir eylem olarak iliklerinde hissediyorlar. İsrail'e bunları yapma hakkını veren ne?

Akıl almaz ve dehşet verici bir sembolizmle karşı karşıyayız gerçekten; Şaron ve destekçilerinin (suçlu ordusuna dair bir şey söylemeye bile gerek yok), bu sembolizmin gayet çarpıcı şekilde ortaya koyduğu niyetlerini de bilince, manzara daha da vahim hale geliyor. İsrailli Yahudiler güçlü olan taraf, Filistinliler ise onların avladığı ve hor gördüğü Ötekiler. Bugün dünya siyasetinin belki de en ödlek ve ikiyüzlü şahsiyeti olan Şimon Peres'e sahip olmak Şaron açısından büyük şans. Peres kapı kapı dolaşıp İsrail'in, Filistin halkının yaşadığı zorlukları anladığından ve 'bizim' ablukaları bir parça daha az zahmetli hale getirmek istediklerinden söz ediyor. Yani hiçbir şey iyiye gitmeyecek, sadece sokağa çıkma yasakları, yıkımlar ve cinayetler daha da artacak demek istiyor. Bu arada İsrail büyük bir uluslararası insani yardım çağrısı yapıyor. Elbette, Terje Roed-Larsen'in doğru tespit ettiği gibi, uluslararası bağışçıları tufaya düşürüp İsrail işgalini fiilen tanımalarını sağlama çabasından başta bir şey değil bu. Şaron'un sadece canının istediğini yapıp elini kolunu sallayarak kurtulabileceğini değil, bu durumu her nasılsa İsrail'e kurban rolü veren bir kampanyaya dönüştürebileceğini düşündüğü belli.

Dünya çapında protestolar büyürken, örgütlü Siyonizmin buna verdiği karşılık anti-Semitizmin yükselişte olduğundan yakınmaktı. 17 Eylül 2002'de Harvard Üniversitesi Rektörü Lawrence Summers, bazı profesörlerin başını çektiği ve Harvard'm İsrail'e askeri teçhizat satan şirketlerden yatırımlarını çekmesini talep eden bir kampanyayı anti-Semitizm olarak nitelendiren bir açıklama yaptı. Amerika'nın en eski ve zengin üniversitesinin rektörlük koltuğunda oturan bir Yahudi, anti-Semitizm'den yakmıyor! Bugün İsrail politikasına yöneltilen her eleştiri, ABD'de, anti-Semitizm'in zerresi olmamasına karşın, rutin olarak Holokost'u akıllara getiren bir tür anti-Semi-

tizmle özdeşleştiriliyor. Amerika'da bir grup İsrailli akademisyen, üniversitelerde, İsrail'in insan hakları ihlallerini eleştiren öğretim görevlilerine karşı McCarthy-tarzı bir kampanya örgütlüyor; kampanyanın başlıca amacı, öğrencileri ve fakülteleri Filistin yanlısı meslektaşlarını ispiyon etmeye yöneltmek, yani ilgili yerlere gözdağı vererek ifade özgürlüğünü ayaklar altına almak ve akademik özgürlüğü ciddi şekilde budamak.

İroninin dahası var: İsrail vahşetine (son örneği Arafat'a yönelik Ramallah'taki aşağılayıcı kuşatmadır) dair protestolar, kitlesel bir düzeyde gerçekleşmekte. Binlerce Filistinli Gazze'deki sokağa çıkma yasağını deldi ve birçok Batı Şeria kasabası zor durumdaki liderlerine destek vermek için sokaklara döküldü. Bunun karşısında Arap liderlerinden çıt çıkmadı. Oysa Arafat da dahil, bu liderlerin tamamı yıllarca İsrail'le barış yapmak istediklerini açıkça dile getirmişlerdi; önde gelen iki Arap ülkesi bu yönde anlaşmalar da imzaladı. Şaron'un buna verdiği karşılık ise, hepsinin kıçına tekmeyi basmak oldu. Zira Şaron'un ısrarla söylediği şey, Arapların sadece kaba kuvvetten anladığıdır, bugün güç elinde ve (aynı geçmişte yaptığı gibi) onlara hak ettikleri şekilde muamele ediyor.

Uri Avnery haklı: Arafat öldürülmektedir. Ve Şaron'a göre, onunla birlikte Filistinlilerin istekleri de ölecektir. Bu, soykırımdan pek de farkı olmayan bir eylemdir ve İsrail'in gücünün, durdurulmadıkça veya dizginlenmedikçe nasıl sadistçe bir vahşet noktasına ulaşabileceğinin de göstergesidir. Bugün Şaron Irak'la bir savaş durumunda (ki olacağı açık), Irak'a karşı misillemede bulunacağını söylüyor. Bunun Bush ve Rumsfeld için, çoktan hak ettikleri türden bir kâbus anlamına geldiğine kuşku yok. Şaron'un son rejim değişikliği teşebbüsü 1982'de Lübnan'da gerçekleşti. Beşir Cemayel'i devlet başkanlığı koltuğuna oturttu, ardından Cemayel, Lübnan'ın asla İsrail'e köle olmayacağını söyledi ve bir suikast sonucu öldürüldü. Sonra Sabra ve Şatila katliamları gerçekleşti, derken kan ve acıyla dolu yirmi yılın ardından İsrail somurtarak Lübnan'dan çekildi.

Bütün bunlardan ne gibi bir sonuç çıkarılabilir? Şu: İsrail'in politikası, bütün bölge için bir felaket oldu. Daha güçlü hale geldikçe, (Filistin halkına yaşattığı felaketler bir yana) çevresindeki ülkelerde daha fazla yıkım yaşattı ve daha fazla nefret topladı. Gücünü kendini savunmak için değil, kötü amaçlar için kullandı. Yahudi devletinin, diğer devletler gibi normal bir devlet olması yönün-

deki Siyonist hayal, İsrail buldozerleri ve tanklarının, Filistin'in yerli halkının liderinin etrafındaki her şeyi yerle bir ettiği ve Filistin liderinin hayatının pamuk ipliğine bağlı olduğu bir manzaraya dönüştü. Uğruna yüz binlerce insanın öldüğü Siyonist hedef bu mudur? Bütün bunlara sebep olanın kin ve şiddet mantığı olduğu açıkça ortada değil mi? Bugün sadece izlemekle yetinen, fakat yarın mutlaka güçlenecek olan zayıf bir halkı ezerek ne kazanılabilir? Şaron bütün dünyaya kafa tutmaktan gurur duyuyor; bunun nedeni dünyanın anti-Semitik olması falan değil, Yahudi halkı adına yaptıklarının bu kadar gaddarca olması. Bütün bu korkunç eylemlerin kendilerini temsil etmediğini düşünenler için Şaron'a dur demenin zamanı gelmedi mi?

(*El Ahram*, 26 Eylül-2 Ekim 2002
El Hayat, Eylül 2002)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSRAİL, IRAK VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

35
İSRAİL, IRAK VE ABD

Lübnan'ın birçok bölgesi 4 Haziran 1982'de İsrail savaş uçaklarının ağır bombardımanına maruz kaldı. Bu tarih İsrail ordusunun, Lübnan'ın güney sınırından bu ülkeye girmesinin iki gün sonrasıydı. Menahem Begin başbakan, Ariel Şaron ise onun savunma bakanıydı. İstilanın görünürdeki gerekçesi, İsrail'in Londra büyükelçisine yönelik bir suikast girişimiydi, fakat aynı bugünkü gibi, Begin ve Şaron suçu FKÖ'nün 'terörist örgütlenmesi'ne atmaya hazır ve nazırdılar. FKÖ'nün Güney Lübnan'daki güçleri ise, istiladan önceki yaklaşık bir yıl boyunca, ilan edilen ateşkese bilfiil uymaktaydı. Birkaç gün sonra, 13 Haziran'da Beyrut, İsrail kuşatması altındaydı; halbuki harekât başlarken İsrail hükümet sözcüsü, hedeflerinin sınırın 35 kilometre kuzeyindeki Avali Nehri olduğunu söylemişti. Sonradan

asıl meselenin ne olduğu gayet iyi anlaşıldı: Şaron, Yaser Arafat'ı öldürmeye çalışıyor, bu uğurda, kendilerine meydan okuyan Filistinli liderin etrafındaki her şeyi bombalıyordu. Kuşatmaya, insani yardımın engellenmesi eşlik etmekteydi; sular ve elektrikler kesildi, ardı arkası kesilmeyen hava bombardımanında Beyrut'taki yüzlerce bina yıkıldı. Kuşatma Ağustos sonunda kaldırıldığında, çoğunluğu sivil, 18 bin Filistinli ve Lübnanlı hayatını kaybetmişti.

Lübnan, 1975 ilkbaharından beri korkunç bir iç savaşla yerle bir olmuştu ve her ne kadar İsrail, 1982'den önce ordusunu Lübnan'ın üzerine bir kez sürmüş olsa da, uzun süredir Hıristiyan sağcı milislerle ittifak halindeydi. Doğu Beyrut'ta yoğun olarak mevzilenen bu milisler, 12 Ağustos'taki ayrım gözetmeyen korkunç bombardımanın ve -elbette- Sabra ve Şatila katliamlarının ardından sona eren kuşatma boyunca Şaron'un güçleriyle işbirliği yaptılar. Şaron'un başlıca müttefiki, Falanj Partisi'nin lideri olan ve 23 Ağustos'ta parlamento tarafından Lübnan'ın devlet başkanı seçilen Beşir Cemayel'di. Cemayel, akıllıca olmayan bir tutumla, iç savaşa solcularla Emel gibi milliyetçi Arap partilerinin gevşek bir koalisyonu niteliğindeki Ulusal Hareket'in safında katılan Filistinlilerden nefret ediyordu (Emel, İsraillilerin Mayıs 2000'de Güney Lübnan'dan çekilmesinde büyük rol oynayacak olan bugünkü Hizbullah'ın öncüsüdür). Şaron'un ordusu onun fiilen seçilmesini sağladıktan sonra, İsrail'e doğrudan tabi olma ihtimaliyle yüz yüze gelen Cemayel, anlaşılan buna itiraz etti ve 14 Eylül günü bir suikast sonucunda öldürüldü. İki gün sonra, İsrail ordusunun sağladığı güvenlik kordonu dahilindeki mülteci kamplarında katliam başladı; İsrail'in sağladığı şey, yandaşı olan intikamcı Hıristiyan aşırılıkçı sağcı milislerin uğursuz işlerini ferah feza yapabilmesi fırsatıydı tabii.

BM'nin ve elbette ABD'nin nezaretindeki Fransız birlikleri, 21 Ağustos'ta Beyrut'a girdiler. FKÖ savaşçılarının Lübnan'dan tahliyesi 21 Ağustos'ta başlarken, kısa süre sonra Fransız birliklerine Amerikalı ve diğer Avrupa ülkelerinden gelen güçler katılacaktı. 1 Eylül'de tahliye tamamlanmış, Arafat, bir avuç danışmanı ve askerleriyle birlikte Tunus'a yerleştirilmişti. Bu arada Lübnan iç savaşı, Taif'te az çok eski devlet sistemini tesis eden bir anlaşmanın imzalandığı 1990'a dek devam etti. 1994'ün ortasında ise Arafat (hâlâ FKÖ'nün başındaydı), o bir avuç danışmanı ve askerleriyle birlikte, sözde Oslo anlaşmalarının bir parçası çerçevesinde, Gazze'ye gire-

bildi. Bu yılın başında da Şaron sahnede boy gösterip, Arafat'ı Beyrut'ta öldürememiş olmaktan dolayı ne kadar pişman olduklarını söyledi. Şaron, onlarca saklanma yeri ve karargâhı enkaza çevirip büyük can kayıplarına yol açmasına rağmen, bu arzusunu yerine getirememişti. Bence 1982 yılı, Arapların şunu iyice anlamasına yol açtı: Sadece İsrail'in ileri teknoloji (uçaklar, füzeler, tanklar ve helikopterler) kullanarak sivillere ayrım gözetmeden saldırabileceğini değil, aynı zamanda, gerek ABD'nin gerekse diğer Arapların, liderleri ve başkentlerini hedef almak anlamına gelse bile, bu saldırıları durdurmak için hiçbir şey yapamayacağını da gördüler. (Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Raşid Halidi, *Under Siege*, New York, 1986; Robert Fisk, *Pity the Nation*, Londra, 1990; Lübnan iç savaşıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi içinse bkz. Jonathan Randall, *Going All the Way*, New York, 1983.)

Böylece, Ortadoğu'daki bir egemen ülkenin bir başka egemen ülkeye yönelik bu çağdaki ilk topyekûn askeri rejim değişikliği girişimi sona erdi. Bence, bugün yaşanan felakete zemin hazırlayan olay buydu. Şaron bugün İsrail'in başbakanı; orduları ve propaganda aygıtı, Arafat'ı ve Filistinlileri bir kez daha kuşatıyor ve 'teröristler' sıfatıyla canavarlaştırıyor. Bu arada, *terörist* kelimesinin İsrail tarafından, Filistinlilerin 1970'lerin ortalarından itibaren giriştiği bütün direniş eylemlerini tarif etmek için, sistematik şekilde kullanılmaya başlandığını hatırlatalım. O zamandan beri de kural budur; bilhassa 1987-1993 yılları arasındaki Birinci İntifada sırasında, direniş ile katıksız terör arasındaki farkı ortadan kaldırmak, silahlı mücadelenin gerekçelerini fiilen depolitize etmek amacıyla hep bu yönteme başvurulmuştur. Ariel Şaron ününü, 1950'lerde ve 1960'larda, Ben-Gurion'un onayıyla Arap sivilleri katleden ve evlerini yıkan ünlü Birim 101'in komutanlığını yaparak kazanmıştı. Gazze'nin 1970-1971 yıllarında bastırılmasında da Şaron başroldeydi. Ne var ki 1982 harekâtı da dahil bütün bu zalimlikler, hiçbir zaman Filistin halkından kurtulma sonucunu sağlamadı. Haritanın veya rejimin askeri yollarla değiştirilmesi, İsrail'in nihai zaferini garanti etmeye yetmedi.

1982 ile 2002 yılları arasındaki başlıca farklılık, bugün kurban edilen ve kuşatılan Filistinlilerin, 1967'de işgal edilen Filistin topraklarında olması; işgalin vahşetine, ekonominin ve kolektif hayatın bütün sivil altyapısının yok edilmesine rağmen, Filistinlilerin oldukları

yerde durmasıdır. Başlıca benzerlik ise elbette İsrail'in kullandığı acımasız yöntemlerdir: İsrail, yüzlerce tank ve buldozerle kasabalara, köylere, Cenin ve Dehayşe gibi mülteci kamplarına girmekte, öldürmekte, yakıp yıkmakta, ambulansların ve ilk yardım görevlilerinin işini yapmasını engellemekte, suyu ve elektriği kesmekte ve buna benzer sayısız vahşet sergilemektedir. Bütün bunlar ABD'nin desteğiyle yapılmaktadır; hatta Amerikan başkanı, gemi iyice azıya alıp, Mart ve Nisan 2002'deki en zalimce saldırılar sırasında Şaron'a barışçı lider diyecek kadar ileri gitmekte bir sakınca görmemiştir. Gelinen noktada, Şaron'un nasıl 'terörün kökünü kazıma'nın çok ötesinde niyetlerle hareket ettiğini görmek önemlidir: İsrail askerleri, Filistin Merkezi İstatistik Dairesi, Eğitim, Maliye, Sağlık bakanlıkları ve kültür merkezlerindeki bütün bilgisayarları yok etmiş, belgeleri ve kayıtları alıp götürmüş, ofisleri ve kütüphaneleri yakıp yıkmışlardır. Vandallıkta eşi benzeri olmayan Şaron'un niyeti, Filistin'in kolektif hayatını modernlik-öncesi seviyeye indirmektir.

Burada, Arafat'ın taktiklerine veya içler acısı rejiminin Oslo müzakereleri ve sonrasındaki başarısızlıklarına dair eleştirilerimi tekrarlamak istemiyorum. Bu sayfalarda ve başka birçok yerde uzun uzun yazdığım şeyler bunlar. Arafat'ın hayata tam anlamıyla dişiyle tırnağıyla tutunan biri olduğunu da daha önce yazdım. Bugün Arafat'ın Ramallah'taki dökülen karargâhı da kuşatma altında ve Şaron onu öldürmekten beter biçimde yaralamak için elinden geleni yapıyor. Beni asıl endişelendiren, bireyler, ideolojiler ve asimetrik biçimde hasımlarmdan daha güçlü olan kurumlar için cazip bir ihtimal olarak, bütün o rejim değişikliği fikri. Bu ne menem bir düşünme biçimidir ki, muazzam askeri gücü, önceden hayal edilemez bir ölçekte siyasal ve toplumsal değişimi sağlama aracı olarak tasavvur etmeyi nispeten kolay hale getirmektedir? Ve bunu yaparken, söz konusu değişimin böylesine geniş çaplı bir yıkımı gerektirdiğini nasıl olup da iddia edebilmektedir? Ve bir tarafın daha az kayıp vermek için yaptığı hesaplar, nasıl olup da nokta saldırılarına, temiz savaşa, ileri teknoloji savaşlarına, bütün bir haritanın değiştirilmesine, demokrasi inşasına dair fantezilere ivme kazandırmaktadır? Bütün bunların mutlak kudret, topyekûn temizlik ve 'bizim' tarafımızı ilgilendiren her şey üzerinde mutlak kontrol fikirlerini azdırması nasıl bir şeydir?

Amerika'nın Irak'ta rejim değişikliği için başlattığı şimdiki harekât sırasında en korkunç bedeli ödeyen taraf, Irak halkıdır. On yıl-

lık yaptırımlar sürecinde Irak halkının büyük çoğunluğu sefalet, açlık ve hastalığa sürüklenmiştir ve bu korkunç durum görmezden gelinmektedir. ABD'nin, iki güçlü ayak (İsrail'in ve ucuz petrol kaynaklarının güvenliği) üzerine kurulu Ortadoğu politikasının sonucu tam da budur. Arap dünyasını oluşturan karmaşık gelenekler, dinler, kültürler, ırklar ve tarihler mozaiği (bilhassa Irak'ta), asık yüzlü despot muktedirlerin yönettiği ulus-devletlerin varlığına rağmen, Amerikalı ve İsrailli strateji planlamacıları karşısında kaybetmiştir. Beş bin yıllık tarihiyle Irak, bugün esasen ya komşuları için ya da şu zayıflatılmış ve kuşatılmış haliyle ABD'nin özgürlüğü ve güvenliği açısından bir 'tehdit' olarak görülmektedir; ilk iddia saçmadır, ikincisi daha da saçmadır. Cani biri olarak Saddam Hüseyin'e yönelik ithamlarımı burada yineleme gereği görmüyorum: Neresinden bakarsanız bakın, devrilmeyi ve cezalandırılmayı sonuna dek hak ettiği kesindir. Zaten en kötüsü, onun bizzat kendi halkı açısından bir tehdit oluşturmasıydı.

Ancak Birinci Körfez Savaşı öncesi dönemden beri Irak'ın, aslında büyük, müreffeh ve çeşitliliğe sahip bir Arap ülkesi olarak bilinen imajı kaybolup gitmiştir; onun yerine gerek medyada gerekse siyasal literatürde dolaşıma sokulan imaj, Saddam'ın başını çektiği acımasız haydutlarla dolu bir çöl diyarıdır. Bugün Irak'm güçten düşürülmesi, sözgelimi, Arap yayıncılık endüstrisini neredeyse yerle bir etmiştir, oysa bir zamanlar Irak, Arap dünyasında en fazla okurun bulunduğu ülkeydi; bunun yanı sıra Irak, büyük, eğitimli ve yeterli bir profesyonel orta sınıfın var olduğu pek az Arap ülkesinden biriydi; petrole, suya ve verimli topraklara sahipti; daima Arap dünyasının kültürel merkezi olmuştu (büyük edebiyatı, felsefesi, mimarisi, bilimi ve tıbbıyla Abbasi İmparatorluğu Irak'ta doğdu, ki bu imparatorluk hâlâ Arap kültürünün temelidir). Iraklıların kanayan yaraları, aynı Filistin'in çektiği acılar gibi, Arapların ve Müslümanların gözünde bitmek bilmez bir ıstırap kaynağı haline gelmiştir ve bütün bunlardan hiç söz edilmemektedir. Bununla birlikte, Irak'ın zengin petrol rezervlerinden dem vurulmakta ve 'eğer o rezervleri Saddam'm elinden alırsak Suudi petrolüne bu kadar bağımlı olmayız' argümanı havada uçuşmaktadır. Yine de ABD Kongresi'ni ve medyayı saran sayısız tartışmalarda bunlar açıkça dile getirilmez. Fakat, Irak'ın Suudi Arabistan'dan sonra dünyanın ikinci büyük petrol rezervlerine sahip olduğu, orada yaklaşık 1.1 trilyon dolar değerinde

petrol yattığı (ki Saddam halihazırda bu petrolün büyük çoğunluğunu Rusya, Fransa ve başka birkaç ülkeye vakfetmiştir), bu zenginliğin Amerikan stratejisinin temel amacı olduğu ve Irak Ulusal Kongresi'nin bunu Amerikalı olmayan petrol müşterileriyle birlikte koz olarak kullandığı gayet iyi bilinmektedir. (Bu konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Michael Klare, "Oiling the Wheels of War," *The Nation*, 7 Ekim). Bush ile Putin arasında, işgalden sonra ABD'nin Rusya'ya petrolden ne kadar pay vereceğine dair pazarlıklar yapılmaktadır. Baba Bush'un Birinci Körfez Savaşı sırasında Rusya'ya teklif ettiği 3 milyar doları hatırlatan uğursuz bir pazarlıktır bu. Bush'giller her şeyden önce petrol işi yapmaktadırlar ve kafaları Ortadoğu politikasının, Irak'ın sivil altyapısının tekrar yerle bir edilmesi gibi hassas noktalarından çok, petrol hesabına çalışır.

Bu yüzden, nefret edilen Öteki'nin canavarlaştırılmasmdaki ilk adım, O'nun varlığını, ısrarla tekrarlanan birkaç basit cümleye, imaja ve kavrama indirgemektir. Bu, düşmanı vicdan azabı duymaksızın bombalamayı kolaylaştırır. 11 Eylül'den sonra İsrail Filistinlilere, ABD de Iraklılara bu sayede daha kolay yüklenebilmiştir. Dikkat edilmesi gereken önemli nokta şudur: Bütün bu acımasız uygulamalar ve aynı bir-iki veya üç aşamalı planlar, esasen hep aynı Amerikalılar ve İsrailliler tarafından hayata geçirilmektedir. ABD'de tam da Jason West'in de *The Nation*'da yazdığı gibi (2/9 Eylül 2002), Pentagon ve Dışişleri Bakanlığı komiteleri, Ulusal Güvenlik İçin Yahudi Enstitüsü (JINSA) ve Güvenlik Politikaları Merkezi (CSP) gibi sağcı kuruluşların elemanlarıyla doludur (bunlardan birini de, Wolfowitz ve Rumsfeld tarafından atanan Richard Perle idare etmektedir). İsrail ile Amerika'nın güvenliği birbirine eşitlenmiştir ve JINSA, "bütçesinin büyük bölümünü, bir emekli Amerikalı generaller ve amiraller sürüsünü İsrail'e taşımak" için harcamıştır. Bu sürü, geri döndüğünde yorumlar yazıp TV'de boy göstererek, Likud çizgisinin pazarlamasını yapmakla görevlidir. Nitekim, *Time* dergisinin 23 Ağustos'ta, üyelerinin çoğunluğu JINSA ve CSP'den devşirilen Pentagon Savunma Politikası Kurulu hakkında yayınladığı dosya da, "Gizli Savaş Konseyi'nin İçinde" başlığını taşıyordu.

Kendi payına Şaron, Filistin terörizmine karşı kampanyasının, Amerika'nın genelde terörizme, özelde Usame bin Ladin ve El Kaide'ye karşı başlattığı savaştan farksız olduğunu duygusuzca tekrarlayıp durmaktadır. Her ne kadar Bush'un şer mihveri şimdilik Irak,

İran ve Kuzey Kore'ye odaklanmış görünse de, Şaron bunların Asya, Afrika, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın her köşesindeki birçok Müslüman'ı kapsayan aynı 'terörist enternasyonal'in birer parçası olduğunu iddia etmektedir. Bugün ABD'nin bir şekilde asker bulundurduğu ülke sayısı 132'dir ve bu ülkelerin hepsi de teröre karşı savaşla ilişkilendirilmiştir; işlerin her geçen gün kötüye gittiği Amerika içinde daha fazla vatansever cinnet, daha fazla korku ve askeri harekâtlara daha fazla destek yaratmak için şişirilen bu savaşın ne menem bir şey olduğu ise hâlâ meçhuldür. Batı Şeria ve Gazze'deki bütün büyük alanlar, terör 'zanlısı' ve militan oldukları gerekçesiyle Filistinlileri düzenli olarak öldüren ve/veya tutuklayan; bomba fabrikalarını, terörist hücrelerini ve militanların toplantı yerlerini gizledikleri gerekçesiyle evleri ve dükkânları yerle bir eden İsrail birliklerinin işgali altındadır.

Bu sistematik canavarlaştırma çabasıyla, bütün Arap âleminin üzerine kalın bir mistifikasyon ve tecrit halısı örtülmüştür. Gözün görebildiği, kulağın duyabildiği her yerde terör, fanatizm, şiddet, özgürlükten nefret, güvensizlik ve nihayet, kitle imha silahı lafları uçuşmaktadır. O silahlar ki, var olduklarını gayet iyi bildiğimiz yerler (İsrail, Pakistan, Hindistan ve en çok da ABD) dururken, teröristlerin safları, Saddam'ın elleri, fanatik çeteler, vb. gibi farazi yerlerde aranmaktadır. Halıdaki en belirgin desenlerden biri de, Arapların İsrail ve Yahudilerden nefret etmesinin tek sebebinin Amerika'dan da nefret etmeleri olduğu yönündeki inançtır. Irak, potansiyel olarak İsrail'in en korkutucu düşmanıdır, zira ekonomik ve insan kaynağı geniştir; Filistinliler korkunçtur, zira İsrail'in topyekûn hegemonyası ve toprak işgaline giden yolun üzerinde engel olarak durmaktadır. Tarihi Filistin'in tamamının Yahudi anavatanı olduğu iddiasıyla Büyük İsrail ideolojisini savunan Şaron gibi sağcı İsrailliler, bölgeye dair fikirlerini İsrail'in Amerikalı destekçileri arasında hâkim kılmak bakımından bilhassa başarılı olmuşlardır. İsrail iç güvenlik bakanı (ve Likud Partisi mensubu) Uzi Landau, bir Amerikan televizyonuna verdiği demeçte, bütün bu 'işgal' laflarının saçmalıktan ibaret olduğu yorumunu yapıyordu. Onlar, evlerine dönen insanlardı. Programın sunucusu Mort Zuckerman (aynı zamanda *US News&World Report* dergisinin sahibi ve Büyük Yahudi Örgütleri Başkanlık Konseyi'nin başkamdır) ise, bu olağanüstü yorum karşısında tek bir soru sorma gereğini dahi duymadı. Fakat, İsrailli gazeteci Alex Fishman, *Yediot*

Aharanot gazetesinin 6 Eylül tarihli nüshasında, Condoleezza Rice, Donald Rumsfeld (artık 'sözde işgal altındaki topraklar' kavramını kullanmaktadır kendisi), Dick Cheney, Paul Wolfowitz, Douglas Feith ve Richard Perle'ün (bu zat da Suudi Arabistan'ı düşman ve Mısır'ı Amerika'nın Arap âlemindeki mükâfatı olarak tasarlayan ünlü Rand araştırmasını yönetmiştir) 'devrimci fikirler'inin, bütün Arap ülkelerinde rejim değişikliğini savunduğundan dolayı, korkutucu bir şahinlik içerdiğini vurguluyordu. Fishman'ın Şaron'dan yaptığı alıntıda, birçoğu JINSA ve CSP üyesi ve Washington Yakındoğu Enstitüsü'ne bağlı AIPAC'yle ilişkide olan bu grubun, Bush'un fikirlerini (Bush ile 'fikir' kelimesini bir arada kullanmak ne kadar doğrudur, o da ayrı mesele tabii) belirlediğinin altı çiziliyordu. Şaron şunu söylüyordu: "Effi Eitham [İsrail kabinesinin en iflah olmaz sertlik yanlılarından biri], Amerikalı dostlarımızın yanında tam bir güvercin kalır."

Bunun bir diğer, daha da korkutucu yüzü, şu mutlak addedilen önermedir: Eğer 'biz' terörizmi (veya bir başka potansiyel düşmanı) ondan önce davranıp vurmazsak, o bizi vurur ve yok oluruz. Bugün Rice, Rumsfeld ve bizzat Bush'un söyleşilerde ve şov programlarında sürekli borazanlığını yaptığı ABD güvenlik stratejisinin özü bu önermedir. Bu bakış açısı kısa süre önce, yönetimin Soğuk Savaş sonrası yeni dış siyasetinin bütünlüklü bir manifestosu niteliğinde hazırlanan, "Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisi" adlı belgeyle resmen ilan edilmiştir. Gerçekten var olan, fabrikalara, bürolara ve sayısız üyeye sahip olan, önceden harekete geçmedikçe tüm gücünü 'biz'i yok etmeye vakfetmiş bir düşman ağının sardığı, hiç görülmemiş boyutta tehlike arz eden bir dünyada yaşadığımız fikri bugün yürürlüktedir. Terörizme ve Irak'a karşı başlatılan savaşlara çerçeve ve meşruiyet sağlayan, Kongre ve BM'den de desteklemeleri istenen fikir budur.

Fanatik bireyler ve gruplar elbette vardır ve bu insanların birçoğu genel olarak, İsrail'e veya ABD'ye bir yolunu bulup zarar vermekten yanadır. Diğer yandan, İslam ve Arap dünyasında ilk olarak, sözde *cihatçı* aşırılıkçılığı (ki en ünlü siması Bin Ladin'dir) yaratanların ABD ve İsrail olduğuna dair yaygın bir kanı da söz konusudur. İkinci yaygın kanı ise ABD ve İsrail'in, Arap ve İslam dünyasına karşı hasmane ve yıkıcı politikalarının peşinde, uluslararası hukuku ve BM kararlarını bile isteye çiğnedikleri yönündedir. David Hirst, *Guardian*'da yayınlanan Kahire mahreçli makalesinde şunları yazıyor:

"Kendi despot rejimlerine karşı olan Araplar bile, ABD'nin Irak'a saldırısını, sadece Irak'ı değil, bütün Arap dünyasını hedef alan düşmanca bir eylem olarak göreceklerdir; ve bu durumu iyice tahammül edilmez kılan şey, bu eylemin İsrail yararına yapılacak olması; bu kadar muazzam bir kitle imha silahı cephaneliğine sahip olan İsrail'e izin verilirken, Arapların aynı gerekçeyle melun ilan edilmesidir" (6 Eylül).

Bunların yanı sıra şuna da dikkat edilmelidir: Ortada kendine özgü bir Filistin anlatısı ve en azından 1980'lerin ortasından bu yana, İsrail'le barış yapmak yönünde resmi gönüllü çabalar vardır. Bu durum, El Kaide'nin son dönemde temsil ettiği terörist tehditle veya Saddam Hüseyin'e (elbette berbat bir adamdır, fakat kıtalararası bir savaş çıkarması mümkün değildir; komşularının hiçbiri tarafından tehdit olarak görülmemektedir; İsrail'e yönelik tehdit oluşturma ihtimali Amerikan yönetimi tarafından sadece arada bir kabul edilmiştir; ama görünen o ki en affedilmez günahı da budur) atfedilen yapay tehditle tam bir zıtlık oluşturmaktadır. Oysa Filistinliler ve Irak, eşine az rastlanır bir tarzda birbirine karıştırılıp, medyanın tekrar tekrar şişirdiği bir tehdit haline getirilmişlerdir. Kendileri hakkında, *The New Yorker* ve *The New York Times Magazine* gibi kibar ve etkili yayınlarda yer alan haberlerin büyük kısmında Filistinliler, sadece bombacı, işbirlikçi ve intihar eylemcisi olarak gösterilmektedirler. Bu yayınların hiçbiri, 11 Eylül'den bu yana Arapların en ufak bir düşüncesine, bir zerre olsun yer vermemektedir.

Bunun için Dennis Ross (Oslo müzakerelerinde Clinton'ın sağ kolu olarak görev yapan bu şahıs, Oslo'dan önce de sonra da İsrail lobisinin bir üyesiydi) gibi bir ip cambazı gerçekleri uluorta çarpıtabilmekte, sürekli Filistinlilerin Camp David'de İsrail'in cömert önerisini elinin tersiyle ittiğinden dem vurabilmektedir. Halbuki birçok yetkili kaynak, İsrail'in önerdiği şeyin birbiriyle bağlantısız Filistin bölgelerini güvenlik noktaları ve yerleşimlerle tamamen kuşatıp bölmek ve Filistin'i tek bir Arap ülkesiyle bile (sözgelimi, güneyde Mısır, doğuda Ürdün) sınırdaş yapmamak anlamına geldiğini söylemiştir. Böyle bir durumda bir tek kişi de çıkıp, uluslararası hukuku ve BM kararlarını ihlal eden işgalci bir gücün yasadışı olarak elinde tuttuğu topraklarla ilgili, *cömert* ve *teklif* gibi kelimelerin nasıl kullanılabildiğini sormamaktadır. Fakat medyanın basit savları tekrar tekrar ısıtma ve vurgulama gücü, bunların yanı sıra İsrail

lobisinin aynı fikri yorulmadan yineleme çabası (Dennis Doss, yanlışı ısrarla savunabilmek bakımından istisnai bir inatçılık örneği sergilemektedir) sayesinde, Filistinliler 'barış yerine terörü seçen' taraf olarak damgalanıp mühürlenmiştir. Hamas ve İslami Cihad, Filistin'in İsrail işgalinden kurtulma mücadelesinin (belki yanlış yoldaki) değil, Filistinlilerin terörize etme, tehdit etme ve (aynı Irak gibi) baş belası olma yönündeki genel arzusunun birer parçası olarak görülmektedir.

ABD yönetiminin en yeni ve inanılması güç iddiasına göre, laik Irak, teokratik delilik halindeki El Kaide'ye sığınak ve eğitim sağlamaktadır; böylece, Saddam'ın kuyruğu her durumda düğümlenmiş görünmektedir. Yönetimde baskın çıkan (ve zaten hiç kimsenin de karşı çıkmadığı) konsensüs şudur: BM denetçileri Saddam'ın kitle imha silahına sahip olup olmadığından, o silahları saklayıp saklamadığından ve bu çabaları hâlâ sürdürüp sürdürmediğinden emin olamadıkları içindir ki, Saddam'a saldırmak ve onu devirmek lazımdır. ABD'nin bakış açısına onay almak için BM'ye gitmekteki bütün mesele, Saddam Hüseyin'in riayet edip etmemesini önemsiz kılacak kadar sert ve cezalandırıcı bir tasarı kabul ettirmektir; 'uluslararası hukuk'u ihlal ettiği için öylesine ağır bir suçlamaya maruz bırakılacaktır ki, sadece varlığı bile askeri rejim değişikliğine davetiye çıkaracaktır. Öte yandan, Eylül ayı sonunda, oybirliğiyle kabul edilen (ABD'nin çekimser kaldığı) bir Güvenlik Konseyi kararı uyarınca, İsrail'den Arafat'ın Ramallah'taki karargâhına yönelik kuşatmayı kaldırması ve Mart'tan bu yana yasadışı işgal altında tutulan (İsrail'in bunun için öne sürdüğü bahane 'nefsi müdafaa'dır) Filistin topraklarından çekilmesi istenmiştir. İsrail bu karara uymayı reddetmiştir; ABD ise, önceden ilan ettiği pozisyonuna aykırı şekilde, İsrail'i karara uymaya neden çok fazla zorlamadığının gerekçesini, "*Biz* İsrail'in kendi vatandaşlarını savunmak zorunda olduğunu anlıyoruz," diye açıklamıştır. Belli bir meselede BM'ye başvurulurken, bir başka meselede BM'nin reddedilmesi, ABD'nin fütursuzca sergilediği tutarsızlıklardan biridir.

'Vurulmadan vur' ve 'önleyici nefs-i müdafaa' türünden, üzerinde fazla düşünülmemiş ve kafadan uydurulmuş bir avuç cümlecik, Donald Rumsfeld ve meslektaşları tarafından, Irak'a veya 'rejim değişikliği'ne (veya daha da nadir bulunacak bir vecize mahiyetinde, 'yapıcı yıkım'a) ihtiyacı olan diğer tüm devletlere yönelik savaş hazırlıkları-

nın, nefsi müdafaa kavramına dayandığına kamuoyunu ikna etmek için ortaya saçılmaktadır. Kamuoyu, sürekli tekrarlanan kırmızı veya turuncu alarmlarla diken üstünde tutulmakta, insanlar 'şüpheli' davranışları yasa uygulayıcılarına ispiyonlamaya teşvik edilmekte ve binlerce Müslüman, Arap ve Güney Asyalı gözaltına alınmakta ve bazı durumlarda zanlı oldukları gerekçesiyle tutuklanmaktadır. Bütün bunlar, Başkan'ın talimatıyla, vatanseverliğin ve Amerika sevgisinin kanıtı olarak yapılmaktadır. Ben hâlâ bir ülkeyi sevmenin (ABD'deki siyasal söylemde, İsrail sevgisi de pek revaçta olan bir ifadedir) ne demek olduğunu kavrayabilmiş değilim, fakat görünen o ki bu sevgi, gizliliği, kaçamaklı tavrı ve kamuoyunu kasten yanıltan fütursuzluğuyla Bush yönetiminin bütün Irak ve Ortadoğu politikasının çirkinliğini ve yıkıcılığını gözlerden gizleyen güçlere körce sadakati sorgulamamak anlamına gelmektedir.

ABD, diğer büyük ülkelerin çoğunun toplamını gölgede bırakan öylesine büyük bir güce sahiptir ki, dizginlenmesi veya uluslararası sistemin kurallarına uymaya zorlanması mümkün değildir; bir tane dışişleri bakanının çıkıp, bu yönde niyet beyan etmesi de bu durumu değiştirmez. 'Bizim' on bin kilometre uzaktaki Irak'a savaş açmamız gerekip gerekmediğine dair soyutlamalarımız ve diğer insanları gerçek insan kimliğinden arındıran dış siyaset tartışmalarımız yüzünden, akıllı bir füzenin menzilinden veya televizyondan görünen Irak ve Afganistan gibi ülkeler, en iyi ihtimalle, kafamıza göre girip, yıkıp, yeniden inşa etmeye veya etmemeye karar verdiğimiz birer satranç tahtasından ibarettirler. *Terörizm* kelimesi ve ona karşı açılan savaş, bu hissiyatın incelikli biçimde bastırılmasına hizmet etmektedir; zira birçok Avrupalıyla kıyaslandığında, Amerikalıların büyük çoğunluğu, Müslüman topraklarla ve halklarla ilişki içinde olma veya birlikte yaşama deneyimine sahip değildir. Bu yüzden, yoğun ve sürekli bir bombardıman harekâtının (Afganistan'da olduğu gibi) paramparça edeceği hayatın dokusuna dair en ufak bir fikirleri de yoktur. Ve mesele, özgürlüklerimizden nefret eden ve demokrasimize haset duyan insanların aldığı 'kararlar' temelinde para akıtılan *medreselerden* yayılan bir salgın gibi görüldüğünde, terörizm de polemikçileri, en uçuk, yersiz ve siyasetle zerre alakası olmayan tartışmalara sevk etmektedir. Bu noktada tarih ve siyaset silinip gitmiştir, çünkü bellek, gerçekler ve insanın gerçek varlığı fiilen önemsizleştirilmiştir. Filistinlilerin çektiği acılardan veya Arapların tepkisin-

den söz edemezsiniz, zira İsrail'in ABD'deki varlığı bunu engeller. Mayıs'ta düzenlenen İsrail yanlısı bir gösteride Filistinlilerin ıstırabına şöyle bir geçerken değinen Paul Wolfowitz, öyle bir yuhalanmıştır ki, o lafı bir daha ağzına bile alamamıştır.

Dahası, sürekli insan haklarının, demokrasinin ve serbest ticaretin; doğuştan savunduğumuza inandırıldığımız erdemlerinin sürekli vurgulanmasına dayalı tutarlı bir insan hakları veya serbest ticaret politikasının altı, muhtemelen, belli çıkar gruplarınca (etnik lobiler, demir çelik ve savunma sanayileri, petrol karteli, tarım endüstrisi, emekliler ve silah lobisi bunların sadece bir kısmıdır) içeriden oyulacaktır. Sözgelimi, Washington'da temsil edilen 435 Kongre bölgesinin her birinde, savunma sanayii veya savunmaya dayalı sanayiler bulunmaktadır; dönemin Dışişleri Bakanı James Baker'ın Birinci Körfez Savaşı'ndan hemen önce çıkıp, bu savaştaki asıl meselenin 'iş' olduğunu söylemesi boşuna değildir. Mesele dış ilişkilere geldiğinde, Kongre üyelerinin bile sadece yüzde 25 veya 30'unun pasaport sahibi olduğunu (yurtdışına seyahat etmiş Amerikalıların oranı ise yüzde 15'tir) hatırlatmakta fayda vardır. Bu yüzden Kongre üyeleri, tarih, felsefe ve ideallerden ziyade, seçim kampanyasına kimin daha fazla etki yaptığından, para verdiğinden, vb. konuşup, bunun üzerine kafa yorarlar. Bir önceki dönemde Temsilciler Meclisi üyesi olan ve Filistin'in kendi kaderini tayin hakkını destekleyip İsrail'i eleştiren Alabama'dan Earl Halliard ve Georgia'dan Cynthia McKinney, son seçimde, tanınmamış iki aday karşısında mağlup olmuşlardır. Galip gelen adaylara, kendi eyaletleri dışından para akıtıldığı ve paranın geldiği yerin de New York (yani, Yahudiler) olduğu ayan beyan dillerde dolaşmaktadır. Üstelik Halliard ve McKinney, basın tarafından aşırıya gitmekle ve vatansever olmamakla da suçlanmışlardır.

ABD'nin Ortadoğu politikası söz konusu olduğunda, İsrail lobisinin eşi benzeri yoktur ve ABD yönetiminin yasama kolunu, eski senatörlerden Jim Abourezk'in deyişiyle, tam anlamıyla bir İsrail işgalindeki bölgeye çevirmiştir. Bununla kıyaslanabilecek, biraz olsun etkin biçimde işleyen bir Arap lobisi asla olmamıştır. Böyle bir durumda elbette ki Senato, kendisinden talep edilmemiş bile olsa, periyodik olarak ABD'nin İsrail'e desteğini vurgulayan ve tekrarlayan karar tasarıları çıkarıp Başkan'a gönderecektir. Mayıs 2002'de çıkarılan bu tür bir tasarı, tam da İsrail güçlerinin bütün büyük Batı Şeria kasaba-

larını işgal edip fiilen yıktığı döneme denk gelmiştir. İsrail'in en aşırı politikalarına yönelik bu tavizsiz arka çıkışın sakıncalarından biri, bir Ortadoğu ülkesi olarak uzun vadede İsrail'in geleceği açısından vahim sonuçlar doğuracak olmasıdır. Tony Judt'un gayet yerinde öngörüsüyle, İsrail'in Filistin topraklarında kalmaya yönelik çıkışı olmayan fikirleri hiçbir yere varmayacak ve bir gün kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşecek olan geri çekilmeyi şimdilik sadece ertelemiş olacaktır.

Bir bütün olarak terörizme karşı savaş teması, İsrail ve destekçilerinin, Batı Şeria ve Gazze'deki 3,4 milyon Filistinlinin tamamına karşı savaş suçları işlemesine imkân tanımıştır. BM'nin İşgal Altındaki Topraklar'daki özel temsilcisi Terje Roed-Larsen, daha geçenlerde İsrail'i insani bir felakete neden olmakla suçlayan bir rapor yayınladı: işsizlik oranı yüzde 65'e ulaştı, nüfusun yüzde 50'si günlük 2 dolardan az bir gelirle yaşamakta ve ekonomiyle beraber insanların hayatları da darmadağın oldu. İsrail'in çektiği acılar ve güvenlik sorunu, bununla kıyaslandığında çok daha azdır: İsrail'in herhangi bir kısmını işgal etmiş, hatta İsrail yerleşimlerini tehdit eden tek bir Filistin tankı yoktur. Son iki haftada İsrail, birçoğu çocuk, 75 Filistinliyi öldürdü; evleri yıktı, insanları sürdü, değerli tarımsal alanları dümdüz etti, aralıksız süren seksen saatlik sokağa çıkma yasağında insanları evlerine hapsetti, kontrol noktaları kurup sivillerin dolaşımını engelledi veya ambulanslara ve tıbbi yardıma izin vermedi; ve tabii her zamanki gibi elektriği ve suyu kesti. Okullar ve üniversiteler hiçbir şekilde işleyememektedir. Her gün yaşanan bu olaylar, tıpkı otuz beş yıldır süren işgal ve çıkarılan onlarca BM Güvenlik Konseyi kararı gibi, Amerikan medyasında arada bir yer bulurken, gazete sayfalarında ve televizyon kanallarında, İsrail hükümetindeki tartışmalara dair upuzun makalelerden veya intihar eylemlerine dair facia haberlerinden geçilmemektedir. 'Terörizm zanlısı' şeklindeki kısacık cümle, hem Şaron'un öldürmek için seçtiği insanlara yönelik cinayetin meşrulaştırılması hem de bu insanların mezar kitabesidir. ABD, en ılımlısından demeçler (sözgelimi, "Bu, barışa yardımcı olmaz," gibi) dışında itiraz etmemekte, bu tür açıklamalar bir sonraki öldürme furyasını engellemek bakımından hiçbir işe yaramamaktadır.

Şimdi meselenin özüne yaklaştık. İsrail'in Amerika'daki çıkarlarından dolayı, ABD'nin Ortadoğu politikası da İsrail merkezlidir. 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan ve Hıristiyan sağı, İsrail lobisi ve Bush yönetiminin yarı-dinsel savaşçılığının dahil olduğu konjonktür, Or-

tadoğu'ya, İsrail'in düşmanlarını yok etmekten başka bir gözle bakmayan neo-muhafazakâr şahinler tarafından teorik olarak rasyonalize edilmiştir. Üstü kimi zaman haritaları yeniden çizmek gibi bir deyimle örtülen bu bakış, İsrail'e yönelik en büyük tehdidi oluşturan Arap ülkelerinde rejimi değiştirip, buralara 'demokrasi' getirmeyi öngörmektedir. (Bkz. İbrahim Warde, "The Dynamics of World Disorder: Which God Is on Whose Side?", *Le Monde Diplomatique*, Eylül 2002 ve Ken Silverstein-Michael Scherer, "Born-Again Zionists", *Mother Jones*, Ekim 2002.) Şaron'un Filistin'de reform için yürüttüğü kampanya, Filistin'i siyasal bakımdan yok etme çabasının (ki hayatı boyunca bunu arzulamıştır) başka bir yüzünden ibarettir. Mısır, Suudi Arabistan, Suriye, hatta Ürdün defalarca tehdit edilmiştir; halbuki bunların hepsi (Irak da dahil), berbat rejimler olmalarına rağmen, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ABD tarafından açıkça korunmuş ve desteklenmişlerdir.

Aslında, Arap âlemine dair en ufak bir bilgi kırıntısına sahip herkesin gözünde, ABD Irak'a yönelik saldırısına başladığında Arapların müşkül durumunun bir bütün olarak daha da vahimleşeceği açıkça ortadadır. Yönetimin politikasını destekleyenler arada bir çıkıp, Irak'a ve diğer Arap ülkelerine demokrasi götürüldüğünde manzaranın ne kadar heyecan verici olacağı türünden ne idüğü belirsiz laflar söylemektedirler. Oysa bunun, oralarda yaşayan insanlar için, bilhassa yeri sarsıp taş üstünde taş bırakmayan B-52 saldırılarından sonra, gerçekte nasıl bir tecrübe anlamına geleceği umurlarında bile değildir. Ben, Saddam Hüseyin'in devrildiğini görmek istemeyecek tek bir Arap veya Iraklının bulunduğunu sanmıyorum. Fakat tüm göstergeler, ABD/İsrail askeri harekâtının, sıradan insanların gündelik hayatını çok daha kötüleştirdiğine delalet ediyor; kaldı ki, bu insanların toplumlarına dayatılan korkunç endişe, psikolojik bozulma ve siyasi ucubelerle kıyaslandığında, bu bile hiçbir şeydir.

Bugün ne sürgündeki Irak muhalefeti (en az iki Amerikan yönetiminin daimi olarak koruyup kolladığı muhalefet) ne de Tommy Franks gibi Amerikalı generaller, savaş sonrası Irak'ı yönetecek itibara sahiptirler. Ne de bir kez rejim değiştirildiğinde, ülke içi aktörler tekrar harekete geçtiğinde, hatta ülke Baas'tan arındırıldığında, Irak'ın neye ihtiyaç duyacağına kafa yorulmuştur. Hatta Irak ordusu, savaşta Saddam Hüseyin için parmağını bile oynatmayabilir. Ama ilginç olan şudur ki, geçenlerde yapılan bir kongre oturumunda ABD

Merkez Komutanlığı'ndan üç eski general, askeri planlaması yapılan bütün bu maceranın risklerine dair ciddi (ve bence kan dondurucu) çekinceler ifade etmişlerdir. Ne var ki bu kuşkular bile, Irak'taki gruplar arası sürtüşmeye ve etnik-dinsel dinamiğe yeterince dikkat etmemektedir; üstelik söz konusu olan, Baas Partisi, BM yaptırımları ve iki büyük savaşla (ABD saldırırsa üç olacaktır) geçirdiği otuz yılın yorgunluğunu taşıyan bir ülkedir. ABD'de kimsenin, ama hiç kimsenin, büyük bir askeri müdahale gerçekleştirildiği takdirde Irak'ta veya Suudi Arabistan ya da Mısır'da neler yaşanabileceğine dair hiçbir gerçek fikri yoktur. Öyle ya, Fuad Ajami ve Bernard Lewis'nin yönetimin başlıca iki danışmanı olduğunu bilmek (ve ürpermek) yeter de artar bile. Bu isimlerin her ikisi de açıkça ve ideolojik olarak Arap düşmanıdırlar; ayrıca, aynı alanda çalıştıkları meslektaşlarının birçoğunun gözünde hiç itibarları yoktur. Bernard Lewis, Arap ülkelerinde hiç yaşamamıştır ve gerici zırvalarını sıralamadan önce asıl bunu itiraf etmelidir. Güney Lübnanlı olan Ajami ise vaktiyle Filistin mücadelesinin ilerici bir destekçisiyken, bugün aşırı sağa çark etmiş ve Siyonizm ile Amerikan emperyalizmini kayıtsız şartsız benimsemiştir.

11 Eylül bir ulusal tepki dönemine ve ABD dış politikasının bu şuursuz saldırganlığın şoku sonrası tekrar gözden geçirilmesine yol açmış olabilir. Böyle bir terörizme mutlaka karşı koymak ve onunla büyük bir güçle başa çıkmak gerektiği söylenecektir, fakat bana göre daima ilk düşünülmesi gereken şey, sadece derhal kalkışılan, reflekse dayalı ve şiddetli bir tepki değil, verilen o güçlü tepkinin hemen sonrasıdır. Bugün Afganistan'ın, Taliban iktidardan söküldükten sonra bile acıları dinmeyen vatandaşlarının durduğu noktadan bakıldığında, daha iyi ve güvenli bir ülke olduğunu hiç kimse iddia edemez. ABD'nin oradaki önceliğinin ulus inşası olmadığı açıktır, zira diğer yerlerdeki savaşlar dikkatlerin bu son savaş alanından başka yöne kaymasına yol açmıştır. Bunlar bir yana, Amerikalıların, Irak gibi kültürel ve tarihsel olarak kendilerinden bu denli farklı bir ulusu inşa etmesi ne demektir? Gerek Arap âlemi gerekse ABD, savaşın basmakalıp cümlelerinin ve yeniden inşaya dair ortalıkta çınlayan lafların içinden çıkamayacağı kadar karmaşık ve dinamik yerlerdir. Bunun böyle olduğu, Afganistan'a yönelik ABD saldırısının ardından tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilmiştir.

Bugün Arap kültüründe hatırı sayılır ağırlığı olan muhalif sesler ve geniş bir cepheye yayılan reform yanlısı hareketler, işleri daha da

karmaşık hale getirmektedir. Aynı durum ABD için de geçerlidir: Son dönemde birçok kampüse yaptığım ziyaretlerden çıkardığım kadarıyla vatandaşların büyük kısmı savaştan dolayı endişelidir; daha fazlasını bilmek istemekte ve hepsinden öte, böyle mesihçi savaş nidaları ve muğlak hedeflerle savaşa girilmesinden huzursuzluk duymaktadırlar. Bu arada, *The Nation*'ın son başyazısında belirttiği üzere, ülke, bir yanda itirazlar giderek artarken, diğer yandan vecd halinde savaşa doğru ilerlemektedir; Kongre ise halkın çıkarlarını temsil etme rolünü tamamen bir kenara bırakmıştır. Ben, bütün hayatını iki kültür arasında geçirmiş biri olarak, 'medeniyetler çatışması' türünden indirgeyici ve vulgar bir kavramın bugün böylesine moda olmasından, düşünceleri ve eylemleri ele geçirebilmesinden dolayı dehşete düşmekteyim. İhtiyacımız olan şey, Saddam Hüseyin'le, yanı sıra Şaron'la ve Myanmar, Suriye, Türkiye gibi, baskının yeterince direnç gösterilmeksizin sürdürüldüğü ülkelerin muktedirleriyle başa çıkmak için evrenselci bir çerçeveyi hayata geçirmektir. Evlerin yıkılması, işkence, eğitim hakkının ihlali; bunlar, nerede olursa olsun karşı çıkılması gereken uygulamalardır. Ben bu noktada, çerçeveyi yeniden inşa veya tadil etmenin, eğitimin ve açık diyaloğun, alışverişin ve savaşın, dini aşırılıkçığın ve önleyici 'savunma'nın gizli niyetleri veya jargonlarına prim vermeyen entelektüel dürüstlüğün geliştirilmesi dışında başka bir yolunu bilmiyorum. Fakat çerçeveyi oluşturmak uzun zaman alacaktır ve ABD ile küçük ortağı Britanya yönetimlerinden anlaşıldığı kadarıyla, bu yaklaşım pek rağbet de görmemektedir. Tartışmayı kışkırtmak ve rahatsız edici sorular sormak için elimizden gelen her şeyi yapmak zorundayız; artık sadece bir pratik değil, teori haline de getirilmiş olan savaşa yönelik gidişatı, ancak bu şekilde yavaşlatabilir ve en nihayetinde durdurabiliriz.

(*El Ahram*, 10-16 Ekim 2002
El Hayat, 14, 15 Ekim 2002
London Review of Books, 17 Ekim 2002)

36
AMERİKA'YA KARŞI AVRUPA

İngiltere'yi onlarca kez ziyaret etmeme rağmen, hiçbir seferinde orada bir veya iki haftadan fazla kalmış değildim. Bu yıl ilk defa yaklaşık iki aydır Cambridge Üniversitesi'nde bulunuyorum; bir fakültenin davetlisi olarak hümanizm üzerinde bir dizi ders veriyorum.

Burasıyla ilgili olarak söyleyebileceğim ilk şey, hayatın, New York'taki üniversitem olan Columbia'dan stresten daha uzak ve sakin olması. Belki bu görece rahat havanın sebeplerinden biri, Büyük Britanya'nın artık bir dünya gücü olmamasıdır, fakat şu müspet fikrin de etkisi var: buradaki kadim üniversiteler, şirketlere ve devlete hizmet edecek teknokratlarla uzman kadrolar yetiştiren bir ekonomik merkezden ziyade, anlama ve araştırma çabasına dayanıyor. Yani, bu imparatorluk sonrası sakin atmosfer, özellikle ABD'nin tiksindirici olduğu ka-

dar ezici bir savaş harareti içinde olduğu bu dönemde, benim açımdan oldukça sevindirici. Eğer Washington'da oturup ülkenin muktedir seçkinleriyle bazı bağlantılar kurmuşsanız, dünyanın geri kalanı, önünüzde, sizi herhangi bir yerde herhangi bir vakitte müdahaleye davet eden bir harita misali uzanır. Avrupa'daki hava ise daha mutedil ve anlayışlı olmakla kalmayıp, daha somut, daha insani, daha karmaşık ve nazik bir nitelik taşıyor. Genelde Avrupa, özelde de Britanya, çok daha büyük ve demografik bakımdan önemli bir Müslüman nüfus barındırıyor; üstelik bu nüfusun dile getirdiği fikirler, Ortadoğu'daki ve terörizme karşı savaşa dair tartışmaların parçası. Bu nedenle Avrupa, yaklaşan Irak savaşıyla ilgili, Amerika'dan çok daha farklı bir tartışmaya sahne oluyor; Müslümanlar ve Araplar, görüşlerini ve çekincelerini çok daha yüksek sesle ifade edebiliyorlar. Amerika'da ise Araplar ve Müslümanlar, ne söylediklerine bakılmaksızın, çoktandır 'diğer taraf' sayılıyorlar. Ve diğer tarafta olmak da Saddam Hüseyin'i desteklemekten ve 'Amerikalı olmamak'tan başka bir anlama gelmiyor. Araplar ve Müslümanlar açısından kabul edilemez bir durum bu, fakat Arap veya Müslüman olmanın Saddam'ı ve El Kaide'yi körü körüne desteklemek anlamına geldiği düşüncesi geçerliliğini koruyor. (Aklıma gelmişken, ortak düşmanı tarif etmenin bir yolu olarak, milliyet ifadesinin yanma *olmayan* sıfatının getirildiği bir başka ülke bilmiyorum. Hiç kimse İspanyol-olmayan veya Çinli-olmayan demiyor: hepimizin ülkemizi 'sevdiğimizi' öne sürülen Amerika'ya özgü icatlar bunlar. Halbuki insan bir ülke kadar soyut ve tartılamaz bir şeyi gerçekten nasıl 'sevebilir'?)

Avrupa ile Amerika arasında dikkatimi çeken ikinci temel farklılık da şu: ABD'de dinin ve ideolojinin rolü Avrupa'dan çok daha güçlü. Geçenlerde yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre, Amerikalıların yüzde 86'sı Tanrı'mn kendilerini sevdiğine inanıyor. Fanatik İslam'a ve şiddet yanlısı Mücahitlere karşı birçok abartılı ifade ve yakınma var, onların evrensel bir bela olduğu düşünülüyor. Elbette öyleler, aynı Tanrı'mn iradesini hayata geçirdiklerini ve onun adına savaştıklarını iddia eden bütün fanatikler gibi. Fakat işin en tuhaf tarafı, ABD'de de muazzam miktarda Hıristiyan fanatik bulunması; George W. Bush'a verilen desteğin belkemiğini oluşturan 60 milyonluk bu kesim, ABD tarihindeki en güçlü seçmen bloğunu teşkil ediyor. İngiltere'de kiliseye gitme oranı önemli ölçüde düşerken, ABD'de hiç olmadığı kadar yüksek bir düzeye çıkıyor. Bana göre ABD'deki fundamentalist garip Hıristiyan tarikatlar, dünya için tehdit oluşturuyorlar; Bush yönetiminin, topye-

kûn halkları doğrular adına, itaate ve yoksulluğa mahkûm edip kötülüğü cezalandırma mantığının gerekçesini de onlar sağlıyorlar.

Amerika'da tek yanlıcılığa, kabadayılığa ve ilahi misyon hissiyatına yönelik gidişatı ateşleyen şey, Hıristiyan sağı ile neo-muhafazakâr denilen çevre arasındaki kesişme. Neo-muhafazakâr hareket 1970'lerde, bir anti-komünist oluşum mahiyetinde ortaya çıktı; komünizme yönelik inatçı bir düşmanlık ve Amerikan üstünlüğüne duyulan inançtan oluşan bir ideolojiydi bu. Bugünlerde dünyayı hallaç pamuğu gibi atmak için fütursuzca kullanılan 'Amerikan değerleri' ifadesi, Irving Kristol, Norman Podhoretz, Midge Decter gibi, vaktiyle Marksist olup sonradan tümüyle (ve dinsel olarak da) diğer safa geçen şahsiyetler tarafından icat edildi. Hepsinin amentüsü, İsrail'in, Batı demokrasisinin ve medeniyetinin kalesi sıfatıyla, İslam'a ve komünizme karşı kayıtsız şartsız savunulmasıydı. Hepsi olmasa da neo-muhafazakârların arasında birçok Yahudi var, fakat Bush iktidarında, bir yandan aşırı İsrail yanlısı olup diğer yandan son derece anti-Semitik olan Hıristiyan sağının ekstra desteğini memnuniyetle karşıladılar. (Bu Hıristiyanlar, ki birçoğu Güneyli Baptisttir, Mesih'in tekrar gelebilmesi için dünyadaki tüm Yahudilerin İsrail'de toplanması gerektiğine inanırlar; Hıristiyanlığa geçen Yahudiler korunacak, geri kalanlar ise sonsuz bir azaba mahkûm edilecektir.) Irak'la savaşa girilmesi için elinden geleni ardına koymayan Richard Perle, Dick Cheney, Paul Wolfowitz, Condolezza Rice ve Donald Rumsfeld gibi şahsiyetler, gelecekteki neo-muhafazakârlar neslinin bugünkü temsilcileri konumunda. Bu isimlerin etkisi altındaki Bush'un Irak savaşından caydırılabileceğini hiç sanmıyorum. Colin Powell ise öyle temkinli, kariyerini korumaya öyle meraklı, öyle ilkesiz bir adam ki, *Washington Post*'un editoryal sayfaları ve CNN, CBS ve NBC'deki onlarca köşeyazarı ve medya yorumcusu tarafından desteklenen kendi grubunu öne çıkarma riskine girmeyecek. Bu gruplar, Amerikan demokrasisini yayma ve iyilik adına savaşmak (bunun için dünyanın dört bir köşesinde kaç savaş verilmesi gerektiği ise meçhul) gibi aynı klişeleri tekrarlamak dışında hiçbir şey yapmayacak.

Görebildiğim kadarıyla Avrupa'da böyle bir durumun esamisinin okunmadığı gibi, para ve gücün, seçimleri ve ulusal siyaseti istediği gibi kontrol edebilen geniş çaplı bir ölümcül ittifakı da söz konusu. George W. Bush'un iki yıl önce seçilmek için 200 milyon doların üzerinde para harcadığını hatırlayın; hatta New York Belediye Başkanı Michael Bloomberg'in bile kampanya bütçesi 60 milyon dolardı; böylesi

bir durum ise, diğer ülkeler için bırakın gıpta etmeyi, uygulamak isteyebileceği türden bir demokrasi örneği olmasa gerek. Fakat bu ve benzeri aleni eksikliklerine rağmen, Amerikalıların büyük çoğunluğu bütün bu manzarayı sorgusuz sualsiz özgürlük ve demokrasiyle özdeşleştirebiliyor. Dünyada vatandaşlarının bu kadar uzağında yönetilen ABD gibi bir ülke yok; büyük şirketler ve lobi grupları kendi isteklerini 'halk'ın egemenliği üzerinden yerine getiriyorlar, gerçek muhalefete veya siyasal değişime pek az fırsat tanıyorlar. Sözgelimi, Demokratlar ve Cumhuriyetçiler Bush'a savaş için üzerinde düşünüp düşünmedikleri bile kuşkulu bir açık çek verirken, işte böyle bir coşkunluk ve sorgulamasız sadakat üzerinden hareket ediyorlar. Sistem içinde neredeyse herkesin ortak ideolojik konumu şu: Amerika en iyidir, idealleri kusursuzdur, tarihi lekesizdir, eylemleri ve toplumu, insani başarının ve büyüklüğün zirvesindedir. Bunu tartışmak (tabii mümkün olabilirse) 'Amerikalı olmamak' ve adına Amerikan-karşıtlığı denen o büyük günahı işlemek anlamına geliyor. Böylece de Amerikan-karşıtlığı dürüst bir eleştirinin değil, olsa olsa iyiliğe ve saflığa duyulan nefretin ürünü olarak algılanıyor.

Bu yüzden, Avrupa ülkelerinin aksine, Amerika'da hiçbir zaman örgütlü bir sol veya gerçek bir muhalefet partisi olmamasında şaşılacak bir durum yoktur. Amerikan söyleminin özü, her şeyin siyah-beyaz, iyi-kötü, bizim-onların şeklinde ayrımlara tabi kılınmasıdır. Sabit bir ideolojik boyutta, sonsuza kadar kurulmuş gibi görünen bu Manici ikilikte bir değişiklik yapmak bir ömürlük mesaiyi gerektirir. Amerika'yı kurtarıcıları ve koruyucuları olarak gören birçok Avrupalı da bugün meseleye böyle bakıyor, oysa ABD'yi kucaklamak onlara hem yük getiriyor hem de üzücü sonuçlara yol açıyor. Dolayısıyla, Tony Blair'in canı gönülden sergilediği Amerikan yanlısı tutum, bir yabancı olarak bana daha da anlaşılmaz geliyor. Kendi halkının bile bu tavrı hiç hayra alamet olmayan bir çılgınlık gibi gördüğünden, Blair'e içler acısı Bush'un temsil ettiği kimlik uğruna kendi kimliğini, bir çırpıda silen biri gözüyle baktığından kuşkum yok. Avrupa'nın ne zaman aklını başını toplayıp Amerika'ya karşı dengeleyici bir rol oynayacağını (ki Avrupa'nın büyüklüğü ve tarihi ona bu hakkı veriyor) bilebilmek için hâlâ zamana ihtiyaç var. Ancak ondan sonra, savaşın kaçınılmaz olup olmadığı ortaya çıkacak.

(*El Ahram*, 14-20 Kasım 2002
El Hayat, 11 Kasım 2002)

37
IRAK YALANLARI

ABD'nin Irak'taki Saddam Hüseyin diktatörlüğüyle yaklaşan savaşına dair haber, bilgi sızdırma ve yanlış bilgilendirme furyası tüm hızıyla sürüyor. Bununla birlikte, ne kadarının Irak'a karşı zekice yönetilen psikolojik bir savaş olduğunu ve bir sonraki adımından emin olmayan yönetimin bocalayışını ne kadar açık ettiğini bilebilmek mümkün değil. Her durumda, savaş çıkması ihtimaliyle çıkmaması ihtimalinin eşit olduğu kanısındayım. Sıradan vatandaşa yönelik sözlü taarruzun aleni savaşkanlığı beklenmedik bir vahşet içerirken, sonuçta, neler olup bittiğine dair söylenenlerden pek az şeyin kesinliği var. Her gün bildirilen çeşitli kara ve deniz hareketlerini kimse bağımsız olarak teyit edemiyor ve düşünce tarzının tutarsız ahmaklığı göz önüne alındığında, George W. Bush'un gerçek niyeti-

ni okumak zor. Fakat bütün dünya, Irak halkına yönelik Afganistan benzeri bir hava harekâtının yaratacağı felaket ve kaostan (ki öyle olacağına kuşku yok) derin endişe duyuyor.

Bu fikir ve olgu karmaşasının en tedirgin edici yönü, Saddam sonrası Irak'la ilgili, gerçek niyetlere dair en ufak bir referansta bulunulmaksızın yağdırılan kerameti kendinden menkul makaleler. Bunlar arasında bilhassa dikkat çekmek istediğim, Iraklı bir sürgün olan Kenan Makiya'nın süregiden çabaları: Makiya kendisini, Baas sonrasında kurulacağını söylediği 'Arap olmayan' ve merkezsizleştirilmiş bir ülkenin babası olarak sunuyor. Bugün, bu zengin ve vaktiyle gelişmekte olan ülkenin yaşadığı sıkıntılarla ilgili en ufak bir dert taşıyan herkes, Baas iktidarının, ilk yıllarındaki kalkınma ve inşa programına rağmen, yıllar içinde yıkıma yol açtığından kuşku duymamaktadır. Bu yüzden Saddam Hüseyin, Amerikan müdahalesi veya ülke içi bir askeri darbeyle devrildiği takdirde Irak'ın neye benzeyebileceğini tasavvur etmek zor olmasa gerek. Makiya'nın bu tasavvur çabasına katkısı süreklilik arz ediyor; radyo istasyonlarından kaliteli dergilere kadar, kendisine görüşlerini (ki yeri geldiğinde o görüşlere değineceğim) ifade etmesi için sunulan hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Pek açığa vurulmayan ise, Kenan Makiya'mn kim olduğu ve nasıl bir geçmişten geldiği. Katkısının değerini tartmak ve fikirlerinin özel niteliğini daha iyi anlamak için bunları bilmenin önemli olduğunu düşünüyorum.

Genellikle Harvard'la irtibat halinde yaptığı araştırmalar ve Brandeis Üniversitesi'ndeki profesörlüğüyle tanınan (her iki kurum da Boston bölgesindedir) Makiya'yı 1970'lerin başında tanıdım. O yıllarda Filistin'in Kurtuluşu İçin Demokratik Halk Cephesi'yle yakın ilişki içindeydi. Hatırladığım kadarıyla MIT'te mimarlık öğrencisiydi ve görüşmelerimizde pek az konuşurdu. Derken ortadan kayboldu, en azından ben onun izini kaybettim. 1990'da Samir Halil adıyla ve bu mahlasla yazdığı bir kitapla tekrar ortaya çıktı. *The Republic of Fear* (Korku Cumhuriyeti) adını taşıyan ve övgüler alan kitabında, Saddam Hüseyin iktidarını çarpıcı bir dehşet ve dram atmosferinde anlatıyordu. Makiya, Birinci Körfez Savaşı öncesi medyayı harekete geçiren çalışmalardan biri olan bu kitabı (*New Yorker*'da kendisiyle yapılan pohpohlayıcı bir röportajda söylediğine göre) babasının Irak'taki mimarlık şirketinde çalıştığı yıllarda yazmıştı. Röportajda Saddam'ın kitabın yazılışını dolaylı olarak finanse ettiğini ka-

bul ediyordu, buna rağmen kimse Makiya'yı, alenen nefret ettiği bir rejimle işbirliği yaptığı için suçlamadı.

Cruelty and Silence (Vahşet ve Sessizlik) adlı bir sonraki kitabında Makiya, Arap entelektüellere saldırıyor, çeşitli Arap rejimlerini övdükleri veya Arap yönetimlerinin kendi halklarına yönelik zulmü karşısında sessiz kaldıkları için, onları oportünizm ve ahlâksızlıkla suçluyordu. Elbette Makiya kendi sessizlik ve suç ortaklığı tarihi hakkında hiçbir şey söylemiyordu. Elbette kim için istiyorsa onun adına çalışma hakkı vardı, fakat Irak rejiminin cömertliğinden yararlandığı da ortadaydı. Ayrıca, Mahmud Derviş ve benim gibi insanlar hakkında en pespaye lafları zikrediyor, bizim birer milliyetçi olduğumuzu ve aşırılıkçılığı desteklediğimizi öne sürerken, Derviş'in Saddam'a bir methiye yazdığını iddia ediyordu. Makiya'nm kitapta yazdıklarının büyük kısmı, bana göre iğrençti; korkakça kinayelere ve yanlış yorumlara dayanıyordu, fakat tabii ki Batı'nm, Arapların alçak ve adi konformistler olduğuna dair bakışını teyit ettiği için kısa bir süre de olsa popülerlikten nasiplendi. Bizzat Makiya'nın Saddam için çalışmış veya *Korku Cumhuriyeti* kitabına (yani, Irak'taki işini bitirip yurtdışına çıkışına) dek Arap rejimleri hakkında tek satır yazmamış olması kimsenin umurunda değildi. Bilinçli ve cesur bir adam olduğu ve Arap entelektüellerinin otosansür alışkanlığını kırdığı gerekçesiyle Amerika'nın her tarafında övgülerle karşılandı. Ancak bu övgüleri düzenler, Makiya'nın hiçbir zaman bir Arap ülkesinin sınırları dahilinde yazmadığından, bütün o yavanlıkları mahlas arkasına gizlenerek yazmış olduğundan ve Batı'da müreffeh, risksiz bir hayat sürdüğünden genellikle habersizdi.

Birinci Körfez Savaşı sırasında, ABD yönetimini Bağdat'ı işgale davet eden iki kitap ve bir makale yazdıktan sonra Makiya'nın sesi pek duyulmadı. Derken geçen yıl, Kubbet-ül Sahra'nın aslında bir Yahudi tarafından inşa edildiğini -her nasılsa- kanıtlayan, okunmaz bir romanla ortaya çıktı. Yayıncının, yayınlanmadan önce bana gönderdiği kitabı okuyunca, ağzım açık kaldı çünkü kitap çok kötü yazılmıştı. Yazarının ömrünce okuduğu kitap sayısının pek fazla olmadığını görmemek mümkün değildi ve kurgusal olduğu söylenen bir kitap için alışılmadık ölçüde dipnotlarla bezenmişti. Elbette merhametli bir ölüme maruz kaldı ve Makiya tekrar sessizliğe gömüldü.

Makiya, birkaç ay önce Irak'a karşı hükümet güdümlü kampanya patlak verene kadar terörle savaş, 11 Eylül olayları ve Afganistan

savaşı hakkında pek fazla bir şey söylemedi. Popüler bir Amerikan dergisi için Muhammed Atta'ya ait olduğu söylenen İslami terör el kitabı hakkında bir tür yorum yazdığı doğru, fakat Makiya'nın kendi standartlarıyla bile dikkate alınacak bir performans değildi. Bununla beraber geçen yazın sonunda şans eseri Makiya'yla yapılan bir radyo röportajını dinlediğimi iyi hatırlıyorum; ilk kez, savaş ve Saddam sonrası Irak'a dair planlar yapan bir ABD Dışişleri Bakanlığı grubunun başkanı sıfatıyla takdim ediliyordu. O güne kadar adı ABD destekli Irak muhalefet gruplarının içinde geçmemişti; ayrıca Filistin-İsrail ihtilafına veya başka Ortadoğu meselelerine dair genel kamuoyunun bir üyesinin okuyabileceği herhangi bir yazı da yazmamıştı. Halbuki, duyduğum kadarıyla İsrail'i de sayısız defalar ziyaret etmişti kendisi.

Makiya'nın Amerikan istilası sonrası Irak planlarının en bütünlüklü (ve kendisine ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir masa veren şimdiki işvereninin yüzünü ağartan) versiyonunu, Britanya'da yayınlanan kaliteli bir aylık dergi olan ve benim de abone olduğum *Prospect*'te bulmak mümkün. Makiya 'önerisi'ne, argümanlarının arkasındaki olağanüstü kanılarını sıralayarak başlıyor, ki bunlardan ikisi en hafif tabiriyle hayal bile edilemez nitelikte. Birincisi, Saddam'ın 'yerinden edilmesi' harekâtının bir bombardımanla gerçekleştirilmemesi gerektiği. Makiya'nın, savaş durumunda muazzam bir bombalama saldırısının gerçekleşmeyeceğini düşünebilmesi için Mars'ta yaşıyor olması lazım; üstelik, dolaşıma sokulan bütün rejim değişikliği planlarında, Irak'ın acımasızca bombalanacağının alenen ifade edildiği bir dönemde. İkinci kanısı da aynı ölçüde tahayyül ötesi: Görünen o ki Makiya, bütün aksi kanıtlara rağmen, ABD'nin kendisini, Irak'ta demokrasi ve ulus inşasına adadığına inanıyor. Irak'la İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya ve Japonya arasında (her iki ülke de Soğuk Savaş nedeniyle yeniden yapılandırıldı) nasıl bir benzerlik bulduğunu anlamak zaten mümkün değil. Dahası, ABD'nin Irak'taki rejimi devirme kararlılığının arkasında petrol rezervlerinin ve Irak'ın İsrail'e yönelik düşmanlığının yattığına bir kez olsun değinmiyor Makiya. Yani planlarına başladığı nokta, bütün kanıtların üzerinde öylece uçuşan gülünç varsayımlardan ibaret.

Bu önemsiz sebepleri hiç kafasına takmayan Makiya, fütursuzlukta sınır tanımıyor. "Iraklıların gönlü merkezi bir hükümetten ziyade federalizmde," diyor. Bunun için sunduğu kanıtlar ise evlere

şenlik. Okuyucusunu önemli meseleleri açıkladığına ikna etme yönünde gösterdiği bütün diğer çabalar gibi, burada kurduğu mantık da zayıf; zira hem hayali varsayımlara hem de büyük ölçüde müphem ve şahsi iddialarına dayanıyor. Federalizm önerirken, Kürtlerin de bunu istediğinden dem vuruyor. Bir sistem olarak federalizmin (Dışişleri Bakanlığı'ndaki masasından gayrı) nereden geleceğini düşündüğüne dair bir şey söylemeye tenezzül etmiyor. Her ne kadar Irak'taki sonucun federalizm olması gerektiği konusunda 'herkes'in hemfikir olduğu türünden büyük oranda temelsiz bir iddia savursa da, dışarıdan dayatılmasını planladığı açıkça ortada. Makiya'ya göre bu (muhtemelen General Tommy Franks'in tek bir kalem oynatışıyla), "iktidarın Bağdat'tan eyaletlere aktarılması anlamına geliyor." Gören de Tito sonrası Yugoslavya'nın hiç var olmadığını ve bu trajik ülkedeki federalizmin mutlak bir başarı olduğunu sanacak. Fakat Makiya, hükümetin kraldan fazla kralcı teorisyeni sıfatıyla görüşlerinde öylesine ısrarlı ki, koşulları, tarihi, halkı, toplulukları ve gerçekliği topyekûn görmezden geliyor ve komik tezlerini böylelikle haklı çıkarmaya çalışıyor. ABD yönetiminin pek sevdiği yöntem tam da budur; yani, hiç kimseye hesap vermek zorunda olmayan muhtelif Arap entelektüellerinin, Amerika'nın gerçek hedefleri ve gerçek tarihsel pratikleriyle tam bir çelişki halinde, ABD ordusundan, savaşıp 'demokrasi' getirmesini istemesi. Görünen o ki Makiya, ABD'nin Hindiçin, Afganistan, Orta Amerika, Somali, Sudan, Lübnan ve Filipinlere yönelik müdahalelerinin felaketle sonuçlandığını veya ABD'nin halihazırda 80'e yakın ülkede asker bulundurduğunu hiç duymamış.

Makiya'nın Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesi için öne sürdüğü gerekçelerin doruk noktası ise, yeni Irak'ın Arap olmaması gerektiği savı. (Bu savı öne sürerken Arap kamuoyundan küçümseyerek söz ediyor ve Arapların ne düşündüğünün hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini söylüyor. Geleceğe ve geçmişe dair uçuk spekülasyonlarını yazıp çizdiği tahtayı işte böyle temizliyor Makiya.) Bu sihirli Arapsızlaştırma çözümünün nasıl mümkün olacağı konusunda tek kelime etmeyen Makiya, bize Irak'ın İslami kimliğinden ve askeri yeteneklerinden nasıl arındırılacağını göstermek dışında hiçbir şey söylemiyor. Gizemli bir simya teriminden bahseder gibi 'bölgeselliğe' atıfta bulunuyor ve müstakbel Irak devletinin üzerinde yükseleceği bu zemine bir başka kumdan kale inşa ederek ilerliyor. Ne var ki

eninde sonunda, bütün bunların ABD tarafından 'dışarıdan' garanti edileceğini ağzından kaçırıveriyor. Daha önce bu garantinin nerede sağlanabildiği Makiya'yı alakadar eden bir mesele değil; olsa olsa, ABD'nin tek yanlılığından ve lüzumsuz yıkıcılığından endişe duyar gibi görünüyor.

İnsan Makiya'nın öne sürdüklerine baktığında gülsün mü ağlasın mı, bilemiyor. Bu adamın kayda geçmiş zerre kadar hükümet, hatta vatandaşlık tecrübesi olmadığı açıkça ortada. Ülkeler ve kültürler arasında kalmış, kimseye karşı görünür bir bağlılığı olmayan (yukarıya doğru tırmandığı kariyeri hariç) bu adam, şimdi ABD hükümetinin derinliklerinde kendisine bir sığınak buldu; bu konumunu da şaşırtıcı ölçüde spekülatif fantezilerini ateşlemek için kullanıyor. Öğrencilerine entelektüel sorumluluk ve bağımsız düşünce dersleri veren biri olarak, ne birincisi ne de ikincisi için örnek teşkil ediyor. Tam tersine; kendisini her tür doğrulamadan muaf kılan bir kürsüye kurulmuş, verdiği hizmetin ve oynak bilincinin karşılığında iyi ücret ödeyen bir efendi adına çalışıyor (aynı, geçmişte Saddam adına çalıştığı gibi). Makiya'nın kendisini böyle bir yalancılığa ve kibre kaptırması bana inanılmaz geliyor, fakat bir yanıyla da neden olmasın diyorum. Iraklı mesai arkadaşlarıyla hiçbir zaman açık bir tartışmaya girmedi, Arap okuyucu için hiç kalem oynatmadı, kişisel cesaret ve kararlılık gerektiren hiçbir göreve veya siyasal role talip olmadı. Ya mahlasların arkasına gizlenerek yazdı ya da iftiralarına cevap verme şansı olmayan insanlara saldırdı.

Makiya'nın, kendisinin gelecekteki Irak'ın sesi ve örneği olduğuna körce inanması üzüntü verici. Ve binlerce canın patronunun acımasız yaptırımlarına kurban gitmesi ve George W. Bush yönetiminin ülkesine yönelik başlatacağı elektronik savaşın çok daha fazla can kaybına ve yaşam kaynaklarının tükenmesine yol açacak olması umurunda bile değil. Merhametten ve gerçek kavrayıştan nasibi almamış bu adam, Anglo-Amerikan tribünlere oynarken, o tribün de nihayet bir Arap'm Anglo-Amerikan gücüne ve medeniyetine uygun hürmeti göstermesinden gayet memnun. Bu alışverişte, Britanya'nın Arap dünyasında oynadığı emperyalist role veya ABD'nin İsrail'e ve kolektif Arap diktatörlüklerine verdiği destekle Araplara verdiği zarara yer yok.

Makiya gelip geçici bir fenomen. Bununla birlikte birçok hastalık belirtisini de kendinde topluyor. İktidara sorgusuz sualsiz hizmet

eden entelektüeli temsil ediyor; iktidarın gücü ne kadar fazlaysa, kuşkuları da o kadar azalıyor. İnsan acısına yönelik hiçbir merhamet, hiçbir görünür farkındalık taşımayan bir gösterişçi o. Hiçbir tutarlı ilkeye veya değere sahip olmayan bu adam, Bush yönetimine kekin üzerindeki sinekler misali üşüşmüş olan Richard Perle, Paul Wolfowitz ve Donald Rumsfeld gibi, kibirli Arap-karşıtı şahinlerin tipik bir örneği. Britanya emperyalizmi, İsrail'in vahşi işgal politikaları veya Amerikan saldırganlığı onu zerre kadar ilgilendirmiyor. En kötüsü de, kendi fikrine saplanıp kalmış bir farfara ve yüzeysellik timsali olarak kendi halkını suçlaması ve ona daha çok acı ve ölümü reva görmesi. Bu adamın ne dediği belli: Lanet olsun Irak'a!

(*El Ahram*, 28 Kasım-4 Aralık 2002
El Hayat, 3 Aralık 2002)

38
ACİL ZORUNLULUKLAR

Filistinlilerin hayatına ve mülklerine yönelik insafsız saldırılar günbegün artarak devam ediyor. Gerek Arap gerekse Batı medyası korkunç derecede sansasyonel intihar eylemlerini, resimler, kurbanların isimleri ve yürek burkan detaylar eşliğinde sayfalarına ve ekranlara taşıyor. Bu eylemlerin her anlamda ahlâken iğrenç ve siyasal düzlemde felakete götürücü olduğunu bir kez daha söylemekte şimdi de tereddüt etmiyorum. Fakat İsrail'in neredeyse tamamı silahsız olan Filistinlileri, çok daha fazla sayılarda öldürmesini (burada 90 yaşındâ bir adam, orada bir ailenin tamamı, bugün zihinsel engelli bir genç, yarın bir hemşire, vd.) ve son aylarda Filistinlilere cehennemi yaşatmak hususunda sınır tanımayan askerlerini herhangi bir biçimde durdurmayı veya dizginlemeyi reddetmesi de bana aynı öl-

çüde korkunç geliyor. Ne var ki bu insafsız kasaplara gazete sayfalarının en diplerinde yer veriliyor, televizyonlarda ise bahsi bile geçmiyor. Yasadışı suikast saldırıları devam ederken gazeteciler, 'iddialara göre' veya 'yetkililerin söylediğine göre' gibi mesleki sorumsuzluklarını gizleyen kelimeler kullanarak İsrail'in istediği gibi davranmasına çanak tutuyor. Bilhassa *New York Times*'ın (Irak dahil) Ortadoğu haberleri bu tür ifadelerle öyle tıka basa dolu ki, gazetenin isminin *Yetkililerin Dediğine Göre* şeklinde değiştirilmesi daha iyi olabilir.

Diğer bir deyişle, her geçen gün artarak sürmesine rağmen, İsrail'in Filistin sivil nüfusuna yönelik acımasız saldırıları örtülüyor, gözlerden gizleniyor. Yüzde 65 işsizlik, yüzde 50 yoksulluk (yani, günde 2 doların altında gelirle yaşayanların) oranı, okullar, hastaneler, üniversiteler, işyerleri daimi olarak askeri baskı altında: bunlar İsrail'in insanlığa karşı işlediği suçların sadece dışarıdan görünen kısmı. Filistin nüfusunun yüzde 40'ı yetersiz besleniyor ve açlık artık bütün toplum için gerçek bir tehdit haline geldi. Bitmek bilmez sokağa çıkma yasakları, bitmek bilmez toprak gaspı, yerleşimlerin inşası (bugün sayıları 200'ün üzerinde) ve tarlaların, ağaçların, evlerin yıkılıp yok edilmesi, sıradan Filistinliler için hayatı çekilmez kılmış durumda. Birçoğu yerinden yurdundan ayrılıyor veya Yunan köyü sakinleri gibi, yerleşimcilerin kendilerine uyguladığı terör nedeniyle ayrılmak zorunda kalıyor; evlerinin yakılması ve ölüm tehditleri köyde kalmalarını imkânsız hale getiriyor. Bütün bunlar etnik temizliğe işaret ediyor; Şaron'un şeytani planı, doğru düzgün haberleştirilmeyen ve genel uygulamanın birer parçası olarak seçilemeyen küçük günlük tacizlerle hedefine varmak. Bush yönetiminin kendisine sunduğu kayıtsız şartsız destek ortadayken, Şaron'un, "Operasyonlarımıza hiçbir sınırlama getirmiyoruz. Hiçbir baskı İsrail'e boyun eğdiremez. Biz burada İsrail'in vatandaşlarını koruyoruz," (Reuters, 15 Kasım 2002) demeye cüret edebilmesi kimseyi şaşırtmasın. Bu türden bir kibrin nasıl olup da sorgulanmadan bırakıldığı veya şimdilerde Lahey'de yargılanan Slobodan Miloşeviç hakkındaki suçlamalarla eşdeğer sayılmaması, uluslararası toplumun nasıl ikiyüzlü hale geldiğinin de işareti. ABD'nin himayesi altındaki Şaron, terörle mücadele kisvesi altında, Filistinlileri istediği gibi öldürüyor.

Bu yetmezmiş gibi, Filistin ve Arap siyasetinin durumu da içler açısı. Birçok liderin ve seçkin tabakanın, halklarına karşı bu kadar yoz, bu kadar zararlı olduğu bir başka dönem daha olmamıştır. Bu

insanlar ortaklaşa veya bireysel olarak, ABD'nin Irak istilasından sonra Ortadoğu haritasını yeniden çizme planlarını ilan etmesi karşısında, bırakın sistematik bir protestoyu, herhangi bir sistematik strateji bile ortaya koyamamışlardır. Bu rejimlerin şu an yapabildiği, kendilerini ABD'ye bulunmaz Hint kumaşı olarak pazarlamaktan veya saflarındaki muhalefet kıpırtılarını bastırmaktan (yahut her ikisinden) ibaret. Londra'daki Irak muhalefetinin görülmemiş ağız dalaşı ve feveranı (ABD'nin özel temsilcisi Zalmay Halilzad'ın gözetimi altındalar; Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden mezun olan Halilzad vaktiyle New York'ta komşumdu; sonradan Cheney ve Wolfowitz gibi neo-muhafazakârlarm himayesine girdi), halk olarak nerede olduğumuza dair mükemmel bir fikir veriyor. Sadece kendilerini temsil eden, bir ülkeyi kaynaklarını gasp etmek için yerle bir etmeye hazırlanan bir gücün küçümseyici emperyal himayesine giren, terörle yönetilen (ve Saddam'ın en kötüsü olduğu) tiranca, pespaye yerel rejimler, bu tür rejimlerin içinde ve dışında en ufak bir demokrasi işareti olmaması... Bunlar geleceğe dair pek de hayra alamet olmayan göstergeler. Genel duruma dair özellikle dikkat çeken husus, ayrımsız bir kayıtsızlık ve baskıdan oluşan bir aşağılanmanın ıstırabını yaşayan insanların ezici çoğunluğunun güçsüzlüğü ve suskunluğu. Arap dünyasındaki her şey, ya esasen seçilmemiş muktedirler tarafından, üstten, ya da kendi kendini tayin etmiş iş bitirici vasat adamlar tarafından, perde arkasında, yapılıyor. Kaynaklar hesap verilmeksizin peşkeş çekiliyor veya satılıyor; siyasetin geleceği güçlünün ve onun yerel işbirlikçilerinin bekası üzerinden tasarlanıyor; insanı seven ve vatandaşların iyiliğini gözetmeye çalışan pek az kurum var.

Filistin'in durumu bütün bunları ürkütücü bir dram halinde bağrında topluyor. Otuz beş yıllık askeri işgalin geldiği son nokta vahim. İsrail ordusu geçen dokuz ay zarfında Batı Şeria ve Gazze'deki sivil hayatın temel altyapısını yerle bir etti; oradaki insanlar fiilen kafeslerde, elektrikli tel örgüler ve duvarlar arasında yaşıyor; hareket özgürlükleri İsrail birlikleri tarafından kısıtlanıyor. Oslo'da imzaladıkları anlaşmalar ve böylelikle İsrail işgaline kazandırdıkları meşruiyet nedeniyle, mevcut felç ve yıkım manzarasından (en hafif ifadesiyle) sorumlu olan Yaser Arafat ve adamlarının ağzını bıçak açmıyor.

Yolsuzluklarına ve yasadışı servetlerine dair İsrail, Arap ve dünya medyasında çarşaf çarşaf haberler yayınlanırken, istiflerini bile

bozmuyorlar. Bu adamlardan birçoğunun Arafat'ın vekilleri ve hizmetçileri sıfatıyla son dönemde Avrupa Birliği, CIA ve İskandinav ülkeleriyle gizli müzakerelere katılması son derece kaygı verici. Bu arada 'Bay Filistin'in kendisiyse, hiçbir işe yaramayan veya yıllarca önce çıkarılması gereken komik emirler ve kınamalar yayınlamakla meşgul; Usame bin Ladin'e geçenlerde saldırması bunun örneklerinden biri, bir diğeri de 2000 yılına ait Clinton planını geçmişe dönük olarak kabulü. Arafat ve onun Muhammed Raşid (Halid Selam) gibi şaibeli uşakları, rüşvet ve yolsuzluk batağında ömürlerine ömür katmak için muazzam paralar döküyorlar. Görünen o ki, şu ünlü Dörtlü'nün (ABD, BM, Avrupa Birliği ve Rusya) çıkıp hep bir ağızdan barış konferansı ve reform ilan ederken, hemen ertesi gün planı geri çekmesi, bu arada üçüncü günde de İsrail'i, baskılarını sürdürmesi konusunda teşvik etmesi kimsenin dikkatini çekmiyor.

Filistin seçimlerine yönelik çağrılar çıkarmaktan daha budalaca başka ne olabilir? O seçimler ki, İsrail kuşatmasında sıkışıp kalmış bir durumdaki bütün halkın lideri Arafat kafasına göre ilan ediyor, geri çekiyor, erteliyor ve tekrar ilan ediyor. Geleceği reformlara bağlı insanlar, yani yaşadıkları yıkım ve yoksulluk günbegün artarken dayanmayı ve büyük fedakârlıklarda bulunmayı sürdüren Filistin vatandaşları dışında herkes, reformdan söz ediyor. Uzun zamandır acı çeken bir halk adına dört bir yanda iktidar pazarlıkları yapılırken, bizzat o halkın bu sürecin dışında olması ironik (gülünç demiyorum bile) değil mi? İsveçliler, İspanyollar, İngilizler, Amerikalılar ve hatta İsrailliler bile, Ortadoğu'nun geleceğinin sembolik anahtarının Filistin'de olduğunu gayet iyi biliyor; Filistin halkının o geleceğe yönelik kararlardan uzak kalmasını sağlamak için ellerinden geleni yapmalarının nedeni bu. Ve Ortadoğu'nun haritasını yeniden çizmek ve 'demokrasi' getirmekten uluorta söz eden yığınla Amerikalı, Avrupalı ve İsrailli'nin Irak savaşma yönelik yürüttüğü ateşli kampanyanın nedeni de bu.

Demokrasi adını verdiği yeni elbiselerini giydiğini iddia eden imparatorun foyasını ortaya çıkarma vakti geldi. Demokrasi, ihraç edilemez veya dayatılamaz. Demokrasi ancak, onu yaratabilen ve onunla yaşamak isteyen vatandaşlar varsa mümkündür. İkinci Dünya Savaşı'nm bitiminden bu yana Arap ülkeleri çeşitli biçimlerdeki 'olağanüstü hal' koşullarında yaşadılar ve bu süreç, muktedirlerin güvenlik adı altında istediklerini yapabilmelerinin ehliyeti oldu. Filistinli-

lere bile Oslo sürecinde en başta İsrail'in güvenliğine, sonra kendilerine hizmet (ve yardım) edecek bir rejim dayatıldı.

Filistin davası (aynı Güney Afrika'nın apartheid rejiminden kurtulması gibi) daima Araplar ve dünyanın her yerindeki adalet yanlısı idealist insanlar için birçok bakımdan bir model teşkil etti; o nedenle bugün Filistinlilerin kendi kaderlerine tekrar sahip çıkacak adımlar atması zorunlu. Şu an Filistin'deki siyaset sahnesi, cazibesi kalmamış ve uygulama imkânı bulunmayan iki alternatif arasında bölünmüş durumda. Bir tarafta Filistin Yönetimi ve Arafat'tan geriye kalanlar var. Diğer tarafta ise İslami partiler. Ne ilki ne de ikincisi Filistin vatandaşlarına hak ettikleri güzel geleceği sağlayabilir. Yönetim öylesine itibar kaybetti, temel kurumların inşasında öyle esaslı bir başarısızlık sergiledi ve her bakımdan öyle yoz ve sinik bir tarih yazdı ki, geleceğe dair güven vermesi mümkün değil. Olsa olsa sahtekârlar tersini savunacaktır; ki Filistin Yönetimi'nin bazı güvenlik şefleriyle önde gelen müzakerecilerinin bugün yaptığı tam da budur. İslami partiler ise umutsuz insanları, sonu gelmez dinsel çatışmalardan ve modernleşme-karşıtı çöküşten oluşan bir hedefe sürüklüyorlar. Siyonizmin siyasal ve toplumsal düzlemde başarısız olduğundan dem vuruyorsak, yüzümüzü pasifçe başka bir dine çevirmemiz ve dünyevi kurtuluşu orada aramamız nasıl kabul edilebilir? Bu imkânsızdır. İnsanın tarihini tanrılar, sihirler ya da mucizeler değil bizzat insanlar yaratır. İster Müslümanlar, ister Hıristiyanlar, isterse Yahudilerden gelsin, saf bir 'yabancı' alan tarifi, ırk, tarih, etnik kimlik, din veya milliyet temelinde birbirine karışmış milyarca insanın yaşadığı gerçek hayata hakarettir.

Filistinlilerin ve bana göre İsraillilerin de büyük çoğunluğu bunların farkında. Ne iyi ki, Arafat'ın veya Hamas'mkiyle alakası olmayan siyasal bir alternatif zaten mevcut. Geçen haziran ayında İşgal Altındaki Topraklar'da yaşayan Filistinlilerin ilan ettiği Filistin Ulusal İnisiyatifi (*mübadere vataniye*) adlı etkileyici oluşumdan bahsetmekten mutluluk duyuyorum. Liderleri arasında Dr. Mustafa Barguti, Dr. Haydar Abdül Şafi, Raviye el-Şeva gibi birçok bağımsız şahsiyet var. Bu oluşumun mensupları, şu güçten düşürülmüş haliyle Filistin toplumuna 'reform'u dayatan kesimlerin gerçek niyetinin, önümüzdeki yıllarda Filistin'i siyasal ve ahlâki bir güç olarak tasfiye etmek olduğunun farkında. Arafat ve kurmaylarının seçimlere dair boş laflarının, yabancıları demokrasinin yolda olduğuna ikna etme-

yi amaçladığı söyleniyor. Bunun gerçekle alakası yok, zira bu adamların tek derdi yozlaşmış ve müflis iktidarlarını, aleni hileler de dahil, mümkün olan her yoldan korumak, 1996 seçimlerinin Oslo süreci temelinde gerçekleştirildiği, başlıca amacının İsrail işgalini farklı bir başlık altında sürdürmek olduğu hatırlanmalıdır. Gerçekte Yasama Konseyi'nin *(el-meclis el-teşri)* Arafat'ın fermanı ve İsrail vetosu karşısında hiçbir gücü yoktu. Ortadoğu Dörtlüsü'nün bugün önerdiği şey, aynı kabul edilemez rejimin devamından ibarettir. Ulusal İnisiyatif'in bütün Filistinliler açısından kaçınılmaz bir tercih haline gelmiş olmasının nedeni bu. Her şeyden önce bu oluşum, Yönetim'den farklı olarak, İsrail işgaliyle işbirliğini değil, işgalden kurtulmayı öneriyor. İkincisi, temsilcileri sivil toplumun çok geniş kesimlerinden geliyor ve bu yüzden hiçbir askeriye veya güvenlik mensubunu ve Arafat'ın dalkavuklar sürüsünden kimseyi kapsamıyor. Üçüncüsü, işgalin, seçkinlerin ve VIP'lerin işine gelecek şekilde yeniden uyarlanmasını değil, özgürlük talep ediyor.

Daha da önemlisi, bu inisiyatif (ki heyecanla desteklemekten mutluluk duyuyorum), halka hizmet etmek ve işgalden kurtuluş, demokratik özgürlükler, açık tartışma ortamı ve güvenlik gibi ihtiyaçlarını karşılamak için seçilen bir ulusal birlik otoritesi fikrini öne sürüyor. Halkın bu ihtiyaçları ne zamandır bir kenara bırakılmış durumda. Fetih, Halk Cephesi, Hamas ve diğerleri arasındaki eski ayrımların artık hiçbir manası yok. İşgal altındaki bir halk olarak bu tür saçma tavırlara tahammül edemeyiz; ana hedefi bizi İsrail baskısı ve işgalinden kurtaracak, bize, dürüstlüğe, ulusal bakış açısına, şeffaflığa ve açıksözlülüğe duyduğumuz ihtiyacı karşılayan bir düzen sunacak bir liderliğe ihtiyacımız var. Arafat'ın geçmişi yalanlar ve hilelerle doludur. Diğer yanda Barguti (bir örnek mahiyetinde ismini anıyorum), Filistinlilerle, İsraillilerle ve yabancı medya karşısında konuşurken ilkeli bir çizgi izliyor. Köylere sunduğu sağlık hizmetleri sebebiyle halkın saygısını kazanmış durumda; dürüstlüğü ve liderlik vasıfları, kendisiyle tanışan herkese ilham veriyor. Ayrıca, şu noktanın çok önemli olduğunu düşünüyorum: Filistin halkı artık modern, iyi eğitimli, vatandaşlık değerlerini fikirlerinin merkezine oturtmuş insanlar tarafından yönetilmeli. Bugünkü yöneticilerimiz hiçbir zaman vatandaş olmadılar, ekmek almak için hiç kuyruğa girmediler, kendi sağlık veya eğitim faturalarını hiç ödemediler, keyfi bir gözaltının belirsizliğini ve eziyetini hiç yaşamadılar. Tek bildik-

leri aşiret kabadayılığı ve iktidar komploları. Barguti ve Abdül Şafi, İnisiyatif içinde yer alan diğer tüm şahsiyetler gibi, bağımsız düşünceye ve sorumlu, modern vatandaşlığa yönelik ihtiyaçlarımız bakımından iyi birer örnek teşkil ediyorlar. Eski yönetim tarzı miadını doldurdu ve en yakın zamanda cenazesi kaldırılmalı.

Sözlerimi şunu söyleyerek bitireceğim: Gerçek değişim, insanlar o değişimi aktif olarak *talep ettiklerinde* gerçekleşir; değişimi insanların kendisi mümkün kılar. Irak muhalefeti kaderini Amerika'nın ellerine teslim ederek, ayrıca da bugün otokrasinin vahim baskıları altında inleyen ve ABD'nin aynı derecede vahim bombardımanına maruz bırakılmasına ramak kalan gerçek Irak halkının ihtiyaçlarına dönüp bakmayarak, korkunç bir hata yapıyor. Filistin'de hemen şimdi seçimler yapılabilir, fakat Arafat'ın pespaye ekibini yeniden başa geçirmek için değil, anayasal ve gerçekten temsile dayalı bir meclisin üyelerini seçmek için sandık kurulmalı. Arafat'ın on yıllık yanlış yönetimi sırasında, 'Filistin demokrasisi'ne dair bütün o aptalca laf salatalarına rağmen, bir anayasanın oluşturulmasını aktif şekilde engellemesi, içler acısı bir gerçeklik olarak karşımızda duruyor. Onun bize bıraktığı miras bir anayasa veya bir temel yasa değil, külüstür bir mafya örgütü. Bütün bunlara ve Filistin'in ulusal hayatını sona erdirmek yönünde çılgınca istekler güden Şaron'a rağmen, halkçı ve sivil kurumlarımız son derece zor koşullar ve baskılar altında çalışmayı hâlâ sürdürüyor. Öğretmenler, hemşireler, doktorlar ve diğerleri ne yapıp edip görevlerini yerine getiriyorlar. Koşullar imkânsız hale getirmediği sürece bu günlük faaliyetlerden asla vazgeçilmedi. Şimdi toplumlarına gerçekten hizmet eden bu kurumlar ve insanlar öne çıkmalı, barışçı araçlar ve gerçek ulusal hedefler üzerinden kurtuluş ve demokrasi yolunda ahlâki ve entelektüel bir çerçeve sunmalı. Bu çabayı göstermek bakımından, işgal altındaki Filistinliler ile diaspora (*şatat*) eşit derecede sorumludur. Kim bilir bu ulusal inisiyatif, belki diğer Araplara da demokratik bir örnek oluşturabilir.

(*El Ahram*, 9-25 Aralık 2002
El Hayat, 31 Aralık 2002)

39
KABUL EDİLEMEZ BİR ACİZLİK

Ne vakit *New York Times*'ı açsanız, ABD'deki savaş hazırlıklarına dair bitmek bilmez haberlerle karşılaşıyorsunuz. Gün geçmiyor ki bir başka tabur, bir posta daha uçak gemisi ve kruvazör, görülmemiş sayıda uçak, yeni subay heyetleri Körfez bölgesine hareket etmesin. Geçen hafta sonu Körfez'e atmış 2 bin asker daha sevk edildi. Amerika tarafından okyanus ötesine muazzam, açıkça göz korkutucu bir güç yığılıyor. Ülke içinde ekonomik ve sosyal konularda gelen kötü haberler, bu insafsızlığı daha da ağırlaştırıyor. Görünen o ki devasa kapitalist makine, vatandaşların büyük çoğunluğunun iliğini kemiğini sömürmesine rağmen tekliyor. Yine de George W. Bush, nüfusun nispeten zengin yüzde 1'i için bir diğer esaslı vergi kesintisini gündeme getirmekten kaçınmıyor. Eğitim sistemi büyük bir kriz

içinde ve 50 milyon Amerikalının hiçbir sağlık güvencesi yok. İsrail, 15 milyar dolarlık ilave kredi garantisi ve askeri yardım istiyor. Ve insanların her gün işten çıkarıldığı bir ortamda, işsizlik oranı amansız bir şekilde artıyor.

Bunlara rağmen bedeli hayal bile edilemez bir savaşın hazırlıkları, kamuoyunun açık onayı veya gözle görülür reddi olmaksızın, tüm hızıyla sürüyor. Yönetimin çaldığı savaş tamtamları da, Kuzey Kore'nin son meydan okuyuşuna verdiği tuhaf şekilde etkisiz cevap da genel bir kayıtsızlıkla karşılandı (bu durum derinlerdeki büyük bir korkunun, bilgisizliğin ve kaygının ifadesi olarak da okunabilir belki). ABD, Irak'ta varlığı kanıtlanmış hiçbir kitle imha silahı olmamasına rağmen bir savaş planlıyor; Kuzey Kore'ye ise para ve enerji yardımı yapıyor. Araplara yönelik güvensizlik ve Kuzey Kore'ye yönelik saygı arasındaki şu aşağılayıcı farka bir bakın; halbuki her ikisi de eşit derecede korkutucu ve vahşi diktatörlükler.

Arap ve İslam dünyası açısından durum daha da şaşırtıcı görünüyor. ABD'de siyasetçiler, bölgesel uzmanlar, yönetim yetkilileri ve gazeteciler neredeyse bir yıldır İslam'a ve Araplara karşı artık nakarata dönüşen suçlamalar yöneltiyorlar. *Oryantalizm* ve *İslam'ı Anlamak* adlı kitaplarımda da vurgulamış olduğum gibi, bu koronun büyük kısmının mazisi 11 Eylül öncesine dayanmaktadır. Bugün artık hep bir ağızdan şakıyan bu koro, bünyesine Arap dünyasına dair Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu'nu da katmış durumda. Rapor Arapların demokrasi, bilgi ve kadın hakları alanlarında dünyanın çok gerisinde olduğunu teyit etmekte. Herkes İslam'ın reforma ihtiyaç duyduğunu, Arap eğitim sisteminin, gerçekte dinci fanatikleri ve intihar eylemcilerini tedrisattan geçiren bir felaket olduğunu ve bu okullara sadece çılgın imamlarla (Usame bin Ladin gibi) onun zengin taraftarlarının değil, güya ABD müttefiki olan hükümetlerin de para verdiğini söylüyor (bir parça da haklılar elbette). 'İyi' Araplar ise, medyada arzı endam ederek, modern Arap kültürüne ve toplumuna fütursuzca verip veriştirenlerden ibaret. Kendileri, kendi halkları ve lisanlarıyla ilgili olumlu hiçbir şey içermeyen cümlelerine sinmiş donuk aksam dinlerken, bu halleriyle televizyonlara ve gazetelere sel gibi akan bıktırıcı Amerikan formüllerini kusmaktan başka bir şey yapmadıklarını görüyorum. Demokrasiden yoksunuz, diyorlar, İslam'a yeterince meydan okumadık, Arap milliyetçiliği heyulasını ve Arap birliği inancını uzak tutmak

için daha fazlasını yapmamız lazım, diyorlar. Bunların hepsi rezil ideolojik zırvalar. Araplara ve İslam'a dair sadece bizim söylediklerimiz ve Amerikalı akıl hocalarımızın bize öğrettikleri (yani, Bernard Lewis'ninki gibi yorulmak bilmez bir vasatlıkla tekrar tekrar ısıtılıp yinelenen Oryantalist klişeler) doğru. 'Bizim' moderniteye katılmamız lazım; modernlik demek de Batılı, küreselleşmiş, serbest piyasalaştırılmış ve demokratik olmak, demektedir. Bu kelimelerin hangi anlama çekilebileceği de hiç önemli değil. (Zamanım olsaydı Fuad Ajami, Favaz Gerges, Kenan Makiya, Gada Talhami, Mamom Fandi türünden akademisyenlerin yavan tarzı hakkında bir makale yazacaktım. Bunlara baktığınızda, hepsinde yaranmanın, samimiyetsizliğin pis kokulu dilini ve eğreti duran abartılı taklitçiliğini bulursunuz.)

George W. Bush ve dalkavuklarının, petrol ve hegemonya savaşını gizlemek için imal etmeye çalıştığı medeniyetler çatışması, demokratik ulus inşası, rejim değişikliği ve zor yoluyla *Amerikan tarzı* modernleşmenin zaferiyle sonuçlanacağı varsayılıyor. Bombaların ve yaptırımların yarattığı yıkımdan söz etmeye ne hacet. Bu savaş, hedefi Saddam ve adamlarını devirip, yerine bütün bölgenin yeniden çizilen haritası eşliğinde başkalarını geçirmek olan, arındırıcı bir savaş olacak. Yeni bir Sykes-Picot. Yeni bir Balfour. Yeni bir Wilsoncu On Dört Esas. Yani, tamamen yeni bir dünya. Iraklı muhaliflerin bize söylediğine bakılırsa, Iraklılar kurtarıcılarını sevinçle karşılayıp belki de geçmişte yaşadıkları acıları tümüyle unutacak. Belki de.

Bu arada Filistin'i ruhen ve bedenen yok etme harekâtı gittikçe vahim bir hal kazanıyor. Bütün dünyaya meydan okuyarak 'biz yasaklarız, biz cezalandırırız, biz engelleriz, biz asarız keseriz' diye kükreyen Şaron ve Şaul Mofaz'ı durdurabilecek hiçbir güç görünmüyor ufukta. Bütün bir halka yönelik kesintisiz bir şiddet furyası söz konusu. Sözgelimi, bu yazıyı yazarken, Batı Şeria'nın Kalkilya bölgesindeki El-Daba' köyünün, İsrail'in 60 tonluk Amerikan yapımı buldozerleriyle haritadan silinmek üzere olduğunu öğreniyorum. 250 Filistinli köylü şunları kaybedecek: 42 ev, 700 dönüm ekili toprak, bir cami ve 132 çocuğun eğitim gördüğü bir ilkokul. BM bir kenarda öylece durmuş, kararlarının saat başı çiğnenmesini izliyor. Tabii ki George W. Bush her zamanki gibi, İsrail askerlerinin insan kalkanı olarak kullandığı 16 yaşındaki Filistinli çocuğun değil, Şaron'un yanında yerini alıyor.

Bu arada Filistin Yönetimi barış masasına, tahmin edilebileceği gibi, Oslo'ya geri dönmeyi öneriyor. Oslo sürecinin ilk aşamasının yangınında on yıl boyu kavrulduktan sonra, Arafat anlaşılmaz şekilde ikincisi için can atıyor. Sadık kurmayları, istenen her şeyi öyle veya böyle kabul etmeye gönüllü olduklarını ilan eden açıklamalar yapıyor ve gazete yorumları yazıyorlar. Buna karşın bu kahraman halkın büyük çoğunluğu, barışmaksızın ve nefes almaksızın, kanını dökmeye, aç kalmaya, her gün ölmeye kararlı görünüyor. Onlar, İsrail'e liderlerinin yaptığı gibi utanç verici şekilde boyun eğmeyecek kadar gururlular ve davalarının haklılığına inanıyorlar. İsrail işgaline direnen ortalama bir Gazzeli için, liderlerinin Amerikalıların karşısında ricacı olarak diz çöktüğünü görmekten daha cesaret kırıcı ne olabilir?

Bu tepeden tırnağa perişan manzarada göze çarpan şey, bir bütün olarak Arap dünyasının iflah olmaz pasifliği ve aczi. Amerikan yönetimi ve onun uşakları arka arkaya amaçlarının ne olduğunu belirten açıklamalar yapıyor, asker ve mühimmat yığmağı yapıyor, tanklar ve destroyerler sevk ediyor, fakat sadece birkaç gün sonra üzerlerine gelecek felaket karşısında Araplardan gerek bireysel gerekse toplu olarak doğru düzgün itiraz duyulmuyor (Amerika'ya en fazla 'topraklarımızdaki askeri üsleri kullanamazsın' diyebiliyorlar).

Bu sessizliğin ve kahredici aczin sebebi ne?

Tarihin en büyük gücü, bugün iğrenç bir rejim tarafından yönetilen egemen bir Arap ülkesine savaş açmak üzere; amacı alenen, sadece Baasçı rejimi yıkmak değil, bütün bölgeyi yeniden tasarlamak olan bir savaş bu. Pentagon bütün Arap dünyasının haritasını yeniden çizme, bu süreçte muhtemelen başka rejimleri ve pek çok sınırı değiştirme planlarını gizleme gereği duymuyor. Kimsenin kendini koruyamayacağı kadar büyük bir felaket yaklaşıyor. Karşılığında da sadece derin bir sessizlik ve birkaç yerden duyulan muğlak ve mahcup itirazlar var. Oysa bundan milyonlarca insan etkilenecek. Amerika büyük bir horgörüyle, milyonlarca insanın geleceğine dair hiçbirine danışmadan planlar yapıyor. Biz böylesine ırkçı bir aşağılanmayı hak ediyor muyuz?

Bu sadece kabul edilemez değil, inanılmaz bir durum. 300 milyon Arap'ın yaşadığı bir bölge nasıl olur da yağacak olan bombaları öylece oturup bekleyebilir? Nasıl olur da bu bölgeden hiçbir ortak direniş çığlığı ve alternatif bir yaklaşıma yönelik yüksek sesli bir öneri duyulmaz? Yoksa Arap iradesi tamamen buharlaştı mı? İdam edilmek

üzere olan bir mahkûmun bile genellikle söyleyecek son bir söz vardır. Tarihsel bir döneme, parçalanmak ve tümüyle dönüştürülmek üzere olan bir uygarlığa, geriliklerine ve zayıflıklarına rağmen bir şekilde işlemeye devam eden bir topluluğa son kez tanıklık edecek kimse yok mu? Her dakika Arap bebekler dünyaya geliyor, çocuklar okullara gidiyor, erkekler ve kadınlar evleniyor, çalışıyor, çoluk çocuğa karışıyor, o çocuklar oyun oynuyor, gülüyor, yemek yiyor, acı çekiyor, hastalanıyor, ölüyor. Aşk var sonra, yoldaşlık, arkadaşlık ve heyecan var. Evet, Araplar zulüm gördü ve yanlış yönetildi, korkunç derecede yanlış yönetildi, fakat yaşama uğraşını her şeye rağmen sürdürmeyi başardılar. Vasat Oryantalistlerin icat ettiği o sözde 'Arap sokakları'nda yüzlerinde bomboş jestlerle dolaşırken Arap liderlerin ve ABD'nin basitçe göz ardı ettiği gerçek işte bu.

Fakat bugün bir halk olarak geleceğimize dair varoluşsal sorular soran kim var? Bu soruları sorma görevi, dinci fanatiklerin ve itaatkâr, iflah olmaz koyunların kakofonisine bırakılamaz. Fakat durum bu gibi görünüyor. Amerika naralar atarken, saf tutarken, tehdit ederken ve darbeyi vurmak için her geçen daha fazla asker ve F-16 taşırken, Arap hükümetleri (hayır, tepeden tırnağa kadar neredeyse bütün Arap ülkeleri) koltuklarında öylece oturup olacakları bekliyor. Sağır edici bir sessizlik bu.

Fedakârlık ve mücadeleyle, hapishanede ve Atlantik'ten Körfez'e uzanan işkence tezgâhlarında kırılan yüzlerce kemiklerle, yok edilen ailelerle, sonu gelmez yoksulluk ve acılarla geçen yıllar. Devasa ve pahalı ordular. Ne için?

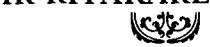
Bu bir ideoloji veya parti meselesi değil, büyük teolog Paul Tillich'in hep dediği gibi, son derece ciddi bir mesele bu. Halk olarak bugün bizi tehdit eden şeye verilecek karşılık, teknoloji ve modernleşme değil, küreselleşme hiç değil. Bizim geleneğimiz, laik ve dini söylemden oluşan bütünlüklü bir yapıya sahiptir; o yapıda başlangıçları ve sonları, hayatı ve ölümü, aşkı ve nefreti, toplumu ve tarihi bulabilirsiniz. Orada duruyor işte, fakat görünen o ki, büyük vizyona ve ahlâki otoriteye sahip hiçbir ses, hiçbir birey onu açığa çıkarıp gözler önüne serme yeteneğine sahip değil artık. Bir felaketin arifesindeyiz; siyasal, ahlâki ve dini liderlerimiz ise arada bir kınamaktan başka bir şey yapamıyor, öte yandan da fısıltıların, kaş göz işaretlerinin ve kapalı kapıların ardında, fırtınadan nasıl kaçabileceklerinin hesabını yapıyorlar. Paçayı kurtarmayı düşünüyorlar, bel-

ki cennete de giderler. Ya içinde yaşadığımız bugünle kim ilgilenecek; dünyevi olanla, toprakla, suyla, havayla ve var olmak için birbirine muhtaç olan hayatlarla kim ilgilenecek? Görünen o ki kimsenin umurumda değil ne olacakları. Tam da en güçlü olmamız gereken dönemdeki bu kabul edilemez acizliğimizi, pasifliğimizi ve kendimize yardım etmekteki yeteneksizliğimizi pek güzel ifade eden mükemmel bir deyiş var: Ayrılan son kişi lütfen ışıkları kapatsın. Öyle bir tufana doğru sürükleniyoruz ki, geride pek az şey kalacak, imha emrinin yazdığı o son belge dışında, zaten kaydı düşülecek pek bir şey de olmayacak.

Dünyamızı başımıza yıkacak felakete karşı hep bir ağızdan gerçek bir Arap alternatifi isteyip formüle etmeye çalışmanın zamanı gelmedi mi? Rejim değişikliğinden ibaret tali bir mesele değil bu; Tanrı biliyor ya, biz daha iyisini yapabiliriz. Şüphesiz tekrar Oslo'ya dönmek, İsrail'den varlığımızı lütfen kabul etmesini ve bize barış içinde yaşama izni vermesini istemek mümkün değildir. Bir kez daha dalkavukça, mahcubiyetle, fısıltıyla merhamet dilenebilir miyiz? Ortaya çıkıp geleceğimize yönelik bir vizyon ortaya koyacak, Donald Rumsfeld ve Paul Wolfowitz gibi acımasız gücün ve fütursuz kibrin simgeleri tarafından yazılmamış bir senaryoyu temel alacak kimse yok mu? Bu feryadı birilerinin duyduğunu umuyorum.

(*El Ahram*, 16-22 Ocak 2003
El Hayat, 23 Ocak 2003
The Guardian, 25 Ocak 2003)

40
BİR RİYAKÂRLIK ANITI

Bu ülkede haberleri dinlemek veya izlemek artık tahammül edilemez bir hale geldi. Kendime sürekli olarak, 'ülke'nin ne düşünüp planladığından haberdar olmak için günlük gazetelere ve televizyonlardaki ulusal bültenlere göz atmam gerektiğini söyleyip duruyorum, fakat sabır ve mazoşizm de bir yere kadar. Colin Powell'm, Amerikan halkını galeyana getirmek ve Birleşmiş Milletler'i savaşa girmek konusunda kandırmak için tasarlandığı ayan beyan ortada olan BM konuşması, ahlâki riyakârlık ve zorbaca kibir açısından yeni bir dip noktası. Şu an George W. Bush ve onun danışmanlardan, ruhani akıl hocalarından ve Pat Robertson, Franklin Graham ve Karl Rove gibi siyasal menajerlerinden oluşan şürekasını düşünüyorum da, hepsi bana, ortak sözcüleri Ari Fleischer'ın monoton bir şekilde

tekrarladığı laflara pek yakışan birer iktidar kölesi gibi görünüyorlar. Fleischer'm söylediğine göre Bush Tanrı'yla, onunla olmasa bile, ilahi âlemle doğrudan temas içinde. Bush'la bu konuda olsa olsa İsrailli yerleşimciler hasbıhal eyleyebilirler. Fakat dışişleri ve savunma bakanları gerçek insanların yaşadığı seküler dünyadan çıkıp gelmiş gibi göründüğüne göre, en azından şimdilik onların sözleri ve eylemleri üzerinden fikir yürütmek daha uygun olabilir.

Önce kısa bir girizgâh: ABD'nin savaşa girmeye karar verdiği açık: ufukta başka bir ihtimal görünmüyor. Fakat savaşın ne şekilde gerçekleşeceği başka bir mesele (zira, her zamanki gibi tereddüde düşüp felç olan Arap devletleri değil, Fransa, Rusya ve Almanya savaşa karşı faaliyet halinde). Bununla birlikte 200 bin askerin Kuveyt, Katar ve Suudi Arabistan'a nakledilmesinin yanı sıra Ürdün, Türkiye ve İsrail'e daha küçük boyutlu birliklerin konuşlandırılmasının ancak tek bir manası olabilir. Bu savaş olacak.

İkinci olarak bu savaşın planlayıcıları, Ralph Nader'ın da etkili bir biçimde ifade ettiği üzere, birer tavuk şahin; yani, kendi başlarına savaşamayacak kadar yüreksiz şahinler bunlar. Wolfowitz, Perle, Bush, Cheney ve tümüyle sivillerden oluşan bu grupta yer alan diğerleri, Vietnam Savaşı'nı canı gönülden destekleyen, ancak imtiyazlarına sığınıp asla savaşmayan, hatta silahlı kuvvetlerde görev bile almamış şahsiyetler. Bu yüzden savaş çığırtkanlığı yapmaları ahlâken iğrenç ve tam manasıyla anti-demokratik. Temsil sıfatı olmayan bu zümrenin Irak'la savaşa can atmalarının arkasında hiçbir askeri değerlendirme yok. Irak, ne kadar nefret duyulası bir rejimle yönetilirse yönetilsin, ne ABD'ye ne de İsrail, Türkiye, hatta Ürdün gibi komşuları için acil ve dişe dokunur bir tehdit oluşturuyor (zaten bu ülkelerin hepsi askeri olarak böyle bir tehdidi savuşturabilecek güçteler). Tersini iddia eden bütün argümanlar zırvadan, tümüyle boş savlardan ibarettir. Birkaç antika Scud füzesi ve çoğunu vaktiyle ABD'nin tedarik ettiği (Nader'm dediği gibi, bunu biliyoruz, çünkü ABD şirketlerinin Irak'a ne sattığını gösteren faturalar var elimizde) az miktarda kimyasal ve biyolojik maddeye sahip olan Irak, kolayca caydırılabilir. Uzun yıllardır acı çeken Irak halkına tasavvur edilemez derecede gayrı ahlâki bir bedel ödeten yaptırımlar sayesinde de zaten caydırılmış durumdadır. Bu korkunç duruma bakıldığında, bana göre, Irak rejimi ile yaptırımları dayatan Batılı devletler arasında bir danışıklı dövüş olduğu gün gibi ortada.

Üçüncü nokta şu: Büyük güçler bir kez rejim değişikliği hayalleri kurmaya başladığında (bu süreç, Perle'ler ve Wolfowitz'ler tarafından başlatıldı bile), bunun sonu gelmez. Böylesine şaibeli sicilleri olan şahsiyetlerin, Ortadoğu'ya demokrasi, modernleşme ve liberalizm getirmek konusunda saçmalayıp durmalarına bakıp çileden çıkmamak mümkün mü? Tanrı biliyor ya bölgenin bunlara (demokrasi, modernleşme ve liberalizm) ihtiyacı var; ki pek çok Arap ve Müslüman entelektüel, yanı sıra sıradan insan bunu defalarca dile getirdi. Fakat bu şahsiyetleri böyle bir sürecin taşeronluğuna kim tayin etti? Ve kendi ülkelerinde düzeltilmesi gereken onca adaletsizlik ve ihlal varken, bu hakkı kendilerinde nasıl böyle yüzsüzce bulabiliyorlar? Demokrasi ve adaletle ilgili her konuda tahayyül edilebilecek en kifayetsiz insan olan Perle'ün, 1996-1999 yılları arasındaki dönemde, Benyamin Netanyahu'nun aşırı sağcı hükümetinin seçim danışmanı olması bilhassa çarpıcı. Perle'ün İsrail'e tavsiyelerini kestirmek güç değil: Bütün barış girişimlerini geri çevirmek, Batı Şeria ve Gazze'yi ilhak etmek ve mümkün olan en fazla sayıda Filistinliden kurtulmaya bakmak. İşte bu adam, şimdi Ortadoğu'ya demokrasi getirmekten bahsediyor ve kendisine ulusal televizyonlarda nazik (ve sefil) sorular yönelten medya yorumcularının bir teki bile bu laflara itiraz etmiyor.

Dördüncüsü de şu: Colin Powell'ın konuşması, birçok zayıf noktasına, imal edilmiş kanıtlara, cımbızlanmış ses kayıtlarına ve işlemden geçirilmiş fotoğraflara rağmen, tek bir konuda haklıydı. Saddam Hüseyin rejimi birçok insan hakları sözleşmesini ve BM kararını ihlal etti. Bu nokta tartışılamaz ve bu konuda hiçbir bahane de kabul edilemez. Fakat ABD'nin resmi konumuna ilişkin korkunç riyakârlık şu: Powell'ın, Baasçıları yerine getirmemekle suçladığı her şey ama her şey, 1948'den bu yana İsrail yönetimi için de geçerlidir ve üstelik 1967'den beri daha da uç boyutlar kazanmıştır. İşkence, keyfi gözaltı, suikast, sivillere füze, helikopter ve jet uçaklarıyla düzenlenen saldırılar, toprak ilhakı, sivilleri hapsetmek amacıyla bir yerden bir yere nakletmek, kitle katliamları (Kana, Cenin, Sabra ve Şatila hemen ilk elde sayılabilecek örnekler) serbest geçiş ve sivil seyahat haklarının ihlali, sivillerin insan kalkanı olarak kullanılması, aşağılama, ailelerin cezalandırılması, geniş çaplı ev yıkımları, ekonominin çökertilmesi, hastanelere, sağlık görevlilerine ve ambulanslara yönelik saldırılar, BM görevlilerinin öldürülmesi; bunlar en vahim İsrail yöntemlerinin sadece bir kısmıdır. Bütün bunların

ABD'nin topyekûn, koşulsuz desteğiyle (sadece İsrail'in Filistinlilere karşı kullanılan silahlarla teçhiz edilmesi, her türden askeri ve istihbari yardım verilmesi değil, doğrudan parasal yardım da söz konusudur; toplam 135 milyar dolara ulaşan bu yardım, ABD yönetiminin kendi vatandaşları için harcadığı parayla kıyaslanabilir bir miktar haline gelmiştir artık) yapıldığı ısrarla vurgulanmalıdır.

Colin Powell'm şahsında temsil edilen ABD'ye hesabı sorulması gereken sicil işte budur. ABD dış siyasetinden sorumlu insan olarak, Powell'ın başlıca görevi ülkesinin yasalarını uygulamak ve insan haklarının ve özgürlüğün yayılması (ki en azından 1976'dan beri ABD dış siyasetinin temel taşı olduğu iddia edilmektedir) yönünde gösterilen çabaların, istisnasız veya kayıtsız şartsız herkes için geçerli olmasını sağlamaktır. Powell, onun patronları ve mesai arkadaşları, dünyanın karşısına çıkıp Irak'ı kendilerinden emin bir biçimde paylarken, İsrail'in insan hakları ihlallerine suç ortaklığı yaptıklarını tümüyle bilmezden geldikleri sürece zerre kadar güven vermeyeceklerdir. Powell büyük BM konuşmasını yaptığından bu yana ABD'ye meşru eleştiriler yöneltenlerin hiçbiri, hatta görülmemiş bir sertlikle itiraz eden Almanya ve Fransa bile bu noktaya odaklanmamıştır. Filistin toprakları bugün kitlesel bir açlığın eşiğindedir; felaket boyutlarında bir sağlık krizi yaşanmaktadır; her hafta ortalama 15-20 sivil ölmektedir; ekonomi çökmüştür; yüz binlerce masum sivil çalışamamakta, eğitim görememekte, günlük hayatlarını kuşatan sokağa çıkma yasakları ve en az 300 barikat yüzünden hareket bile edememektedir; evler akıl almaz bir yaygınlıkla (sadece dün 60 ev) havaya uçurulmakta veya buldozerlerle yerle bir edilmektedir. Bütün bunlar ABD'nin teçhizatıyla, ABD'nin siyasal desteğiyle, ABD'nin paralarıyla yapılmaktadır. Bush, neresinden bakarsanız bakın bir savaş suçlusu olan Şaron'u barış lideri ilan etmektedir. Bunu söylemenin, hayatları Şaron ve onun cani ordusu tarafından ellerinden alınan ve yıkılan masum Filistinlilerin yüzüne tükürmekten ne farkı vardır? Tanrı adına hareket ettiğini ve 'adil ve merhametli bir Tanrı'ya' hizmet ettiğini söyleyecek kadar zıvanadan çıkmış bir adamdır bu. Daha da asap bozucu olanı, Saddam'ın BM kararlarını ihlal ettiğine dair dünyaya ders verirken, yarım asrı aşkın bir süredir her gün o kararlardan en az 64'ünü çiğneyen bir ülkeyi, yani İsrail'i desteklemektedir.

Fakat bugün Arap rejimleri öylesine korkak ve etkisiz halde ki, bir teki bile bunları açıkça söylemeye cesaret edemiyor. Birçoğu

ABD'nin ekonomik yardımına muhtaç. Birçoğu kendi halkından korkuyor ve rejimlerini korumak için Amerikan desteğine ihtiyaç duyuyor. Birçoğu aynı şekilde insanlığa karşı suç işlemekle itham edilebilir. Bu yüzden ağızlarını bıçak açmıyor; sadece savaşın kendi iktidarlarına dokunmadan gelip geçmesini umuyor ve bunun için dua ediyorlar.

Fakat ortada büyük ve soylu bir gerçek de var: İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez, kitlesel protestolar, savaş sırasında değil, savaştan *önce* düzenleniyor. Bu beklenmedik coşku, dünyamızın ABD'ye ve onun süpergüç statüsüne tabi kılındığı yeni küreselleşme çağının merkezi siyasal olgusu haline getirilmelidir. Bu protestolar, Saddam gibi otokratların ve tiranların, yanı sıra onların Amerikalı muadillerinin kullandığı devasa güce rağmen, (isteyerek veya istemeyerek) savaş çığırtkanlığına ayak uydurmuş kitle medyasının suç ortaklığına rağmen ve birçok insanın kayıtsızlığına ve bilgisizliğine rağmen, insani değerler temelinde yapılan kitle eylemleri ve protestoları hâlâ insani direnişin esaslı araçları konumunda. İsterseniz buna zayıfların silahları deyin. Fakat Washington'daki tavuk şahinlerin ve onların suç ortaklarının planlarını, ayrıca dinler savaşına inanan milyonlarca dinci aşırılıkçıyı (Hıristiyan, Yahudi, Müslüman) rahatsız eden bu insanlar, zamanımız için büyük bir umut ışığını temsil ediyor. Sözünü ettiğim haksızlıklara dair konuşma yapmak için gittiğim her yerde savaşı destekleyen bir kişiyle bile karşılaşmadım. Araplar olarak görevimiz, ABD'nin Irak harekâtına yönelik muhalefetimizle, Irak'ta, Filistin'de, İsrail'de, Kürdistan'da ve Arap dünyasının her köşesinde insan haklarına verdiğimiz destek arasında bağ kurmak, ayrıca Arap, Amerikalı, Afrikalı, Avrupalı, Avustralyalı ve Asyalı olduğuna bakmaksızın herkesten aynı bağı kurmasını talep etmektir. Bunlar ABD veya diğer büyük güçlerin insafına bırakılacak meseleler değil, birer dünya ve insanlık meselesidir.

Beyaz Saray'ın alenen ilan ettiği savaş planlarına bakılırsa, 'şok ve dehşet' etkisi yaratmak için Bağdat'taki sivil nüfusun tepesine günde ortalama 300 ila 500 arasında (ilk kırk sekiz saat için bu sayı 800) Cruise füzesi yağdırılacaktır. Bu planın mimarlarından Harlan Ullman beyefendi de hiç utanıp sıkılmadan, Irak halkı üzerinde Hiroşima benzeri bir etki yapacağını söylüyor; yani, insani bir felaket söz konusu. 1991'de Körfez Savaşı'nda 41 günlük Irak bombardımanından sonra bile bu ölçekte bir insani yıkım yaşanmadığını hatırlaya-

lım. ABD'nin altı bin 'akıllı' füzeyi bu iş için hazırladığını da unutmayalım. Böylesine fütursuz bir savaş politikası karşısında hiçbir şekilde sessiz kalamayız. Ne tür bir Tanrı adına böyle bir politika formüle edip açıklanabilir? Ve ne tür bir Tanrı adına, bunun sadece Irak halkına değil, Ortadoğu'nun geri kalanına da demokrasi ve özgürlük getireceği iddia edilebilir?

Bu soruların cevaplarını düşünmeye çalışmak bile dayanılmaz. Fakat şunu gayet iyi biliyorum: Eğer dünyadaki herhangi bir halka böyle bir muamele reva görülürse, bu bir suç eylemidir; tertipleyicileri ve planlayıcıları, oluşturulmasında bizzat ABD'nin başrolü oynadığı Nürnberg yasaları uyarınca savaş suçlusu sayılmalıdır. General Şaron ve Şaul Mofaz'm savaşı sevinçle karşılayıp George W. Bush'a övgüler düzmeleri boşuna değil. Kim bilir Tanrı adına daha ne kötülükler yapacaklar. Bugün hepimiz bu kötülüğe karşı yorulmak bilmeden sesimizi yükseltmek ve protestolarda saf tutmak zorundayız. Uysal, profesyonelleşmiş bir ekibin Washington, Tel Aviv ve Bağdat'taki sıcak odalarında oturup planladığı kâbusları bertaraf etmek için yaratıcı düşünceye ve cesur eylemlere ihtiyacımız var. Onların 'daha fazla güvenlik' dediği şeyin hiçbir anlamı yoktur. Bush ve Şaron'un bu dünyanın beyaz olmayan insanlarına garezi olduğu açıkça ortadadır. Soru şudur: Bu yolda daha ne kadar gidebilirler?

(*El Ahram*, 13-19 Şubat 2003)

41
DÜMEN KİMİN ELİNDE?

Bush yönetiminin savaş rotasındaki tek yanlı ve sabırsız ilerleyişi, çeşitli nedenlerden dolayı herkesi derin bir endişeye sevk ediyor. Amerikalı vatandaşlar söz konusu olduğunda, bu komik gösterinin tamamı, demokrasi adına olağanüstü bir başarısızlıktır. Son derece zengin ve güçlü bir cumhuriyet, seçilmemiş olduğu için kamuoyu baskısından muaf olan ve kendi kafasına göre davranan bir avuç insanın oluşturduğu bir çete tarafından rehin alınmıştır. Modern tarihin, uluslararası toplumu en çok rahatsız eden savaşıyla karşı karşıya olduğumuzu söylersek abartmış olmayız. Daha savaş başlamadan, sadece ABD'de sokağa dökülüp protesto gösterisi düzenleyenlerin sayısı, Vietnam savaşına karşı gösterilerin dorukta olduğu 1960'lı ve 1970'li yılları geride bırakmıştır. Dahası, o zamanki gösterilerin, sa-

vaş yıllarca sürdükten sonra gerçekleştiği de dikkatlerden kaçmamalıdır. Her ne kadar ABD ve onun giderek aptallaşan sadık köpeği konumundaki Tony Blair'in önderliğindeki Britanya hükümeti savaş doğrultusunda bir dizi saldırgan adım atmış olsa da, yine de bugünkü gösteriler savaşın arifesinde gündeme gelmiştir.

Son günlerde savaş-karşıtı tutumumla ilgili olarak çok sayıda eleştiri aldım. Okuma-yazma bile bilmeyen bazı şahıslar, söylediklerimin Saddam Hüseyin'i ve onun korkunç rejimini gizliden gizliye savunmak anlamına geldiğini iddia ettiler. Kuveytli tenkitçilerime hatırlatmam gerekir mi acaba: 1985'de Kuveyt'e yaptığım ilk ve tek ziyaret sırasında, dönemin eğitim bakanı Hasan El-İbrahim'le açık bir tartışmaya girmiş, onu ve bağlı olduğu rejimi, Saddam Hüseyin'e para vererek Arap faşizmini desteklemek ve teşvik etmekle suçlamıştım. O gün bana söylenen şey şuydu: 'Farsilerle' (İran için bu küçümseyici ifadeyi kullanmışlardı) savaşan Irak'a milyarlarca dolar akıtmaktan mutlu ve gururluydular; benim gibi birinin anlayamayacağı kadar önemli bir mücadeleydi bu. Irak rejiminin bu Kuveytli hayranlarını Saddam Hüseyin ve onun Kuveyt'e yönelik kötü niyetleri konusunda uyardığımı da gayet iyi hatırlıyorum, fakat kimsenin umurunda değildi. Irak rejimine, iktidara geldiği 1970'lerden bu yana açıkça muhalefet ettim: Bir kez olsun ziyaret etmedim, laiklik ve modernleşme iddialarına kanmadım (birçok çağdaşım Siyonizm'e karşı en güçlü silah olduğu gerekçesiyle Irak için çalışır veya onu överken, bunun aptalca bir fikir olduğunu savundum), iktidar yöntemlerine ve iğrenç faşist tutumuna karşı öfkemi hiçbir zaman gizlemedim. Ve bugün Irak muhalefetinin belli üyelerinin Amerikan emperyalizminin bedbaht maşaları olduğunu söylediğimde, demokrasiden yoksun bir hayata dair hiçbir şey bilmemekle ve bu yüzden onların ruhlarındaki asaleti anlamamakla eleştiriliyorum! Kenan Makiya'nın, Başkan Bush'un demokrasi kararlılığını yere göğe koyamadıktan sadece bir hafta sonra, ABD'yi ve onun Saddam sonrasında Irak'ta askeri bir Baas yönetimi oluşturma planlarını yerin dibine batırması pek az dikkat çekiyor. Siyasal düzlemde taptıkları ilahları değiştirme müptelâlığına kapılan insanların, yolculuklarını utanç ve hak edilmiş bir unutuluş içinde tamamlamadan önce gireceği kılıkların haddi hesabı olmaz.

ABD'ye ve attığı adımlara geri dönersek, bütün seyahatlerim ve görüşmelerim dahilinde, henüz savaşı destekleyen tek bir kişiyle

karşılaşmadım. Dahası, bugün Amerikalıların büyük çoğunluğu savaş seferberliğinin artık geri dönülemez bir noktaya geldiği ve ülke olarak bir felaketin eşiğinde olduğumuz hissiyatı içinde. Her şeyden önce, birkaç istisna dışında, yüreksiz ve samimiyetsiz vatanseverlik gösterileri eşliğinde derhal Başkan'ın yanında saf tutan Demokrat Parti'ye bir bakın. Kongre'nin neresine baksanız, Siyonist lobinin, sağ kanat Hıristiyanların veya askeri-endüstriyel kompleksin masallarıyla karşılaşıyorsunuz; en fazla nüfuza sahip bu üç azınlık grubunun ortak çıkarı Arap âlemine düşmanlıkta ve aşırılıkçı Siyonizm'e tavizsiz destekte yatar; yanı sıra, kendilerinin meleklerin safında olduğuna dair çılgınca bir inanç beslerler. Bu ülkedeki 435 kongre seçim bölgesinin her birinde savunma sanayii vardır, bu yüzden savaş güvenlik değil, bir ticaret meselesine dönüşmüştür. Fakat inanılmaz derecede pahalı bir savaşı yürütmenin, sözgelimi ekonomik bunalıma, Sosyal Güvenlik sisteminin iflasına, artan ulusal borçlara ve ülkenin eğitim sistemindeki muazzam çöküşe nasıl deva olacağı da meçhuldür. Elbette hiçbirini çözmeyecektir, fakat savaş partisi kendi yolunda hâlâ tüm hızıyla yürümektedir. İkiyüzlü yalanların çoğu mutlak gerçekler olarak, zerre eleştirilmeden ve itiraz edilmeden dolaşıma sokulurken, protesto gösterilerine bir tür aşağılık eşkıyalık eylemi gözüyle bakılmaktadır.

Medya savaş çabasının bir kolundan ibaret hale gelmiştir. Televizyon ekranlarında tutarlı bir muhalif tavrı çağrıştıran en cılız seslere bile geçit verilmemektedir. Artık bütün büyük televizyon kanalları emekli generaller, eski CIA ajanları, terörizm uzmanları ve 'danışman' olarak bilinen neo-muhafazakârları istihdam etmektedirler; bu zatlar, kulağa otoriter gelmesi için tasarlanmış, fakat aslında ABD'nin BM'den Arabistan çöllerine dek yapıp ettiği her şeyi destekleyen kışkırtıcı bir jargonla konuşmaktadırlar. ABD'nin BM Güvenlik Konseyi üyesi olan ve savaş tasarısına ne yönde oy verecekleri belirsizliğini koruyan altı küçük ülkeye yönelik telefon dinleme ve mesaj takip faaliyetlerine sadece Baltimore'da yayınlanan tek bir büyük gazete yer vermiştir. *New York Times*, *The New Yorker*, *U.S. News & World Report*, *CNN* gibi büyük medya kuruluşlarında okunacak veya dinlenecek hiçbir savaş karşıtı ses, tek bir Arap veya Müslüman (ki hepsi bu dünyadaki fanatiklerin ve teröristlerin safına itilivermiştir), tek bir İsrail tenkitçisi yoktur. Bütün bu örgütler Irak'ın 17 BM kararını ihlal etmesini bir savaş gerekçesi olarak sunarken, İsra-

il'in (Amerikan desteğiyle) ihlal ettiği 64 BM kararından asla söz edilmemekte; Irak halkının son on iki yılda yaşadığı muazzam insanlık acısına dair tek kelime edilmemektedir. İğrenç Saddam ne yaptıysa aynısını İsrail ve Şaron da, üstelik ABD desteğiyle yapmıştır, fakat ilkine karşı aslan kesilenler, ikincisine hiçbir şey söylememektedirler. Bu durum, Bush ve diğerlerinin BM'nin kendi kararlarına sahip çıkması gerektiğine dair kopardığı yaygarayı tepeden tırnağa dek bir komediye dönüştürmektedir.

Amerikan halkına alenen yalan söylenmektedir. Halkın çıkarları yanlış temsil edilmekte ve halka yanlış bilgi verilmektedir; oğul Bush ve onun cuntasının bu özel savaşının gerçek hedefleri ve niyetleri, büyük bir saldırganlıkla gizlenmektedir. Pentagon'daki seçilmemiş Donald Rumsfeld için çalışan Wolfofitz, Feith ve Perle gibi seçilmemiş yetkililerinin sicili kimin umurunda! Bunlar vaktiyle İsrail'e Batı Şeria ve Gazze'yi ilhak edip Oslo sürecini askıya alması yönünde tavsiyede bulunan insanlardır. Ezelden beri Irak'la (ardından İran'la) savaş çağrısı yapan bu şahıslar, 1996'daki seçimlerden başbakan olarak çıkan Netahyanu'nun özel danışmanlığını yapmışlar ve daha fazla Yahudi yerleşimi inşa edilmesi için bastırmışlardır. İşte, bugün bunlar ABD'nin politikası haline gelmiştir.

İsrail'in Filistinlilere yönelik vahşi politikaları kimin umurunda! Sivil ölümler tüm hızıyla sürerken, buna dair haberlere gazetelerin en dip köşelerinde (o da arada sırada) yer verilmektedir. İsrail'in öldürdüğü sivil sayısının Saddam'ın suçlarıyla kıyaslanabilir boyutta olduğu, hatta vahşet noktasında kimi zaman Saddam'ı bile solladığı, üstelik son tahlilde bütün bunların, ABD vergi mükelleflerinin görüşüne ve onayına başvurulmaksızın, onların parasıyla yapıldığı asla gündeme gelmemektedir. Oysa, modern tarihin en uzun askeri işgali haline gelen 35 yıllık işgalin son iki yılında, bir halkı topyekûn aşağılayıp cezalandırmakla görevlendirilen İsrail askerleri, 40 binden fazla Filistinliyi ağır yaralayıp, yaklaşık 2,500'ünü acımasızca öldürmüştür.

Liberal, ılımlı veya gerici olsun, tek bir eleştirel Arap veya Müslüman sesinin, savaş hazırlıkları son aşamasına girdiğinden bu yana büyük Amerikan medyasında görülmemiş veya duyulmamış olması kimin umurunda! Üstelik bu savaşın önde gelen planlayıcılarmm hiçbirinin (hele Bernard Lewis ve Fuad Ajami gibi sözümona uzmanların), onyıllardır Arap dünyasına adım atmamış, hatta yakınına bile

uğramamış olduğunu unutmayın. Powell, Rice, Cheney ve bizzat büyük ilah Bush gibi askeri ve siyasal şahsiyetler, Müslümanlar veya Araplar hakkında, İsrail, petrol veya silah şirketlerinin yansıttıklarından başka hiçbir doğrudan bilgiye sahip değildirler. Irak'a karşı bu boyutta bir savaşın, orada yaşayan insanlar açısından ne gibi korkunç sonuçlar doğurabileceği konusunda en ufak bir fikirleri de yoktur.

Wolfowitz ve yardımcıları ve bunlara benzer adamların gizlemeye bile gerek duymadıkları kibirlerini bir düşünün; büyük çoğunluğu kış uykusuna yatmış Kongre üyeleri tarafından kendilerinden savaşın sonuçları ve bedelleri hakkında bilgi istendiğinde, sorulara tek bir somut cevap vermeksizin işin içinden çıkabilmişler, en başta kendilerine temsil yetkisi vermeyen kamuoyunu daha da yanıltmakta hiçbir sakınca görmemişlerdir. Bu öyle bir kibirdir ki, askeri bir işgalin on yıl boyunca 400 bin asker ve yaklaşık 1 trilyon dolar gerektirdiğini söyleyen genelkurmay başkanını bile es geçip aşağılayıcı bir edayla reddedebilmişlerdir.

Amerika'da demokrasi lekelenmiş ve ihanete uğramıştır; bir avuç adam, bu ülkenin dümenini (sanki bir Arap ülkesiymiş gibi mi desek?) kolayca ele geçirmiş, kutsadıkları demokrasiyi aslında aşağılamış ve ezip geçmiştir. Dümenin kimde olduğunu sormanın zamanıdır, zira zaten fazlasıyla yoksulluk ve acıyla dolu bir dünyayı daha da tahammül edilmez noktalara getirecek olan bu savaşın ABD halkını doğru bir şekilde temsil etmediği ortadadır. Ve Amerikalılar, esasında hükümette en ufak bir endişe veya telaş yaratacak her şeyi kesip atan küçük bir grup adamın kontrol ettiği medya tarafından kandırılmaktadırlar. Savaştan, fantezi dünyalarının parçasıymış gibi bahseden demagoglara ve aşağılık entelektüellere gelince, görünürde Müslüman ve Arap olmak dışında hiçbir suçu olmayan milyonlarca insanın felakete sürüklenmesine göz yumma hakkını onlara kim veriyor? Bu küçük grup dışında hangi Amerikalı, dünyanın zaten tavana vurmuş Amerikan-karşıtlığını arttırmayı ciddi ciddi isteyebilir? Bence hiçbiri.

Ah Jonathan Swift, şimdi yaşasaydın da olanları görseydin!

(*El Ahram*, 6-12 Mart 2003
El Hayat, Mart 2003)

42
APTALCA BİR SAVAŞ

Medyanın Irak savaşıyla ilgili (hâlâ 'koalisyon' tarafından yürütülen bir savaş olarak niteleniyor, halbuki bir miktar Britanya yardımıyla girişilen bir Amerikan savaşıdır bu) çelişkiler, apaçık yalanlar, temelsiz yargılarla dolu haber ve yorum furyası, savaşın planlamasına, propagandasına ve ordu ile siyaset uzmanlarının meşrulaştırıcı söylemine yönelik kriminal aptallığı gözlerden gizliyor. Mısır ve Lübnan seyahatiyle geçirdiğim son iki haftada, Irak, Kuveyt, Katar ve Ürdün'den akan sonu gelmez enformasyon ve yanlış enformasyon seline yetişmeye çalıştım. Gelen haberlerin birçoğu yanıltıcı bir iyimserlik taşıyor; bazıları ise aktarılma biçimi kadar dolaysızlığıyla da korkunç ölçüde dramatik. Arap uydu kanalları (aralarında en tartışmalı ve etkili olanı El Cezire) savaşa dair, 'iliştirilmiş' gazetecilerin standart ha-

berleriyle taban tabana zıt bir manzarayı yansıtıyordu. (En az birlikte yaşadıkları İngilizce konuşan askerler kadar bitkin görünen bu gazeteciler, işi, Iraklıların savaştan değil, Basra'daki kitle ayaklanmasından, Umr Kasr ve Fao'daki dört veya beş 'çekmeden' dolayı öldüklerini söyleyecek kadar ileri götürdü.) El Cezire'nin Musul, Bağdat, Basra ve Nasıriye içinde muhabirleri var (bunlardan biri Afganistan savaşını da izlemiş olan etkileyici bir gazeteci, Taysir Aloni) ve Bağdat ile Basra'yı yerle bir eden ağır bombardımanın yol açtığı hasara dair çok daha ayrıntılı, yerinden haberler geçtiler. Ayrıca, Irak halkının olağanüstü direnişi ve öfkesini de yansıttılar. Halbuki direnenlerin, Clint Eastwood'a benzeyen kurtarıcılarını çiçeklerle karşılayacak bir halkın arasındaki bir avuç bozguncu olacağı sanılıyordu.

Gayrı meşruluğunu ve yol açtığı yaygın öfkeyi bir an için kenara bırakıp (Amerika'nın son yarım asırda çıkardığı savaşların nasıl gereksiz, insani bakımdan kabul edilemez ve yıkıcı olduğunu da bir an unutup), Irak savaşının neden bu kadar akılsızca ve sıradışı olduğuna bir bakalım. En başta, Irak'ın kitle imha silahları olduğu ve bu yüzden ABD için acil tehdit teşkil ettiğine dair kimse, tek bir tatmin edici kanıt bile sunamadı. Irak, nefret edilen bir diktatörün hükmettiği, büyük ölçüde zayıflatılmış bir Üçüncü Dünya devleti: bu konuda, Arap ve İslam dünyasını kısmen hariç tutarsak, herkes hemfikir. Fakat mevcut kuşatılmışlık durumuyla herhangi bir ülkeye tehdit oluşturduğu fikri gülünçtür, ki Pentagon, Dışişleri Bakanlığı ve Beyaz Saray'ın kapısında bekleyen dolgun maaşlı lejyoner gazetecileri bile bu fikri savunma cüreti gösteremiyor.

Teoride Irak gelecek bir zamanda İsrail'e yönelik bir tehdit oluşturabilirdi, zira Amerika'nın olmasa bile, İsrail'in saldırgan gaddarlığına karşı koyabilecek insani, doğal ve altyapısal kaynaklara sahip tek Arap ülkesiydi. Menahem Begin'in hava kuvvetlerinin, 1981'de Irak'a önleyici saldırı düzenlemesinin sebebi de buydu. İsrail'in tavır ve taktiklerinin (ki göstermeyi umduğum gibi, hepsi yıkmak üzerine kuruludur), ABD'nin mevcut 11 Eylül kampanyasında veya önleyici savaşında tüyler ürpertici biçimde yankılandığını görmemek ne mümkün. Likud'un, ABD'nin Arap dünyasına yönelik askeri ve siyasal düşünce biçimini yavaş yavaş taklit eder hale gelmesi ve medyanın, bu durumun üzerinden bu kadar rahat atlaması da dikkat çekici. Herkes anti-Semitik (Harvard başkanı bile bu kavramı fütursuzca savurup duruyor) olmakla suçlanmaktan öyle korkmuş ki, neo-

muhafazakâr-Hıristiyan-sağcı-sivil Pentagon şahinlerinin Amerikan siyaseti üzerindeki zapturaptı, bütün ülkeyi topyekûn bir kibir ve pervasız husumet tavrına zorlayan bir tür gerçekliğe dönüşmüş durumda. Gören de Amerika'nın küresel hâkimiyetine değil, bir başka Holokost'a doğru yol alıyoruz sanır.

İkincisi de şu: Irak halkının dehşet verici bir hava harekâtının ardından ülkelerine giren Amerikan güçlerini sevinçle karşılaması, herhangi bir normal insani standart göz önüne alındığında, nasıl mümkün olabilir? Fakat bu abes fikir, ABD politikasının dayanak noktalarından biri haline gelmiştir; Irak muhalefetinin (Irak'la zerre kadar alakası olmayan bu zatların pek çoğu, istilanın ne kadar kolay olacağına Amerika'yı ikna edip savaş sonrasında hangi koltuğu kapacağının hesabını yapmaktaydı) ve yıllardır Amerika'nın Ortadoğu politikası üzerindeki en etkin iki şahsiyet olarak anılan meşhur Oryantalist uzmanlar, Bernard Lewis ve Fuad Ajami'nin yönetime ne martavallar yutturduğunun da resmidir.

Şimdilerde doksan yaşına merdiven dayayan Lewis, ABD'ye, yaklaşık otuz beş yıl önce, Princeton'da ders vermek üzere geldi. Ateşli anti-komünistliği, modern Araplara ve İslam'a (modern Türkiye hariç) dair her şeye karşı küçümseyici bakışı, onu yirminci yüzyılın son yıllarındaki İsrail yanlısı savaşlarda öne plana çıkardı. Eski moda bir Oryantalist olan Lewis, sosyal ve beşeri bilimlerdeki ilerlemeler ve ilerlemelerin Araplara ve İslam dinine yaşayan öznelerden ziyade, ilkel yerliler gibi muamele eden yeni bir akademisyen kuşağı yaratmasıyla beraber, ikbal basamaklarını da hızla tırmandı. Lewis için İslam'ın bütününe dair büyük genellemeler ve 'Araplar'ın medeniyetten nasibini almamış geriliği, gerçeğe ulaşmanın tutarlı yollarıydı ve zaten o yolları da ancak kendisi gibi bir uzman bilebilirdi. İnsan deneyimine yönelik sağduyuyu dışlarken, medeniyetler çatışmasına dair cafcaflı lafları buyur etti. (Huntington bu işe yarar kavramı, Lewis'nin 'İslam'ın geri dönüşü' hakkındaki daha keskin yazılarının birinden devşirmiştir.) İslam ve Araplara ilişkin savlarını desteklemek için etimolojiye başvuran bir genellemeci ve ideolog olan Lewis, Amerikan Siyonist lobisinin içinde kendine yeni dinleyiciler buldu; *Commentary* ve ardından *The New York Review of Books* gibi dergilerde, Araplara ve Müslümanlara yönelik giderek artan olumsuz kalıpları, temelde daha da güçlendiren kasıtlı yargılarını bu yeni dinleyicilerine bol bol anlatma imkânı buldu.

Lewis'in çalışmalarını, yarattığı etkiler bakımından bu kadar dehşet verici kılan da, karşıt görüşlerin olmadığı bir ortamda, Amerikan siyasal karar mercilerinin âdeta bu çalışmaların üzerine atlamasıydı. Buz gibi mesafeli ve kibirli tavrı da işin içine katılınca Lewis, bırakın Arap dünyasında yaşamayı, onyıllardır bu bölgeye ayak basmamasına rağmen, 'otorite' sayılır oldu. Son kitabı *What Went Wrong?* (Yanlış Giden Neydi?), 11 Eylül sonrasında çok satanlar listesine girdi ve bana söylendiğine göre, Arapların son beş asırlık tarihine dair aptalca, desteksiz ve olgusal bakımdan da yanlış bilgiler içermesine karşın, ABD ordusunda okunması zorunlu kılındı. Kitabı okuduğunuzda, Arapların, saldırılması ve yok edilmesi her zamankinden daha kolay hale gelmiş, işe yaramaz ve geri ilkeller sürüsü olduğu fikrine kapılıyorsunuz.

Bunun yanı sıra Lewis, aynı ölçüde sahtekâr bir tez daha formüle ederek, Ortadoğu'da üç odak olduğunu söylüyordu: Amerikan yanlısı halklara ve hükümetlere sahip ülkeler (Ürdün, Mısır ve Fas), Amerikan yanlısı halklara, Amerikan-karşıtı hükümetlere sahip ülkeler (İran ve Irak) ve hem halkları hem de hükümetleri Amerikan-karşıtı olan ülkeler (Suriye ve Libya). Lewis'in basit formüllerini televizyonlarda ve sağcı basın için yazdığı yazılarda durmaksızın yayınlamasının da katkısıyla, bütün bu tezler adım adım Pentagon'daki planlama sürecini belirledi: Araplar savaşmayacaktı, nasıl savaşacaklarını bilmiyorlardı, bizi sevinçle karşılayacaklardı ve her şeyin ötesinde, Amerika hangi iktidarı başa geçirirse geçirsin hemen bağırlarına basacaklardı.

Acemi ise ABD'de eğitim görmüş, en başta adını Filistin yanlısı bir yorumcu olarak duyurmuş Lübnanlı bir Şii. 1980'lerin ortasında Johns Hopkins Üniversitesi'nde profesör olurken, ateşli bir Arap-karşıtı milliyetçi haline geldi ve Siyonist lobi ve Dış İlişkiler Konseyi gibi gruplar tarafından çabucak benimsendi (şimdi Martin Peretz ve Mort Zuckerman gibi isimler için mesai yapmakta). Kendisini V.S. Naipaul'ün edebiyat dışında yazan bir versiyonu olarak tanımlamayı seviyor ve Joseph Conrad'dan kendisini en az Halil Cibran kadar alelade konuma sokan sahtekârca alıntılar yapıyor. Dahası, Acemi'nin sahtekârlığa eğilimi var; derin düşünceye olmasa bile televizyona pek yakışıyor. İki-üç bilgisiz ve pespaye kitap kaleme almış olan bu şahıs gerçekten de etkili bir yorumcu haline geldi, zira Arapları, dünyası ve gerçekliği kimsenin umurunda olmayan aşağılık yaratıklar statüsüne indirgeyen 'yerli bir muhbir' olarak, televiz-

yon izleyicilerine zehrini akıtabiliyor. Kendisi on yıl önce bir 'biz' kavramını pompalamaya başladı; ona göre İsrail'le birlikte 'biz', yanlış hiçbir şey yapmayan, haklı bir emperyal bütünlük arz ediyorduk. Her şeyin sorumlusu ise Araplardı ve bu yüzden 'bizim' tiksintimizi ve düşmanlığımızı hak ediyorlardı.

Irak Acemi'nin zehrinden özel olarak nasiplendi. En başından itibaren 1991 savaşını savunmuştu ve bence, Amerika'nın temelde bilgisizliğe dayanan stratejik düşüncesini, 'gücümüz'ün işleri yoluna koyabileceğine inandırarak açıkça yanlış yönlendirdi. Dick Cheney geçen Ağustos'ta yaptığı mühim bir konuşmada Acemi'den alıntı yapıyor ve Iraklıların 'bizi Basra sokaklarında' kurtarıcılar olarak sevinçle karşılayacağını söylüyordu; ben bu yazıyı yazarken Basra hâlâ savaşıyor. Lewis gibi Acemi de yıllardır Arap ülkelerine ayak basmadı. Ama Suudilere yakın olduğu yönünde söylentiler var ve zaten kendisi de Suudileri Arap dünyasının gelecekteki yönetim modeli olarak gösteriyor.

Eğer Acemi ve Lewis, ABD'nin Ortadoğu planlarındaki önde gelen entelektüel şahsiyetlerse, bundan olsa olsa tek sonuç çıkarılır: Pentagon ve Beyaz Saray'dakiler bu ikisinden bile banal ve dar kafalı ki, bu tür 'fikirler'i, dostane bir Irak'ta çabuk zafer senaryosuna tahvil ediverdiler. Dışişleri Bakanlığı, sözde 'Arapçılar'a karşı uzun süreli bir Siyonist kampanyanın ardından, karşı görüşlerden tümüyle arındırıldı. Üstelik, Colin Powell'ın iktidarın her daim hazır ve nazır hizmetçilerinden biraz daha farklı biri olduğu da unutulmamalı. Yani, İsrail'in başını ağrıtma potansiyelinden dolayı, Saddam'ın Irak'ı askeri hedef haline getirildi ve tarihine, karmaşık toplumsal yapısına, iç dinamiklerine ve çelişkilerine hiç bakılmaksızın ortadan kaldırılmasına karar verildi. Paul Wolfowitz ve Richard Perle hiç gocunmadan, Benyamin Netahyahu'nun 1996'daki seçim kampanyasına danışmanlık yaptıklarını söylüyorlardı. Saddam Hüseyin elbette korkunç bir tiran, fakat bu, Iraklıların büyük çoğunluğunun ABD yaptırımları yüzünden korkunç acılar yaşamadığı ve 'kurtuluş' fırsatını kaçırmayıp daha fazla cezaya razı olacağı anlamına gelmiyor. Böyle bir kurtuluşun ardından bağışlama söz konusu olabilir mi? Her şeyden önce, bombardımanlar ve fıstık ezmeli sandviçler sunan Afganistan savaşına bir bakın. Evet, bugün Hamid Karzai son derece şaibeli bir iktidarın üzerinde oturuyor, fakat Taliban, Pakistan gizli servisleri, afyon tarlaları ve savaş beyleri hep beraber geri dön-

müş durumda. Büyük ihtimalle Irak'ta da Afganistan'dan farklı bir gidişat olmayacak.

Sürgündeki Irak muhalefeti daima karmakarışık bir çeteydi. Lideri Ahmed Çelebi, şimdilerde Ürdün tarafından zimmet suçuyla iadesi istenen ve Paul Wolfowitz'in Pentagon'daki bürosu dışında hiçbir gerçek desteği bulunmayan parlak bir adam. O ve yardımcıları (sözgelimi, kendi memleketine yönelik yüksek irtifalı ve acımasız ABD bombardımanının 'kulağına müzik gibi geldiğini' söyleyen tam bir alçak: Kenan Makiya), yanı sıra birkaç eski Baasçı, Şii din adamları ve diğerleri, ABD yönetimine çabuk savaşlar, kaçan askerler ve sevinç çığlıkları atan kalabalıklardan oluşan bir yapıyı, hiçbir desteği veya yaşanmış örneği olmamasına rağmen, satmayı başardılar. Elbette hiç kimse bu insanları, dünyayı Saddam Hüseyin'den kurtarmak istedikleri için suçlayamaz: Saddam'sız bir dünya hepimiz için daha iyidir. Sorun gerçekliğin çarpıtılması, cahilce ve tartılmamış ideolojik veya metafizik senaryoların yazılması ve üstelik bunların köktendinci bir başkan ve büyük ölçüde yanlış bilgilendirilen bir kamuoyu üzerinden, demokratik olmayan bir biçimde hayata geçirilmesi. Bütün bu manzaraya bakıldığında, sanki Irak gökteki ay, Pentagon ve Beyaz Saray da Swift'in Lagado Akademisi.* Swift burada, siyasal çekişmelere ve çıkar hesaplarına sahne olan dönemin bilimsel araştırma kurumu Royal Society'yi (Kraliyet Topluluğu) hicveder.

Irak harekâtına eşlik eden ırkçı önermeler bununla da kalmıyor: Ortadoğu haritasını yeniden çizmeye ve bu bölgeye demokrasi getirecek bir 'domino etkisi' yaratmaya, ayrıca Irak halkının, William Kristol, Robert Kagan, vb. gibi aşırı sağcı mütefekkirlerin fikirlerinin üzerine kazınacağı boş bir levha teşkil ettiğine dair akıllara ziyan tezler söz konusu. Daha önceki bir yazımda da belirttiğim gibi, bu tür fikirler Ariel Şaron tarafından önce 1982'de Lübnan'da, ardından, iki yıl önce başbakanlığa gelmesi sonrası Filistin'de denendi. Büyük bir yıkım yaşandı, ama zerre kadar güvenlik ve barış elde edilemedi, yanı sıra Filistinlilere de boyun eğdirilemedi. Ama ne önemi var, ne de olsa iyi eğitimli ABD özel güçleri, Cenin'deki İsrail askerleriyle beraber, sivillerin evlerini topa tutma işini öğrendiler ve bu yeteneklerini kusursuzlaştırdılar. Pespaye Irak savaşı ilerledikçe, bu kanlı sahnelerden çok farklı bir şey olacağına inanmak güç; olsa ol-

*) Jonathan Swift tarafından *Gulliver'in Gezileri*'nde yaratılan, saçma deneylerin yapıldığı hayali bir kurum. (ç.n.)

sa daha kötüye gidebilir. Suriye ve İran gibi ülkelerin işin içine sokulmasıyla, sallantılı rejimlerin daha da sallanmasıyla ve genel Arap öfkesinin patlama noktasına gelmesiyle, insan Irak'taki zaferin Bush ve küçük kliğinin basit kafalı efsanelerini doğrulayacağını -inanmak bir yana- tasavvur bile edemiyor.

Fakat gerçekten şaşırtıcı olan, geçerli Amerikan ideolojisinin, hâlâ, ABD gücünün temelinde müşfik ve fedakâr olduğu görüşüne yaslanması. Amerikalı yorumcu ve yetkililerin, Iraklılar direnişe kalkıştıklarında veya ele geçirilen ABD askerleri Irak televizyonunda sergilendiğinde küplere binmesinin izahını burada aramak gerek. Oysa Amerika'nın yaptıkları bundan çok daha kötü: (a) pazaryerlerinin ve kentlerin topyekûn bombalanması; (b) diz çöktürülmüş veya kolları ve bacakları açılıp yüz üstü kuma yatırılmış sıra sıra Iraklı esirlerin gösterilmesi. Bu yüzden, Cenevre sözleşmeleri Guantanamo kampı için değil, Saddam için geçerli oluveriyor; güçleri kentlerin içine saklandığında, yani hile yaptığında, on bin metre yüksekten halı bombardımanına girişmek oyunu dürüst oynamak oluyor.

Modern zamanların en aptalca ve en fütursuzca yürütülen savaşıyla karşı karşıyayız. Dünya bilgisinden nasibini almamış, emperyal saldırganlıktan ibaret bir savaş: Ehliyetten de tecrübeden de muaf, tarih veya insanın karmaşıklığı umurunda olmayan, vahşi şiddeti ve gaddar elektronik aygıtıyla dizginsiz. Bu savaşa 'inanç esaslı' demek, inanca bugünkünden bile daha kötü bir anlam yüklemektir. ABD'nin Irak savaşı, çok uzun ve hassas mühimmat hatlarıyla, uğursuz bir kayıtsızlıktan körce saldırılara uzanan tutarsızlığıyla, lojistik yetersizliğe dayalı kötü planlamasıyla ve hiç kimseyi kendisine inandıramayan laf salatalarıyla, tam içler acısı George W. Bush'un grubuna layık. Bu insanlar, Bush'a doğru düzgün okuyamadığı metinler verip, sufle yaparken, Rumsfeld incelikli sözlerle bir sürü genç askeri ölmeleri veya mümkün olduğunca fazla insanı öldürmeleri için cepheye gönderiyor. Böyle bir savaşı kazanmanın veya tam da bu yüzden kaybetmenin sonunda nelere yol açacağını kestirmek neredeyse imkânsız. Fakat 'kurtarılmadan' önce çok daha fazla acı çekmek zorunda kalan Iraklı sivillere yazık olacağı kesin.

(*El Ahram*, Nisan 2003
El Hayat, 14 Nisan 2003
London Review of Books, 17 Nisan 2003)

43
ABD'YE NELER OLUYOR?

Irak savaşının başladığı 19 Mart 2003 tarihinde Batı Virginia Demokrat Senatörü Robert Byrd, Senato'nun orta yerine çıkıp, haberlerde hemen hemen hiç yer verilmeyen bir konuşma yaptı. Senato çatısı altında yapılmış bu en dokunaklı konuşmada Byrd şu soruları soruyordu: "Bu ülkeye neler oluyor? Ne zaman dostlarımızı hiçe sayan ve azarlayan bir ülke haline geldik? Muazzam askeri gücümüzü kullanmak yönünde radikal ve doktriner bir yaklaşımı benimseyerek, uluslararası düzenin altını oymaya ne zaman karar verdik? Dünyadaki bu kargaşa ortamında diplomasiye hiç olmadığı kadar ihtiyaç duyulurken, diplomasiyi nasıl bir kenara bırakabiliriz?" Kimse Byrd'e cevap vermeye tenezzül etmedi, fakat şu an Irak'a yerleşmiş olan Amerikan askeri aygıtı, Amerikan halkı, onun özgürlük aşkı ve

köklü değerleri adına başka ülkeleri gözüne kestirirken, bu sorular demokrasinin başarısızlığıyla (çürümesiyle mi demeli) çalan tehlike çanlarına işaret ediyor.

Önce George W. Bush'un, sonucunu halkın verdiği oyların değil, Yüksek Mahkeme'nin belirlediği bir seçimle iktidara gelişinden bu yana ABD'nin nasıl bir Ortadoğu politikası güttüğüne bir bakalım. Daha 11 Eylül saldırıları yaşanmamışken, Bush ekibi Ariel Şaron hükümetine, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni sömürgeleştirerek Filistinlileri rasgele öldürme ve tutuklama, evlerini yıkma, topraklarına el koyma, sokağa çıkma yasakları ve yüzlerce askeri barikatla hapsetme, yani hayatı onlar için tahammül edilemez hale getirme yönünde açık çek vermişti. 11 Eylül'den sonra Şaron kendi vagonunu 'terörizmle savaş' katarının peşine takıverdi ve otuz altı yıldır askeri işgal altında olan savunmasız sivil nüfusa karşı, İsrail'in Filistin topraklarından geri çekilmesini, işlediği savaş suçlarına ve insan hakları ihlallerine derhal son vermesini talep eden onlarca BM Güvenlik Konseyi kararını hiçe sayıp tek yanlı olarak giriştiği yıkım siyasetini boyutlandırdı. Bush ise geçen Haziran'da Şaron'u barış lideri olarak nitelendirip, İsrail'in yasadışı vahşetine son vermesi yönünde en ufak bir talep öne sürmeksizin 5 milyar dolarlık yardım yaptı.

7 Ekim 2001'de Bush, yoğunlaştırılmış, yüksek irtifalı bombardıman (yarattığı etkiler ve yapısı itibarıyla sıradan, bildik terörizmden hiçbir farkı olmayan bu eylemin 'anti-terörist' bir askeri taktik olarak kullanımı giderek artmakta) eşliğinde Afganistan işgalini başlattı. Aralık ayına gelindiğinde bu ülkeye, Kâbil'deki birkaç sokağın dışında hiçbir fiili gücü bulunmayan, kukla bir rejim yerleştirilmişti. Afganistan'ın yeniden inşası konusunda ABD'nin dişe dokunur tek bir girişimi olmadı ve görünen o ki, bugün Afganistan eski sefalet günlerine geri dönmüş durumda. Geri dönenler arasında Taliban unsurları ve uyuşturucu merkezli ekonomi de var.

2002 yazından beri Bush yönetimi, Irak'ın despot hükümetine karşı her cephede propaganda savaşma girişti ve savaşı BM Güvenlik Konseyi'ne kabul ettirme çabası başarısızlığa uğrayınca, Britanya'yla birlikte Irak'a karşı düğmeye bastı. Geçen Kasım'dan beri de ana akım medyada muhalif sesler âdeta silindi ve her tarafı Washington'daki sağcı düşünce kuruluşlarından kiralanmış emekli generaller, eski istihbarat elemanları, terör ve güvenlik uzmanları kapladı. Savaşa karşı sesini yükselten herkese pespaye akademisyenler

tarafından Amerikan-karşıtı yaftası vurulurken, internet sitelerinde hizaya girmeyen 'düşman' akademisyenlerin listeleri yayımlandı. Savaşı eleştiren bir şeyler söyleme derdindeki az sayıda tanınmış şahsiyet, e-postalarının talan edilmesinden, ölüm tehditlerine dek birçok saldırıya maruz kaldı; dile getirdikleri fikirler, savaşın kendinden menkul ve yerinde çakılıp kalmış nöbetçilerine dönüşen medya yorumcuları tarafından çöp muamelesine tabi tutulup çarpıtıldı.

Saddam Hüseyin'i sadece şeytanla değil, bilinen tüm suç çeşitleriyle özdeşleştiren bir küfür furyasının yanı sıra karmakarışık kanıtlar dört bir yanı sardı. Bu suçlamaların bir kısmı olgusal olarak doğruydu, fakat Saddam'ın yükselişi, yıkıcı savaşlarını yürütebilmesi ve iktidarını sürdürmesinde ABD ve Avrupa'nın oynadığı olağanüstü rol görmezden gelindi. Oysa 1980'lerin başında Saddam'ı ziyaret edip İran'a karşı vahşet yöntemleriyle yürüttüğü savaşa ABD'nin desteğini garanti eden şahıs, şu aşağılık Donald Rumsfeld'in ta kendisiydi. Birçok ABD şirketi Saddam'a kitle imha silahları için nükleer, kimyasal ve biyolojik madde sağlamasına rağmen, savaşa girmemize gerekçe gösterilen silahları yaratan bu alışveriş toplumsal hafızadan kolayca silindi.

İşte bütün bunlar hükümet ve medya tarafından, Irak'ı daha da yerle bir etmek için son bir ayda uydurulan gerekçelerin içinden alenen ayıklandı. Irak'ın ve onun çalım satan liderinin şeytanlaştırılması, yarı-metafizik bir tehdidin korkutucu hayaletine dönüştü; halbuki Irak ordusunun herhangi bir ülke için tehdit oluşturabilecek ne morali ne de mecali vardı. Irak'la ilgili asıl korkutucu olan ise, zengin kültürü, karmaşık toplumu ve uzun yıllardır acı çeken halkıydı, bütün bunlar, saldırılacak olan âdeta hırsızlar ve katillerle dolu bir mağaraymış gibi, gözlerden gizlendi. Saddam, tek bir kanıt öne sürülmeden veya hileli istihbarata dayanılarak, on bin kilometre uzaktaki ABD için sözümona doğrudan tehdit teşkil eden kitle imha silahlarını saklamakla suçlandı. Irak demek Saddam demekti, Irak ise 'uzaklarda bir yerlerdeki' çöl diyarıydı (bugün bile Amerikalıların büyük çoğunluğunun Irak'ın ne tarafa düştüğü, tarihinin ne olduğu ve Saddam dışında neleri barındırdığı gibi konularda hiçbir fikri yoktu) ve ABD'nin, Kaptan Ahab-vari bir edayla gerçeği yeniden şekillendirme ve demokrasiyi herkese götürme arzusunu bütün dünyaya dayattığı güç denemesinin menziline girmişti işte. Ülke içinde ise Vatanseverlik ve Anti-Terörizm Yasaları, yönetime sivil hayat üzerinde görülme-

dik bir denetim yetkisi tanıyor. Cesaret kırıcı bir uyuşukluk içindeki toplumun büyük kısmı, güvenlik tehditlerine dair zırvalıkları gerçekmiş gibi benimsiyor; bunun sonucunda, önleyici tutuklamalar ve yasadışı telekulaklarla kesif bir denetime tabi kılınan kamusal alanın boğuculuğu, üniversiteleri bile, düşünmeye ve bağımsızca konuşmaya çalışan herkes için buz gibi ve sert yerler haline getiriyor.

ABD ve Britanya'nın Irak işgalinin korkunç sonuçları (ülkenin modern altyapısının soğukkanlı bir biçimde göz göre göre yok edilmesi, dünyanın en zengin uygarlıklarından birinin yağmalanıp yakılması, Amerika'nın tepeden tırnağa sahtekârca girişimleriyle yeniden inşanın ne idüğü belirsiz bir 'sürgünler' çetesiyle büyük şirketlerin eline bırakılması, ülkenin sadece petrolünün değil, modern yazgısının da gasp edilmesi) teker teker su yüzüne çıkıyor ve bu daha sadece başlangıç. En nihayetinde işgal gücünün sorumluluğunda olan dehşet verici yağma ve yakıp yıkma sahnelerinin karşısında Rumsfeld kendisini, on üçüncü asırda Bağdat'ı talan eden ve kütüphanesini yıkıp kitapları Dicle'ye atan Moğol hükümdarı Hülagû'yu bile solda sıfır bırakan bir konuma yerleştirebildi. Bir keresinde, "Özgürlük başıboştur," dedi, sonra, "Olur böyle şeyler," buyurdu. Bunları söylerken yüzünde vicdan azabı veya üzüntünün zerresi yoktu.

Elle seçilip Irak valiliği görevine atanan General Jay Garner, televizyon dizisi *Dallas*'tan fırlamış birine benziyor. Sözgelimi, Pentagon'un gözde sürgünü Ahmet Çelebi, Iraklıların İsrail'le barış anlaşması imzalayabileceğini ima ederek Iraklıların aklının köşesine gelmeyecek bir şeyi yapıyor. Bechtel şirketine, yine Amerikan halkı adına, devasa bir ihale verildi bile. Bütün bu manzaralar İsrail'in 1982'deki Lübnan işgalini hiç aratmıyor.

Irak'm değil, bizim demokrasimiz neredeyse tamamen batmış durumda: Amerikan halkının yüzde 70'inin olan bitenleri desteklediği söyleniyor, fakat rasgele seçilmiş belli sayıda Amerikalıyla, "Savaş zamanında başkanımızı ve askerlerimizi destekler misiniz?" türünden sorularla yapılan anketlerden daha manipüle edici ve yanıltıcı bir başka şey olamaz. Senatör Bryd konuşmasında şunu söylüyordu: "Herkeste çok acele edildiği ve risk alındığı hissiyatı, ayrıca zihninde cevaplanmamış bir sürü soru var... Senato'ya gölge düşürülmüştür. Çok sayıda oğlumuz ve kızımız Irak'taki görevlerini inançla yerine getirirken, biz en temel görevimizi yerine getirmekten, yani bütün Amerikalıların kafasını kurcalayan bir meseleyi tartışmaktan kaçını-

yoruz." Bugün Ortabatılı çiftlik oğlanı General Tommy Franks, Bağdat'ta bir sarayda, adamlarıyla birlikte Saddam'ın masalarından birinin etrafında muzaffer bir edayla otururken, kime neyi soracaksınız?

Irak savaşının neredeyse her yönüyle hileli, gereksiz ve istenmeyen bir savaş olduğundan en ufak bir şüphem yok. Wolfowitz, Perle, Abrams ve Feith gibi isimlerin başını çektiği Washington'daki aşırı gerici 'araştırma' kurumları, sağlıksız bir entelektüel ve ahlâki atmosfer yaratıyor. Hiçbir gerçek denetimden geçirilmeyen siyaset belgeleri, küresel hâkimiyet peşinde ikiyüzlü ve berbat politikalar gütmek için mantıki (hatta ahlâki) görünecek bir meşruiyete ihtiyaç duyan ABD yönetimince apar topar kabul ediliyor. Böylece 'ilk vuran sen ol' doktrini Amerikan halkının veya onun temsilcilerinin onayına sunulmadan yürürlüğe sokulmuş oluyor. Halliburton, Boeing ve Lockheed gibi şirketler hükümete yaltaklanırken, sıradan insanlar tüm bu olanlara karşı nasıl ayağa kalkabilir? Tarihin en ezici gücüne sahip askeri aygıtının, bizi bitmek bilmez çatışmalara sürükleyebilecek stratejik yönelimini belirleme görevi, ideolojik kaynaklı baskı gruplarının (sözgelimi, yoksul Iraklıları İncil'leriyle kurtaracaklarını sanan köktendinci Hıristiyan lider Franklin Graham gibilerinin), zengin özel vakıfların ve AIPAC (Amerikan-İsrail Kamusal İlişkiler Komitesi) benzeri lobi kuruluşlarının eline teslim edilmiş durumda.

Demokrasi ve *özgürlük* gibi hayati kavramların rehin alındığı akıl almaz bir suçtur işlenen; bu kavramlar talanın, işgalin ve sömürünün maskesi haline getirilmiştir. ABD'nin Arap dünyasına yönelik programı İsrail'inkiyle aynıdır. Suriye'nin yanı sıra, Irak da vaktiyle teorik olarak İsrail'e yönelik yegâne ciddi askeri tehdit olarak görülüyor, bu yüzden on yıllarca geriye götürülüp icabına bakılması gerekiyordu. Kaldı ki, kimse sizden öyle bir şey istemiyorken bir ülkeyi kurtarmaya ve demokratikleştirmeye kalkışmak, üstelik bunu hukuku ve düzeni koruyamadığınız bir askeri işgale girişerek yapmak ne anlama gelmektedir? Saddam'ın zorla devrilme karşısında Iraklıların yaşadığı kin ve ferahlama karışımı hissiyat, ne ABD'de, ne de Bağdat yanarken prosedürlerin minik ayrıntıları üzerinde kıyamet koparıp öylece bekleyen Arap devletlerinde, zerre kadar kavrayış veya merhamete yol açmış değildir. On üç yıl boyu bombaladığınız ve karantinaya aldığınız 'yerliler'in, varlığınızı memnuniyetle karşılayacağını sanan gülünç bir stratejik planlama nasıl bir aklın eseri olabilir? Amerikan iyilikseverliğine dair tepeden tırnağa zırva bir mantık,

yanı sıra neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar veren himayeci bir Püritenlik, medya haberlerinin iliklerine kadar işlemiş durumda. Sözgelimi, *New York Times* muhabiri Dexter Filkins, (Amerikan bombardımanında yerle bir olan) bir kültür merkezinin yöneticisi, 70 yaşındaki Bağdatlı dul bir kadın hakkında akıl almaz bir haber yapıyor. Enkazın önünde öfkeyle konuşan kadını 'Saddam Hüseyin iktidarındaki konforlu hayatı'ndan dolayı çirkin kelimelerle yerin dibine sokan muhabir, kadının Amerikalılara da hitabını bir sofu tavrıyla olumsuzlarken, "Üstelik Londra Üniversitesi'nden mezun olmuş," sözlerini de ihmal etmiyor.

Hakkında onca yalanın uydurulduğu silahlar bulunamadıktan, Stalingrad'lar yaşanmadıktan, dişe dokunur bir hava savunması hiç görülmedikten sonra, biri çıkıp Saddam'ın Moskova'yla kendisi, ailesi ve serveti için sığınma hakkı karşılığında ülkeyi terk anlaşması yaptığını, bu yüzden birdenbire ortadan kaybolduğunu söylerse hiç şaşırmam. Savaş güneyde ABD için pek iç açıcı gitmemişti ve Bush benzer bir riske Bağdat'ta giremezdi. 6 Nisan'da başkentten ayrılan bir Rus konvoyu bombalandı. ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Condolezza Rice 7 Nisan'da Rusya'ya gitti. İki gün sonra da Bağdat düştü. Herkes bunlardan kendince sonuçlar çıkarabilir, fakat Rumsfeld'in sözünü ettiği Cumhuriyet Muhafızları'yla görüşmelerin sonucunda, Saddam kendini kurtarmak karşılığında her şeyi Amerikalılara ve Britanyalılara bırakmış olamaz mı? Bu durumda ABD ve onun müttefiki Britanya, nasıl parlak bir zaferden söz edebilirler?

Amerikalılar kandırıldı, Iraklılar inanılmaz acılar çekti ve Bush kötü bir düşmana karşı muzaffer bir çatışmadan, henüz çıkmış bir kovboy-şeriften farksız pozlar veriyor. Milyonlarca insan için işin en vahim tarafı da anayasal ilkelerin çiğnenmiş ve seçmenlerin yalanlarla yanıltılmış olması. Bizler, demokrasimizi geri kazanmak zorundayız. İş bitirici sahtekârların yalanları yetti artık.

(*El Ahram*, 24-30 Nisan 2003
El Hayat, 28 Nisan 2003
The Observer, 20 Nisan 2003)

44
ARAPLARIN DURUMU

Benim izlenimim o ki, bugün Arapların çoğunluğu, Irak'ta iki aydır yaşananların bir felaketten geri kalmadığını hissetmekte. Evet, Saddam Hüseyin rejimi her bakımdan aşağılıktı ve yıkılmayı hak ediyordu. Ayrıca birçok insanın bu rejimin uyguladığı baskı ve zulmün ulaştığı şaşırtıcı boyutlar ve Irak halkına çektirdiği acılar karşısında öfkeye kapıldığı da bir gerçek. Öte yandan, çok sayıda hükümetin ve bireyin iktidarını koruması için elbirliğiyle Saddam Hüseyin'e yardım ettiğine, yaşananlara göz yumduğuna da kuşku yok. Bununla birlikte, ABD ve Britanya'ya bu ülkeyi bombalama ve hükümetini devirme hakkı veren tek gerekçe, ahlâki veya rasyonel bir argümana değil, doğrudan doğruya askeri güce dayanıyor. Amerikalılar ve Britanyalılar, Baasçı Irak'ı ve bizzat Saddam Hüseyin'i yıllarca

destekledikten sonra bu despotizmle suç ortaklığını sona erdirip kendi kendilerini Irak'ı bu nefret edilen tiranlıktan kurtarma işine tayin ediverdiler. Ve bugün Irak'm gerçek özünü temsil eden bir halka ve medeniyete karşı yürütülen bu yasadışı Anglo-Amerikan savaşı sırasında ve sonrasında su yüzüne çıkanlar, bir bütün olarak Arap halkı için tehdit oluşturan bir görünüm kazandı.

Bu yüzden, ilk elde şunu hatırlamamız büyük önem taşıyor: Araplar, birçok bölünmelere ve anlaşmazlıklara rağmen, dıştan müdahale ve hâkimiyet girişimlerini pasifçe oturup bekleyen rasgele bir ülkeler topluluğu değil, bir halktır. Araplar üzerinde, Osmanlıların 16. yüzyıldaki tahakkümüyle başlayıp günümüze kadar süregelen alenen emperyalist bir çizgi var. Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlıların yerini Britanya ve Fransa, bu ikisinin yerini de İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD ve İsrail almıştır. Son zamanlarda ABD ve İsrail oryantalizminin (ki 1940'larm sonundan itibaren ABD ve İsrail politikalarına damgasını vuran budur) düşünce tarzındaki en tehlikeli ve baskın unsurlardan biri, Arap milliyetçiliğine karşı kindar, kökleri derine uzanan bir düşmanlık ve bu milliyetçiliğe karşı çıkıp mümkün olan her yoldan savaşmak yönünde siyasal bir iradedir. Geniş anlamıyla Arap milliyetçiliğinin temel dayanak noktası şudur: öz ve biçime dair bütün çeşitlilikleri ve renklerine rağmen, dili ve kültürü Arap ve Müslüman olan insanlar (Albert Hurani'nin son kitabında vurguladığı gibi, Arapça konuşan halklar da denilebilir), Kuzey Afrika'dan İran'ın Batı sınırlarına uzanan bir devletler koleksiyonu değildir; onlar bir ulus teşkil etmektedir. Bu dayanak noktasını vurgulayan her bağımsız girişim, 1956'da Süveyş Savaşı'nda, Fransa'nın Cezayir'e karşı sömürgeci savaşında, İsrail'in işgal ve tehcir savaşlarında, Irak'a yönelik harekâtta (ki amacı belli bir rejimin devrilmesi olarak ilan edilse de, asıl hedefi en güçlü Arap ülkesinin yıkılmasıydı) olduğu gibi, aleni saldırıya maruz kalmıştır. Ve tıpkı Fransa, Britanya, İsrail ve Amerika'nın Cemal Abdül Nasır'a karşı kampanyasının, Arapları son derece kuvvetli bir bağımsız siyasal güç halinde birleştirme arzusunu açıkça ifade eden bir akımı yok etmek için tasarlandığı gibi, bugün, Amerika'nın hedefi de Arap âleminin haritasını ABD'nin ve Arap olmayanların menfaatlerine uygun şekilde yeniden çizmektir. ABD'nin politikası Arapların parçalanmışlığı, kolektif aczi, askeri ve siyasal güçsüzlüğü üzerine kurulmuş durumdadır.

Arap devletlerinin milliyetçi ve doktriner hatlar üzerinden, Mısır, Suriye, Kuveyt veya Ürdün gibi devletler biçiminde ayrılmasının, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda Araplar arası işbirliğinden daha iyi ve daha faydalı bir siyasal gerçeklik olduğunu iddia etmesi için insanın budala olması gerekir. Tam bir entegrasyona gerek olduğunu söylemiyorum, fakat işe yarar işbirliğine ve planlamaya dayalı bir ortalık biçimi, Irak krizinde gördüğümüz türden zirve toplantılarından çok daha hayırlı olacaktır. Bütün yabancılar gibi, bütün Araplar da şu soruyu sormaktadır: Neden Araplar, en azından resmi olarak desteklediklerini iddia ettikleri davalar uğruna (sözgelimi, halklarının da aktif olarak ve şevkle inandığı Filistin davası için) mücadele güçlerini birleştirmiyorlar?

Arap milliyetçiliğini ilerletmek için yapılan her şeyin, hukuksuzluğuna, dar görüşlülüğüne, yararsızlığına, baskı ve aptallığına karşın mazur görülebileceğini iddia ederek vakit kaybetmeyeceğim. Bu bakımdan Arapların sicili hiç iç açıcı değildir. Fakat 20. yüzyılın başından bu yana Arapların, topraklarındaki dış güçlerin arzuları, stratejik ve kültürel önemleri sebebiyle tam veya kısmi olarak gerçekçi bir bağımsızlığa hiçbir zaman ulaşamadıklarını vurgulamak isterim. Bugün kaynaklarını özgürce ve tek başına kullanabilen veya çıkarlarına uygun hareket edebilen (bilhassa o çıkarlar Amerikan politikalarını tehdit ediyorsa) hiçbir Arap devleti yoktur. ABD, dünyanın egemenliğini elde etmesinden bu yana geçen elli yılı aşkın süre zarfında Ortadoğu politikasını sadece iki eksen üzerine kurdu: İsrail'in korunması ve Arap petrolünün akışının güvenceye alınması; ki her ikisi de Arap milliyetçiliğiyle doğrudan çatışma halindeydi. Amerikan politikası, birkaç istisna dışında, Arap halkının arzularına karşı her bakımdan küçümseyici ve açıkça düşman bir rotaya otururken, şaşırtıcı bir başarı da sağladı: Nasır'm ölümünden beri Arap liderlerden pek azı ABD'ye meydan okuyabildi, çoğunluğu ise Amerika ne istediyse yerine getirdi.

O veya bu Arap ülkesine en aşırı baskıların yöneltildiği dönemlerde (İsrail'in Lübnan savaşı, bir bütün olarak halkın ve devletin zayıflatılmasını hedefleyen Irak'a yönelik yaptırımlar, Libya ve Sudan'ın bombalanması, Suriye'ye karşı tehditler ve Suudi Arabistan üzerindeki baskı, vb.) Arap devletlerinin ortaya koyduğu kolektif zayıflık akıl almazdı. Ne muazzam kolektif ekonomik güçleri ne de halklarının iradesi, Arap devletlerini en ufak bir meydan okuma jes-

tine bile sevk edemedi. Emperyalizmin böl ve yönet siyaseti büyük bir başarı kazanırken, her Arap yönetimi, Amerika'yla ikili ilişkilerinin zedelenmesi ihtimalinden korkar hale geldi. Bu kaygı, ne kadar acil olursa olsun, bütün gerekliliklerin önüne geçti. Bazı ülkeler Amerika'nın ekonomik yardımına, bazıları da Amerika'nın askeri korumasına bel bağladı. Bu anlayışla birbirlerine düşman kesilerek Amerikalıların kibrini ve aşağılamasını, kendi halklarının refahına tercih ettiler; zaten halklarının ne yaşadığı da hiç umurlarında değildi. Bu arada tek süpergüç sıfatıyla giderek saldırganlaşan ABD, Arap devletlerine yönelik tutumunda gittikçe daha küstah bir tutum takınır oldu. Yani Arap ülkeleri, dışarıdan gelen saldırganlarla mücadele edeceklerine kolayca birbirlerine düştüler.

Irak işgalinin ardından bugün gelinen nokta, vahim şekilde demoralize olmuş, parçalanmış ve yenilmiş bir Arap ulusudur. ABD'nin, kendi ve doğal olarak İsrail çıkarları doğrultusunda Ortadoğu haritasını yeniden çizme planlarını her koşulda hayata geçirmek için attığı adımlara boyun eğmekten başka elinden gelen hiçbir şey yoktur. Bu planın muazzam kapsayıcılığı karşısında bile, öylece durmuş yeni bir şeyler olmasını bekler görünen Arap devletlerinden henüz en ufak bir toplu karşılık gelmemiştir. Bu arada Bush, Rumsfeld, Powell ve diğerleri tek taraflı olarak bombalamakta, tehdit savurmakta, hakaret etmekte, ziyaretlerde bulunmakta, planlar yapmaktadırlar. Bütün bu manzarayı bilhassa utanç verici kılan şudur: Araplar Bush'un gündüz düşlerinden çıkmışa benzeyen Amerikan (veya Dörtlü) yol haritasını topyekûn kabul ederken, İsrailliler bu tür bir kabule en ufak bir istek göstermemektedir. Bir Filistinli için Ebu Mazen gibi, daima Arafat'ın sadık bir uşağı olmuş ikinci sınıf bir liderin Colin Powell ve Amerikalıları kucaklamasını görmek nasıl bir duygudur acaba? Halbuki sokaktaki küçücük çocuklar bile yol haritasının (a) Filistin'de iç savaşı çıkarmak, (b) 'reform' yönündeki İsrail-Amerikan taleplerine boyun eğmesi karşılığında Filistin'e hiçbir şey vermemek için tasarlandığını bilmektedir. Daha ne kadar batacağız?

ABD'nin Irak planlarının da, İsrail'in 1967 işgalinden sonra Filistin'e dayattığı sömürge statüsünden hiçbir farkı olmayacağı artık ayan beyan ortadadır. Irak'a Amerikan tarzı bir demokrasi getirilmesi, aslında bu ülkenin ABD politikalarına, yani İsrail'le barış anlaşmasına, petrol piyasalarının Amerika'nın yararına düzenlenmesi ve hiçbir gerçek muhalefete veya gerçek kurumların inşasına imkân

vermeyecek asgari bir düzeyde tutulan bir sivil düzene boyun eğdirilmesi anlamına gelmektedir. Hatta belki Irak'ı Lübnan gibi iç savaşa sürüklemek niyeti söz konusudur. Emin değilim. Fakat Irak adına yürürlüğe konan planın ne menem bir şey olduğunu anlamak için küçük bir örnek yeter. ABD basını geçenlerde şu habere yer verdi: Irak'm yeni anayasasının hazırlanmasından New York Üniversitesi'nden otuz iki yaşındaki hukuk doçenti Noah Feldman sorumlu olacaktı. Bütün medya organları bu büyük atama haberini verirken, Feldman'ın İslam hukuku alanında olağanüstü parlak bir uzman olduğundan dem vuruluyor, on beş yaşından beri Arapça eğitimi aldığına ve Ortodoks bir Yahudi olarak büyüdüğüne dikkat çekiliyordu. Fakat Feldman iyi bildiği o hukuku tek bir Arap ülkesinde uygulamış ya da bir kez olsun Irak'a gitmiş değildir. Ayrıca, savaş sonrası Irak'ın sorunlarına yönelik hiçbir gerçek pratik arka plana sahip gibi de görünmemektir. Oysa sadece Irak'ta değil, Arap ve Müslüman âleminin her yanında Irak'ın geleceğine hizmet için böyle bir görevi mükemmel şekilde yerine getirebilecek sayısız hukukçu vardır. Ama hayır, Amerika, "Irak'a yeni demokrasisini teslim ettik," diyebilmek için bu işin taze bir genç tarafından yapılmasını istemektedir. Düpedüz aşağılamadır bu.

Bütün bunların karşısında Arapların aczi son derece cesaret kırıcı ve bunun tek sebebi ortak tepki yönünde hiçbir gerçek çaba gösterilmemesi de değildir. Benim gibi duruma dışarıdan bakan herhangi biri şunu akıl almaz bulmasın da ne yapsın: Bütün bu kriz dönemi boyunca tek bir Arap yöneticisi çıkıp, ortak bir ulusal tehdit gibi görülmesi gereken gelişmelere karşı halkı yardıma çağırmamıştır. Amerikalı askeri planlamacılar ise Arap dünyasında radikal değişiklikler planladıklarını gizleme gereği bile duymamaktadırlar ve bu değişimi kendilerine karşı koyacak dişe dokunur bir güç olmadığı takdirde silah zoruyla dayatabileceklerdir. Dahası, bu çabanın arkasındaki fikrin, Arap dünyasının birliğini sonsuza dek yok etmek, hayatlarının ve isteklerinin temelini geri dönülemez bir biçimde değiştirmek olduğu ortadadır.

Böylesi bir güç gösterisinin üstesinden gelmenin tek mümkün yolu, Arap yönetimleri ve halkları arasında benzersiz bir birlik kurulmasıdır. Fakat bunun gerçekleşmesi için, tüm Arap hükümetlerinin kendilerini halka açması, halkın konuşmasına izin vermesi, yeni emperyalizme karşı örgütlü bir muhalefet oluşturulmasını engel-

leyen bütün baskıcı güvenlik önlemlerini ortadan kaldırması gerekmektedir. Savaşların ateşine atılan, susturulan ve bastırılan bir halk mücadele etme fırsatını hiçbir zaman bulamayacaktır. Bizim sahip olmamız gereken şey, yöneticilerle yönetilenler arasındaki bu kuşatma halinden nihayet kurtulmuş Arap toplumlarıdır. O halde neden özgürlükleri ve kendi kaderini tayin hakkını savunmak için demokrasiye kucak açmayalım? Bütün vatandaşları neden ortak düşmana karşı ortak bir cephede biraraya getirmeyelim? Hayatımızı bizim rızamız hilafına yeniden tasarlamak niyetindeki bu emperyalist plana karşı bizimle saf tutacak her entelektüele ve her siyasal güce ihtiyacımız var. Direniş görevini niye aşırılıkçılara ve gözü dönmüş intihar bombacılarına bırakalım?

Burada bir parantez açmak istiyorum: 2002 yılı Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu'nun Araplarla ilgili bölümünü okuduğumda çok şaşırdım. Arap âlemine yönelik emperyalist müdahalelerden ve bunun Araplar üzerinde yarattığı derin ve kalıcı etkilerden neredeyse hiç söz edilmiyordu. Bütün sorunlarımızın dış müdahalelerden kaynaklandığını kesinlikle düşünmüyorum, ancak bu sorunları bizim yarattığımızı da hiç sanmıyorum. Tarihsel bağlam ve siyasal parçalanmışlığın doğurduğu sorunlar büyük bir rol oynamaktadır, ki söz konusu rapor buna hiç dikkat etmemektedir. Demokrasi yokluğu kısmen, bir tarafta Batılı güçler arasında diğer tarafta azınlık tahakkümüne dayalı rejimler veya partiler arasındaki ittifakların sonucudur. Mesele Arapların demokrasiyi istememesi değil, bu dramda rol alan birçok aktörün demokrasiyi tehdit olarak görmesidir. Ayrıca, niye Amerikan patentli bir demokrasiyi (hele insani gelişim ve kamusal hizmetlerden ziyade, genellikle bir serbest piyasa lafazanlığı olarak tezahür ettiği düşünüldüğünde) benimseyelim ki? Burada uzun uzun yer veremeyeceğim kadar ayrıntılı tartışmaya muhtaç bir konudur bu. O yüzden esas konuya dönelim.

Colin Powell'ın huzuruna çıkmak için yarışmak yerine birlik bütünlük tavrı gösterilseydi, bugün Filistin'in ABD-İsrail saldırıları karşısındaki konumunun nasıl çok daha güçlü olabileceğini bir düşünün. Filistin liderlerinin yıllar boyunca işgale karşı koymak ve Mitchell, Tenet veya Ortadoğu Dörtlüsü'nün planları arasında bir oraya bir buraya sürüklenmekten kaçınmak yönünde ortak bir stratejiyi nasıl olup da geliştiremediğini anlayabilmiş değilim. Niye bütün Filistinlilere, topraklarımızda ve hayatlarımızda gözü olduğunu

herkesin bildiği tek bir düşmanla yüz yüze olduğumuzu ve ona karşı hep beraber savaşmamız gerektiğini söylemiyoruz? Sadece Filistin'de değil, dört bir yanda yaşayan sorunun kökeninde, yönetenler ile yönetilenler arasındaki emperyalizmin tohumlarını attığı derin uçurum yatmaktadır; yönetimdeki sömürgeci seçkinler, demokratik katılımdan korkmakta, daha fazla özgürlüğün kendilerine emperyalistlerin desteğiyle elde ettikleri imtiyazlara mal olacağını düşünmektedir. Elbette bunun sonucu, sadece herkesi ortak bir mücadeleye sevk edecek gerçek seferberliğin yokluğu değil, parçalanmışlığın ve bölünmelerin devamı olmaktadır. Böylece dünya, ulaşılıp mücadeleye katılamamış Araplarla dolup taşar hale gelmiştir.

İsteseler de istemeseler de Araplar bugün, emperyalist bir gücün, yani Amerika'nın geleceklerine yönelik topyekûn saldırısıyla karşı karşıyadır. Amerika, bize karşı, pasifize etmek, boyun eğdirmek ve halkına değil büyük süpergüce (ve yerel yardakçılarına) sadık bir derebeylik topluluğuna dönüştürmek için, İsrail'le uyum içinde hareket etmektedir. Gelecek on yıllarda bölgemizi şekillendirecek olan çelişkinin bu olduğunu kavramamak, kendi gözünü bile bile çıkarmaktır. Bugün ihtiyaç duyduğumuz şey Arap toplumlarını için için kaynayan bir etkisizliğe, güvenilmez liderlere ve yabancılaşmış entelektüellere mahkûm eden prangaları kırmaktır. Bu eşi benzeri görülmemiş bir krizdir. Ona karşı koymak için de eşi benzeri görülmemiş araçlara ihtiyaç vardır. O halde atılması gereken ilk adım, sorunun boyutunu kavramak, bizi hiçbir şekilde kabul edilemez olan aciz bir öfkeye ve marjinal tepkilere hapseden duvarları yıkmaktır. Böylesine vahim bir duruma alternatif sunabilirsek, ufukta yeni umutlar doğacaktır.

(*El Ahram*, 22-28 Mayıs 2003
El Hayat, 26 Mayıs 2003)

45
YOL HARİTASININ ARKEOLOJİSİ

Mayıs ayı başında Colin Powell, İsrail'i ve İşgal Altındaki Topraklar'ı ziyaret ettiğinde, yeni Filistin Başbakanı Mahmut Abbas'la ve Hannan Aşravi ve Mustafa Barguti'nin de dahil olduğu küçük bir grup sivil toplum aktivistiyle görüştü. Barguti'ye göre Powell, Filistinlilerin hayatını tahammül edilmez hale getirmekle kalmayıp, geleceklerini de karartan İsrail yerleşimlerinin, sekiz metre yüksekliğindeki duvarın ve İsrail ordusunun onlarca kontrol noktasının dijital ortamda hazırlanan haritasını gördüğünde hayrete, hafiften de dehşete kapıldığını ifade etmişti. Powell'ın yüksek bir yerde durup Filistin gerçeğine yönelttiği bakış, en hafif deyimiyle eksiktir; fakat giderken yanında götürmek üzere Filistin'in durumuyla ilgili materyaller talep etmeyi, daha da önemlisi, Bush tarafından Irak'ta sergi-

lenen çabaların aynısının şimdi yol haritasını hayata sokmak için de harcandığını vurgulayıp Filistinlilerin yüreklerine su serpmeye çalışmayı ihmal etmedi. Bush, Arap medyasıyla Mayıs'ın son günlerinde yaptığı söyleşilerde, belirli bir konudan ziyade bildik genellemeleri dile getirmesine karşın, neredeyse hep aynı noktaya temas etti. Ürdün'de Filistin ve İsrail devlet başkanlarıyla biraraya gelen Bush, öncesinde de belli başlı Arap devlet başkanlarıyla görüşmüş, elbette bunlara Suriye Devlet Başkanı Başar Esad'ı dahil etmemişti. Bütün bunlar şu an Amerika'nın ileriye doğru atılımı olarak görülen tablonun bir parçası. Ariel Şaron'un (arkasındaki desteği zayıflatabileceğine dair sayısız çekince eşliğinde) yol haritasını kabul etmesi, yaşayabilir bir Filistin Devleti açısından iyiye işaret gibi görünüyor.

Bush'un vizyonunun (makul, kesin ve üç aşamalı bir barış planını ifade etmeye soyunan bu kelime, acayip bir hayali etki de yaratmıyor değil) yeniden yapılandırılmış bir Filistin Yönetimi, İsrailllilere karşı tüm şiddet ve kışkırtmaların ortadan kaldırılması, İsrail'in ve planın mimarı konumundaki sözde Ortadoğu Dörtlüsü'nün (ABD, BM, AB ve Rusya) taleplerini karşılayacak bir yönetimin kurulmasıyla hayata geçirilmesi öngörülüyor. İsrail kendi payına, ne kadar nerede ve ne zaman gerçekleşeceğinden söz edilmiyorsa da, insani durumu geliştirme, kısıtlamaları azaltma ve sokağa çıkma yasaklarını kaldırma yükümlülüğünü üstlenmiş durumda. Temmuz 2003 civarına tarihlenen Birinci Aşama, tepelere konuşlanmış son 60 yerleşimin (bunlar Mart 2001'den bu yana kurulan 'yasadışı ileri karakollar'dır) boşaltılmasını da öngörüyor, ancak Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki 200 bin yerleşimci ve ilhak edilen Doğu Kudüs'teki ilave 200 bin yerleşimciyi barındıran diğer yerleşimlerin kaldırılması hakkında tek kelime edilmiş değil. Temmuz 2003'ten aynı yılın Aralık ayma dek bir geçiş süreci olarak tarif edilen İkinci Aşama'nın ise, garip bir biçimde, uluslararası bir konferansta sonuçlandırılacak 'geçici sınırlara ve egemenlik niteliklerine (ki hiçbiri belirlenmemiştir) sahip bir Filistin Devleti'nin yaratılması seçeneğine' odaklanması ve bunun ardından, bir kez daha 'geçici sınırlar' dahilinde bir Filistin devleti 'yaratılması' düşünülüyor. Üçüncü Aşama ise ihtilafın tümüyle sona erdirilmesi, uluslararası bir konferans yoluyla mülteciler, yerleşimler, Kudüs ve sınırlar gibi en çetrefilli sorunları halletmekle alakalı. Bütün bu süreçte İsrail'in rolü işbirliği yapmak olacak; asıl sorumluluk, 2002 ilkbaharında istila

edilmiş belli başlı bölgelerde gevşetilse de askeri işgalin varlığını az çok sürdürdüğü koşullarda art arda olumlu adımlar atmak zorunda olan Filistinlilerin omuzlarına yükleniyor. Tek bir gözlemci unsur öngörülmüş değil ve planın yanıltıcı şekilde kurgulanmış simetrik yapısı, gelecekte olacaklara dair (tabii bir şeyler olursa) tamamen İsrail'i yetkili kılıyor. Filistinler için, şu an bastırıldığı ölçüde görmezden gelinen insan hakları bakımından plana somut bir düzeltme de eklenmiş değil: eskisi gibi devam edip etmemenin İsrail'in insafına bırakıldığı açıkça ortada.

Bütün bildik yorumcular, Bush'un Ortadoğu'da bir anlaşma için bu kez gerçek bir umut ışığı yaktığından dem vuruyor. Beyaz Saray'dan hesaplı kitaplı şekilde sızdırılan haberler, Şaron'un fazla uzlaşmaz bir tavır sergilemesi halinde, İsrail'e uygulanacak bir dizi olası yaptırım üzerinde durulduğu öne sürüldü, fakat bu haber hızla yalanlandı ve ardından tümüyle unutuldu. Medya ağız birliği ederek, belgenin (çoğu önceki barış planlarından alınan) esaslarını, Bush'un Irak zaferinden sonra kazandığı kendine güvenin sonucu olarak pazarladı. İsrail-Filistin ihtilafına dair tartışmaların büyük kısmında ortaya konan söylemin rotasını, güç gerçekliklerinden ve yaşanmış tarihten ziyade, çarpıtılan klişeler ve nereyse hiçbir gerçeklik payı barındırmayan varsayımlar belirler oldu. Örgütlü Yahudi liderliğinin önemli bölümü yol haritasını İsrail'den çok fazla taviz beklemekle suçlarken, haritaya şüpheyle yaklaşıp eleştirenler Amerikan-karşıtlığıyla itham edilip safdışı bırakıldı. Fakat devlet yanlısı basın bize sürekli, Şaron'un bugüne dek hiç kabul etmediği bir 'işgal'den bahsettiğini ve asıl niyetinin 3,5 milyon Filistinli üzerindeki İsrail egemenliğini sona erdirmek olduğunu söyleyip durmakta. Acaba Şaron neyi sona erdirmeyi önerdiğinin farkında mı? *Ha'aretz* gazetesinden yorumcu Gideon Levy, 1 Haziran 2003'te şunları yazıyordu: Şaron, aynı çoğu İsrailli gibi, yıllardır kuşatma altında tutulan toplulukların sokağa çıkma yasağını nasıl yaşadıkları hakkında herhangi bir şey biliyor mu? Kontrol noktalarındaki aşağılanmalar, doğum sancısı çeken bir kadını hastaneye yetiştirmek için taşlı veya çamurlu yollarda ölümü göze alarak yolculuk yapmaya zorlanan insanlar hakkında ne biliyor? Peki, ya açlıktan ölümün eşiğine gelmek ya da yerle bir edilmiş bir ev veya gecenin bir yarısı anne-babasının dövüldüğüne ve hakarete uğradığına tanık olan bir çocuk hakkında?

Yol haritasından kaynaklanan kan dondurucu bir başka ihmal de, şu an İsrail'in Batı Şeria'da inşa edilmekte olduğu devasa 'ayrım duvarı', yani 120 kilometresi tamamlanmış ve toplam uzunluğu 347 kilometre olarak planlanan, kuzeyden güneye uzanan beton yığını. Yüksekliği yaklaşık sekiz metre, kalınlığı üç metreden fazla, açıklanan maliyeti ise her kilometre için 1,6 milyon dolar. Duvar İsrail'i 1967 sınırları üzerinden farazi bir Filistin Devleti'yle ayırmakla kalmayıp, bazı yerlerde Filistin topraklarına ait beş veya altı kilometrelik alanları da içine alarak yeni topraklar gasp ediyor. Etrafı siperler, hendekler ve elektrikli tellerle çevrilmiş, düzenli aralıklarla yerleştirilmiş gözetleme kuleleri de cabası. Güney Afrika'daki apartheid rejiminin sona ermesinden on yıl sonra inşa edilen bu dehşet verici ırkçı duvar, İsraillilerin çoğunluğundan ve o veya bu şekilde maliyetin büyük kısmını üstlenen müttefik Amerikalılardan en ufak ses çıkmadığı bir ortamda yükseliyor. Kalkilya kentinde yaşayan 40 bin Filistinlinin evleri duvarın bir yanmdayken, ekip biçerek karınlarını doyurdukları topraklar diğer yanında. Duvarın inşası, ABD, İsrail ve Filistin'in aylarca süren prosedür tartışmalarının ardından büyük ihtimalle bitirilecek ve tahminen 300 bin Filistinli topraklarından koparılmış olacak. Bush'un rüya devletini oluşturacağı düşünülen Filistin topraklarını bölgenin yüzde 40'ma indirgeyecek Batı Şeria duvarının inşasına Şaron tarafından geçenlerde verilen onaya kayıtsız kalan yol haritası, yukarıda sayılan meseleleri de es geçiyor. Ta başından beri Şaron'un aklında olan işte budur.

İsrail'in yol haritasını büyük ölçüde dönüştürülmüş şekliyle kabul etmesinin ve ABD'nin yol haritasına bu kadar açık bir bağlılık sergilemesinin altındaki dile getirilmeyen sebep, Filistin direnişinin nispi başarısı. Bazıları istediği kadar yol haritasının kimi yöntemlerine, yüksek fiyatına ve İsrail-ABD gücünün ezici üstünlüğü karşısında pes etmeyi reddeden bir Filistin kuşağına daha verdirdiği ağır bedellerden dolayı hayıflansın, asıl mesele budur. Yol haritasının hayata geçirilmesi yönünde gösterilen gerekçelerin bini bir para: İsrailllilerin yüzde 56'sının yol haritasını desteklemesi; Şaron'un nihayet uluslararası gerçekliği kabul etmiş olması; Bush'un başka ülkelere karşı askeri maceralara kalkışabilmesi için bir Arap-İsrail paravanına ihtiyaç duyması; sonunda akılları başına gelen Filistinlilerin, Ebu Mazen'i (Abbas'm daha yaygın bilinen kod adı) vitrine çıkarmış olmaları, vs. vs. Bunlardan bazıları doğru, ama ben yine de ortada bir

barış planı olmasının asıl gerekçesinin Filistinliler'in 'yenilmiş bir halk' olduklarını kabullenmeyi inatla reddetmeleri (ki geçenlerde İsrail Genelkurmay Başkanı da öyle olduklarını teyit etti) olduğuna inanıyorum. Her kim, yol haritasının gerçekten uzlaşmaya benzer bir şey önerdiğine ya da temel meseleleri çözme çabası sergilediğine inanıyorsa, yanılgı içinde demektir. Şu her yanı kaplayan barış söylemi gibi bu da yetinmeyi, feragati ve fedakârlığı doğrudan doğruya Filistinlilerin sırtına yüklüyor, böylelikle Filistin tarihinin ağırlığını görmezden geliyor. Yol haritasını okuduğunuzda, baştan sona zaman ve mekân dışı bir belge olduğunu açıkça görüyorsunuz.

Başka bir deyişle, yol haritası, barıştan ziyade daha fazla pasifleştirmeyi amaçlayan bir plandır: bir sorun olarak Filistin'in ocağına incir ağacı dikmeyi hedeflemektedir. Metinde ruhsuz bir tavırla sürekli yinelenen 'performans' terimi, kelimenin toplumsal anlamıyla dahi, Filistinlilerden nasıl davranmalarının beklendiğini ifade ediyor. Yani şiddet yoksa, protesto yoksa, daha çok demokrasi, daha iyi liderler ve kurumlar var, demeye getiriliyor ve bütün bunlar temel sorunun, Filistin direnişinin ortaya çıkmasına neden olan işgal değil, bizzat o direnişin kendisi olduğu anlayışına dayanıyor. Öte yandan, İsrail'den bununla kıyaslanabilir hiçbir şey beklenmiyor, sadece daha önce de sözünü ettiğim 'yasadışı ileri karakollar' (ki tümüyle bu yeni sınıflandırma, Filistin toprakları üzerindeki İsrail yerleşimlerinin bazılarının yasal olduğu fikrini dayatıyor) diye bilinen küçük yerleşimlerden vazgeçiliyor ve evet, büyük yerleşimler de 'donduruluyor', fakat kesinlikle ortadan kaldırılmıyor veya dağıtılmıyor. Bunun yanı sıra, Filistinlilerin 1948'den ve sonrasında 1967'den beri İsrail ve ABD yüzünden ne gibi acılar çektiğine dair tek bir satır yok. Sara Roy'un yakında çıkacak olan kitabında da* ifade ettiği gibi, Filistin ekonomisinin çökertildiğine dair de hiçbir şey yok. Evlerin yıkılması, ağaçların kökünden sökülmesi, 5 bin ya da daha fazla mahkûm, hedefli suikast politikası, 1993'den bu yana bitmeyen ablukalar, altyapının tümüyle tahrip edilmesi, akıl almaz sayıda ölü ve sakat kalmış insan –işte bütün bunlar ve daha fazlası tek kelime edilmeksizin geçiliyor.

Amerikan ve İsrail taraflarının fütursuz saldırganlıkları ve kimseyi tanımayan tek taraflılıkları zaten iyi biliniyor. Geri dönüştürül-

*) *Scholarship and Politics: The Israeli Occupation, the Palestinians, and the Failure of Peace, Selected Works of Sara Roy* (Londra; Pluto Press).

müş ve ihtiyarlâmış Arafat yardakçılarından menkul görünen Filistin tarafı ise, zerre kadar güven vermiyor. Aslında Powell ve asistanlarının Arafat'ı ziyaret etmemek için gösterdikleri bütün çabalara rağmen, yol haritası Yaser Arafat'ın canına can katmışa benziyor. İsrail'in aptalca bir politikayla, durmadan bombaladığı bir binaya hapsedip sesini keserek burnunu sürtme çabasına karşın, her şey yine de Arafat'ın kontrolü altında. Hâlâ Filistin'in seçilmiş devlet başkanı konumundaki Arafat, kıt para kaynaklarının başını beklemeye devam ediyor. Arafat'ın konumu göz önüne alındığında, mevcut 'reform' takımlarından (ki transfer edilen iki-üç önemli oyuncu da eski takımın yeniden sahaya sürülen mensuplarıdır) bu karizmatik ve muktedir yaşlı adamın kalesine gol atamaz.

Bir başlangıç mahiyetinde Ebu Mazen'i ele alalım. Onunla Mart 1977'de Kahire'de, katıldığım ilk Filistin Ulusal Konseyi toplantısında tanıştım. Herhalde Katar'daki ortaokul öğretmenliği döneminde kusursuz hale getirdiği didaktik tarzıyla, o güne kadarki en uzun konuşmasını yapmış, biraraya gelen Filistinli parlamenterlere Siyonizm ve Siyonist muhalefet arasındaki farkları açıklamıştı. Bu önemli bir müdahaleydi, zira o günlerde birçok Filistinli, İsrail'de sadece Arapların lanet okuduğu köktendinci Siyonistlerin değil, çok çeşitli barış yanlılarının ve aktivistlerin de yaşadığından habersizdi. Geriye dönüp bakıldığında, FKÖ'nün, İsrail ve Filistin arasındaki çoğunluğu gizli düzenlenen toplantılara varan kampanyasının Ebu Mazen'in bu konuşmasıyla başladığı görülebilir. Tarafların Avrupa'da yaptığı uzun görüşmeler, sonradan iki toplumun üzerinde önemli etkiler yaparak, Oslo'nun önünü açacak olan taban desteğini şekillendirdi.

Bununla beraber, Ebu Mazen'in konuşmasına ve İsam Sartavi ve Said Hammami gibi cesur insanların hayatlarına mal olan müteakip kampanyaya izin verenin Arafat olduğundan kimsenin kuşkusu yoktu. Filistinli katılımcılar (sözgelimi, Fetih) Filistin politikasının tam merkezinden zuhur ederken, İsrailliler küçümsenen barış yanlılarından oluşan küçük bir marjinal gruptan ibaretti. Sırf bu yüzden sergiledikleri cesaret övgüye değerdi. FKÖ'nün 1971-1982 arasındaki Beyrut yılları boyunca, Ebu Mazen Şam'da ikamet etti. Fakat sonraki on yıl, sürgündeki Arafat'ın ve Tunus'taki ekibinin yanında kaldı. Onu orada pek çok kez gördüm; sıkı faaliyet gösteren ofisinden, son derece bürokratik tutumundan ve Avrupa ile ABD'ye, Filistinlilerin İsrail'le barışı ileriye taşımak bakımından

faydalı işler yapabilecekleri birer arena mahiyetinde gösterdiği yoğun ilgiden etkilendim. 1991 Madrid konferansından sonra ona FKÖ mensuplarını ve Avrupa'daki bağımsız entelektüelleri toplayarak, 1992 ve 1993'te yapılacak gizli Oslo toplantılarından önce su, mülteciler, nüfus ve sınırlar gibi konular hakkında müzakere dosyaları hazırlayacak ekipler örgütlemesini tavsiye etmiştim. Bildiğim kadarıyla o dosyaların hiçbiri kullanılmadı, hiçbir Filistinli uzman görüşmelere doğrudan katılmadı ve bu araştırmanın tek bir sonucu bile nihai belgelere tesir etmedi.

Oslo'da İsrailliler, haritalar, belgeler, istatistikler ve Filistinlilerin imzalayacakları nihai metnin en az 17 adet ön taslağıyla donanmış bir uzman ordusunu sahaya sürerken, Filistinlilerin müzakere heyeti, birbirinden tümüyle farklı üç FKÖ üyesinden ibaretti. Üç müzakerecinin bir teki İngilizce bilmiyordu ve uluslararası arenada (ya da başka herhangi bir arenada) hiçbir deneyimleri yoktu. Arafat'ın amacı, bilhassa Beyrut'u terk etmesinden ve 1991 Körfez Savaşı'ndaki o vahim Irak'tan yana çıkma kararından sonra, kendisini sürecin içinde tutacak bir ekip kurmaktı. Aklında başka fikirler varsa bile, her zamanki tarzı uyarınca, o fikirleri savunmak yönünde dişe dokunur bir hazırlık yapmamıştı. Ebu Mazen'in hatıralarında* ve Oslo müzakerelerinden aktarılan diğer anekdotlarda Arafat'ın yardımcısı, Tunus'tan hiç ayrılmamış olmasına rağmen, anlaşmaların 'mimarı' olarak övülüyor; Ebu Mazen (kendisinin, Arafat, Rabin, Peres ve Clinton'ın yanında göründüğü) Washington törenlerinden sonra Arafat'ı, Oslo'nun ardından bir devlet falan elde edilmemiş olduğuna ikna etmesinin bir yılını aldığını söyleyecek kadar ileri gidiyordu! Bununla beraber, barış müzakerelerinin tutanakları, bütün iplerin her daim olduğu gibi Arafat'ın elinde olduğunu açıkça gösteriyordu. Yani, Oslo müzakerelerinin Filistinlilerin durumunu her bakımdan daha kötü hale getirmesine şaşmamalı. İsrail lobisinin eski bir elemanı olan (ki kendisi şimdi mesaisine geri dönmüş durumda) Dennis Ross'un başını çektiği Amerikan heyeti ise, İsrail'in tutumunu sürekli olarak desteklemişti. Bu tutum gereği, on yıl süren müzakerelerin ardından, İşgal

*) *Through Secret Channels: The Road to Oslo: Senior PLD Leader Abu Mazen's Revealing Story of the Negotiations with Israel* (Reading, İngiltere: Garnet, 1995). Ayrıca bkz: Esad Ebu-Halil'in kitapla ilgili *Journal of Palestine Studies*'te çıkan değerlendirmesi (Yaz 1996), 103-104.

Altındaki Topraklar'ın yüzde 18'i kabul edilemez şartla Filistinlilere geri veriliyor; güvenlik, sınırlar ve suyun sorumluluğu da İsrail Savunma Gücü'ne bırakılıyordu. İlerleyen süreçte tabii ki yerleşimlerin sayısı da iki katından fazla arttı.

FKÖ'nün İşgal Altındaki Topraklar'a döndüğü 1994 yılından bu yana Ebu Mazen ikinci sınıf bir şahsiyet olarak varlığını sürdürdü; yaygın olarak İsrail'e karşı 'esnekliği', Arafat'a sadakati ve Fetih'in ilk kurucularından biri, uzun süreli üyesi ve Merkez Komitesi'nin genel sekreteri olmasına karşın hiçbir örgütlü siyasal tabana sahip olmamasıyla tanındı. Bilebildiğim kadarıyla herhangi bir göreve, hele Filistin Yasama Konseyi'ne hiç seçilmedi. FKÖ ve Arafat'ın kontrolü altındaki Filistin Yönetimi'nin şeffaflıkla zerre alakası yoktur. Kararların nasıl alındığı, paranın nasıl harcandığı ve nerede tutulduğu, bu meselelerde Arafat dışında kimlerin söz sahibi olduğuna dair pek az bilgi mevcut. Ancak herkes, gaddar bir mikroyönetici ve kontrol delisi olan Arafat'ın her kilit noktada merkezi şahsiyet olarak zuhur ettiği konusunda hemfikir. İşte bu yüzden Ebu Mazen'in reformları hayata geçirmek için başbakanlığa getirilmesi, Amerikalıları ve İsraillileri pek memnun ederken, Filistinlilerin büyük çoğunluğu tarafından bir tür şaka, ihtiyarın iktidarı elinde tutmak için uydurduğu yeni bir hile gibi görülüyor. Genel olarak donuk ve biraz da yozlaşmış biri olan Ebu Mazen'in, beyaz adamı mutlu etme arzusu dışında, kendine ait herhangi bir fikre sahip olduğuna neredeyse kimse inanmıyor.

Arafat gibi Ebu Mazen de, Körfez, Suriye, Lübnan, Tunus ve şu an işgal altında olan Filistin dışında hiçbir yerde yaşamamıştır; Arapça dışında dil bilmez ve zaten halkın önüne çıkıp konuşacak bir hatip de değildir. Onun tam tersine, Gazze'nin çiçeği burnunda güvenlik şefi Muhammed Dahlan (Amerikalıların ve İsraillilerin büyük umut bağladığı, ismi çokça anılan bir başka şahsiyet) daha genç, daha zeki ve tam manasıyla merhametsiz biridir. Arafat'ın sayıları on dört-on beşi bulan güvenlik teşkilatından birini yönettiği sekiz yıl boyunca, Gazze'nin adı Dahlanistan'a çıktı. Elbette daima Arafat'ın adamlarından biri olsa da, Dahlan, Avrupalılar, Amerikalılar ve İsraillilerin kendisini 'birleşik güvenlik şefi' sıfatıyla tekrar işe almaları için geçen yıl istifa etti. Bugün ondan Hamas ve İslami Cihad'm tepesine binmesi isteniyor. Bitmek bilmez İsrail taleplerinden biri de işte bu ve arkasında Filistin'de iç savaşa benzer bir şeyler yaşanaca-

ğı beklentisi yatıyor. Bu ihtimal karşısında İsrail ordusunun da gözleri parlıyor elbette.

Bana öyle geliyor ki, Ebu Mazen herhangi bir meselede ne kadar gayretli ya da esnek bir 'performans' sergilerse sergilesin, önünü kesecek üç etken söz konusu: Birincisi, hesapta Ebu Mazen'in gücüne temel teşkil eden El Fetih'in kontrolü hâlâ Arafat'ın elinde. İkincisi. tahmin edileceği gibi ABD'nin desteğini her durumda arkasında bulan Şaron. 27 Mayıs'ta *Ha'aretz*'de yol haritasıyla ilgili Şaron'un on dört 'beyanı'ndan oluşan bir liste yayınlandı; Şaron, İsrail açısından esnekliğe yorulacak her şeyin çok dar sınırlar içinde kalacağının işaretini veriyordu. Üçüncü etken ise Bush ve şürekası. Savaş sonrası Afganistan ve Irak'ı nasıl ele aldıklarına bakıldığında, ulus-inşası gibi olmazsa olmaz bir meselede ne heves ne de yetenek sahibi oldukları görülebilir. Zaten Bush'un Güney'deki sağcı Hıristiyan tabanı, İsrail üzerine baskı uygulanmasına yüksek sesle itiraz ediyor ve büyük güç sahibi olan İsrail yanlısı Amerikan lobisi de, İsrail işgali altındaki uysal ABD Kongresi'ni yanma katıp İsrail'e yönelik her tür zorlamaya karşı derhal harekete geçiyor. Bu tür hareketlerin, nihai bir aşamanın başladığı günümüzde hayati öneme sahip olabileceği umurlarında bile değil.

Filistin açısından yakın vadede beklentiler karamsar olsa da, durumun zifiri karanlık olmadığını söylemem Don Kişotça bir tavır olarak görülebilir. Yukarıda söz ettiğim inatçılığa geri döneceğim ben; her yoldan harap edilmiş, nerdeyse yıkılmış, perişan olmuş Filistin toplumunun, âdeta küllerinden doğan zümrüdüanka misali, ruhunu giderek artan bu umutsuzluktan arındırabileceğine inanıyorum. Başka hiçbir Arap toplumu bu kadar delişmen ve sağlıklı bir isyankârlığa sahip değildir; hiçbirinde bu kadar çok sivil-toplumsal inisiyatif ve (mucizevi şekilde ayakta kalan bir müzik konservatuarı da dahil) işleyen kurum yoktur. Diasporadaki Filistinliler, çoğunlukla örgütsüz olmalarına, bazı durumlarda sürgünden ve yurtsuzluktan dolayı mutsuz hayatlar sürmelerine karşın, hâlâ enerjik biçimde ortak kaderleri için mücadele ediyorlar. Benim tanıdığım herkes davayı bir şekilde ileri taşımak uğruna çaba gösteriyor. Fakat bu enerjinin pek azı Filistin Yönetimi'ne zerk edilebiliyor; Arafat gibilerinin enerjisi, sadece iktidarlarını korumak söz konusu olduğunda var. Son kamuoyu yoklamalarına göre El Fetih ve Hamas Filistinli seçmenlerin yaklaşık yüzde 45'inin

desteğine sahip; yüzde 55 ise yüzünü çok daha umut verici siyasal oluşumlara çevirmiş durumda.

İşte bu oluşumlardan biri beni bilhassa etkiledi (ve zaten onun safında yerimi aldım). Dini partilerden ve onların köktendinci sekter politikalarından, Arafat'a bağlı El Fetih'in (gençlerden ziyade) yaşlı aktivistlerinin temsil ettiği geleneksel milliyetçilikten uzak duran, tek gerçek taban hareketi olmaya aday bu oluşumun adı Filistin Ulusal İnisitiyatifi (FUİ). FUİ'deki başlıca şahsiyetlerden biri, Moskova'da eğitim görmüş bir doktor olan ve Köylere Tıbbi Yardım Komitesi adlı etkileyici kuruluşun direktörü olarak kırsal bölgelerde yaşayan 100 binden fazla Filistinliye sağlık hizmeti götürmesiyle tanınan Mustafa Barguti. Eski bir Komünist Parti yandaşı olan Barguti, Filistin hareketini kuşatan yüzlerce fiziki engeli aşarak yurtdışına çıkmış, ilkeler temelinde toplumsal reform ve özgürleşme vadeden bir siyasal program etrafında neredeyse tüm önde gelen bağımsız birey ve örgütleri bir araya getirmeye çalışmış, sakin konuşan bir örgütçü ve lider. Bunların yanı sıra, geleneksel söylemden de ayrılan Barguti, öne sürdüğü çoğulculuğu hayata geçiren, işlevli bir dayanışma hareketi örgütlemek için İsrailliler, Avrupalılar, Amerikalılar, Afrikalılar, Asyalılar ve Araplarla omuz omuza çalışıyor. FUİ, işin kolayına kaçıp İntifada'nın yönsüz militarizasyonuna destek vermiyor. Mevcut baskı koşullarına ve İsrail zulmüne karşı koyabilmenin bir aracı olarak, işsizlere eğitim programları, yoksullara kamu hizmetleri sunuyor. Bütün bunların ötesinde, resmen tanınan siyasal bir partiye dönüşmek üzere olan FUİ, içerde ve dışarıdaki Filistin toplumunu serbest seçimler (fakat İsrail veya ABD çıkarları yerine Filistin çıkarlarını temsil edecek sahici seçimler) doğrultusunda harekete geçirmeye çalışıyor. Ebu Mazen'e çizilen yolda eksik olan şey, işte bu sahicilik hissidir.

FUİ'nin ortaya koyduğu vizyon, terk edilmiş mülteciler ve İsrail'in elinde tuttuğu bir Kudüs eşliğinde, Filistin topraklarının yüzde 40'ının üzerinde yapılandırılan geçici bir devlet değil, mümkün olan her yerde kitlesel eylemler koyan Araplar ve İsrailliler sayesinde askeri işgalden kurtarılan egemen bir ülke talep ediyor. Zira FUİ, reform ve demokrasiyi gündelik pratiğinin parçası haline getirmiş gerçek bir Filistin hareketi. İsrail'in hareket özgürlüğüne yönelik kısıtlamalarının yol açtığı korkunç zorluklara karşın, yüzlerce tanınmış Filistinli aktivist ve bağımsız FUİ'ye kaydoldular ve örgütsel toplan-

tılar yapılmaya başlandı bile. Yurtdışmda ve Filistin'de buna benzer toplantıların yoğunlaştırılması öngörülüyor. Resmi müzakereler ve tartışmalar sürerken, bugün esas bileşenlerini FUİ'yle giderek büyüyen bir uluslararası dayanışma kampanyasının oluşturduğu pek çok gayri resmi ve kirlenmemiş alternatifin var olduğunu bilmek insanın içine biraz olsun su serpiyor.

(*El Ahram*, 12-18 Haziran 2003
El Hayat, 15 Haziran 2003
London Review of Books, 19 Haziran 2003)

46
ONUR VE DAYANIŞMA

Mayıs ayı başlarında, bir seminer için birkaç günlüğüne Seattle'a gittim. Bir gece, Rachel Corrie'nin annesi, babası ve kız kardeşiyle birlikte akşam yemeği yedim. Kızlarının 16 Mart'ta Gazze'de bir İsrail buldozeri tarafından öldürülmesinin şokunu hâlâ atlatamamışlardı. Bay Corrie bana kendisinin de daha önce buldozer kullandığından söz etti, ancak Refah'ta yıkılmak istenen bir Filistinlinin evine kendisini cesurca siper ettiği için kızını bilerek öldüren buldozer, onun daha önce gördüklerinden veya kullandıklarından çok daha büyük bir makineydi. Caterpillar firması tarafından ev yıkımları için özel tasarlanmış, 60 ton ağırlığında bir Behemot'tu bu. Corrie ailesine kısa ziyaretimde iki şey beni derinden etkiledi: Biri, kızlarının cesediyle ABD'ye dönüşlerine dair anlattıklarıydı. Derhal Amerikan se-

natörleri Patty Murray ve Maria Cantwell'i (ikisi de Demokrat Parti'den) arayıp olan biteni anlatmış ve beklenebileceği şok, öfke ve kızgınlık dolu sözler duymuşlardı. İki kadın senatör soruşturma sözü vermişlerdi. İkisi Washington'a döndükten sonra, Corrie'ler bir daha onlardan haber alamamışlardı ve soruşturma sözünden de hiçbir şey çıkmamıştı elbette. Yine tahmin edileceği gibi, İsrail lobisi senatörlere 'gerçekler'i açıklamışlar ve onlar da kendilerine kolayca bahane bulmuşlardı. Bir Amerikan vatandaşı ABD müttefiki bir devletin askerleri tarafından kasten öldürülmüş, ancak en basitinden ne resmi bir kınama yapılmış, ne de görgü kuralları gereği bile olsa ailesine söz verilen soruşturma hayata geçirilmişti.

Fakat benim gözümde Rachel Corrie olayının ikinci ve çok daha önemli olan yönü, bizzat bu genç kadının eylemi; kahramanca ve soylu bir eylemdi bu. Seattle'ın 100 kilometre güneyindeki küçük bir şehirde, Olympia'da doğup büyümüş, Uluslararası Dayanışma Hareketi'ne katılmış ve daha önce hiçbir bağı olmayan, acı çeken bir halkın yanında olmak amacıyla Gazze'ye gitmişti. Ailesine yazdığı, okumaya yürek dayanmayan dokunaklı mektupları, onun yalın insan sevgisine dair olağanüstü birer belge niteliği taşıyor; bilhassa tıpkı onlar gibi yaşadığı; hayatlarını, sıkıntılarını ve küçük çocukları bile pençesine almış İsrail işgalinin dehşetini paylaştığı için onu kendilerinden biri gibi karşılayan Filistinlilerin gösterdiği sevecenliği ve ilgiyi anlattığı bölümler. Mültecilerin kaderini anlıyor ve İsrail yönetiminin bu insanların hayatta kalmalarını imkânsızlaştırarak bir çeşit soykırıma teşebbüs ettiğini söylüyor. Sergilediği dayanışması böylesine etkileyiciymiş ki, askerliği reddeden Danny adlı İsrailli bir yedek asker, ondan aldığı esinle yazdığı mektupta şunu ifade etmiş: "İyi bir şey yapıyorsun. Bunun için sana teşekkür ederim."

Ailesine yazdığı, sonradan İngiliz gazetesi *Guardian*'da yayınlanan tüm mektuplara, en berbat, en acı ve en ümitsizlik koşullara karşın hayatlarını eskisi gibi sürdürülen sıradan insanların, yani Filistin halkının şaşırtıcı direnişinin ışığı düşmüş. Son zamanlarda yol haritası ve o harita üzerinden gelecek barış ihtimaline dair o kadar çok şey duyduk ki, şu en temel gerçeği gözden kaçırdık: Filistinliler, ABD ve İsrail'in birleşik gücünün kolektif cezalandırmaları karşısında bile teslim olmayı veya topraklarını terk etmeyi reddediyorlar. Bir yol haritasının ve bundan önceki çok sayıda sözümona barış planının varlık sebebi, ABD'nin, İsrail'in ve uluslararası topluluğun, ci-

nayetlerin ve şiddetin sona ermesini gerektiren insani nedenlere ikna olması değil, işte bu bariz gerçekliktir. Bütün kusurlarına ve hatalarına rağmen, Filistin direnişinin gücüne dair bu gerçeği gözden kaçırırsak (faydadan çok zarar getirdiği mutlak olan intihar eylemlerinden söz etmiyorum), her şeyi gözden kaçırmış oluruz. Filistinliler, Siyonist proje açısından her zaman sorun teşkil etmiştir ve yıllardan beri sunulan sahte çözümler, sorunu halletmekten ziyade gizlemeye yaramıştır. Ariel Şaron 'işgal' kelimesini kullansa da kullanmasa da, veya paslı, terk edilmiş bir kuleyi yıksa da yıkmasa da, resmi İsrail politikası hep Filistin halkının eşit olduğu gerçeğini reddetmek, hatta bütün haklarının ta başından beri İsrail tarafından rezil şekilde çiğnendiğini teslim etmemek olmuştur. Süreç içinde birkaç cesur İsrailli ötekinin bu saklı tarihiyle ilgilenmeye çalıştıysa da, pek çok İsrailli ve görünen o ki Amerikalı Yahudilerin çoğunluğu, Filistin gerçeğini inkâr etmek, ondan kaçmak ve onu çürütmek için elinden geleni yapmaktadır. Barış işte bu yüzden yoktur.

Dahası, yol haritası adalete veya yıllardır Filistin halkına kesilen tarihi cezaya dair hiçbir şey söylememektedir. Rachel Corrie'nin Gazze'deki faaliyetinin bize hatırlattığı, sadece evlerinden mahrum edilmiş mülteciler olarak değil, bir ulus olarak Filistin halkının canlı tarihinin ne kadar ciddi ve yoğun olduğudur. Rachel'in dayanışma içinde olduğu da bu halk ve onun tarihiydi. Böyle bir dayanışmanın artık az sayıda cesur insanla sınırlı olmadığım, tüm dünya tarafından tanındığını görmemiz gerekiyor. Son altı ay içinde dört kıtada binlerce insana konuşma yaptım. Onları biraraya getiren şey, Filistin düşmanlarının yağdırdığı onca iftiraya rağmen, özgürlük ve aydınlanmanın simgesi haline gelen Filistin halkının mücadelesiydi.

Filistin davasının haklılığı ve Filistin halkının yiğit mücadelesi, en görkemli dayanışma ifadeleriyle hızla onay görüyor, yeter ki gerçeklerin ne olduğunu anlatın. Bu yıl gerek Porto Alegre'deki küreselleşme-karşıtı toplantıda gerekse Davos ve Amman toplantılarında (ki dünya çapında siyasal yelpazenin iki ayrı kutbunu temsil etmektedirler) Filistin'in esas gündem maddesi olması olağanüstü bir durumdur. ABD'deki vatandaşlarımız medyanın cehalet ve yalandan ibaret, akıl almaz önyargılı diyetiyle beslenir; intihar eylemlerine dair dehşet verici manzaralar çizilirken, işgalden asla bahsedilmez; İsrail'in inşa etmekte olduğu sekiz metre yüksekliğinde, üç metre kalınlığında ve 350 kilometre uzunluğundaki apartheid duvarı CNN'de

ve diğer televizyon kanallarında gösterilmez (hatta yol haritasının ruhsuz metninde bile adı geçmez). Ayrıca, Filistinli sivillere karşı işlenen savaş suçları, sebepsiz zarar verme ve aşağılanma, sakatlanma, ev yıkımları, tarımsal alanların tahribi ve ölümler, günlük olarak ve tamamen olağan sıkıntılar olarak yaşandığı halde gösterilmez. Hal böyleyken, çoğu Amerikalının Arapları ve Filistinlileri küçümsemesine şaşırmamak gerek. Bununla beraber, etkin medya kurumlarının (liberal soldan aşırı sağa kadar) hepsinin Arap-karşıtı, Müslüman-karşıtı ve Filistin-karşıtı olduklarını hiç unutmayın. Irak'a karşı yasadışı ve haksız bir savaş başlatılırken medyanın ne kadar korkak bir tavır gösterdiğine, yaptırımlar nedeniyle Irak toplumuna verilen akıl almaz zarara ve bütün dünyada yayılan savaş-karşıtı görüşlere medyada ne kadar az yer ayrıldığına dikkat edin. Helen Thomas dışında tek bir gazeteci, savaştan önce Irak'ın ABD için yakın bir askeri tehdit olduğuna dair uydurulan korkunç yalanlar ve imal edilmiş 'gerçekler' nedeniyle yönetimi eleştirme gereği duymadı. Şimdi de, ABD'nin Irak halkına tek yanlı olarak ve sorumsuzca yaşattığı korkunç, affedilmez acılar tartışılırken, Kitle İmha Silahları hakkındaki 'gerçekler'i dalga geçer gibi uydurup keyfi bir biçimde değiştiren aynı yönetim propagandacıları, medyanın ağır topları tarafından her türlü sorumluluktan kurtarıldılar. Her ne kadar Saddam Hüseyin tehlikeli bir tiran olmakla suçlansa da (ki öyleydi), tüm Arap ülkelerine kıyasla Irak halkına su, elektrik, sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinin en iyisini sağlamıştı. Bunların hiçbiri artık yok.

İsrail'i masum ve silahsız Filistinli sivillere karşı gün aşırı işlediği savaş suçlarından dolayı eleştirip anti-Semitik yaftası yemekten veya ABD yönetimini, yasadışı savaşı ve berbat yönettiği askeri işgalinden dolayı eleştirip 'Amerikan-karşıtı' görülmekten duyulan müthiş korku yüzünden, meydan, Bernard Lewis ve Daniel Pipes gibi Neanderthal yaygaracılara ve Oryantalistlere kalmıştır. Arap toplumuna, kültürüne, tarihine ve düşünce yapısına düşman olan bu şahısların başını çektiği saldırgan medya ve hükümet kampanyası, Arapları azgelişmiş, beceriksiz ve lanetli insanlar gibi gösterebilmiştir. Birçoğumuzun sindiği bir ortamda, demokrasi ve kalkınma gibi konulardaki başarısızlıkları yüzünden Arapların aptal, çağın gerisinde kalmış, modernleşmemiş ve iflah olmaz ölçüde gerici oldukları ve bu nedenle dünyada yalnız kaldıkları inancı yayılabilmiştir. Meseleleri olduğu gibi görmek ve gerçeği propagandadan ayırmak için,

onurun ve eleştiriye dayalı tarihsel düşüncenin devreye sokulması gereken yer, işte tam burasıdır.

Bugün Arap ülkelerinin birçoğunun halkın sevmediği rejimler tarafından yönetildiğini, çok sayıda yoksul ve yeterli imkândan yoksun Arap gencinin köktendinciliğin acımasız biçimlerinin etkisine girdiğini hiç kimse inkâr edemez. Yine de Arap toplumlarının mutlak şekilde denetlendiğini, düşünce özgürlüğünün, sivil kurumların ve halkın katıldığı toplumsal hareketlerin hiç olmadığını söylemek, olsa olsa *New York Times*'ın sürekli söylediği yalanlara kanmak demektir. Basına yönelik baskıcı yasalara rağmen, bugün Amman'da hem İslamcı hem komünist bir partinin gazetesini alabilirsiniz. Mısır ve Lübnan, bu toplumlara izin verilenden çok daha fazlasını düşünmeyi ve tartışmayı öneren gazete ve dergilerle doludur; uydu kanalları çok çeşitli fikirlere yer vermektedir; toplumsal hizmetler, insan hakları, habercilikle ilgili örgütler ve araştırma enstitüleri gibi birçok sivil kuruluş, Arap dünyasının her köşesinde son derece canlıdır. Gerçek demokrasi düzeyine ulaşmak için daha yapılması gereken elbette birçok şey var, ama yola çıkmış durumdayız.

Sadece Filistin'de, Amerika ve İsrail'in karalamalarına, engellemelerine veya zarar vermek için gösterdiği tüm çabalara rağmen, binin üzerinde sivil toplum örgütü var ve toplumsal hayatın işlemesini sağlayan bir canlılıkla faaliyetlerini yürütmektedirler. En kötü şartlar altında bile, Filistin toplumu yenilmiş veya tamamen parçalanmış değildir. Çocuklar hâlâ okula gitmekte, doktorlar ve hemşireler hâlâ hastalara bakmakta, erkekler ve kadınlar işlerine gitmekte, örgütler toplantılarını yapmakta, kısacası insanlar yaşamayı sürdürmektedirler. Bütün bunlar âdeta, Filistinlileri topluca hapiste veya sürgünde görmek isteyen Şaron ve diğer aşırılıkçılara edilmiş bir küfür niteliğindedir. Askeri çözüm işe yaramamıştır ve hiçbir zaman da yaramayacaktır. İsrailliler için bunu görmek niye bu kadar zor? Onların bunu görmesine yardım etmeliyiz; fakat intihar bombalarıyla değil, burada ve her yerdeki mantıklı tartışmalarla, kitlesel sivil itaatsizlik eylemleriyle, örgütlü protestolarla.

Vurgulamaya çalıştığım nokta şu: Genelde Arap âlemi, özelde Filistin'i, Lewis'nin *Yanlış Olan Neydi?* adlı yüzeysel ve konuyu hafife alan kitabından veya Paul Wolfowitz'in Arap ve İslam âlemine demokrasi getirmeye yönelik sarf ettiği cahilce laflardan daha karşılaştırmalı bir yöntemle, eleştirel bir açıdan görmemiz gerekmektedir.

Bu şahısların Araplar hakkında söylediği hiçbir şey doğru değildir, zira Araplar vahşi fanatizmin tabanı olarak bir çırpıda karikatürize edilemeyecek kadar çeşitli akımı ve karşı-akımı barındıran gerçek bir toplumda ve gerçek insanlar olarak yaşamaktadırlar. Adalet uğruna verilen Filistin mücadelesi, asap bozucu, çözümü engelleyip heves kıran sonu gelmez eleştirilerin hedefi değil, en başta bir dayanışma konusudur. Latin Amerika'da, Afrika'da, Avrupa'da, Asya'da ve Avustralya'da Filistin'le gösterilen dayanışmayı, onca zorluğa ve engele rağmen birçok insanın kendisini feda etmesinin bir nedeni olduğunu unutmayın. Neden? Çünkü haklı bir davadır bu, soylu bir ideal, eşitlik ve insan hakları için gösterilen ahlâki bir çabadır.

Tarihçiler, antropologlar, sosyologlar ve hümanistlerin bildiği bütün kültürlerde tabii ki özel bir yeri olan onurdan bahsetmek istiyorum şimdi. Önce şunu vurgulamak lazım: Arapların, Avrupalılar ve Amerikalılardan farklı olarak, bireysellik duygusuna, şahsi hayat görüşüne sahip olmadıkları, Rönesans, Reform ve Aydınlanma sürecinden geçmiş Avrupa ve Amerika kültürlerinin sevgi, dürüstlük ve anlayış gibi değerlerinden nasiplenmemiş olduklarına dair yargı tepeden tırnağa yanlış bir Oryantalist, hatta ırkçı bir yaklaşımdır. Diğer birçok kişinin yanı sıra, bu saçmalığı pazarlayanların başında şu boş ve adi Thomas Friedman gelmektedir. Bu zat, 11 Eylül olaylarına bakıp her nasılsa Arap ve İslam âleminin diğerlerinden daha hastalıklı ve işlevsiz olduklarına, Araplar ve Müslümanlar açısından terörizmin büyük bir yozlaşmanın habercisi olduğuna yönelik bir işaret görmüştür. Cehalet ve kendi kendini aldatmak bakımlarından Friedman'dan hiç aşağı kalmayan Arap entelektüelleri de (burada isimlerini anma gereğini bile duymuyorum) ne yazık ki bu zırvaları hemen benimsemişlerdir.

Halbuki 20. yüzyıldaki vahşice ölümlerin birçoğundan Avrupa ve ABD sorumluyken, İslam âlemi bunun çok küçük bir parçasından sorumlu tutulabilir. Yanlış medeniyet-doğru medeniyet fikrine dayalı bütün bu sahte ve bağnazca saçmalıkların ardında, dünyanın ebediyete kadar mücadele edecek farklı medeniyetlere ayrılabileceğine birçok insanı inandıran o büyük şarlatanın, yani Samuel Huntington'ın komik gölgesi durmaktadır. Oysa Huntington'ın yanılmadığı tek bir nokta bulamazsınız. Hiçbir kültür ya da medeniyet kendi kendine var olmaz; hiçbiri bireysellik ve aydınlanma gibi değerlerin tümüyle dışında değildir; hiçbiri toplumsallık, sevgi, yaşama ve-

rilen değer ve diğer temel insani vasıflar olmaksızın yaşayamaz. Huntington'ın yaptığı gibi tersini iddia etmek, Afrikalıların doğuştan geri zekâlı olduğunu, Asyalıların köle olmak için doğduğunu veya Avrupalıların doğuştan üstün ırk olduğunu iddia etmek anlamına gelir ki, bu düpedüz ırkçılıktır. Bugün bilhassa Araplara ve Müslümanlara yöneltilen şey, bir tür Hitlervari bilim parodisidir ve biz böyle şeyleri tartışmaya bile tenezzül etmeyeceğimizi kararlılıkla ifade etmeliyiz. Bu, su katılmamış bir saçmalıktır. Öte yandan, Arap ve Müslüman hayatının, diğer bütün insanlık örneklerinde olduğu gibi, Arapların ve Müslümanların kendilerine has kültürel üslûplarıyla ifade ettikleri özgün bir değer ve onur içerdiğine dair çok daha güvenilir ve ciddi kaynaklar bulunabilir. Bu üslûbun ifadelerinin, illa herkesin bildiği, kabul görmüş bir modele uygun olması veya onu taklit etmesi de gerekmemektedir.

İnsani çeşitliliğe dair bütün mesele, en nihayetinde çok farklı bireysellik ve yaşayış tarzları arasındaki köklü bir birlikte varoluş biçimini ifade etmesidir; bunların hepsini bir tek üstün biçime indirgemek mümkün değildir; bu, Arap âlemindeki gelişim ve bilgi eksikliğine hayıflanan uzmanlarca bize dayatılan yapay bir iddiadır. Sadece Fas'tan Basra Körfezi'ne dek, Araplar tarafından ve Araplar için üretilen edebiyat, sinema, tiyatro, resim, müzik ve popüler kültür ürünlerinin muazzam çeşitliliğine bir baksanız bunu görebilirsiniz. Arapların gelişmişliğinin göstergesi, sadece verimlilik veya sanayi üretim istatistiklerinin yeterli düzeyde olup olmadığı değil, aynı zamanda bu sayılanlardır da.

Bununla birlikte, vurgulamak istediğim daha önemli mesele şu: Bugün kültürlerimiz ve toplumlarımız ile bu toplumları yöneten küçük insan grupları arasında derin bir uçurum vardır. Tarihte nadiren rastlanacak şekilde, bugün Araplara hükmeden çeşitli krallar, generaller, sultanlar ve başkanlardan menkul bu kadar küçük bir grubun elinde muazzam bir güç toplanmıştır. Bu grubun en kötü özelliği, hiçbirinin halklarını hakkıyla temsil etmemesidir. Sadece demokrasi eksikliğiyle açıklanabilecek bir mesele değildir bu. Bu muktedirler kendi halklarını cidden küçük gördükleri için hoşgörüsüzdürler, değişimden korkarlar ve toplumlarının önünü açmaktan çekinirler; en çok da büyük biraderi, yani ABD'yi kızdırmaktan ödleri kopar. Vatandaşlarını ulusun potansiyel zenginliği olarak değil, iktidar için tehlike oluşturan olağan şüpheliler ve komplocular gibi görmektedirler.

Gerçek başarısızlık işte budur: Irak halkına yönelik korkunç savaş sırasında hiçbir Arap lideri en önemli Arap ülkelerinden birinin yağmalanması ve askeri işgale uğraması karşısında ağzını açıp tek kelime edecek kadar kendine saygı ve güven sergileyememiştir. Saddam Hüseyin'in korkunç rejiminin artık var olmaması çok iyi bir şey. Fakat ABD'yi Arapların akıl hocalığına kim tayin etmiştir? Bilhassa Amerika'da eğitim sisteminin, sağlık hizmetlerinin ve ekonominin 1929 Buhranı'ndan bu yana en düşük seviyelere gerilediği bir dönemde, kim ABD'den vatandaşları adına Arap dünyasına el koyup 'demokrasi' denen şeyi götürmesini istedi? ABD'nin bir bütün olarak Arap ulusunu bu kadar zarara uğratan ve küçük düşüren çirkin yasadışı müdahalesine karşı ortak bir Arap tepkisi gösterilmemiş olmasının nedeni nedir? Cesaret, onur ve dayanışma adına gerçekten feci bir fiyaskodur bu.

Bush yönetimi Tanrı'nın kılavuzluğunda hareket ettiğine dair bütün o lafları ederken, büyük bir halk olarak bize kendi ışığımızın, geleneklerimizin ve dinimizin rehberlik ettiğini söyleme cesareti gösterecek bir tane bile Arap lideri yok mu? Irak'ın zavallı vatandaşları en korkunç sıkıntılar içinde kıvranırken ve bölgedeki diğer halklar kendi ülkelerinin de postal sesleriyle sarsılacağı korkusuyla taş kesilmiş beklerken, tek kelime bile eden olmamıştır. Büyük Arap ülkelerinin birleşik liderliğinin geçen hafta George W. Bush'u, çıkardığı savaşla bir Arap ülkesini boş yere harap eden bu adamı bağrına basması kahredici bir manzaraydı. Aralarında George Dubya'ya Arap halkına yaptıklarının kendilerini hiç olmadığı kadar küçük düşürdüğünü ve görülmemiş acılara maruz bıraktığını hatırlatacak cürete sahip kimse yok muydu? Bush hep kucaklamalar, tebessümler, öpücükler ve eğilen başlarla mı karşılanacak? Batı Şeria ve Gazze'deki işgal-karşıtı direnişi ayakta tutmak için gereken diplomatik, siyasal ve ekonomik destek nerede? Bütün görebildiğimiz, Filistinlileri ayağını denk almaya çağıran, şiddetten kaçınmalarını vazeden (üstelik diğer tarafta barışla zerre alakası olmayan Şaron varken), barış görüşmelerine devam etmelerini tavsiye eden dışişleri bakanlarından ibaret. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın izin verdiği, basmakalıp formülleri tekrar edip birtakım klişeleri zikretmekten başka hiçbir şey yaptıkları yok; ayrım duvarı, suikastlar veya kolektif cezalandırmalara karşı birlikte planlanmış bir Arap tepkisinin yerinde yeller esiyor.

Filistin davasının onurunu kavramak konusunda Arapların sergilediği beceriksizlikte beni belki de en çok şaşırtan şey, Filistin Yönetimi'nin hali pür melali. Kendi halkından pek az siyasal destek gören bir emir eri, yani Ebu Mazen, bu iş için Arafat, İsrail ve ABD tarafından özenle seçilmiştir. Ne bir seçim bölgesi, ne hitabet yeteneği ne de örgütçü vasıfları olan bu zat, Yaser Arafat'ın sadık yardımcısından başka bir şey değildir ve korkarım kendisi İsrail'in emirlerini uygulayacak kişi olarak görülmektedir. Öyle ya, Akabe'de öylece dikilip bazı Dışişleri görevlilerinin eline tutuşturduğu sayfaları bir vantrilog kuklası gibi okuyan bu zat, Yahudilerin çektiği acılardan bahsedip İsrail'in kendi halkına çektirdiği acılardan neredeyse hiç söz etmemeyi başka türlü nasıl becerebilir? Ebu Mazen'in kendisine biçilen bu onursuz ve sahtekârca rolü nasıl kabul edebildiğini anlamak mümkün değildir. Bir asrı aşkın bir süredir hakları uğruna kahramanca savaşan bir halkın temsilcisi sıfatıyla, sırf ABD ve İsrail istiyor diye kendi onurunu nasıl böylesine ayaklar altına alabilir? İsrail verdiği tüyler ürpertici zararlar için, işlediği sayısız savaş suçu için, kadın, erkek, çocuk demeden tüm Filistinlilerin sadistçe ve sistematik şekilde aşağılanması için hiçbir pişmanlık belirtmeksizin basitçe 'geçici' bir Filistin devleti kurulacağını ilan ettiğinde kulaklarıma inanamadım. Onyıllardır onca acı çeken bir halkın liderinin veya temsilcisinin bunları nasıl görmezden gelebildiğini anlamıyorum. Bir insan öz saygısını bu kadar mı yitirebilir?

Alelade biri olmadığını, çok kritik bir dönemde halkının kaderini ellerinde tutan birisi olduğunu unuttu mu acaba? Zoru başarabileceğini gösterip halkının tecrübesinin ve davasının itibariyle dimdik durarak, affedilmeyi beklemeden, belirsizliğe mahal bırakmadan ve Filistin liderlerinin o beş para etmez beyaz babadan küçük bir iyilik dilenirken kullandıkları yarı mahcup, yarı af dileyen ses tonunu kullanmadan halkının onurunu savunacak kimse yok mu? Bu büyük rezalet karşısında düş kırıklığı yaşamayan kimse var mı?

Fakat Filistinli muktedirlerin davranış biçimi, Oslo'dan, hatta çocuksu bir meydan okumayla kederli bir yalvarışın bileşimini taşıyan Hacı Emin'den beri hep böyle olmuştur. Bu liderlerin kendilerini neden hep düşmanlarının, ellerine tutuşturduğu konuşma notlarını okumak zorunda hissettiklerini anlayabilen var mı? Filistin'de, Arap dünyasında ve burada, yani Amerika'da, Araplar olarak hayatlarımızı asıl değerli kılan şey, kendimize ait bir mirasa, bir tarihe, bir ge-

leneğe ve en önemlisi, amaçlarımızı anlatmamıza yetip de artacak dile sahip bir halk olmamızdır. Bu amaçlar, 1948'den beri bütün Filistinlilere zorla yaşatılan tehcirden ve acılardan türemiştir. Sadece bizim için değil, tüm Araplar için geçerli olan şudur: Abdül Nasır döneminden beri siyasal sözcülerimizden bir teki bile, kim olduğumuz, ne istediğimiz, ne yaptığımız ve nereye gitmek istediğimiz konusunda kendine güvenli ve vakur bir şekilde konuşmamıştır.

Ancak bu durum yavaş yavaş değişiyor, Ebu Mazen ve Ebu Ammar (Arafat) gibilerinden oluşan eski rejim sona eriyor ve yerini giderek tüm Arap dünyasında ortaya çıkan yeni bir liderler kuşağına bırakıyor. Bunlar arasında en umut vadeden grup Filistin Ulusal İnisiyatifi (FUİ): FUİ üyelerinin faaliyetleri bir masaya kâğıtlar sürmek, banka hesaplarındaki paraları iç etmek veya kendilerine ilgi alaka gösterecek gazeteciler aramaktan ibaret değil. Gün aşırı İsrail saldırılarına direnirken aynı zamanda toplumun sürekliliğini de sağlayan bir dizi meslek sahibinden, işçi sınıfı üyelerinden, genç entelektüellerden, aktivistlerden, öğretmenlerden, doktorlardan, avukatlardan ve çalışan insanlardan oluşan bir taban hareketi FUİ. Ayrıca onlar, demokrasiyi sadece kendi iktidarı ve güvenliği için isteyen Filistin Yönetimi'nin tasavvur dahi edemeyeceği bir demokratik çeşitliliğe ve katılıma inanıyorlar. Ayrıca işsizlere sosyal hizmetler, sigortasız ve yoksul halka sağlık hizmeti sunuyorlar. Sadece eski dünyanın olağanüstü değerlerini değil, modern dünyanın gerçeklerini öğrenmesi gereken yeni Filistin kuşağına yakışan laik bir eğitimi savunup uyguluyorlar. FUİ bu programları hayata geçirirken, ilerlemenin tek yolunun işgalin sona erdirilmesi olduğunu biliyor. Bunu yapmak için de yüzünü sahte dostlara, modası geçmişlere ve bir asırdır acizlikle malul olanlara değil, halkı temsil eden, özgürce seçilmiş bir birleşik ulusal liderliğe dönüyor.

Araplar ve Amerikalılar olarak ancak kendimize güvendiğimiz ve mücadelemizin gerçek onurunu ve haklılığını anladığımız takdirde, Rachel Corrie'nin kendini ne adına feda ettiğini görüp takdir edebiliriz. Corrie'nin yanında mücadele ederken yaralanan Tom Hurndall ve Brian Avery gibi dünyanın dört bir yanından gelen bu kadar çok insanın, neredeyse bize rağmen bizimle neden dayanışma gösterdiklerini ancak böyle kavrayabiliriz.

Son bir ironiyle bitirmek istiyorum. Filistin'in ve Arapların tanık olduğu tüm bu insani dayanışma örneklerinin karşısında, benzer bir

dayanışma ve onuru kendi aramızda yaratamamış olmamız, kendimize başkalarının bize gösterdiği kadar saygı göstermiyor olmamız hayret verici değil mi?

Kendi durumumuzu anlamanın ilk adımı, buradaki ve başka yerlerdeki temsilcilerimizin haklı ve onurlu bir dava uğruna savaştıklarını, özür dilemeleri veya utanmaları için hiçbir sebep bulunmadığını idrak etmeleridir. Utanmak bir yana, böylesine kahramanca direniş gösteren halklarını temsil etmekten gurur duymalıdırlar.

(*El Ahram*, 26 Haziran-2 Temmuz 2003
El Hayat, 2 Temmuz 2003)

SONSÖZ

Babamın son siyasal yazılarından oluşan bu derlemeyi tekrar okurken, yorulmadan savunduğu laik hümanizmde sıkı sıkıya bağlı tutkulu ve kararlı mesajıyla bir kez daha duygulandım. Analizleri okuyucu üzerinde, bizi kolay kolay terk etmeyecek muazzam ve benzersiz bir ahlâki güçle karşı karşıya olduğumuz yönünde güçlü bir izlenim bırakıyor. Babam burada yer alan her makalenin yayınlanmasından önce benim fikrimi sorardı ve ben her defasında şaşırır, ama fikrimi söylemekten de gurur duyardım. Çok az ele alınan konuların üzerine düşerek ürettiği çalışmaları elbette birçok fikri kışkırttı, fakat temel fikirleri konusunda asla yalpalamadı. O fikirlerden biri de, bu kitabın ana temasını oluşturuyor: Filistinlilerin de diğer halklarla aynı haklara sahip olması ve tarihte hiçbir şeyin böylesine haklı bir talebi reddedemeyeceği. Sa-

vunuculuğunu yaptığı eşitlik ilkesi, otokrasinin, durgunluğun ve yolsuzluğun halklarını günbegün güçsüz düşürüp temel haklardan yoksun bıraktığı Arap dünyasının geri kalanı açısından da vazgeçilmez bir nitelik taşıyor.

Bu çalışmalar, dünyadaki insanların neler yaşadığını belgelemeye kendisini adamış bir bireyin tanıklığı olarak karşımızda duruyor; o dünyada pek az modern siyasal yorumcuya nasip olan bir tür belagat ve tarzla kaleme alınmış çalışmalar bunlar. Babam yazılarına, edebiyat eleştirisi, opera, tarih ve elbette siyaset gibi çok çeşitli alanlara dair bir ömürlük bilgi birikimini taşımıştır. Siyasal yazılarının sağlamlığı ve gücü karşısında öyle gözüm korktu ki, Filistinlilerin ıstırabını açığa vurmak konusunda katkı yapmayı, en azından onun kadar tavizsiz ve tutarlı şekilde düşünmedim. Bu tür çekinceler öne sürdüğümü duysaydı pek memnun olmazdı, zira bu kitabın sayfaları, itiraz etmek ve Filistin'deki ve Arap dünyasının geri kalanındaki hayatın gerçek resmini çarpıtan devasa propaganda aygıtlarına karşı ahlâki zemini tekrar kazanmak gereğine dair öğütlerle dolu. Eşimle birlikte Haziran 2003'te İsrail sınır kontrol yetkilileri tarafından Batı Şeria'ya girmemiz engellendi ve bu deneyimle ilgili yazmaktan beni alıkoyan da muhtemelen sözünü ettiğim çekingenlik duygusuydu. Sınır geçiş noktasına varır varmaz birbirimizden zorla ayrıldık ve tepeden tırnağa arandık. Herkese her gün yaptıkları gibi, cüzdanımda ve pasaportumda bulunan her şeyin fotokopisini alıp tek tek inceleyen bir Şin Bet subayı tarafından dört saat sorgulanarak özel hakarete maruz bırakıldım. Hepsi 'güvenlik' adına yapılıyordu. Bu muamele, kilitli kapılar ardında, etrafımda silahlı muhafızlar dolaşırken yapıldı; bütün bu süreçte eşim sınır noktasının ayrı bir bölgesinde, ne durumda olduğuma ilişkin en ufak bir bilgi verilmeksizin bekletilmişti. Gördüğümüz muamele, birçok Filistinlinin katlandıklarıyla kıyaslanmazdı bile, fakat babam önemli olduğunu düşünüyordu ve yaşadıklarımı mümkün olduğunca yaygın şekilde anlatmamı istedi. Babama bu konuda yazacağıma söz verdim, fakat sözümü ancak onun ölümünden sonra yerine getirebildim.

Bence babam, David Hirst'ün de yazdığı gibi, Filistinlilerin "kendi yetersizliklerinin yanı sıra düşmanlarının üstünlüğü yüzünden bahtsızlığa ve kaybetmeye mahkûm, üstelik bunu bilinçaltında kabul etmiş görünen" insanlar olmadığına inanan önde gelen

bir Filistinliydi.* Bir halk olarak, liderlerimizin ve dünyanın geri kalanının sandığından çok daha fazlasını yapabileceğimizi sürekli vurgulamaya gayret etti; cesaretini, bizzat Filistinlilerin gösterdiği ve göstermeye devam ettiği muazzam cesaretten aldı. Bu kitabın sayfalarında da açıkça görüldüğü gibi, Güney Afrika'ya 1991 ve 2001 yıllarında yaptığı iki seyahat, mücadelenin nasıl ilerlemesi gerektiğine dair düşünceleri üzerinde derin etkiler bıraktı. ABD, Avrupa, Asya, Afrika ve en önemlisi de İsrail kamuoylarına yönelik ciddi bir enformasyon kampanyasının yanı sıra, Filistin'in kendi içinde kitlesel bir sivil itaatsizlik programı, ona göre İsrail işgalini sona erdirmenin ve ihtilafa adil bir çözüm bulmanın yegâne gerçekçi yöntemleriydi. Sömürgecilik-karşıtı hareketlerin tarihinde çarpıcı ve eşsiz bir yeri olan Güney Afrika modeli, Filistinlilerin yolunu aydınlatacak nitelikteydi. Liderlerin veya seçkinlerin duymak istemediği de buydu; onların tercihi, gizli müzakereler çevirmekten, en temel ve kutsal hakları bile pazarlık kozu olarak kullanmaktan yanaydı. Bu yüzden, babamın vefatının ardından Filistin ve Arap resmi makamlarından birçok yetkilinin ailemize başsağlığı dilemeye gelmesi beni çok şaşırttı; tuhaf ve bir anlamda yakışıksız buldum bu tavrı. Belki de babamın yaşarken haklarında neler söylediğini duymadılar veya duymazlıktan geldiler ve onu 'büyük bir şahsiyet' olarak göklere çıkarmakla yetindiler.

Fakat Filistin ve Arap liderliği daima kaybetmeye mahkûm oldukları hissiyatıyla ezilip buna göre davransalar da, halkın kendisi bu tür zaaflarla malul değildir. Babamın yazdıklarına ve söylediklerine damgasını vuran da bu inançtı. Güney Afrika modelinin yaşayabilirliğine ve bize karşı her düzeyde mağdur ve muktedir türünden iki bağdaşmaz kavrama dayanır görünen İsrail halkına gerçekten hitap edip ulaşabileceğimize her zaman ikna olmadığımı itiraf etmeliyim. "Ama Wadie," diye itiraz ederdi babam ve sorardı: "Daha önce hiç yapıldı mı? Onlara ulaşmayı ve yaşadığımız tehcirin onların fethinin bir sonucu olduğunu anlatmayı hiç denedik mi?" İki halkın tek bir devlet çatısı altında birarada yaşayabileceğine inanıyordu, çünkü ihtilafı silahla çözmenin mümkün olmadığını düşünüyordu. Ancak ona göre bu ihtilaf, gizli müzakerelerle

*) David Hirst, *The Gun and the Olive Branch: The Roots of Violence in the Middle East* (Silah ve Zeytin Dalı: Ortadoğu'daki Şiddetin Kökenleri), 3. basım (New York: Nation Books, 2003), s. 201.

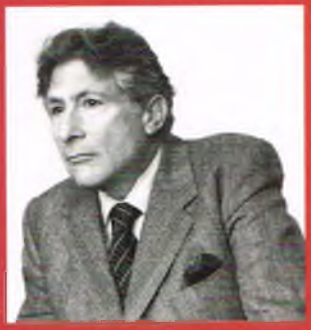
ve kapalı kapılar ardında, sadece güçlü tarafın, yani İsraillilerin cömertliğine ve iyi niyetine bağlı olarak yapılan anlaşmalarla da çözülemezdi. Bu yüzden hiç tereddüt etmeden şunu söyleyebilirim: Yaşasaydı, şu çok konuşulan Cenevre Anlaşmalarını, Ayalon-Nuseybe planını veya Filistin seçkinlerinin önce halka danışmadan İsrailli muhataplarıyla yaptığı bu türden bütün gizli ve gelişigüzel anlaşmaları da kınardı.

Babamın Oslo Anlaşmaları'nın ve kerameti kendinden menkul 'barış süreci'nin çöküşünü öngörmesinin nedeni büyük bir kâhin olması falan da değildi. Filistinlilerin elindekilerin sürekli olarak tırpanlanmasından dolayı en geri kalanımız kadar hayal kırıklığına uğramıştı. Birçok insan bana, babamın yazdıklarını beğendiğini, fakat yazdıklarının büyük bölümünde geleceğe yönelik bir çerçeve görmediğini söylemiştir. Elbette basit bir yanılgıydı bu. Babamın ihtilafın çözümüne yönelik bir fikri vardı, fakat gerek Filistinliler gerekse İsrailliler, böyle bir çözümün uzun bir süreyi ve muazzam bir çabayı gerektirdiğini ve süreçte yer alan bütün tarafların diğerinin varlığıyla nihai bir uzlaşmaya varmak zorunda olduğunu kabul etmek istemediler. Ona sık sık, savunduğu harekete neden önderlik etmeye çalışmadığını sormak istedim, çünkü onun, dünyanın çok çeşitli kesimlerinden gereken desteği toplayabilecek yeterlilikteki tek insan olduğunu düşünüyordum. Bu soruyu sormaktan kaçınmamın nedeni, en sonunda onu bizden alan hastalığıydı. Rahatsızlığı, tam zamanlı bir siyasal aktivistin ve liderin rolünü oynamasına fiziksel bakımdan imkân vermiyordu; bu soruyu sormanın onu yaralayacağını ve hastalığının ilerlemesine yol açabileceğini biliyordum. Bu kitapta hastalığı hakkında sadece arada sırada ve sakınarak yazsa da, mesajını açıkça biçimlendiren ve belirleyen şey, 'elimi çabuk tutmalıyım' hissiyatıydı.

Babamın sesinin ve varlığının kaybına dayanmak hâlâ çok zor olsa da, yazıları bugün bile baskı gören bir halkın ulaşabileceği tarihsel zaferin tanıklığı olmayı sürdürüyor. Ondan bana kalan en heyecan verici hatıra, ne kadar hasta veya bitkin olursa olsun, yüksek sesle konuşmak ve bilgilenmek konusundaki kararlılığı. Son günlerinde hastaneye yaptığım sayısız ziyaretler sırasında benden bazen gazete okumamı (kendi başına okuyamayacak kadar zayıf ve yorgundu) ister, tezcanlı ve öfkeli yorumlarımı sabırla dinlerdi. Hastalığa yenik düşmeden hemen önce, bilincinin tamamen açık

olduğu son günlerinden birinde, babamın Filistinliler için yeterince fazla şey yapamadığı duygusuyla nasıl helak olduğunu hatırladıkça hâlâ acı duyuyorum. Orada bu olağanüstü sahneye tanıklık eden herkes şaşkına dönmüştü: Eğer Edward Said Filistinliler için yeterince çaba harcamadıysa, biz ne yapmış olabilirdik ki? Bu sorununun cevabını bugünkü ve gelecekteki kuşaklar verecek. Fakat Edward Said'i kaybetmekten duyduğumuz derin üzüntüye, onun ortaya koyduğu eşsiz ve çığır açıcı örneğe duyduğumuz sonsuz muhabbet ve minnet duygusunun eşlik etmesi bizi biraz olsun teselli ediyor.

Wadie E. Said
Mart 2004

EDWARD SAID

OSLO'DAN IRAK'A VE YOL HARİTASI

"On yıl süren Oslo müzakerelerinde ve ondan sonraki 'barış süreci'nde iddia edildiği üzere, masanın iki yanına eşit koşullarda oturan 'iki taraf' falan yok. Ortada bir işgal eden var, bir de işgal edilen. 1948'den beri milyonlarcası yurtlarından, topraklarından sürülen Filistinlilerin ellerinde koz olarak bulunan yegâne dayanak, kahredici gerçeklikleri: oradalar, bir yere gitmiyorlar ve ABD'nin yılda 5 milyar dolar tutarındaki yardımıyla donattığı İsrail Ordusu'nun tanklarla ve helikopterlerle genç-yaşlı, erkek-kadın, yetişkin-çocuk demeden kendilerine karşı dur-durak bilmeden düzenledikleri saldırılara taşla ve sopayla karşı koyuyorlar...

'Kadim Filistin' davası kaybedilmiştir artık, fakat tam da aynı sebeplerle, 'kadim İsrail' davası da kaybedilmiştir. Üstelik bugün, Ortadoğu'da kalıcı bir çözüm bulunmasının önündeki engel, ne Arafat gibi beceriksiz Arap liderleri, ne Şaron gibi zalim İsrail yöneticileri, ne de sayıları her gün artan yerleşimlerdir. Asıl engel, Amerika Birleşik Devletleri'nin ta kendisidir. Benim öngörebildiğim çözüm, güçlü tarafın, yani İsraillilerin cömertliğine bağlı olarak, gizli müzakerelerle ve kapalı kapılar arkasında yapılan pazarlıkları kovalamak değil, iki halkın tek bir devlet çatısı altında barış içinde ve birbirlerinin haklarını tanıyarak birarada yaşayabilmesinin koşullarını yaratmaktır."

15.000.000 TL
15 YTL

ISBN 975-8829-68-8
9 789758 829682

www.agorakitapligi.com